

Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys

Sari Rannanpää, Janne Antikainen, Rasmus Aro, Jaakko Huttunen, Sebastian Hovi, Kati Pitkänen, Anna Strandell, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Hilikka Vihinen, Olli Lehtonen, Toivo Muilu ja Mikko Weckroth

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2022:9

tietokayttoon.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9

Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys

Sari Rannanpää, Janne Antikainen, Rasmus Aro, Jaakko Huttunen,
Sebastian Hovi, Kati Pitkänen, Anna Strandell, Kimmo Nurmio, Antti
Rehunen, Hilikka Vihinen, Olli Lehtonen, Toivo Muilu ja Mikko Weckroth

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvoston kanslia

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.
Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-383-150-6

ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Sari Rannanpää, Janne Antikainen, Rasmus Aro, Jaakko Huttunen, Sebastian Hovi, Kati Pitkänen, Anna Strandell, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Hilka Vihinen, Olli Lehtonen, Toivo Muilu ja Mikko Weckroth

Kieli suomi

Sivumäärä 249

Tiivistelmä

Monipaikkaisuus on lisääntynyt erityisesti työn muutosten, vapaa-ajan lisääntymisen, kaupungistumisen voimistumisen sekä liikenne- ja viestintätekniikan kehityksen ansiosta.

Tässä raportissa määritellään monipaikkaisuus ja tarkastellaan sen nykytilaa, kestävyyttä ja tulevaisuuden kehitysnäkymiä sekä tunnistetaan keskeisiä keinoja, joilla voidaan edistää kestävää monipaikkaisuutta.

Monipaikkaisuuden tilalliset ja ajalliset ulottuvuudet vaihtelevat hyvinkin merkittävästi, ja se näyttäytyy ja kohtelee eri alueita eri tavalla.

Ennustemallin mukaan monipaikkaisen väestön painopiste siirtyy 2020-luvulla entistä vahvemmin kohti Etelä-Suomea suurten kaupunkiseutujen vaikutusalueille, mutta monipaikkainen väestö levittäytyy laajemmalle vaikutusalueelle. Väestön ikääntyminen näkyy vapaa-ajan asujien voimakkaana ikääntymisenä. Monipaikkaisten huomiointi suunnittelussa muuttaa kuvaa tulevaisuuden väestön liikkumisen ja palvelujen tarpeesta.

Monipaikkaisuus siirtää kotitalouksien kulutusta maakuntien välillä kausittain erityisesti vapaa-ajan asumisen välityksellä. Monipaikkaisuuden muodoista pendelöinti vaikuttaa eniten kuntien väliseen nettotulovirtaan työmatkakuluvähennysten kautta. Monipaikkaisuuden ekologista kestävyyttä voi edistää erityisesti tukemalla kestävää liikkumista ja energiamuotoja.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat tutkimus, tutkimustoiminta, monipaikkaisuus, etätyö, pendelöinti, mökkeily, aluetalous, kestävyys, maaseutu, kaupunki

ISBN PDF 978-952-383-150-6

ISSN PDF 2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6>

Multilokalitet – nuläge, framtid och hållbarhet

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2022:9

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Sari Rannanpää, Janne Antikainen, Rasmus Aro, Jaakko Huttunen, Sebastian Hovi, Kati Pitkänen, Anna Strandell, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Hilikka Vihinen, Olli Lehtonen, Toivo Muilu och Mikko Weckroth

Språk finska

Sidantal

249

Referat

Förändrade arbetsförhållanden, ökad fritid, fortsatt urbanisering, samt trafik- och kommunikationsteknikens utveckling har lett till större utsträckning av multilokalitet.

Denna rapport definierar multilokalitet, redogör nuläge, varaktighet och framtida utvecklingspotential för multilokalitet samt identifierar väsentliga verktyg, som kan bidra till varaktig multilokalitet.

Det är endamånsenligt att undersöka multilokalitet på basis av olika former av multilokalitet, eftersom multilokalitet omfattar ett brett spektrum av rum- och tidsdimensioner. Multilokalitet framkommer och inverkar regionerna på olika sätt.

Enligt prognosmodellen förflyttas tyngdpunkten på multilokaliserad befolkning till influensområden vid större stadsregioner i södra Finland under 2020-talet men den multilokaliserade befolkningen sprids åt ett utvidgat influensområde. Den äldre befolkningen framträder speciellt bland befolkningen som är bosatta i sina fritidshus. Framtidsprognoser över befolkningens mobilitet och servicebehov förändras då man beaktar dem som lever multilokalt.

Multilokalitet påverkar hushållens konsumtions förflyttning på grund av fritidsboende, som sker säsongmässigt mellan landskap. Pendling är den största bidragande multilokalitetsformen som påverkar nettoinkomstflödet mellan kommunerna. Den ekologiska hållbarheten av multilokalitet kan stöd framjäs genom att stödja hållbar mobilitet och energiformer.

Klausul Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord forskning, forskningsverksamhet, forskning, forskningsverksamhet, multilokalitet, hållbarhet, distansarbete, pendling, fritidsboende, regionalekonomi, varaktighet, landsbygd, stad

---

ISBN PDF 978-952-383-150-6

ISSN PDF

2342-6799

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6>

Multilocality – current state, future, and sustainability

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2022:9

Publisher	Prime Minister's Office		
Author(s)	Sari Rannanpää, Janne Antikainen, Rasmus Aro, Jaakko Huttunen, Sebastian Hovi, Kati Pitkänen, Anna Strandell, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Hilikka Vihinen, Olli Lehtonen, Toivo Muilu and Mikko Weckroth		
Language	Finnish	Pages	249

Abstract

Multilocality has increased due to work-life changes, increased leisure time, urbanisation, and the development of transport and communications technologies.

This report provides a definition of multilocality in all its key aspects, as well as providing an overview of the current state, sustainability and future prospects of multilocality, while, in addition, identifying the main steering mechanisms and instruments promoting sustainable multilocality.

The spatial and temporal dimensions of multilocality depict profound variation. Multilocality exhibits itself in multiple ways, thus its impacts on regions and localities vary.

According to our forecast model, the focus of the multilocal population will shift even more strongly towards the large urban areas of southern Finland in the 2020s, but the multilocal share of the population will be spread over a wider area of influence. The ageing of the population is reflected in the corresponding ageing of the leisure population in particular. Ensuring that multilocal trends and population shifts are more fully taken into account in spatial planning, housing and building will have a significant impact on future mobility and the service needs of the population.

Multilocality sees household consumption patterns shift across regions seasonally, especially through seasonal holiday home usage. Commuting has the greatest impact on the net revenue flow between municipalities through reductions in commuting costs. The ecological sustainability of multilocality can be promoted especially by supporting sustainable mobility and forms of energy.

Provision This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords research, research activities, housing, research, research activities, multilocality, commuting, rural economy, regional economy, sustainability, commuting, second homes, holiday homes

---

ISBN PDF	978-952-383-150-6	ISSN PDF	2342-6799
URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6		

Sisältö

LUKIJALLE	8
1 Johdanto	10
1.1 Selvityksen tausta	10
1.2 Selvityksen tavoite	12
1.3 Aineistot ja menetelmät	13
1.4 Hankkeen toteutus.....	16
2 Monipaikkaisuuden määritelmä	17
2.1 Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa?	17
2.2 Monipaikkaisuuden rajausta tässä hankkeessa	20
3 Monipaikkaisuuden nykytila	22
3.1 Työhön ja opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus.....	23
3.1.1 Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus	23
3.1.2 Kausityö	28
3.1.3 Etätyö	31
3.1.4 Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus	36
3.2 Vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus.....	38
3.2.1 Vapaa-aajan asuminen.....	38
3.2.2 Matkailu	45
3.3 Perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus.....	47
3.4 Etäomistus.....	50
3.5 Pakotettu monipaikkaisuus	51
3.6 Kausiväestön vaihtelu Suomessa mobiilidatan perusteella.....	53
4 Monipaikkaisuuden tulevaisuus	56
4.1 Monipaikkaisuuden ennakointimallit.....	56
4.1.1 Ennakointimallien olettamet	57
4.1.2 Vapaa-aajan asumisen ennakointimalli	58
4.1.3 Pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakoitu kehitys	64
4.1.4 Ennakointimallien yhteistarkastelu.....	69
5 Monipaikkaisuuden kestävyiden eri muodot ja vaikutukset aluerakenteeseen..	74
5.1 Taloudellinen kestävyys.....	76
5.1.1 Elinvoima	82
5.1.2 Työllisyys	84
5.1.3 Syntyvät palvelu- ja tavaratuotannot	85
5.1.4 Julkinen talous.....	86

5.2	Sosiaalinen kestävyys	87
5.2.1	Hyvinvointi	89
5.2.2	Yhteisöllisyys, osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet	90
5.2.3	Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus	92
5.3	Ekologinen kestävyys	92
5.3.1	Liikkuminen	96
5.3.2	Energiankulutus	98
5.3.3	Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä maankäyttö	101
5.3.4	Muut ympäristöön liittyvät vaikutukset	107
5.4	Kestävyys erityyppisillä monipaikkaisuusalueilla	108
6	Monipaikkaisuuden vaikutukset aluerakenteen eri osissa	115
6.1	Monipaikkaisuuden työllisyysvaikutukset ja rahavirta	116
6.1.1	Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön vaikutukset työllisyyteen	117
6.1.2	Maakuntarajat ylittävän työssäkäynnin vaikutukset työllisyyteen	120
6.1.3	Monipaikkaisuuden nettotulovirrat	124
6.2	Monipaikkaisuus aluerakenteessa ja yhteiskunnan suunnittelussa	130
6.2.1	Keskiväkiluvun vaihtelussa on suuria alueellisia ja kunnittaisia eroja	130
6.2.2	Keskiväkiluvun vaihtelun yhteys muihin väestömuutoksen osatekijöihin	134
6.2.3	Kausiväestö muuttaa kuvaa aluerakenteesta	135
6.2.4	Keskiväkiluvun vaihtelu haastaa yhteiskunnan suunnittelua	137
6.2.4.1	Keskiväkiluvun vaihtelu heikentää mobiiliyhteyksien keskimääräistä latausnopeutta	138
6.2.4.2	Keskiväkiluvun vaihtelu muuttaa ensihoitoyksiköiden optimaalista sijoittumista vuoden aikana	142
6.2.4.3	Väestön liikkuminen sairaanhoitopiirien välillä muuttaa päivystyskäyntien jakautumista vuoden aikana	143
7	Monipaikkaisuuden ohjauskeinot	146
7.1	Nykyiset monipaikkaisuuden ohjauskeinot Suomessa ja niiden puutteet	148
7.2	Kestävän monipaikkaisuuden ohjauskeinot tulevaisuudessa	150
8	Johtopäätökset ja suositukset	156
	Liitteet	168
	Liite 1. Monipaikkaisuuden alueellinen laskentamalli	168
	Liite 2. Tilastokeskuksen väestöennuste (2021)	176
	Liite 3. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden ennakointimalli	179
	Liite 4. Pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakointimalli	183
	Liite 5. Monipaikkaisuuden ennakoinnin kuvat ja taulukot	186
	Liite 6. Kausiväestö ja monipaikkaisen väestön liikkuminen mobiilidatan perusteella ...	193
	Liite 7. Monipaikkaisuuden ohjauskeinot	217
	Liite 8. Monipaikkaisuuden skenaariot	236
	Lähteet	240

LUKIJALLE

Monipaikkaisuus on yksi korona-ajan yleistyneimpiä sanoja. Yli miljoona etätyöläistä on arjessaan saanut kokea monipaikkaisuuden hienoudet ja hankaluudet. Mutta monipaikkaisuus on tätä huomattavasti monimuotoisempi ja -sisempi ilmiö. Käsitteen purkaminen osiin ja osien kokoaminen jälleen yhteen on ollut tämän tutkimushankkeen keskeisin tehtävä. Monipaikkaisuuden Rubikin kuutiosta on tässä selvityksessä löytynyt yhdeksän ulottuvuutta, ja nyt yritetään saada eri ulottuvuudet täsmättyä toisiinsa. Ratkaisut eivät kuitenkaan ole helppoja. Vaikka raportti antaa monia vastauksia, nousee esiin myös monia haastavia kysymyksiä. Onko koronan tuoma kehityksen muutos tilapäinen vai pysyvä ilmiö? Mökki- ja matkailupitäjät sekä monet maakuntakeskukset ovat uusia voittajia, mutta pitäisikö potentiaalia ja edellytyksiä rakentaa vielä muillekin kunnille? Onko monipaikkaisuus vaaraksi? Hyytyykö vahvin kansainvälinen kasvumoottorimme kuntien väliseen muuttotappioon? Onko monipaikkaisuus kestävää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti? Miten monipaikkaisuutta voidaan ohjata? Halutaanko yhteiskunnassa lisää moni- vai monipaikkaisuutta?..

Monipaikkaisuus on muuttanut kehityksen trendejä, mutta se ei ole kääntänyt kehityksen lakeja pääläelleen. Kaupungistuminen Suomessa jatkuu edelleen. Monipaikkaisuus vahvistaa erityisesti hyvin saavutettavia alueita.

Tämä julkaisu on valtioneuvoston vuoden 2020 selvitys- ja tutkimustoiminnan (tietokaytoon.fi) hankkeen ”Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi” loppuraportti. Hankkeen toteuttivat yhdessä Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI Public Oy, Suomen ympäristökeskus (SYKE) ja Luonnonvarakeskus (Luke).

Hankkeeseen osallistuivat Janne Antikainen, Rasmus Aro, Sebastian Hovi, Jaakko Huttunen ja Sari Rannanpää MDI Public Oy:stä, Kimmo Nurmio, Kati Pitkänen, Antti Rehunen ja Anna Strandell Suomen ympäristökeskuksesta sekä Olli Lehtonen, Toivo Muilu, Hilikka Vihinen ja Mikko Weckroth Luonnonvarakeskuksesta.

Työryhmäön puheenjohtaja Mika Ristimäki (YM) kiittää hankkeen ohjausryhmää, johon kuuluivat Timo Annala (VM), Elina Auri (MMM), Teemu Eriksson (VM), Antonia Husberg (MMM), Jaana Junnila (YM), Katja Palonen (TEM), Timo Turunen (YM) ja Hanna-Maria Urjan kangas (TEM) kommentteista, kiinnostuksesta sekä inspiiraatiosta tutkimusprojektin aikana.

Tulevaisuudessa tarvitaan vielä lisää tietoa monipaikkaisuudesta. Tämän raportin kokoomisessa on tehty pioneerityötä uusien tietolähteiden hyödyntämiseksi. Monipaikkaisuus ei ole katoamassa mihinkään. On tärkeää, että tilastointia ja tiedontuotantoa kehitetään edelleen. Raportin tieto on tarkoitettu käyttöön – toivomme, että tämän raportin tietojen myötä toivottavasti keskustelu monipaikkaisuudesta syventyy ja vauhdittuu.

Mika Ristimäki / Janne Antikainen

Joulukuu 2021

1 Johdanto

Tämän selvityksen tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva monipaikkaisuuden kehityksestä Suomessa sekä tunnistaa keskeiset keinot, joilla voidaan edistää kestävästä monipaikkaisuutta. Tässä luvussa esitellään selvityksen tausta, tavoitteet, lähestymistapa, aineistot ja menetelmät.

1.1 Selvityksen tausta

Monipaikkaisuus liittyy miljoonien suomalaisten elämään niin kaupungeissa kuin maaseudulla. Yhden kiinteän asuinpaikan sijaan ihmiset viettävät arkea ja vapaa-aikaa useissa eri paikoissa sekä liikkuen näiden paikkojen välillä. Monipaikkaisuuteen voi olla monia syitä, kuten työssäkäynti tai opiskelu, vapaa-ajan vietto, avioeron jälkeinen vuoroasuminen tai etäomaisten hoito (Pitkänen & Strandell 2018). Useissa monipaikkaisuuden muodoissa asumisen järjestelyjä tehdään saman paikkakunnan tai seudun sisällä. Monipaikkaisuus synnyttää kuitenkin myös merkittävää vuorovaikutusta eri seutujen ja maakuntien sekä maaseudun, saariston ja kaupunkien välille. Suomessa tutkitusti suurin monipaikkaisien asukkaiden ryhmä ovat vapaa-ajan asukkaat, joista kaksi kolmasosaa asuu vakituisesti mökkikunnan ulkopuolella (Tilastokeskus 2020). Erilaiset monipaikkaisuuden muodot näyttäytyvät eri tavalla merkittävänä maaseudulla kuin kaupungeissa.

Ihmisten monipaikkaisen asumisen lisäksi myös organisaatiot, kuten yritykset, virastot, oppilaitokset ja palvelut, voivat olla monipaikkaisia. Monipaikkaisuus voi tässä yhteydessä tarkoittaa sekä useita eri toimipaikkoja eri paikkakunnilla, mutta myös paikkariippumattomia työ-, opiskelu- ja asiointimahdollisuuksia mistä tahansa etäyhteyksien päästä. Aika- ja paikkasidonaisuus työssä on katoamassa nopeasti, mutta eri tahtisesti ja eri voimakkuuksilla eri aloilla (Anttila et al. 2018). Osaa aloja tämä muutos ei koske lainkaan, osassa aloja paikkariippumattomuus on ollut arkea jo pitkään. Paikkariippumattomaan työhön liittyy positiivisen kierteen potentiaali. Etätyön laajentaminen ja paikkariippumaton työ tuovat mukanaan monenlaisia positiivisia vaikutuksia, kuten työskentelyn vapaa-ajan asunnolta, edullisemmän asumisen, pendelöinnin vähenemisen, työhön käytetyn ajan vähenemisen ja vapaa-ajan lisääntymisen sekä päästöjen vähentymisen. (TEM, 2020/1.) Paikkariippumattomuus voi mahdollistaa ihmisten monipaikkaisen asumisen (esimerkiksi työnteon vapaa-ajan asunnolta käsin), mutta myös yksipaikkaisen asumisen säilyttämisen kasvukeskusten ulkopuolella.

Monipaikkaisuus on lisääntynyt työn muutosten (esimerkiksi etätöiden ja pendelöinnin lisääntymisen), vapaa-ajan lisääntymisen sekä perhesuhteiden muutosten vuoksi. Myös kaupungistumisen voimistuminen, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen lisääntyminen sekä liikenne- ja viestintätekniikan kehitys, osaltaan myös valtion toimintojen alueellistaminen, tukevat monipaikkaisuuden lisääntymistä.

Työmarkkinoiden hallitseva piirre on jo pitkään ollut työelämän, työtehtävien ja työnteon tapojen jatkuva muutos. Muutokset ovat olleet nopeita, yhtäaikaista ja monitasoista. Muutoksia tapahtuu samanaikaisesti monella tasolla: toimialoilla, työn kysynnässä ja työvoimassa, työtehtävissä, osaamisvaatimuksissa sekä työtavoissa ja -kulttuurissa. Muutoksen ajureina ovat toimineet samanaikaisesti sekä kehittyvät teknologiat (mm. robotiikka, automatisointi ja digitalisaatiokehitys), globalisoituvat ja palveluvaltaistuvat talous (mm. arvoverkostojen globalisoituminen), väestö- ja ikärakenteen muutos sekä muutokset ihmisten arvoissa. Merkitystä on ollut myös työsuhteita sekä työttömyys- ja sosiaaliturvaa koskevilla poliittisilla päätöksillä ja lainsäädännöllä. Teknologinen murros ja globalisaatio ovat muuttaneet yritys- ja toimialarakenteita ja johtaneet työpaikkojen rakenteen muutoksiin sekä laajemmin työmarkkinoiden dynamiikan nopeutumiseen ja ”mosaiikkimaistumiseen”. Työpaikka- ja tehtävärakenteita on muokannut erityisesti kolme tekijää: 1) informaatio- ja kommunikaatioteknologian (ICT) kehitys, 2) toimintojen siirtäminen ulkomaille sekä 3) demografian muutos. (Kauhanen et al., 2014.)

Viime vuosikymmenten aikana tapahtunut nopea kaupungistuminen sekä metropolialueen kehittäminen ovat eriyttäneet Suomen aluerakennetta. Monipaikkaisuuden edistäminen (mm. etätötilojen tukeminen, toimintojen alueellistaminen ja kaksoiskuntalaisuus) nähdään usein ratkaisuna aluerakenteen ongelmiin.

Monipaikkaisuudella on monenlaisia vaikutuksia mm. työllisyyteen ja alueiden elinvoimaan, palveluiden käyttöön ja tarpeeseen, paikallisyhteisöihin, liikenne- ja viestintäjärjestelmään sekä ympäristöön (Adamiak ym. 2016; Parhiala ym. 2020). Kestävän monipaikkaisuuden kehittämiseksi – positiivisten vaikutusten tukemiseksi ja negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi – tarvitaan tarkempaa tietoa monipaikkaisuudesta ja sen taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristöllisistä vaikutuksista eri alueilla. Monipaikkaisuuden ja sen vaikutusten tunnistaminen, muutosten seuranta, vaikutusketjujen ymmärtäminen ja tulevan kehityksen ennakoiminen on välttämätön perusta, kun valmistellaan monipaikkaiseen asumiseen kytkeytyviä toimia, kuten aluekehityshankkeita, palvelurakenteen ratkaisuja, liikenne- ja viestintähankkeita tai hallinnollisen rakenteen tai lainsäädännön uudistuksia.

1.2 Selvityksen tavoite

Hankkeen päätavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva monipaikkaisuuden kehityksestä sekä tunnistaa keskeiset keinot, joilla voidaan edistää kestävää monipaikkaisuutta. Hankkeessa tuotettu tieto palvelee erityisesti valtion säädösvalmistelua, suunnittelua ja aluekehittämisen ohjausta eri sektoreilla sekä aluekehittämisessä erityisesti kaupunki-, maa-seutu- ja saaristopolitiikassa.

Selvitystehtävä jäsenyi tutkimuskysymyksittäin neljäksi osatavoitteeksi, työpaketiksi ja raportoinniksi, joista muodostuu itsenäisiä vastauksia yksittäisiin kysymyksiin, mutta jotka samalla toimivat myös syöteinä seuraaville työvaiheille. Selvityksen työpaketit, lähestymistapa ja hyödynnettävät aineistot kysymyksittäin on esitetty oheisessa taulukossa 1.

Taulukko 1. Selvityksen työpaketit, tutkimuskysymykset sekä lähestymistapa ja aineistot

Työpaketti	Tutkimuskysymykset	Lähestymistapa ja aineistot
1. Kokonaiskuva monipaikkaisuuden nykytilasta	Millainen on monipaikkaisuuden nykytila Suomessa?	Kirjallisuuskatsaus, olemassa olevan tietopohjan kartoittaminen Tilastoihin, rekistereihin ja aiempiin tutkimuksiin pohjautuva katsaus ja monipaikkaisuuden mallintaminen Mobiilidatan analyysi
2. Monipaikkaisuuden kehitys vuoteen 2030 ja ennakointimenetelmä	Miten monipaikkaisuuden arvioidaan kehittyvän vuoteen 2030? Miten arvio monipaikkaisen väestön tulevasta kehityksestä muuttaa kuvaa valtakunnallisesta ja alueellisesta väestöennusteesta vuoteen 2030 ja miksi? Mitä vaikutuksia monipaikkaisuudella on Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen sekä liikennejärjestelmän kehitykseen vuoteen 2030? Miten liikenne- ja viestintätekniikan kehityksen arvioidaan vaikuttavan monipaikkaisuuden tulevaan kehitykseen? Millaisia arkitoimintojen käyttäytymismuutoksia monipaikkaisuuden tulevan kehityksen ennakoidaan aiheuttavan?	Tiettyjen olettamien pohjalta muodostettu ennakointimalli perustuen Tilastokeskuksen väestöennusteeseen, rakennus- ja huoneistorekisteriin, mökkibarometriin ja muihin kyselyihin sekä eri tilastolähteisiin.

Työpaketti	Tutkimuskysymykset	Lähestymistapa ja aineistot
3. Arvio monipaikkaisuuden kestävydestä nykytilassa ja tulevaisuudessa	Miten kestävä on nykyinen monipaikkaisuus? Millaisia työllisyysvaikutuksia monipaikkaisuudella on?	Kirjallisuuskatsaus, tilasto- ja rekisteritietoihin pohjautuvat arviot Neljä alueellista työpajaa
4. Keskeisimmät ohjauskeinot ja politiikkasuositukset kestäväen monipaikkaisuuden edistämiseksi	Mitkä ovat keskeisimmät ohjauskeinot, kannusteet, rajoitteet sekä politiikkasuositukset kestävämpään monipaikkaisuuteen? Millaisia muutoksia suunnittelu- ja ohjausjärjestelmiin tarvitaan monipaikkaisuuden ja työn murroksen edetessä? Millaisia investointeja, kehittämistoimia tai systeemitason muutoksia tarvitaan kestävämmän monipaikkaisuuden edistämiseksi?	Dokumenttianalyysi Kerätyn tiedon analyysi Neljä alueellista työpajaa Neljä valtakunnallista työpajaa

1.3 Aineistot ja menetelmät

Hankkeessa käytettiin laajasti erilaisia aineistoja sekä laadullisia ja määrällisiä analyysimenetelmiä.

Tilasto- ja paikkatietoaineistot

Tilastollinen tieto monipaikkaisuudesta on hajallaan erilaisissa rekistereissä ja tilastoissa. Yksittäisestä monipaikkaisuuden muodosta tietoa löytyy erilaisista teemakohtaisista tietolähteistä. Monipaikkaisuuden nykytilan kuvauksessa luvussa 3 käytetään lähtötietona kyseiseen monipaikkaisuuden muotoon liittyviä julkaisuja, rekisteriaineistoja, tilastoja ja kyselytutkimuksia. Tilastoja ei useinkaan ole laadittu nimenomaan monipaikkaisuuden näkökulmasta, mutta eri tietolähteitä hyödyntämällä pystytään kuvaamaan yleispiirteisesti useimpia monipaikkaisuuden muotoja.

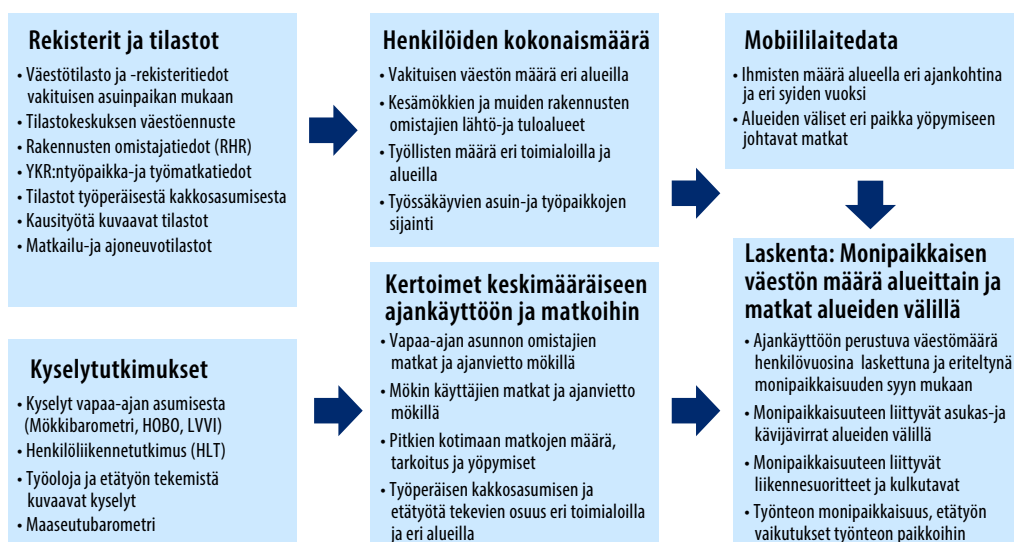
Käytetyistä lähtötiedoista selviää yleensä väestömäärä, joka on kyseisen monipaikkaisuuden muodon piirissä. Sen sijaan monipaikkaisuuden eri muotoihin liittyvästä ajankäytöstä, alueellisesta sijoittumisesta ja monipaikkaisuuteen liittyvästä liikkumisesta ei ole useinkaan saatavilla kattavaa ja tarkkaa tietoa. Kyselytutkimukset ovat tuottaneet tietoa esimerkiksi osallistumisasteesta ja keskimääräisestä ajankäytöstä, mutta vastaajajoukon koko ei yleensä mahdollista tarkkaa ristiintaulukointia sijainnin, ikäluokan tai muun keskeisen

muuttujan perusteella. Matkapuhelinoperaattoreiden tiedot puhelinten sijainnista eli mobiilidata tarjoaa kattavampaa tietoa ihmisten todellisesta liikkumisesta ja oleskelusta eri paikoissa. Mobiilidataa hyödynnetään tässä hankkeessa rekisteri-, tilasto- ja kyselytutkimustiedon pohjalta saadun kuvan tarkentamisessa.

Monipaikkaisuuden alueellisessa kuvaamisessa otetaan huomioon monipaikkaisten asukkaiden lähtö- ja tuloalueet sekä liikkuminen näiden välillä. Alueellisen tiedon rajallisen saatavuuden takia alueellinen tarkastelu rajataan monipaikkaisuuden tärkeimpiin muotoihin, joita ovat vapaa-ajan asuminen ja työperäinen monipaikkaisuus.

Tärkeimpiä lähtöaineistoja ovat Tilastokeskuksen väestötilastot, Digi- ja väestötietoviraston väestötietojärjestelmän rakennus-, huoneisto- ja väestötiedot (ns. rakennus- ja huoneistorekisteri) sekä tiedot rakennusten omistajista ja heidän asuinpaikan sijainnistaan, SYKEN yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) työpaikka- ja työmatkatiedot sekä muuttoliiketiedot (Kuva 1). Lisäksi hyödynnetään kausityötä, työperäistä kakkosasumista sekä matkailua kuvaavia tilastoja. Keskeisimpiä kyselyaineistoja ovat vapaa-ajan asumista sekä etättyötä ja työoloja kuvaavat kyselytutkimukset. Tärkeimpiä tässä työssä hyödynnettyjä kyselytutkimuksia ovat olleet Mökkibarometri, Asumisen monipaikkaisuus ja arkielämä vapaa-ajan ympäristöissä (HOBO) ja Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi -tutkimus (LVVI). Nämä tilasto-, rekisteri- ja kyselyaineistot toimivat myös tutkimuksessa laadittujen ennakointimallien pohjana. Lisätietoa ennakointimalleista ja niiden olettamista sekä pohjatiedoista löytyy liitteistä 2–5.

Kuva 1. Monipaikkaisuuden alueellisen laskennan lähtöaineistot, laskennan kohdejoukot ja kertoimet sekä tulokset

Lähtöaineistojen perusteella on laadittu alueellinen laskentamalli (Liite 1), jonka perusteella on määritetty vapaa-ajan asumisen ja työperäisen kakkosasumisen suuruusluokkaa ja vaikutuksia eri alueilla. Tämän lisäksi on laskettu etätyön eli monipaikkaisen työnteon vaikutuksia päiväväestön sijoittumiseen. Monipaikkaisuuden alueellisen laskennan lähtöaineistot, kohdejoukot, kertoimet sekä tulokset on esitelty kuvassa 1.

Mobiilidata

Mobiilidata-aineistoista käytettiin Telian tuottamaa aineistoa matkapuhelinten perusteella arvioituista väestömääristä eri alueilla. Väestömääriä tarkasteltiin kuntatasolla sekä erikseen taajamissa ja haja-asutusalueella. Poimittu aineisto sisälsi tiedot kuukausittaisista väestömääristä ja alueiden välisestä liikkumisesta noin vuoden ajalta ennen koronaa ja noin vuoden jaksolta koronan ajalta. Tarkimmillaan tietoja tarkasteltiin Telian ruudukossa, jonka ruutukoko vaihtelee sijainnin mukaan. Pienimmillään ruudut ovat 500 m × 500 m kokoisia, laajimmillaan 128 km × 128 km.

Monipaikkaisuuden alueellisessa laskennassa käytettiin tiettyjä rajoituksia. Ajallisesti laskennan pääpaino oli yöpymiseen perustuvassa monipaikkaisuudessa ja koko vuorokausittaisessa ajankäytössä. Laskennassa tarkasteltiin vietettyjen vuorokausien jakaantumisesta eri paikkojen välille ja ajankäytön eroja eri kuukausien välillä. Erillisenä kysymyksenä käsiteltiin päivittäistä monipaikkaisuutta eli päivän pääaktiviteetin viettämistä siten, että yöpymispaikkana säilyy vakituinen asuinpaikka. Pääaktiviteetti oli tyypillisesti työssäkäynti tai opiskelu.

Alueellisesti tarkasteltiin erityisesti päivittäisen arkiympäristön ulkopuolelle ulottuvaa monipaikkaisuutta kotimaan rajojen sisällä. Saman kunnan ja yhdyskunnan sisällä tapahtuvan liikkumisen voidaan katsoa tapahtuvan samassa arkiympäristössä. Jos kunnassa on useampia taajamia tai osa-alueita, joissa on omat lähipalvelut, voidaan tulkita, että näiden alueiden välinen liikkuminen tapahtuu erilaisten arkiympäristöjen välillä. Tarkempi kuvaus mobiilidatan analyysistä ja tuloksista löytyy liitteestä 6.

Työpajat

Huhtikuussa 2021 neljä alueellista työpajaa, joissa tarkasteltiin monipaikkaisuuden taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyysliittymiä kokemuksia ja näkemyksiä. Monipaikkaisuus on hyvin moninainen ilmiö ja tapausalueiksi valittiinkin neljä keskenään erilaista aluetta (Turunmaa, Suupohja, Keski-Karjala sekä Riihimäen seutu), joissa myös monipaikkaisuuden muodot ovat erilaisia. Työpajoihin kutsuttiin alueilta toimijoita, jotka ovat olleet työtehtäviensä tai taustaorganisaationsa kautta tekemisissä monipaikkaisuuden liittyvien asioiden (esim. asuminen, liikenne ja maankäyttö, elinkeinoelämä, alueen

kehittämiseen liittyvä hanke- ja järjestötoiminta jne.) kanssa. Työpajoihin osallistui eri alueilla 8–15 henkeä.

Syyskuussa 2021 järjestettiin kolme valtakunnallista työpajaa, joissa työstettiin monipaikkaisuuden skenaarioita sekä ideoitiin monipaikkaisuuden ohjauskeinoja. Työpajoihin osallistui keskimäärin 15 henkilöä. Lisäksi elokuussa 2021 järjestettiin erillinen asiantuntijatyöpaja matkakuluvähennyksen muutoksesta. Lokakuussa 2021 monipaikkaisuuden ohjauskeinoja pohdittiin Maaseutuparlamentin työpajassa, johon osallistui 54 henkilöä.

1.4 Hankkeen toteutus

VNTEAS Monipaikkaisuus -hankkeen toteutusaika oli 1.4.2020–31.12.2021. Hanketta toteuttivat MDI Public Oy, Suomen ympäristökeskus sekä Luonnonvarakeskus. Hankkeeseen osallistuivat Janne Antikainen, Rasmus Aro, Sebastian Hovi, Jaakko Huttunen ja Sari Rannanpää MDI Public Oy:stä, Kimmo Nurmio, Kati Pitkänen, Antti Rehunen ja Anna Strandell Suomen ympäristökeskuksesta sekä Olli Lehtonen, Toivo Muilu, Hilikka Vihinen ja Mikko Weckroth Luonnonvarakeskuksesta.

2 Monipaikkaisuuden määritelmä

Maa- ja metsätalouden merkityksen ja työvoiman tarpeen väheneminen Suomessa on johtanut muuttovirtoihin pois maaseudulta jo 1960-luvulta lähtien. Teollisuuden merkityksen muuttuminen on taas johtanut väestökehityksen heikkenemiseen perinteisissä teollisuuskaupungeissa. Jälkiteollisella aikakaudella syntyneiden korkean inhimillisen pääoman erikoistuneet työpaikat ovatkin keskittyneet etenkin suurille kaupunkiseuduille, mikä näkyy etenkin korkeasti koulutettujen muuttoliikkeenä suuriin kaupunkeihin (Tervo 2010, Sjöblom-Immala 2007, Haapanen & Tervo 2012, Kotavaara ym. 2018). Väestöltään ja elinkeinorakenteeltaan monipuoliset kaupunkiseudut ovat perinteisesti olleet tietotalouden kehittymisen ytimessä. Kaupungeissa on runsaasti osaavaa työvoimaa, erikoistuneita yrityksiä, yliopistoja sekä tutkimuslaitoksia, joiden verkostoituminen tukee innovaatioiden syntymistä (Koste ym. 2020). Digitalisaatio edistää tietotaloutta, ja se osaltaan edistää työn murrosta eli jännitteistä muutosta työn organisoitumisessa, sisällöissä, osaamisessa, toimeentulossa, työn merkityksessä sekä työn aika- ja paikkasidonnaisuudessa (Anttila ym. 2018). Työn murros muuttaa niin yksilöiden, organisaatioiden kuin yhteiskunnan toimintaa. Monipaikkaisuuden lisääntyminen on yksi siihen liittyvistä muutoksista, jonka kuvaamiseen tarvitaan sekä selkeä käsitteistö että laajapohjaista ilmiön kuvausta ja ennakkointia.

2.1 Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa?

Monipaikkaisuudessa ihmisten ajankäyttö jäsentyy usean eri paikan sekä näiden välillä tapahtuvan liikkumisen vuorovaikutuksessa. Monipaikkaisuus voi olla päivittäistä liikkumista ja paikan vaihtamista esimerkiksi kodin, työn ja harrastusten välillä. Laajemman monipaikkaisuuden ohella voidaan puhua rajatummasta *monipaikkaisesta asumisesta*, jolla tarkoitetaan sitä, että on käytössä kaksi tai useampia eri paikoissa sijaitsevia asuntoja, joissa asutaan ja yövytään vuororytmisesti. Tässä raportissa tarkastelun kohteena on erityisesti yön ylittävä monipaikkainen asuminen. Päivittäistä monipaikkaisuutta sivutaan kuitenkin työhön liittyvän monipaikkaisuuden yhteydessä.

Monipaikkaisuus ei ole uusi ilmiö, mutta se on voimakkaasti lisääntynyt nyky-yhteiskunnassa globalisaation, teknologisen kehityksen, työelämän muutosten, vapaa-ajan kulutuksen ja perhe-elämän muutosten myötä. Nykyiset sukupolvet elävät edeltäjiään liikkuvampaa elämää ja vierailevat ja viettävät elämäänsä yhä kauempana sijaitsevien paikkojen välillä.

Monipaikkaisuutta on tutkittu toistaiseksi yllättävän vähän. Eurooppalainen tutkimus on keskittynyt lähinnä urbaaneihin ympäristöihin, ja tutkijat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi eroperheiden asumisen järjestelyistä ja urbaaneista tietotyöläisistä, jotka sukuloivat usean paikan välillä (Hilti 2011; 2016; Reschke 2012; Schier ym. 2015).

Suomessa monipaikkaisuutta on sivuttu esimerkiksi lasten monipaikkaisen asumisen (Forsberg & Ritala-Koskinen 2017) ja monipaikkaisen ja mobiilin työn (Hyrkkänen & Vartiainen 2007) osalta. Erityisen paljon, jo 1960-luvulta lähtien, aiempaa tutkimusta on tehty vapaa-ajan asumiseen liittyen (ks. tarkempi katsaus vapaa-ajan asumista koskevaan kotimaiseen kirjallisuuteen mm. Pitkänen 2011). Vuonna 2020 ilmestyneessä selvityksessä Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö (Alasalmi et al. 2020) tarkasteltiin alueellisen liikkuvuuden ja monipaikkaisuuden nykytilaa erilaisten aluetyyppien kautta. Selvityksessä on arvioitu vapaa-ajan asumiseen pohjautuvan kausiväestön vaikutuksia eri alueiden ja aluetyyppien väestöpohjaan ja -kehitykseen (myös Adamiak ym. 2015).

Monipaikkaisuudesta on Suomessa ilmestynyt kaksi laajempaa selvitystä, jotka molemmat keskittyvät monipaikkaisuuteen maaseudun näkökulmasta. Sitran vuonna 2014 ilmestyneessä selvityksessä tehtiin katsaus monipaikkaisuuden nykytilaan Suomessa ja ennakointiin ilmiön kehitystä tulevaisuudessa (Haukkala 2014). Selvityksessä visioidaan muun muassa, millaista monipaikkaisuus on vuonna 2020. Pitkäsen ja Strandellin (2018) artikkelissa vastaavasti tehdään määrällisiä arvioita eri monipaikkaisuuden muotojen merkityksestä maaseudulla sekä ennakoidaan näiden tulevaisuuden kehitystä. Molemmat tutkimukset päätyvät johtopäätökseen siitä, että maaseudun kannalta merkittävää on erityisesti erilainen vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus, kun taas kaupungeissa monipaikkaisuus liittyy usein työhön.

Monipaikkaisuuden ohella ihmisten ajankäytön ja erilaisten toimintojen jakautumisesta eri paikkojen välillä on käytetty viime aikoina paikkariippumattomuuden käsitettä, jolla on viitattu erityisesti yleistyneeseen etätyöhön. Digitalisaation myötä useat työtehtävät ovat vapautuneet aika- ja paikkasidonaisuudesta niin, että töitä on mahdollista tehdä mistä olinpaikasta käsin tahansa (Kotavaara ym. 2020). Etätyön vaikutukset monipaikkaisuuteen vaihtelevat. Etätyö lisää monipaikkaisuutta silloin kun se mahdollistaa entistä monipaikkaisemman asumisen ja ajanvieton ja töitä voidaan tehdä esimerkiksi vapaa-ajan asunnolta käsin. Toisaalta paikkariippumaton etätyö voi myös vähentää monipaikkaisuutta, kun työtä varten ei välttämättä tarvitse matkustaa työpaikalle tai viettää aikaa työpaikkakunnalla. Paikkariippumattomuudella on viitattu ihmisten ajankäytön ohella myös yritysten tai työpaikkojen sijoittumiseen. Digitalisaation myötä yritystoiminnot on mahdollista rakentaa aiempaa vapaammin eri paikkojen välille ja koota työntekijöistä etätiimejä.

Monipaikkaisuuteen johtavat syyt ja motiivit ovat monenlaisia. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on esitetty yön ylittävän monipaikkaisen asumisen päämotiiveiksi työtä ja opiskelua, vapaa-aikaa tai perhesyitä (Dittrich-Wesbuer 2015). Useimmilla työ- tai opiskelupaikka sijaitsee niin lähellä, että työn ja kodin välillä on mahdollista liikkua päivittäin. Työhön ja opiskelun liittyvää monipaikkaista asumista syntyy, kun työ- tai opiskelupaikka sijaitsee esimerkiksi eri paikkakunnalla kuin vakituinen asuinpaikka. Myös vapaa-ajan asumista pidetään yhtenä monipaikkaisen asumisen muotona. Vapaa-ajan asumisessa hankitaan vapaa-ajan viettoa varten toinen asunto, kuten kesämökki, vakituisen asuin ympäristön ulkopuolelta tarkoituksena lopulta palata takaisin vakituisen asuin ympäristöön. Työn ja vapaa-ajan ohella yhä monimuotoisemmat perherakenteet, parisuhteet ja hoivavastuut eri paikkakunnalla asuvista läheisistä lisäävät tarvetta liikkua ja viettää aikaa eri paikoissa. Esimerkkejä perhesyihin liittyvästä monipaikkaisuudesta ovat vuoroasuvat lapset tai erillisuhteessa elävät pariskunnat, jotka yhteen muuttamisen sijaan asuvat eri osoitteissa. Ydinperheen ohella monipaikkaisuutta syntyy myös suhteessa esimerkiksi isovanhempiin, sukulaisiin tai ystäviin, joista pidetään säännöllisesti huolta. Yhdeksi monipaikkaisuutta motivoivaksi tekijäksi voidaan nostaa myös eri paikkakunnalla sijaitseva kiinteä omaisuus ja sen hoito. Toisella paikkakunnalla voidaan omistaa esimerkiksi asuinhuoneistoja, kiinteistöjä, metsää tai maaomaisuutta, joiden takia eri paikoissa vierailaan ja vietetään aikaa säännöllisesti.

Monipaikkaisuus ei ole aina yksilön oma valinta. Oma koti on saatettu joutua jättämään esimerkiksi sairauden, sodan tai vainon takia tai oman asunnon hankinta on muuten henkilökohtaisista tai poliittisista syistä mahdotonta. Tällaista monipaikkaisuutta liittyy Suomessa esimerkiksi asunnottomuuteen ja laitoshoittoon. Erilaiset monipaikkaisuuden muodot ovat usein päällekkäisiä, limittäisiä tai syklisiä, ja monipaikkaisuus on osa lähes kaikkien elämää jossain vaiheessa. Esimerkiksi vapaa-ajan asunnoilta käsin tehdään etätöitä tai käydään töissä ja hoitamassa lähiomaisia.

Monipaikkaisuuden ajalliset ja tilalliset rytmit vaihtelevat (ks. kuva 2). Päivittäinen monipaikkaisuus muodostuu kotona, työpaikalla ja muissa arjen paikoissa säännöllisesti vietyä ajasta. Päivittäinen liikkuminen keskittyy tyypillisesti saman kunnan tai seutukunnan alueelle. Hyvillä liikenneyhteyksillä on suuri merkitys sen osalta, miten pitkän matkan päähän ollaan valmiita päivittäin pendelöimään töihin. Yön ylittävää monipaikkaisuutta on esimerkiksi kakkosasuminen työn vuoksi tai viikonloppujen vietto mökillä. Myös vuoroasuvat lapset voivat vaihtaa asuinpaikkaa vanhempien välillä viikoittain. Yön ylittävät ja viikoittaiset matkat voivat ulottua toisen seudun tai maakunnan alueelle.

Kausittain asuinpaikkaa saatetaan vaihtaa vielä pitemmän matkan takaa esimerkiksi kausityön tai lomaviettopaikkojen mukaan. Globaalisti tunnettu ilmiö ovat esimerkiksi "lumilinnut" (snowbirds), jotka pakenevat kylmempien ilmastovyöhykkeiden talvea lämpimämmille vyöhykkeille ja maihin. Tunnettuja kausiasumisen kohteita ovat muun muassa

Espanjan aurinkorannat ja Florida. Lomanviettäjiä liikkeiden mukaan myös matkailualan työvoiman tarve vaihtelee voimakkaasti kausittain. Matkailun ohella myös maataloudessa ollaan usein riippuvaisia kausityöntekijöistä.

Monipaikkaisuus saa aikaan moninaisia yhteyksiä ja vaikuttaa voimakkaasti väestön jakautumiseen eri alueiden välillä eri vuorokauden- ja vuodenaikoina. Monipaikkaisuus ja siihen liittyvä liikkuminen edellyttävät saavutettavuutta eri kulkutavoilla niin seutujen sisällä kuin välilläkin sekä maan päästä toiseen ja rajojen yli. Saavutettavuuden kriteerit ja toteutumisen riippuvat alueellisesta ja ajallisesta ulottuvuudesta.

2.2 Monipaikkaisuuden rajaus tässä hankkeessa

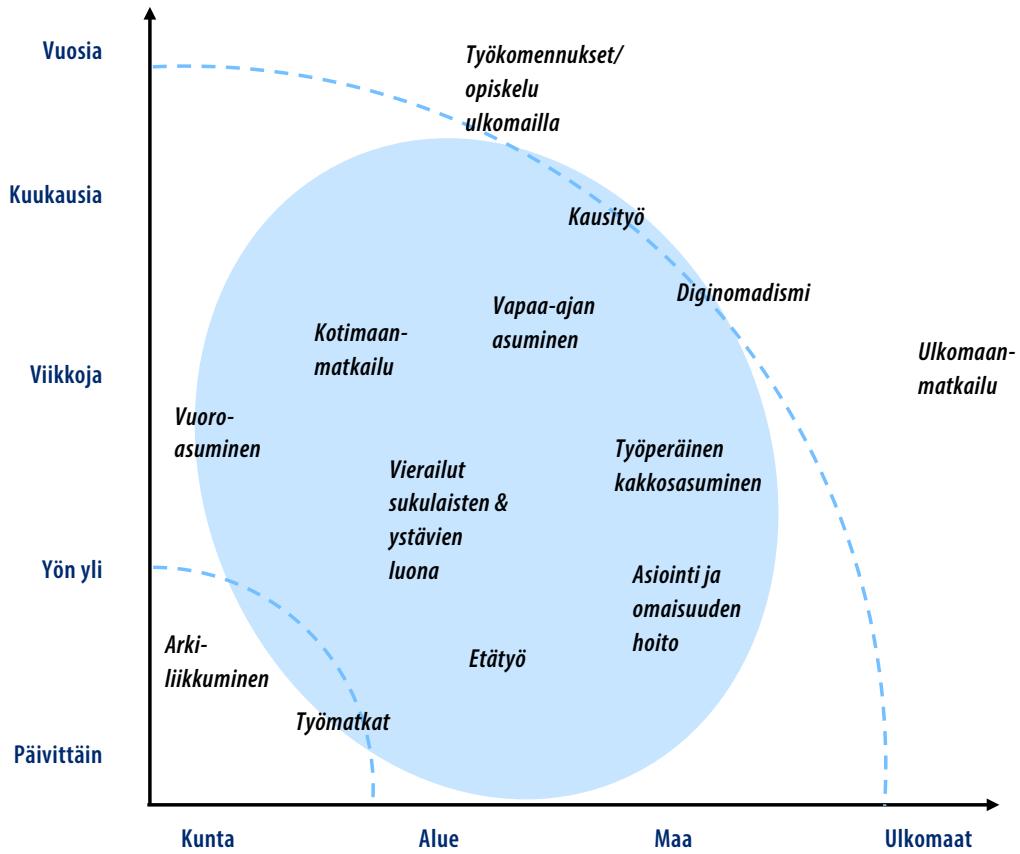
Tässä työssä keskitytään erityisesti monipaikkaiseen asumiseen, johon liittyy säännöllistä tai kausittaista yöpymistä eri paikoissa. Painopiste on siis ihmisten päivittäisen elinpiirin ulkopuolelle suuntautuvassa monipaikkaisuudessa. Työssä keskitytään Suomessa tapahtuvaan monipaikkaisuuteen. Rajat ylittävää monipaikkaisuutta (rajan yli pendelöinti, suomalaisten monipaikkaisuus ulkomailla) ei käsitellä.

Työhön liittyvän monipaikkaisuuden osalta työssä tarkastellaan myös päivittäistä monipaikkaisuutta. Tarkastelun kohteena ovat työmatkat ja paikkariippumattoman etätyön vaikutus työmatkaliikenteeseen.

Monipaikkaisuuden muodoista (motiiveista) huomioidaan niin työhön, vapaa-ajan viettoon, perhesyihin kuin omistamiseen liittyvä monipaikkaisuus. Tietoaineistojen rajallisuuden vuoksi monipaikkaisuuden mallintaminen ja ennakointi perustuvat kuitenkin pääasiassa työhön ja vapaa-aikaan liittyvän monipaikkaisuuden tarkasteluun.

Monipaikkaisuuden rajaus tässä hankkeessa on kuvattu kuvassa 2, jossa esitetään monipaikkaisuuden muodot ja niiden ajalliset ja tilalliset ulottuvuudet.

Kuva 2. Monipaikkaisuuden rajaus tässä hankkeessa

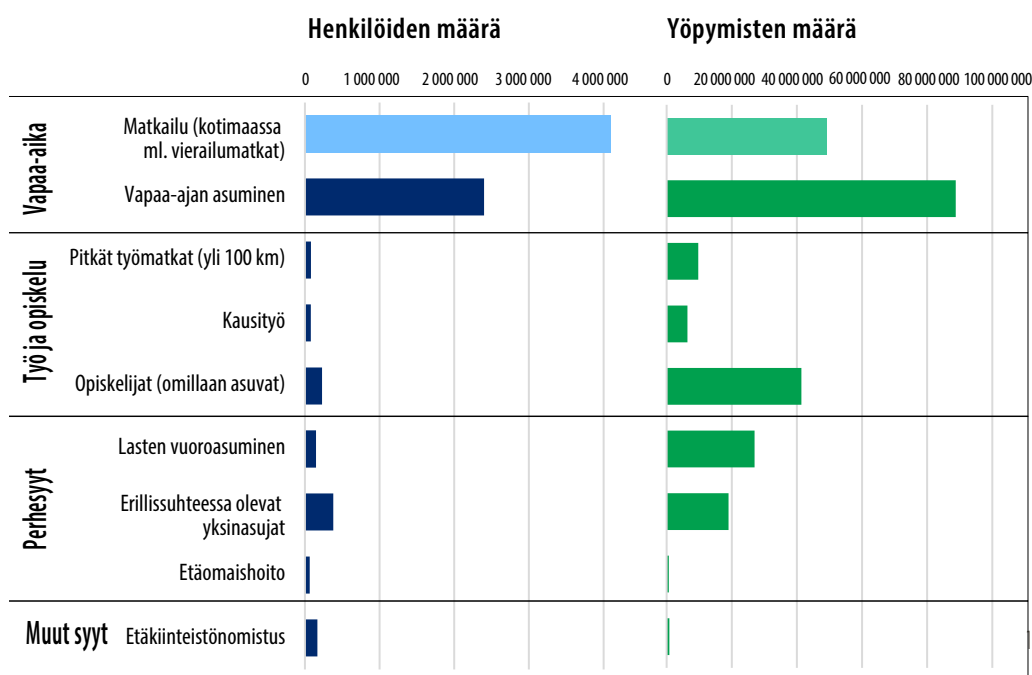

3 Monipaikkaisuuden nykytila

Tässä luvussa tarkastellaan monipaikkaisuuden eri muotojen nykyisiä volyymeja ja kehitystrendejä aiempien tutkimusten, olemassa olevien rekisteriaineistojen, tilastojen ja kyselytutkimusten pohjalta. Lisäksi tarkastellaan eri monipaikkaisuuden muotoja edistäviä ja jarruttavia tekijöitä. Tarkasteltavat monipaikkaisuuden muodot liittyvät työhön ja opiskeluun, vapaa-aikaan, perhesyihin, etäomistukseen sekä pakotettuun monipaikkaisuuteen. Tarkastelutasona on koko maa ja maakunnat.

Tulosten perusteella Suomessa määrällisesti merkittävin säännöllisen monipaikkaisuuden muoto on vapaa-ajan asuminen (ks. kuva 3). Matkailu on henkilövolymiltaan suurin, mutta se ei ole kaikilta osin säännöllistä monipaikkaista asumista. Vapaa-ajan asuntojen säännöllisiä käyttäjiä on vuosittain yli kaksi miljoonaa. Myös työperäinen ja perherakenteisiin liittyvä monipaikkaisuus koskettaa satoja tuhansia suomalaisia.

Kuva 3. Monipaikkaisuuden eri muotojen määrällinen merkittävyys.

SYKE, tiedot koottu eri lähdeaineistoista ja sisältävät osin arvioita

Monipaikkaisuus on laaja kokonaisuus, jonka kehityskulkuihin vaikuttavat useat toisistaan riippumattomat tekijät. Sen vuoksi monipaikkaisuutta ja sen muotoja on tarkasteltava ilmiönä ennen kuin on mahdollista kunnolla pohtia, miten monipaikkaisuutta voidaan edistää ohjauskeinojen avulla.

3.1 Työhön ja opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus

Työhön ja opiskeluun liittyviä monipaikkaisuuden muotoja ovat pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus, kausityö, etätö ja opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus.

3.1.1 Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus

Pitkät työmatkat ja työkomennukset saavat aikaan päivittäistä sekä viikoittaista monipaikkaisuutta, kun vähintään yksi perheenjäsen joutuu yöpymään väliaikaisesti tai säännömukaisesti esimerkiksi työtä varten hankitussa kakkosasunnossa, vuokrahuoneessa tai hotellissa.

Pendelöinnin määrään ja edellytyksiin vaikuttavat sekä fyysinen että ajallinen välimatka kodin ja työpaikan välillä. Liikenneyhteyksien parantamisella voidaan lyhentää matka-aikoja ja parantaa saavutettavuutta, ja siten mahdollistaa pendelöinti pidempien välimatkojen päästä (Uudenmaan liitto 2019).

Myös asuntojen alueelliset hintaerot lisäävät pendelöintiä. Asuntojen hintataso yleisesti ottaen laskee, mitä kauemmas mennään kaupunkien työpaikkakeskittymistä. Edullisemmän asumisen vuoksi ollaan valmiita muuttamaan kauemmas työpaikasta ja pendelöimään pidempiä matkoja. Asuntojen hintataso ja taloudelliset tekijät ajavat erityisesti nuoret lapsiperheet asumaan keskustojen ulkopuolelle (Märskylä 2008). Myös asuntojen saatavuus voi olla parempi keskusta-alueiden ulkopuolella (Uudenmaan liitto 2019). Asuntomarkkinoiden toimivuus on pendelöinnin ja työvoiman liikkuvuuden kannalta ratkaisevassa asemassa, koska se vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin muuttaa asumispreferenssejä vastaaville alueille ja toivotulle etäisyydelle työpaikasta (Alasalmi ym. 2020).

Muidenkin talouteen liittyvien tekijöiden on havaittu vaikuttavan pendelöintiin. Korkean työttömyyden on nähty lisäävän pendelöintiä, koska työmahdollisuuksia ollaan valmiita vastaanottamaan myös pidemmän matkan päästä (Uudenmaan liitto 2019). Toisaalta huonot liikenneyhteydet rajoittavat pendelöintiä erityisesti korkean työttömyyden alueilla.

Pendelöintiin vaikuttavat myös yksilötason tekijät, kuten koulutus, tulot, ikä ja sukupuoli. Korkea-asteen koulutus lisää yksilön alttiutta liikkuvuuteen ja pendelöintiin sekä

todennäköisyyttä muuttaa työn perässä toiselle paikkakunnalle (Alasalmi ym. 2020). Samoin korkea tulotaso kasvattaa selvästi alttiutta pendelöintiin ja pendelöijän tulotaso on usein korkeampi kuin paikkakunnalla asuvan (Uudenmaan liitto 2019). Nuorten pendelöinti on vähäistä, aikuisiällä alttiius pendelöintiin pysyy pitkään melko suurena, kunnes taas laskee ikävuosien karttuessa (Uudenmaan liitto 2020). Miehet pendelöivät naisia enemmän sekä kansainvälisen että kotimaisen tutkimuskirjallisuuden mukaan (Uudenmaan liitto 2020). Tämä liittyy miesten keskimäärin pidempiin työmatkoihin (Huhta & Pyykkönen 2013; Strandell 2017), naisten ja miesten erilaisiin asumispreferensseihin (Strandell 2017) sekä naisten miehiä suurempaan muuttoalttiuteen (Tilastokeskus 2021c).

Tilastokeskuksen työmatka-aineiston (YKR 2021) perusteella reilu kolmannes työllisistä käy töissä oman kotikunnan ulkopuolella (806 000 hlöä, 35 % työllisistä). Toisessa seutukunnassa käy töissä 262 000 henkilöä (11 % työllisistä) ja toisessa maakunnassa 148 000 henkilöä (6 %). Työssäkäynti oman kunnan ja maakunnan ulkopuolella on lisääntynyt 2000-luvulla.

Suurimmat kuntien väliset työmatkavirrat ovat

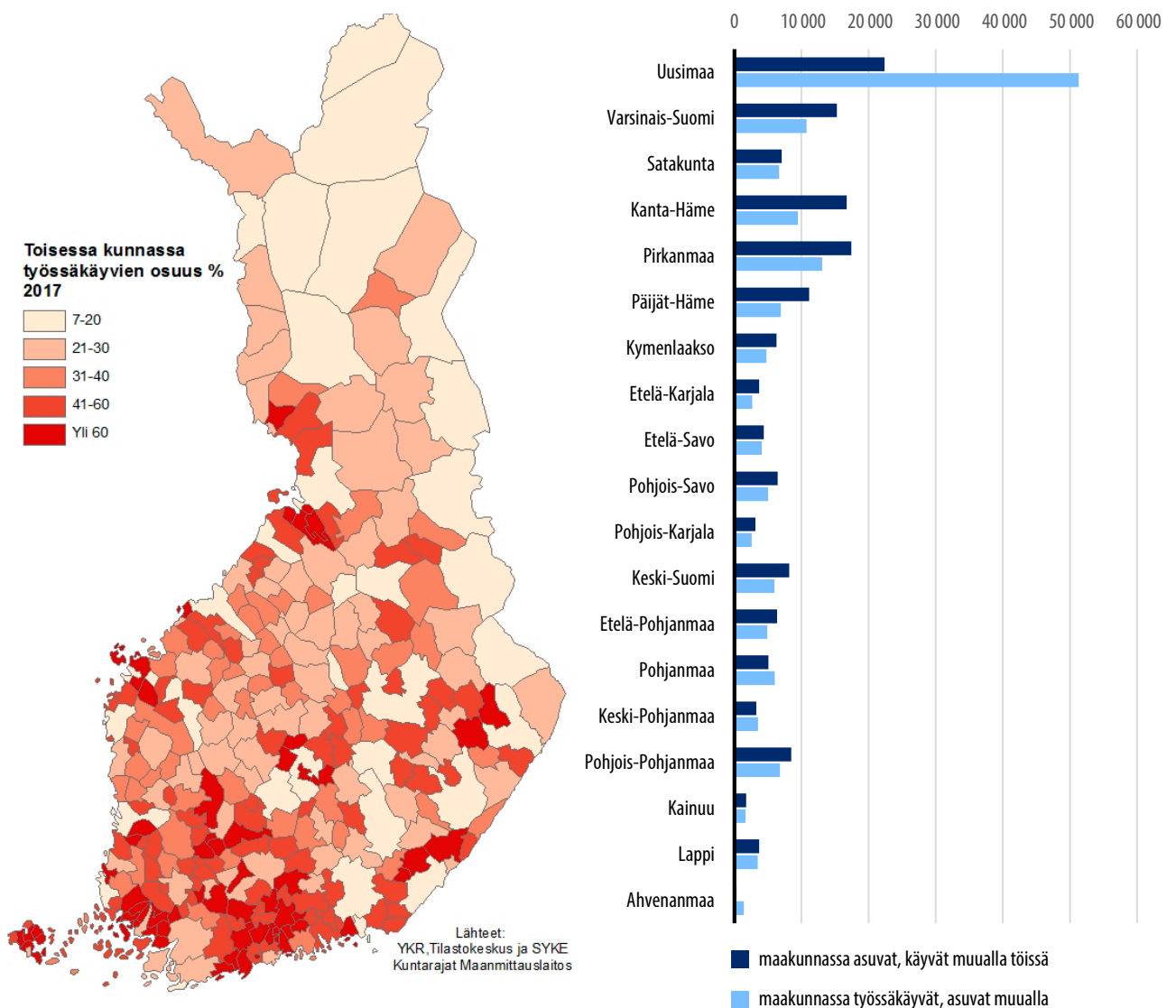
- pääkaupunkiseudun kuntien välisiä (suurin Espoo -> Helsinki noin 49 000 työssäkävää)
- kaupunkiseutujen sisäisiä (erityisesti kehyskunnista keskuskaupunkiin, mutta myös toiseen suuntaan)
- suurten kaupunkien välisiä (suurimpina Tampere -> Helsinki, Lahti -> Helsinki ja Turku -> Helsinki, joissa kaikissa noin 2 000 työmatkalaista)

Yli 100 kilometrin yhdensuuntaisia työmatkoja tekee 81 000 hlöä (3,5 % työllisistä) ja yli 200 kilometrin työmatkoja 34 000 hlöä (1,5 %). Vaikka työmatkojen keskipituus on jatkuvasti hiukan noussut, ns. ylipitkien yli 100 kilometrin työmatkojen osuus on pysynyt samalla tasolla 2000-luvulla. Eniten pitkiä työmatkoja on tukku- ja vähittäiskaupan, teollisuuden sekä rakentamisen toimialoilla. Kuva 4 näyttää, että toisessa kunnassa työssäkävien osuus oli alhaisin Pohjois-Suomessa ja korkein Uudellamaalla.

Rekistereistä ja tilastoista ei ole saatavissa tietoa siitä, kuinka monella työllisellä on kakkosasunto työn vuoksi. Vuonna 2007 julkaistun tutkimuksen mukaan kakkosasuminen työn vuoksi alkaa yleistyä, kun työmatka ylittää 100 kilometriä yhteen suuntaan (Helminen & Ristimäki 2007). Tiedot etätöiden ja kakkosasunnon yleisyydestä perustuivat Tilastokeskuksen vuoden 2001 työvoimakyselyn lisäosaan. Sen mukaan alle 80 kilometrin työmatkoja tehtiin pääsääntöisesti päivittäin, 80–100 kilometrin työmatkalisilla etätö korvasi osan työmatkoista ja yli 100 kilometrin matkoilla työasunto oli yleisin ratkaisu. 65 prosentilla niistä vastaajista, joilla yhdensuuntainen työmatka kesti yli kaksi tuntia, oli erillinen työasunto lähellä työpaikkaa.

Työmatkan 100 kilometrin raja-arvo työasunnolle ei välttämättä päde nykypäivänä, sillä viimeisen parinkymmenen vuoden aikana etätyö on yleistynyt merkittävästi (TEM 2020a; Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019). Myös liikennejärjestelmässä, työssäkäyntialueiden laajuudessa ja verotuksessa on tapahtunut muutoksia.

Kuva 4. Toisessa kunnassa työssäkävien osuus kunnan työllisistä vuonna 2017 (vasemmalla). Maakuntien välinen työssäkäynti vuonna 2018 (oikealla) (Lähde: YKR-ruutuaineisto, Tilastokeskus ja SYKE)

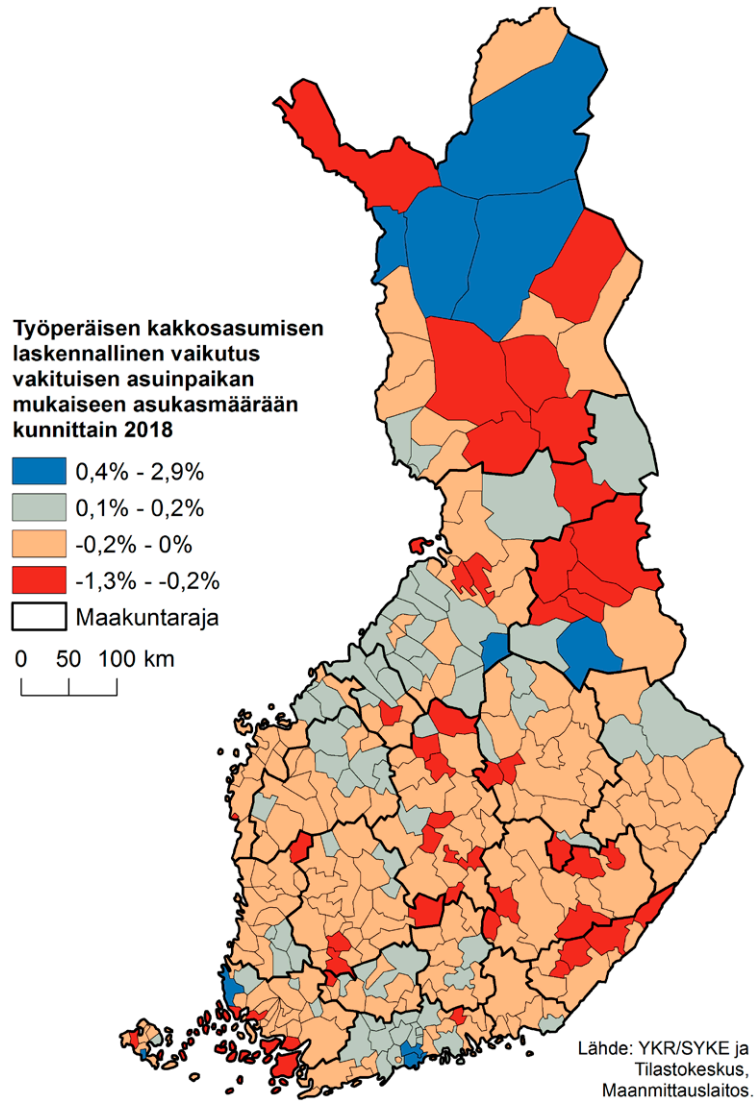
Työasunto on ollut verovähennyskelpoinen vuodesta 2008 lähtien. Vähennystä voi saada vain vuokra-asunnosta ja jos asunto sijaitsee yli 100 kilometrin päässä vakituiselta asunnolta. Tuki on suunnattu pääosin perheellisille, joille muuttaminen työn perässä on hankalaa. Vuonna 2019 työasuntovähennystä sai 10 783 henkilöä (Verohallinto 2021). Keskimäärin vähennettävien kulujen määrä oli 3 249 €. Vuodesta 2014 työasuntovähennyksen saajien määrä on kasvanut kolmanneksella. Keskimäärin vähennettävien kulujen määrä on noussut vuodesta 2018 vuoteen 2019 huomattavasti, lähes tuhannella eurolla, kun työasuntovähennyksen enimmäismäärää korotettiin 250 eurosta 450 euroon/kk.

Jos puolella yli 100 kilometrin työmatkalaisista olisi työn vuoksi kakkosasunto, niitä olisi noin 40 000. Todennäköisesti työasuntoja on joka tapauksessa enemmän, kuin siitä vähennystä saavia, eli noin 11 000. Osa pitää työasuntoa, vaikka ei täytä työasuntovähennyksen saamisen kriteerejä, jos esimerkiksi ei ole perheellinen. Osa työasunnon omaavista taas saattaa mieluummin hakea työmatkakuluvähennystä, jota käytetäänkin huomattavasti työasuntovähennystä enemmän. Vuonna 2019 työmatkakuluvähennystä sai 831 231 ihmistä (Verohallinto 2021). Keskimääräinen vähennettyjen matkakustannusten määrä oli 2 815 €. Vuodesta 2014 saajien määrä on hiukan laskenut, -2,5 prosenttia. Vaikka keskimääräinen työasuntovähennys nousi verovuonna 2019 suuremmaksi kuin keskimääräinen työmatkakuluvähennys, työmatkakuluvähennyksen kokonaisuusmäärä on silti edelleen 67 kertaa suurempi kuin työasuntovähennys.

Työperäisen kakkosasumisen alueellisia vaikutuksia arvioitiin tässä hankkeessa alueellisen laskentamallin perusteella (Liite 1). Oletuksena oli, että kakkosasumisen yleistyy työmatkan pidentyessä ja pitkiä työmatkoja tekevistä puolet tekee etätöitä, mikä vähentää kakkosasumisen yleisyyttä ja kakkosasunnolla vietettyä aikaa

Laskennan tulosten perusteella työperäinen kakkosasuminen aiheuttaa noin 23 000 henkilötyövuoden verran ajankäytön siirtymää kuntien välillä. Kuntakohtaisesti muutokset vakituisen asuinpaikan määritettyyn asukasmäärään ovat suhteellisen pieniä. Suhteellisesti eniten henkilövuosia saavat Maarianhamina (2,9 %), Kittilä (1,3 %), Pyhäntä (1,0 %), Uusikaupunki (0,5 %), Muonio (0,4 %), Helsinki (0,4 %) ja Sodankylä (0,4 %). Maarianhaminassa tulokseen saattavat vaikuttaa risteilylaivojen työpaikat. Työperäinen kakkosasuminen vähentää laskennan tulosten mukaan henkilövuosia monissa pitkien etäisyyksien päässä suuremmista kaupungeista sijaitsevilla kunnissa. (Ks. Kartta 1)

Kartta 1. Työperäisen kakkosasumisen vaikutus vakituisen asuinpaikan mukaiseen asukasmäärään kunnittain 2018

Trendit

- Työssäkäynti oman kunnan ja maakunnan ulkopuolella on yleistynyt. 10 vuoden aikana vuosina 2007–2017 toisessa kunnassa työssäkävien osuus on noussut 31,8 %:sta 34,6 %:iin, toisessa seutukunnassa työssäkävien osuus 10,2 %:sta 11,3 %:iin ja toisessa maakunnassa työssäkävien osuus 5,8 %:sta 6,3 %:iin (YKR 2021).
- Työmatkojen keskipituus on jatkuvasti noussut. Alle 200 km työmatkojen keskipituus oli 9,6 km (linnuntietä) vuonna 1990, 11,5 km vuonna 2000 ja 14,6 km vuonna 2017 (YKR 2021).
- Ns. ylipitkien, yli 100 km, työmatkojen osuus on pysynyt 10 viimeistä seurantavuotta samalla tasolla. Vuonna 2007 niiden osuus kaikista työmatkoista oli sama 3,5 % kuin vuonna 2017, vaikka välissä osuudessa oli pientä laskua. (YKR 2021).
- Työasuntovähennyksen suosio on kasvanut viime vuosina samalla kun työmatkakuluvähennyksen suosio on hiukan laskenut. Työmatkakuluvähennystä haetaan silti edelleen monikymmenkertaisesti enemmän kuin työasuntovähennystä. (Verohallinto 2021.)

3.1.2 Kausityö

Kausityöllä tarkoitetaan kausittain tapahtuvaa työskentelyä aloilla, joilla työvoiman tarve vaihtelee tai työtä tehdään jaksoittain. Tällaisia ovat esimerkiksi maa- ja metsätalous, matkailu, kaupan sesongit sekä kaivostoiminta. Myös vuokra- ja kesätyöntekijät sekä harjoittelijat voivat olla kausityöntekijöitä. Kausityöntekijät viettävät viikkoja tai jopa kuukausia työpaikkakunnalla. Erityisesti maatalouden ja matkailun kausityöntekijät ovat usein ulkomaalaisia.

Kausityö on yleistä erityisesti maatalouden ja matkailun toimialoilla, joissa se muodostaa huomattavan osan alan työvoimasta. Kausityön jakautumisessa vuodenajoittain on alueellisia eroja, mutta kaikista suurin työvoiman tarve on kesäkuukausien aikana (Pitkänen & Strandell 2018). Matkailu on työllisyysvaikutuksiltaan suurempi kausityöala kuin maatalous, ja ennen koronapandemiaa näytti siltä, että matkailun voimakas kasvu lisää entisestään matkailun parissa tehtävää kausityötä. Maataloudessa kausityövoima on alalle tärkeä resurssi, jonka avulla selviydytään työvoimatarpeen voimakkaasta kausittaisesta vaihtelusta (Helander & Saksela-Bergholm 2012).

Oleskelu- ja työlupiin liittyvä lainsäädäntö säätelee ulkomaista kausityövoimaa. EU-alueen ulkopuolelta saapuva työntekijä tarvitsee kausityöhön tarkoitetun viranomaisen luvan, jonka muoto ja sisältö määräytyvät työn sekä oleskelun pituuden perusteella (Maahanmuuttovirasto). EU-alueella vapaa liikkuvuus takaa asumisen ja työskentelyn muissa

EU-maissa. Suomessa EU-alueen ulkopuolelta tuleville lupa oleskeluun ja kausityön tekemiseen myönnetään vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja maksimissaan yhdeksäksi kuukaudeksi (Maahanmuuttovirasto). Valtion lupaprosessin voidaan katsoa säätelevän ulkomaisen kausityön määrää, ja sen pyrkimyksenä on täyttää ulkomaisen kausityövoiman tarve sekä kontrolloida ylitarjonnan muodostumista.

Myös verotuksella voidaan vaikuttaa kausityön edellytyksiin edistävästi tai rajoittavasti. Ulkomaisen työvoiman suhteen verojärjestelmä ei ole yksiselitteinen, vaan siihen vaikuttaa esimerkiksi työntekijän kotimaa sekä mahdollinen verosopimus Suomen kanssa (Verohallinto). Mikäli verosopimusta ei ole, alle kuuden kuukauden työsuhteissa työntekijä on rajoitetusti verovelvollinen ja maksaa palkastaan lähdeveroa 35 prosenttia, mutta työntekijä voi anoa verokorttia ja siirtoa progressiivisen verotuksen piiriin (Verohallinto). Yli kuuden kuukauden työsuhteissa työntekijä on normaalisti verovelvollinen ja maksaa verot palkastaan progressiivisen verotuksen mukaan. Rajoitetun verovelvollisuuden tapauksissa lähdevero 35 prosenttia on melko korkea ja voi laskea motivaatiota kausityöhön. Pohjoismaissa verotuskäytännöt ovat melko samansuuruisia, mikä tasaa kausitöiden houkuttelevuutta niiden välillä.

EU:n kausityödirektiivin tavoitteena on parantaa EU:n ulkopuolelta eli kolmansista maista tulevien kausityöntekijöiden työoloja ja työehtoja (Euroopan unioni). Tavoitteena on tuoda kausityöntekijöiden oikeudet samalle tasolle muun työvoiman kanssa. Tämän lisäksi kausityödirektiivillä pyritään yhdenmukaistamaan kausityövoiman maahantulon edellytyksiä sekä ehkäisemään jäsenmaiden keskinäistä kilpailua kausityövoiman suhteen. Kokonaisvaikutukseltaan direktiivin voidaan katsoa olevan kausityötä edistävä tekijä.

Suomen lainsäädännössä Laki kausityöstä (907/2017) ja Valtioneuvoston asetus kausityöstä (VN 966/2017) liittyvät EU:n kausityödirektiivin kansalliseen täytäntöönpanoon. Kausityön toimialat on lainsäädännössä rajattu maatalouden ja matkailun tiettyihin toimialoihin. Kolmansien maiden kausityöntekijöiden kausityön enimmäispituus on yhdeksän kuukautta. Kausityösopimusta ei edellytetä metsämarjojen poimijoilta, jos työn kesto on alle kolme kuukautta.

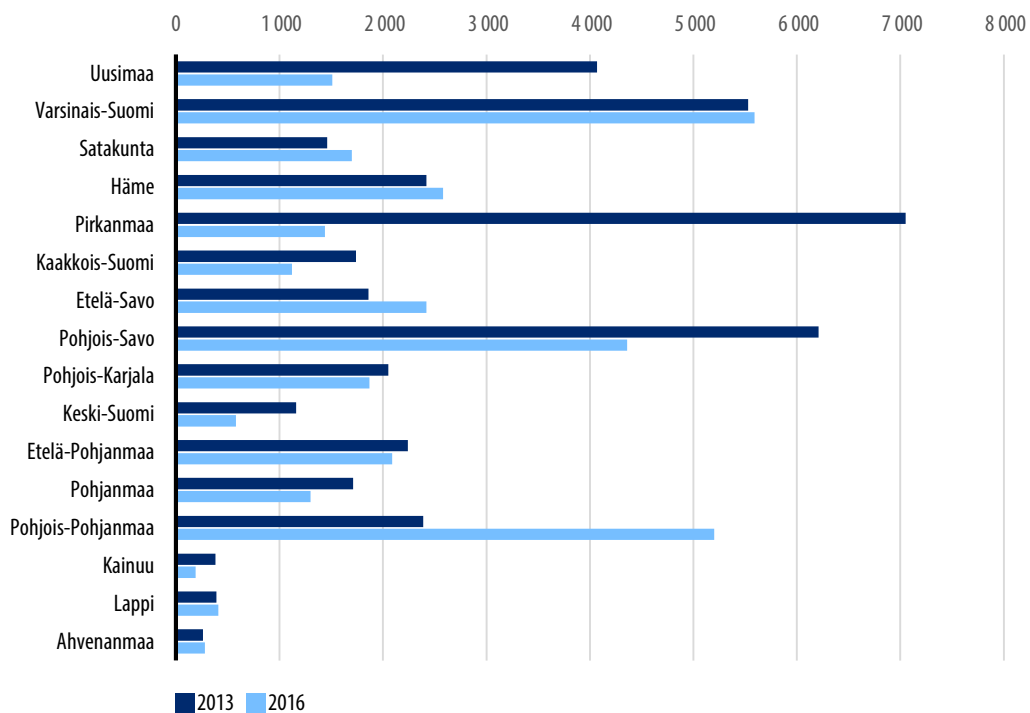
Valtioiden väliset elintasoerot ovat ulkomaista kausityötä lisäävä tekijä. Esimerkiksi Itä-Euroopasta saapuvan kausityöntekijän on mahdollista ansaita moninkertainen palkka suhteessa kotimaassa tehtävään työhön (Helander & Saksela-Bergholm 2012). Palkan lisäksi muita houkuttelevia tekijöitä ovat kohdemaan korkea elintaso, sosiaaliset tekijät sekä uusien kokemusten kaipuu (Alho & Helander 2016).

Kotimaiseen työvoimaan vaikuttavat erityisesti kausityön kulttuuriset sekä elämäntapaan linkittyvät tekijät. Lapissa työskentelevien nuorten kausityöntekijöiden motiivi vaikuttaa olevan erityisesti työssä viihtyminen, yhteisöllisyys sekä harrastukset, korkean palkan ja

sisällöllisten vaatimusten sijaan (Kylmäkoski 2012). Nuorille kausi- ja pätkätyöt näyttävät usein nuoruuteen luonnollisesti kuuluvana asiana ja niitä pidetään väliaikaisena vaiheena elämässä.

Kausityöstä ei ole saatavissa kattavaa tilastointia, vaan tieto on hajallaan erilaisissa rekistereissä. Maa- ja metsätaloudessa kausityöntekijöitä on arvioilta noin 40 000. Maatalous- ja puutarhayrityksissä lyhytaikaista työvoimaa (alle 6 kk) oli 34 340 henkilöä ja ulkomaalaista työvoimaa 20 840 henkilöä vuonna 2020 (Luke 2021a). Tiedot maa- ja puutarhatalouden työvoimasta saadaan maatalouden rakennetutkimuksen tilastokyselystä, joka päivitetään 3–4 vuoden välein. Noin 10 vuoden välein tutkimus tehdään totaalitytymuksena, jolloin kysely kohdistuu kaikkiin maatalous- ja puutarhayrityksiin. Lisäksi Suomeen tulee vuosittain noin 3 000–4 000 ulkomaalaista luonnonmarjanpoimijaa esimerkiksi Thaimaasta, Venäjältä ja Ukrainasta (Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto 2021). Metsähakuissa (puutavaran teko ja kuljetus) työskentelee keskimäärin 5 400 hlöä/kk (Luke 2020b). Tilastokeskuksen työvoimatilastojen mukaan maatalouden eniten ja vähiten työllistävän kuukauden erokoko maassa noin 23 000 henkilöä, mikä on selvästi vähemmän kuin yrityksiltä suoraan kysytyyn lyhytaikaisen työvoiman tarve. Maakunnittaiset erot maatalouden kausityön määrässä vaihtelevat suuresti. Eniten maatalous- ja puutarhayritysten kausityöläisiä oli vuonna 2016 Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla ja vähiten Kainuussa (kuva 5).

Kuva 5. Maatalous- ja puutarhayritysten lyhytaikainen työvoima (Lähde: LUKE, maataloustilastot)

Matkailutoimialalla työskentelee noin 142 100 työllistä (TEM 2020b; Visit Finland 2020). Täysiaikaisiksi muutettuina työpaikkoja on kuitenkin noin 12 prosenttia vähemmän, sillä moni tekee osa-aikaista työtä tai kausityötä. Vuokratyövoiman käyttö on matkailualalla yleistä, ja vuosittain vuokratyötä tehdään noin 6 000 htv (vuoden 2015 tieto) (TEM 2019). Matkailualan kausityön määrästä ei ole olemassa tilastointia. Tilastokeskuksen työvoimatilastoissa matkailun työvoiman kuukausivaihtelu on vuoden sisällä suurimmillaan 31 000 henkilöä, mutta lyhytaikaisen työvoiman määrä on todennäköisesti tätä suurempi, arviolta ainakin 40 000 henkilöä. Työvoimatilasto ei pelkästään riitä kuvaamaan matkailun kausityöntekijöiden määrää, kuten ei maataloudenkaan osalta. Lapissa matkailuyritysten työvoimasta jopa yli 60 prosenttia voi olla kausityöntekijöitä (Pirttijärvi 2008). Lapin matkailu työllistää 5 000–10 000 kausityöntekijää vuosittain (Kuittinen 2020), yksinomaan Leville palkataan noin 2 000 kausityöntekijää/talvikausi (Karjalainen 2017).

Trendit

- Maataloudessa kausityöntekijöiden määrä on viime vuosina vähentynyt, mutta heidän suhteellinen merkityksensä on säilynyt ennallaan. Ulkomaisen työvoiman määrä on kasvanut.
- Matkailussa kausityövoiman tarve on kasvanut.

3.1.3 Etätyö

Etätyö tarkoittaa varsinaisen työpaikan ulkopuolella tehtyä ansiotyötä, joko yrittäjänä tai työntekijänä niin, että siitä on sovittu työnantajan kanssa. Etätyötä voidaan tehdä kotoa, vapaa-ajan asunnolta, co-working-tilasta, kahvilasta tms. käsin. Oma etätyöntekijöiden ryhmänsä ovat ns. diginomadit, jotka yhdistävät paikkariippumattoman etätyön matkailuun. Etätyö voi lisätä monipaikkaisuutta, kun työntekijä on mahdollista vaihtaa muiden arjen ja vapaa-ajan tarpeiden mukaan. Etätyö voi myös vähentää monipaikkaisuutta, kun töitä voidaan tehdä kotoa käsin, eikä työpaikalle tarvitse matkustaa. Etätyö ja työn paikkariippumattomuus ovat yleistyneet nopeasti. Covid-19-pandemia edelleen vahvistaa trendiä ja etätyön osuus jäänee aiempaa suuremmaksi pandemian jälkeenkin (mm. Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy 2021; Yle ja Taloustutkimus Oy 2020; HybridiSuomi 2021; Isotalus 2021; TietoEVRY 2020; Strandell 2021; IT Forum 2020).

Etätyö on yleistynyt viimeisten vuosikymmenten aikana merkittäväksi ilmiöksi. Etätyö joustavoittaa työntekoa, millä koetaan olevan positiivisia vaikutuksia sekä työnantajan että työntekijän kannalta (Heinonen & Saarimaa 2009). Etätyö myös vähentää työntekijän paikkariippuvuutta, mikä on luonut uusia mahdollisuuksia monipaikkaiselle työnteolle.

Digitalisaatio ja teknologisen infrastruktuurin kehitys luovat keskeisimmät puitteet ja edellytykset etätyön yleistymiselle laajassa mittakaavassa (Tantarimäki 2020). Digitaalisen

toimintaympäristön myötä työn tekeminen ei ole enää sidottu aikaan ja paikkaan. Etätyömahdollisuudet kohdistuvatkin erityisesti digitaalisen tietotyön ympärille. Työmarkkinat pitävät sisällään kuitenkin monia aloja, joiden sisältämiin töihin etätyö ei sovellu, kuten fyysinen hoitotyö sekä teollisuus-, kuljetus ja rakennusala (Ruohomäki 2020). Paikkariippuvainen työ on yleisintä matalasti koulutettujen ja vanhimman ikäryhmän keskuudessa, kun taas etätyö on yleisintä korkeakoulutetuilla ja hyvätuloisilla (Kovalainen ym. 2021). Alueellisesti etätyön yleisyyteen vaikuttavat muun muassa alueiden väestö- ja elinkeinorakenne.

Monipaikkaista työskentelyä ovat lisänneet digitalisaation ja teknologisen kehityksen lisäksi muun muassa työmarkkinoiden kansainvälistyminen, EU:n alueella työvoiman vapaa liikkuvuus, sääntelyn väheneminen sekä organisaatioiden työaikakäytäntöjen joustavoittaminen (Haukkala 2011). Monessa organisaatiossa etätyö on otettu osaksi työn teon käytäntöjä, ja työntekijöille on tarjottu mahdollisuutta joustavaan työaikaan ja sijaintiin. Varsinkin kansainvälisten organisaatioiden globaali toimintakenttä on mahdollistanut monipaikkaisen työskentelyn kansallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Entistä joustavammat käytännöt perustuvat etätyöhön kohdistuvan asenneilmapiirin muutokseen sekä käytännön oppeihin ja kokemuksiin etätyön järjestämisestä (Ruohomäki 2020).

Etätyöskentelyyn tarkoitetut yhteisölliset tilat ovat nousseet nopeasti monipaikkaisuuskeskustelun asialistalle yhtenä etätyötä edistävänä tekijänä. Etätyökeskukset on nähty innovatiivisina ympäristöinä, jotka parantavat työn tuottavuutta organisaatioiden ja toimijoiden kohdatessa toisensa. Etätyökeskusten odotetaan myös parantavan maaseudun elinvoimaa, kun etätyön tekeminen mahdollistetaan ympäri maata. Etätyökeskuksia ja -käytäntöjä muodostetaan Suomessa parhaillaan varsin paikallisesti. Kansainvälisen vertailun perusteella prosessia voidaan edistää myös keskitetysti, kuten vastikään julkaistu Irlannin kansallinen etätyöstrategia osoittaa. Irlannin työ- ja elinkeinoministeriö on laatinut kokonaisvaltaisen suunnitelman prosessista ja korvamerkinnyt vuodelle 2022 viisi miljoonaa kansallisen etätyökeskusverkoston luomiseen (Government of Ireland 2021).

Etätyötä voivat rajoittaa henkiset ja sosiaaliset haasteet sekä organisaatioiden jäykät rakenteet ja työkuultuuri (Heinonen & Saarimaa 2009; Haukkala 2011). Etätyö voi työntekijän näkökulmasta olla ajoittain yksinäistä puurtamista, josta puuttuu työyhteisön tuki ja sosiaalinen ulottuvuus. Etätyö asettaa haasteita myös työn organisoinnille ja johtamiselle. Yksilön vastuulle jää vapaa-ajan ja työskentelyn mielekäs erottaminen sekä työtuntien kontrolloiminen.

Etätyöhön kohdistuu myös joitakin samoja rajoittavia tekijöitä kuin vapaa-ajan monipaikkaisuuteen. Esimerkiksi palveluiden saatavuus harvaan asutulla alueella saattaa rajoittaa etätyöskentelyä ja sen edellytyksiä (Lapintie, Di Marino & Lilius 2019). Paikallisesti nopeiden verkkoyhteyksien puuttuminen on etätyöskentelyä rajoittava tekijä. Vaikka nopeiden

laajakaistayhteyksien ulottaminen harvaan asutuille alueille on ollut monipaikkaisuutta merkittävästi lisäävä tekijä, yhteyksiä ei ole tarjolla kaikilla seuduilla.

TEM:n Työolobarometrin mukaan ennen koronapandemian alkua suomalaisista palkansaajista etätöitä teki säännöllisesti 21 prosenttia ja satunnaisesti 11 prosenttia. Valtaosa palkansaajista (68 %) ei ollut tehnyt etätöitä lainkaan ennen koronapandemiaa, mutta liki neljäsosa heistä alkoi tehdä etätöitä koronan vuoksi (TEM 2021b). Näin ollen palkansaajista vajaa puolet (48 %) teki etätöitä vuonna 2020, kun vuonna 2019 osuus oli reilu kolmasosa (36 %).

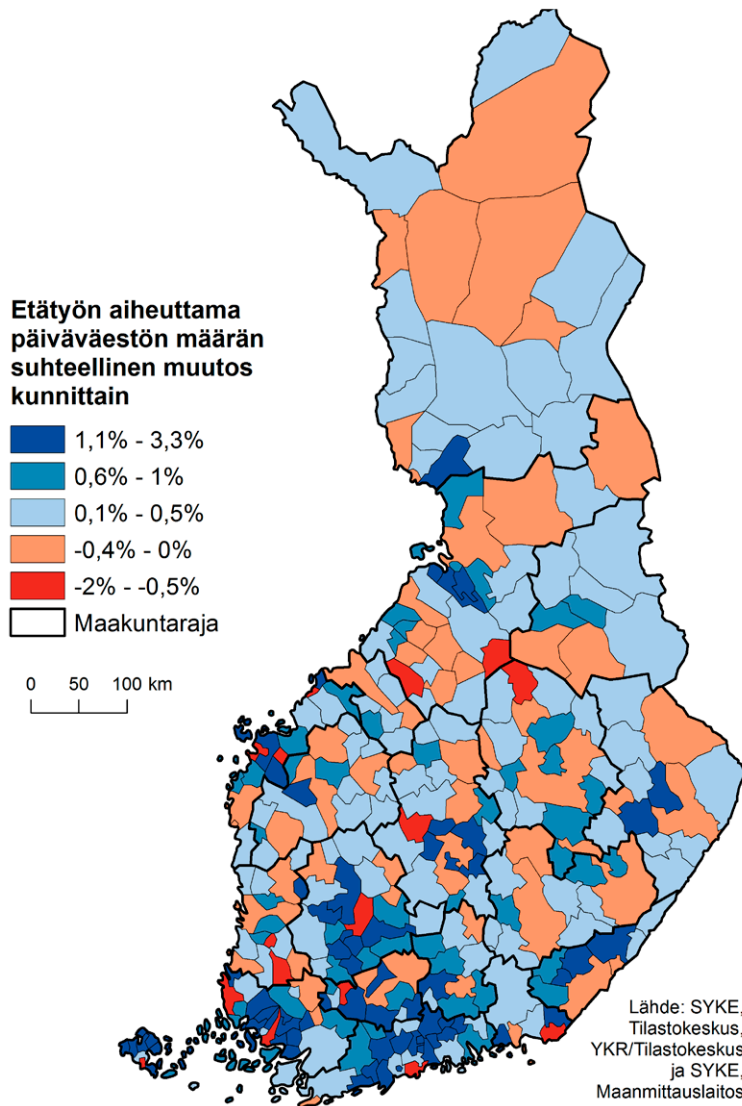
Etätyöntekijöiden osuus kaikista palkansaajista on lisääntynyt voimakkaasti erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (Sutela ym. 2019). Ylemmillä toimihenkilöillä, korkeasti koulutetuilla ja suurissa kaupungeissa asuvilla on parhaat mahdollisuudet etätöiden tekemiseen, ja etätö on heillä paljon yleisempää kuin muilla (Sorsa & Rotkirch 2020; TEM 2020; Sutela ym. 2019; Yle ja Taloustutkimus Oy 2020). Etätyöskentelevä väestö painottuu vahvasti suurille kaupunkiseuduille, joissa asuu huomattava osuus Suomen työvoimasta ja joiden työpaikkarakenne mahdollistaa hyvin etätyöskentelyn (Metsäranta ym. 2021). Suurin osa etätöläisistä asuu siten samalla seudulla missä työpaikka sijaitsee, ja vain osalla etätöiden syynä on pitkä (yli 100 km) työmatka. Työ- ja elinkeinoministeriön Työolobarometrin mukaan vuonna 2020 etätöitä teki 87 prosenttia ylemmistä toimihenkilöistä, kun taas alemmista toimihenkilöistä 44 prosenttia ja työntekijöistä vain seitsemän prosenttia teki etätöitä (TEM 2021b). Etätö oli hieman yleisempää naisten keskuudessa (50%) kuin miesten (47 %). Etätö oli yleisempää valtiolla (87 %) kuin yksityisellä palvelusektorilla (47 %) ja teollisuudessa (39 %) (TEM 2021b).

Koronapandemian aikana on tehty lukuisia etätöihin liittyviä kyselyitä. Niiden arviot pääasiallisesti etätyöskentelevien osuudesta pandemian aikana vaihtelevat noin 30–40 prosenttia välillä työllisistä (mm. Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy 2021 a; Yle ja Taloustutkimus Oy 2020; Leskinen 2020; TietoEVERY 2020; Eurofound 2021). Suomen yrittäjien kesällä 2021 toteutetun työelämägallupin mukaan lähes puolet työllisistä (47%) tehnyt etätöitä (Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy 2021b). Arviolta siis 0,7–1 milj. työntekijää on ollut pääosin etätöissä pandemian aikana ja kaiken kaikkiaan yli miljoona on tehnyt ainakin jonkin verran etätöitä. Kyselyiden perusteella moni työntekijä haluaa tehdä aiempaa enemmän etätöitä myös pandemian jälkeen.

Etätöiden alueellisia vaikutuksia selvitettiin tässä hankkeessa alueellisen laskentamallin perusteella (Liite 1). Laskenta perustui etätöiden toimialakohtaisiin osuuksiin korona-aikana tehdyssä kyselyssä (Leskinen 2020) ja YKR-tietoihin työmatkojen suuntautumisesta. Käytettyjen lähtötietojen mukaan noin neljännes työllisistä tekee säännöllisesti etätöitä ja laskennassa oletettiin puolet työajasta tehtävän etänä. Oletuksena on, että etätöiden teko jatkuu tällä tasolla pysyvämmin. Tulosten perusteella etätö lisää päiväväestön määrää

suurimpien kaupunkien kehyskunnissa ja läheisellä maaseudulla. Vaikutus on henkilövuosissa enimmillään noin 1–4 prosenttia. Suurista kaupungeista etätyö vähentää päiväväestön määrää laskennan perusteella eniten Helsingissä, noin 1,3 prosenttia. Kartta 2 näyttää etätyön aiheuttaman päiväväestön määrän suhteellisen muutoksen kunnittain.

Kartta 2. Etätyön vaikutus päiväväestön määrään kunnittain

Osa työllisistä tekee täysin paikkariippumatonta työtä. Vuonna 2020 toteutetun tutkimuksen mukaan kokonaan paikkariippumatonta työtä tehdään eniten Helsingissä ja Uudellamaalla, asiantuntijatehtävissä, ylempinä toimihenkilöinä tai toimihenkilötehtävissä. Paikkariippumatonta työtä tekevät eniten alle 45-vuotiaat ja vähiten yli 60-vuotiaat. (Kovalainen, Poutanen ja Arvonen 2021). Myös yrittäjät työskentelevät yhä useammin paikkariippumattomasti ja etänä. Monipaikkaisessa yrittäjyydessä yritystoiminta tapahtuu useassa eri paikassa. Suomalaisista 34 prosenttia ja nuorista kaupunkilaisista jopa 50 prosenttia on kiinnostunut monipaikkaisesta tai etäyrittäjyydestä, jossa osa yritystoiminnasta voisi tapahtua maaseudulla (Vihinen & Ovaska 2020).

Paikkariippumattomasti työskentelevät myös diginomadit, eli henkilöt, jotka haluavat valita, tekniikan mahdollistamana, sijainnista riippumattoman elämäntavan. Näin he voivat matkustaa ja työskennellä etänä, missä tahansa maailmassa. Digitaaliset nomadit ovat monimuotoinen joukko, jossa kaikki ikäryhmät ovat edustettuina. Suurin osa heistä on kokopäiväisiä tai osa-aikaisia itsenäisiä työntekijöitä, kuten freelancereita ja itsetyöllistettyjä. Digitaaliset nomadit työskentelevät useilla eri toimialoilla, mutta eniten heitä on luovalla tai it-alalla. (MBO Partners 2018). Useissa Euroopan maissa (mm. Saksa, Viro, Islanti ja Tšekki) digitaalisille nomadeille on olemassa erillisiä viisumiohjelmia. Näille viisumiohjelmille olennaista on, että viisumi on turistiviisumin tapaan helposti hankittavissa, eikä se vaadi pitkää paperityötä tai työsopimusta, mutta diginomadi-viisumi kuitenkin mahdollistaa pidempiaikaisen oleskelun kohdemaassa.

Trendit

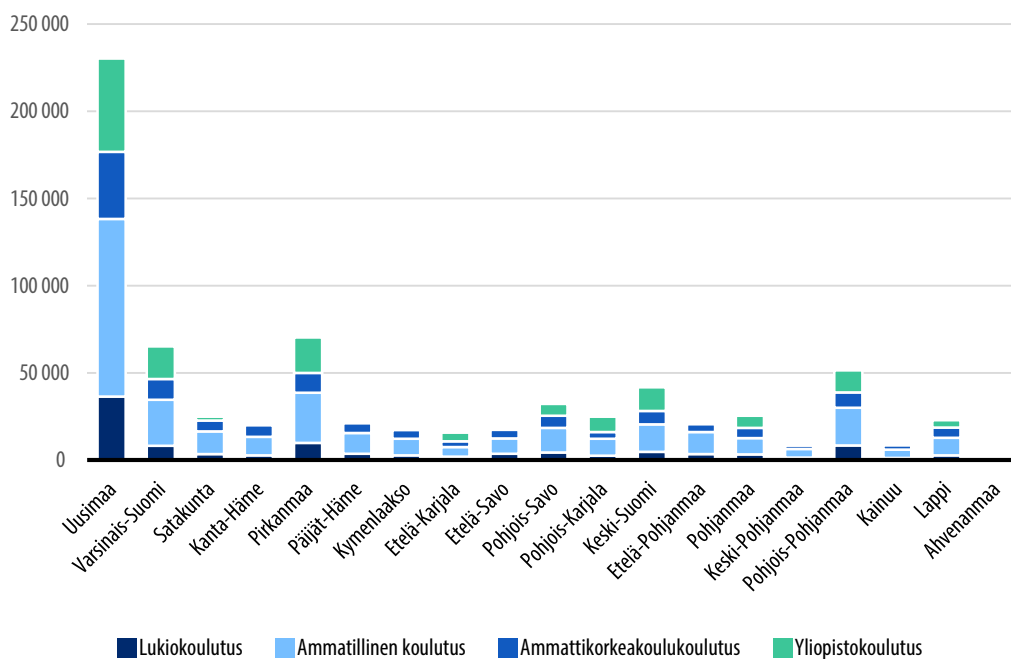
- Etätyö ja työn paikkariippumattomuus ovat yleistyneet nopeasti. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan vuonna 1997 vain 4 % palkansaajista sanoi tekevänsä etätyötä, vuonna 2008 osuus oli 9 % (Sutela ym. 2019). Sen jälkeen kasvu on ollut kovaa, vuonna 2018 jo 28 % teki etätyötä. Vastaava kehitys näkyy TEM:n työolobarometrissa. Vuoden 2019 työolobarometrin mukaan etätyötä teki säännöllisesti vähintään kuukausittain 23 % ja satunnaisesti 14 % palkansaajista (TEM 2020a). Vuonna 2012 vastaavat luvut olivat 11 % ja 10 %.
- Myös sukupuolten välinen ero kuroutui lähes umpeen vuosina 2018–2019, kun aiemmin etätyö oli selvästi yleisempää miehillä (TEM 2020a; Sutela ym. 2019).
- Covid-19-pandemia edelleen vahvistaa trendiä ja etätyön osuus jäänee aiempaa suuremmaksi pandemian jälkeenkin. Useiden kyselyiden perusteella työntekijöiden toiveena on joustavat hybridityömahdollisuudet pandemian päätyttyäkin (mm. Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy 2021; Yle ja Taloustutkimus Oy 2020; HybridiSuomi 2021; Isotalus 2021; TietoEVRY 2020; Strandell 2021; IT Forum 2020).

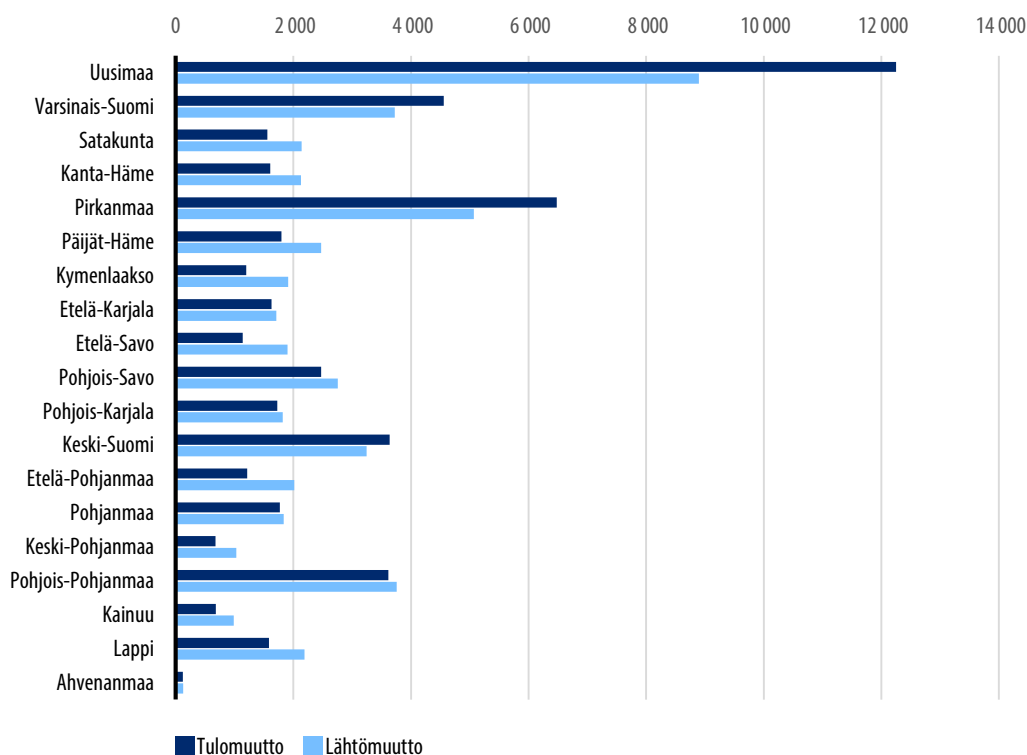
3.1.4 Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus

Työnteon ohella myös opiskelu toisella lisää monipaikkaisuutta, kun opiskelun takia joudutaan yöpymään toisella paikkakunnalla ja mahdollisesti hankkimaan asunto opiskelua varten. Monipaikkaisia opiskelijoita ovat esimerkiksi perusasteen opintojen jälkeen kotoa pois muuttavat nuoret, jotka säännöllisesti vierailevat viikonloppuisin ja loma-aikoina lapsuudenperheen ja sukulaisten luona sekä aikuisopiskelijat, joilla muu perhe asuu toisella paikkakunnalla. Kakkosasuminen opiskelun vuoksi keskittyy kaupunkeihin, joissa oppilaitokset sijaitsevat. Etäopiskelumahdollisuuksien lisääntyminen voi tulevaisuudessa vaikuttaa tarpeeseen muuttaa opiskelupaikkakunnalle.

Kuva 6. Perusasteen jälkeiset tutkintotavoitteiset opiskelijat 2019 (Lähde: Tilastokeskus)

Koko maassa on noin 727 000 perusasteen jälkeistä tutkintotavoitteista opiskelijaa ja noin 925 perusasteen jälkeistä oppilaitosta lukiot mukaan lukien (Tilastokeskus 2020e, 2021a). Eniten opiskelijoita on Uudellamaalla, vähiten Ahvenanmaalla (kuva 6). Ammatillisia oppilaitoksia ja korkeakouluja on noin 540. 90 prosenttia tutkintotavoitteisista opiskelijoista opiskelee. Tilastoja ei ole saatavissa siitä, kuinka moni opiskelijoista on kotoisin toisesta kunnasta tai maakunnasta. Toiseen maakuntaan muuttaa kuitenkin vuosittain noin 50 000 15–24-vuotiasta nuorta, mikä on noin 10 prosenttia ikäluokasta (Tilastokeskus 2021a). Suurin osa nuorten muutoista toiselle paikkakunnalle johtuu opiskelujen aloittamisesta. Suurinta tulomuutto on Uudellamaalla ja Pirkanmaalla (kuva 7). Nuorten asumisbarometrin 2020 (Aho ym. 2021) perusteella itsenäisesti asuvia 18–23-vuotiaita nuoria on noin 260 000.

Kuva 7. Maakuntien välinen muutto 15-24 -vuotiaat 2019 (Lähde: Tilastokeskus)**Trendit**

- Ammatillisten oppilaitosten määrä on laskenut alle puoleen 2000-luvun aikana. Ammattikorkeakoulujen samoin kuin lukioden määrä on laskenut n. 20 % ja yliopistojen 35 %. Yliopistojen määrä on laskenut 20:stä 13:een. Osa lukumäärän laskusta johtuu kuitenkin oppilaitosten hallinnollisista yhdistämisistä eikä varsinaisista toimipisteiden lakkauttamisista.
- Opiskelumahdollisuudet keskittyvät suuriin kaupunkeihin. Vuonna 2000 tutkintotavoitteisista opiskelijoista 86 % opiskeli kaupunkimaisissa kunnissa, vuonna 2019 osuus oli jo 90 %. Määrällisesti vain maaseutumaisten kuntien opiskelijamäärä on vähentynyt vuosina 2000–2019. (Tilastokeskus 2021a.)
- Koronapandemian aikana etäopiskelu on vähentänyt nuorten aikuisten muuttoliikettä suuriin kaupunkeihin.

3.2 Vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus

3.2.1 Vapaa-ajan asuminen

Vapaa-ajan asuminen tarkoittaa ajan viettoja erityisesti lomailua varten hankitussa asunnossa. Vapaa-ajan asumista on lisännyt erityisesti yleinen varallisuuden ja hyvinvoinnin kasvu Suomessa sekä länsimaissa. Entistä suuremmalla osalla on tänä päivänä taloudellisesti mahdollista panostaa vapaa-ajan viettoon ja hankkia itselleen loma-asunto vapaa-ajan vieton kannalta vetovoimaisesta paikasta. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu myös väestön kaupungistumisen ja ikääntymisen lisänneen vapaa-ajan asumisen suosiota (Strandell, Pitkänen & Rehunen 2020). Vapaa-ajan asuntoja Suomessa omistavat erityisesti kaupungeissa vakituisesti asuvat suuriin ikäluokkiin kuuluvat pariskunnat, jotka myös viettävät vapaa-ajan asunnoilla eniten aikaa.

Vapaa-ajan asuminen on volyymiltään yksi merkittävimmistä monipaikkaisuuden muodoista. Suomessa oli vuoden 2020 lopussa 508 289 vapaa-ajan asuntoa, eli vapaa-ajan käyttöön rekisteröityä pientaloa (Tilastokeskus 2021). Kun asuinpientaloja on vastaavasti noin 1,2 miljoonaa, noin joka kolmas pientalo Suomessa on vapaa-ajan asunto (Tilastokeskus 2020a). Joka viidennessä, eli 64:ssä kunnassa on enemmän vapaa-ajan asuntoja kuin vakituisesti asuttuja asuntoja. (kuva 8)

Noin 782 300 henkilöä kuuluu vapaa-ajan asunnon omistamaan kotitalouteen, mikä on noin 15 prosenttia suomalaisista. Vapaa-ajan asuntojen omistajat ovat tyypillisesti eläkkeelle jääneitä tai eläkeikää lähestyviä pariskuntia, mökinomistajien keski-ikä on 63 vuotta (Tilastokeskus 2021). Vapaa-ajan asuntoja käyttää kuitenkin omistajakotitalouksia huomattavasti suurempi osa suomalaisista, kun aikaa vietetään esimerkiksi sukulaisten tai ystävien kesämökeillä. Yhtä kesämökkiä käyttää säännöllisesti noin neljä henkilöä. Säännöllisiä vapaa-ajan asuntojen käyttäjiä on arvioitu olevan noin 2,4–2,9 miljoonaa (Voutilainen ym. 2021).

Vapaa-ajan asumisesta on Suomessa paljon tutkimustietoa aina 1960-luvulta lähtien, joskin vapaa-ajan asumista on tutkittu enemmän erityisesti 2000-luvulla. Saaristoasiain neuvottelukunnan mökkibarometri seuraa noin viiden vuoden välein vapaa-ajan asuntojen käyttöön, varusteluun ja taloudellisiin vaikutuksiin liittyvää tietoa. Barometri on kansainvälisestikin ainutlaatuisen laaja ja kattava seurantatutkimus vapaa-ajan asumisesta ja se toteutettu Suomessa neljä kertaa (vuodet 2003, 2008, 2015, 2020). Yhtä vapaa-ajan asuntoa käytetään uusimman barometrin (Voutilainen ym. 2021) mukaan keskimäärin jopa 103 vuorokautta vuosittain. Vapaa-ajan asuntojen käyttö on barometrin mukaan kasvanut viime vuosina. Erityisen voimakasta kasvu on ollut 2019–2020, jolloin koronapandemian myötä vapaa-ajan asuntojen käyttöaste nousi keskimäärin 14 vuorokautta.

Koronapandemian ohella käyttöastetta on lisännyt mökkien parantunut varustetaso ja halukkuus tehdä etätöitä mökiltä käsin. Yhä useampi uusi vapaa-ajan asunto varustellaan

ja vanha remontoidaan ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi (ks. varustetasosta lisää luku 5.3). Verkko- ja laajakaistayhteyksien kehittyminen on puolestaan edesauttanut mahdollisuuksia tehdä etätöitä vapaa-ajan asunnoilta käsin. Tietoliikenneyhteyksien ja työelämässä tapahtuneiden muutosten myötä vapaa-ajan asuminen näyttää muuttuneen yhä useammin monipaikkaiseksi elämäksi, jossa vapaa-ajan asunnoilla vietetään aikaa myös lomakausien ulkopuolella.

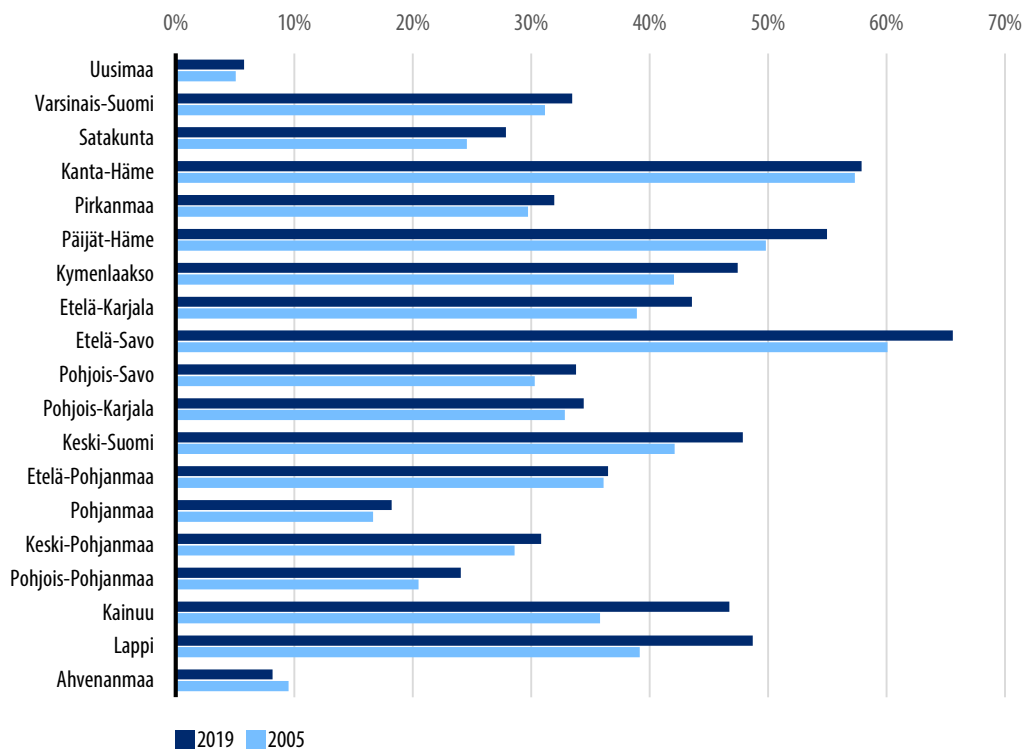
Yhteiskunnan rakenteelliset ja kulttuuriset muutokset eivät ole toistaiseksi vaikuttaneet vapaa-ajan asumisen suosioon. Pelot esimerkiksi kaupungistuneiden sukupolvien erkaantumisesta mökkikulttuurista eivät ole toistaiseksi toteutuneet, vaan vapaa-ajan asuminen on säilyttänyt merkityksensä myös nuorten keskuudessa (Pitkänen ym. 2014, MMM 2017). Tulevaisuudessa merkittävä voi kuitenkin olla maahanmuuttajataustaisen väestön osuuden kasvu (Strandell, Pitkänen & Rehunen 2020). Lahdessa nuorille toteutetun kyselytutkimuksen perusteella vapaa-ajan asuminen on huomattavasti harvinaisempaa maahanmuuttajataustaisissa perheissä kuin kantasuomalaisissa (Puhakka, Pitkänen, Oinonen 2021). Toistaiseksi Suomessa ei ole kuitenkaan tutkittu laajamittaisesti maahanmuuttajien kiinnostusta vapaa-ajan asumiseen.

Vapaa-ajan asumista voi lyhyemmällä aikavälillä vaikeuttaa ja rajoittaa erityisesti palveluiden ja infrastruktuurin saatavuus. Yhteiskuntamme rakentuu oletukselle ihmisten yksipaikkaisuudesta, minkä vuoksi esimerkiksi aluerakenteen kehityksen seurannassa ei riittävällä tavalla oteta huomioon monipaikkaisuutta, joka heijastuu myös sitä koskevaan päätöksentekoon ja aluesuunnitteluun sekä erilaisten palveluiden ja infrastruktuurin mitoittamiseen (Lehtonen ym. 2020: 71; Adamiak ym. 2017). Merkittävä osa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee harvaan asutuilla alueilla kaukana palvelurakenteen keskittymistä ja välimatkat niin kauppa- kuin terveyspalveluihin voivat muodostua pitkiksi. Esimerkiksi yli kolmanneksella vapaa-ajan asukkaista terveyspalvelujen iltai- tai viikonloppupäivystys on yli 40 minuutin ja viidenneksellä yli tunnin ajomatkan päässä (Pitkänen ym. 2020). Monisote-hankkeen vapaa-ajan asukkaille suunnatussa kyselyssä viidennes vastaajista arvioi, että jos matka terveyspalveluihin pitenee tulevaisuudessa, se tulee vähentämään vapaa-ajan asunnoilla vietettyä aikaa (Pitkänen ym. 2020).

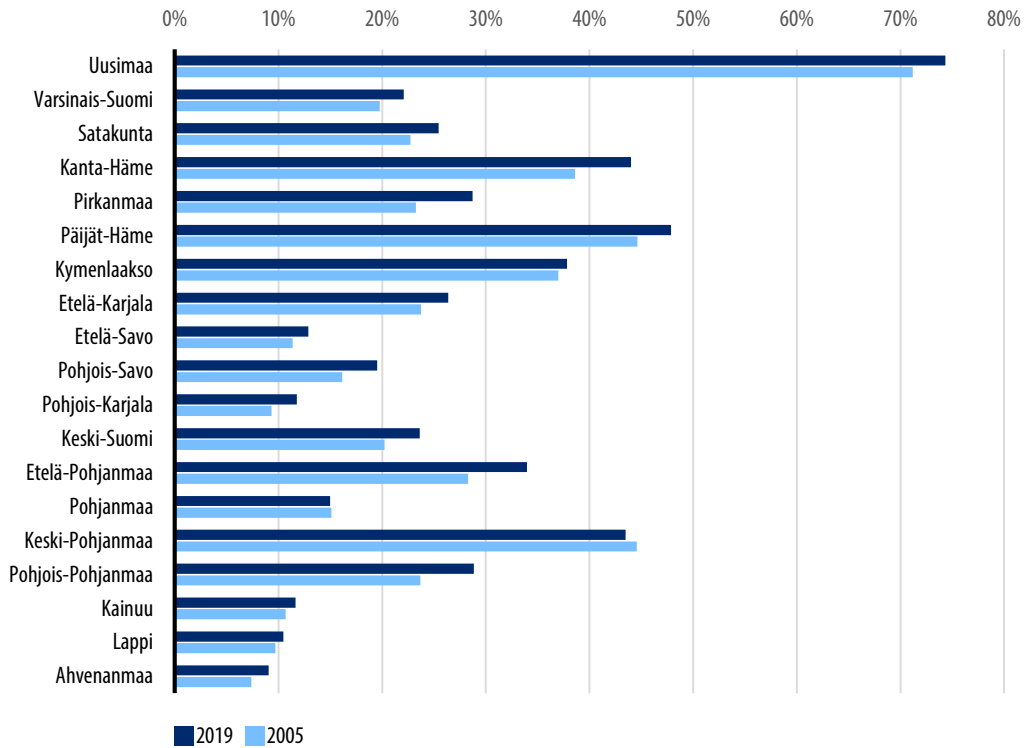
Mikäli vapaa-ajan asunto sijaitsee eri kunnan alueella kuin vakituinen asunto, ei vapaa-ajan asukkailla ole aina vakituisten asukkaiden kanssa tasavertaisia oikeuksia, kuten ääni-oikeutta kunnallisvaaleissa, oikeutta julkisten palvelujen käyttöön (esimerkiksi terveys- ja koulutuspalvelut) ja myös kiinteistöveroeroa vakituisten ja vapaa-ajan asuntojen välillä (Pitkänen ym. 2018). Suomessa esimerkiksi perusterveydenhuollon palvelut ovat pääsääntöisesti tarjolla omassa kotikunnassa. Perusterveydenhuollon palvelut on mahdollista valita myös kotikunnan ulkopuolelta, mutta valinta on tehtävä vuodeksi kerrallaan mikä heikentää mahdollisuuksia monipaikkaiseen elämään ja vähentää vapaa-ajan asunnoilla vietettyä aikaa (Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020).

Eri kunnan tai maakunnan alueelta tulevat vapaa-ajan asukkaat ovat merkittävä monipaikkaisten asukkaiden ryhmä, joka moninkertaistaa suosituimpien mökki- ja lomanvietto-alueiden väestömäärän lomakausina. 68 prosenttia vapaa-ajan asunnon omistajatalouksista on ulkopaikkakuntalaisia, 53 prosenttia asuu eri seutukunnassa ja 38 prosenttia eri maakunnassa. Yhteensä ulkopaikkakuntalaisiin omistajatalouksiin kuuluu 560 000 henkilöä. Etelä-Savossa maakunnan ulkopuolelta tulevia vapaa-ajan asunnon omistajia on jopa noin 66 prosenttia. Ulkopaikkakuntalaisten osuus mökinomistajista on 2000-luvulla ollut kasvussa. Erityisesti Etelä-Savossa, Keski-Suomessa, Kainuussa ja Lapissa mökinomistajat tulevat yhä useammin maakunnan ulkopuolelta. Vastaavasti uusmaalaisista yli 70 prosenttia mökkeilee Uudenmaan ulkopuolella. (ks. kuvat 8 & 9).

Kuva 8. Toisen maakunnan alueella vakituisesti asuvien osuus maakunnan vapaa-ajan asuntojen omistajista (Lähde: VTJ/DVV)

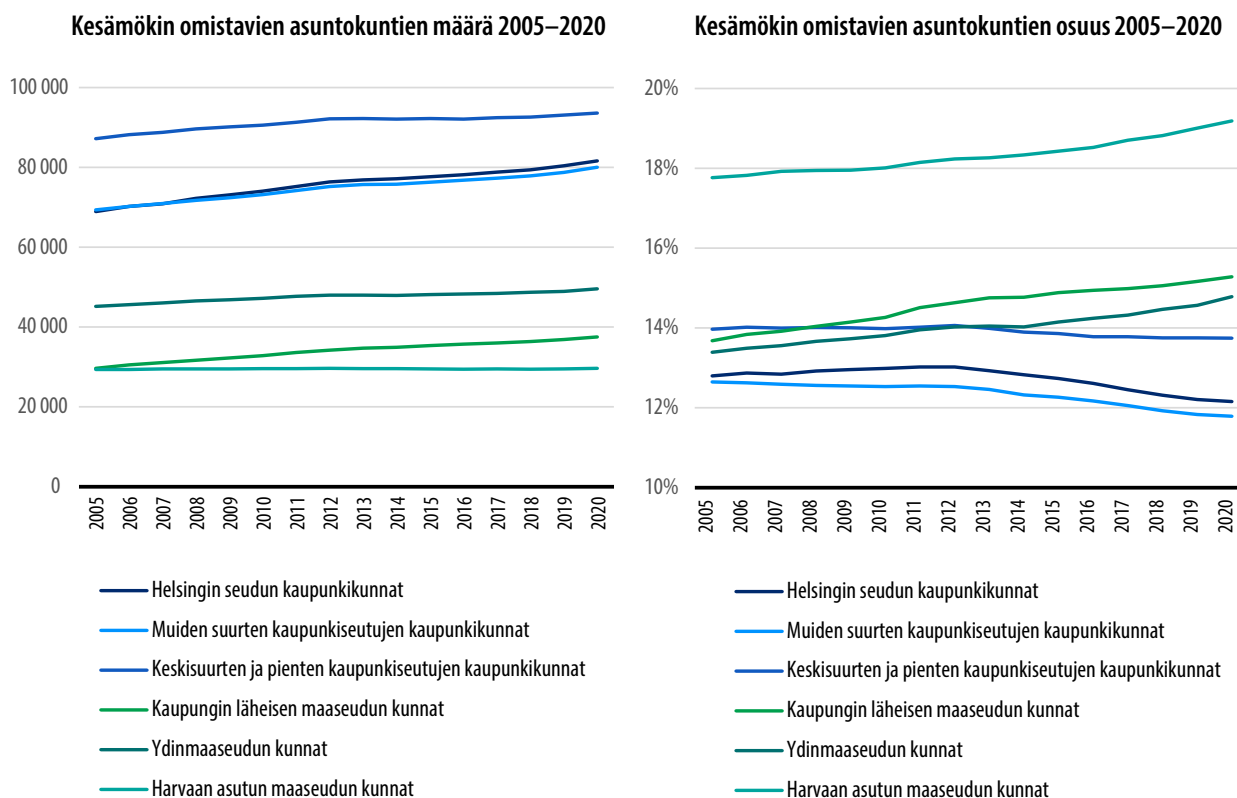

Kuva 9. Asuinmaakunnan ulkopuolella mökkeilevien osuus maakunnassa asuvista vapaa-ajan asuntojen omistajista (Lähde: VTJ/DVV)

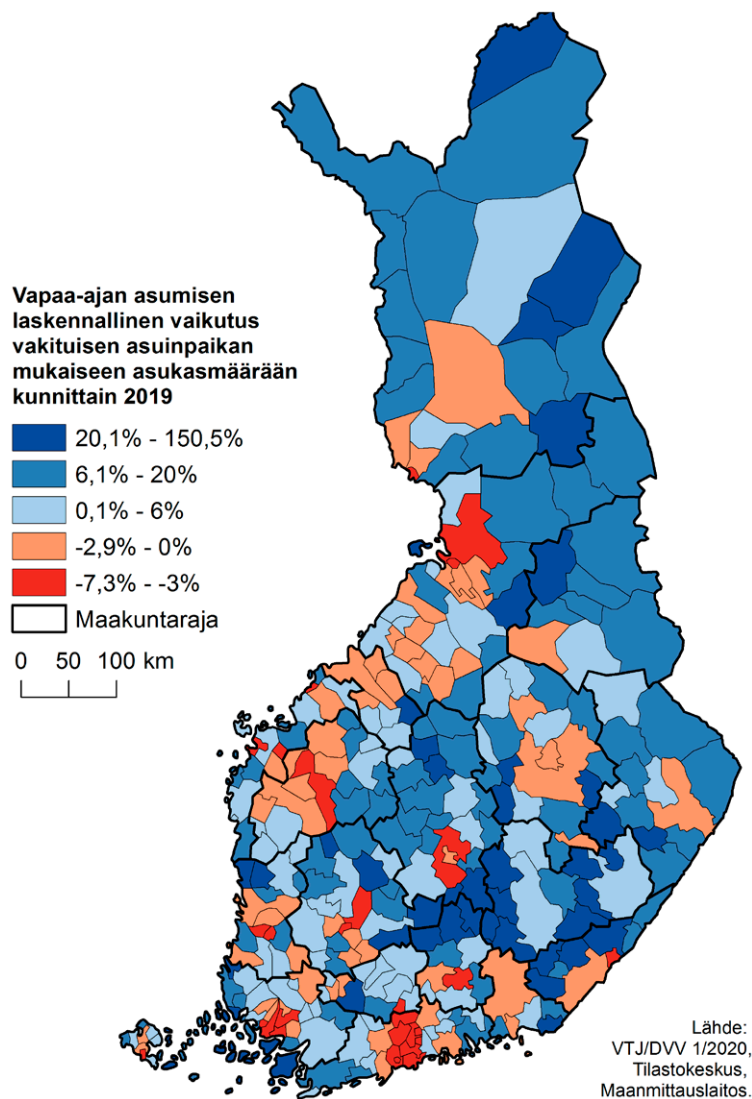
Vapaa-ajan asuntojen omistus on siirtynyt viime vuosikymmeninä yhä enemmän kaupungissa asuville (Kuva 10). Vapaa-ajan asunnon omistavien suhteellinen osuus on kasvanut maaseudulla ja pienentynyt kaupungeissa. Kehitykseen vaikuttaa väestörakenteen muutos. Vapaa-ajan asunnon Suomessa asuvien omistajatalouksien jäsenistä lähes 99 prosenttia puhuu äidinkielenään kotimaisia kieliä. Kantasuomalaisen väestön osuuden pienentyminen kaupungeissa laskee myös vapaa-ajan asunnon omistavien osuutta näillä alueilla.

Kuva 10. Vapaa-ajan asunnon omistavissa kotitalouksissa asuvien määrä ja osuus koko väestöstä 2005–2020
(Lähde: VTJ/DVV 2005–2020)

Alueellisen laskentamallin (Liite 1) perusteella vapaa-ajan asunnolla vietetään yhteensä noin 246 000 henkilövuotta eli noin 4,5 prosenttia suomalaisten viettämästä ajasta. Tästä noin 175 000 henkilövuotta eli 3,2 prosenttia kaikesta suomalaisten viettämästä ajasta vietetään oman paikkakunnan ulkopuolella sijaitsevalla vapaa-ajan asunnolla. Kun verrataan vapaa-ajan asumisen huomioon ottavaa kokonaisväestöä vakituisen asumisen mukaiseen viralliseen asukasmäärään, suurimmat erot ovat Kustavissa (+151 %), Puumalassa (+76 %), Kuhmoisissa (+75 %), Hirvensalmella (+70 %) ja Luhangalla (+61 %) (Kuva). Kokonaisväkiluku on vakituista asukasmäärää suurempi 224 kunnassa ja pienempi 85 kunnassa. Kokonaisväestön määrä oli pienin suhteessa viralliseen asukasmäärään Kauniaisissa (-7 %), jossa ei ole vapaa-ajan asuinrakennuksia ollenkaan. Kartta 3 näyttää vapaa-ajan asumisen laskennallisen vaikutuksen vakituisen asuinpaikan mukaiseen asukasmäärään vuonna 2019.

Kartta 3. Vapaa-ajan asukkaat huomioon ottavan kokonaisväestön suhde vakituisen asuinpaikan mukaiseen asukasmäärään 2019

Laskentamallin tulosten perusteella on mahdollista tarkastella kunkin kunnan ikärakenteen muutoksia, kun vapaa-ajan asuminen otetaan huomioon. Koska vapaa-ajan asuminen on yleisintä eläkeikäisten ikäluokassa ja eläkeiässä olevat viettävät eniten aikaa vapaa-ajan asunnolla, vapaa-ajan asumisen lisää erityisesti 60–74-vuotiaiden määrää monessa mökkikunnassa.

Aiemmat arviot ja tutkimukset vapaa-ajan asumisesta pohjautuvat suurelta osin virallisissa rekistereissä ja tilastoissa käytettyyn vapaa-ajan asunnon (kesämökin) määritelmään. Tiedot vapaa-ajan asunnoista saadaan Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän rakennus- ja huoneistotiedoista ja vapaa-ajan asunnoksi luetaan kaikki rakennukset,

joiden käyttötarkoitukseksi on kuntien rakennusvalvonnan toimesta merkitty vapaa-ajan asunto. Tämä määritelmä ei siis tavoita vapaa-ajan asumista rakennuksissa, joiden käyttötarkoitukseksi on merkitty jokin muu tai liikkuvia vapaa-ajan asumisen muotoja.

Suomessa on myös runsaasti tyhjäksi rekisteröityjä pientaloja, joita tosiasiallisesti käytetään vapaa-ajan asumiseen. Käytössäolotilanteen mukaan Suomessa on noin 200 000 erillistä pientaloa, joissa ei asuta vakituisesti. Vuonna 2014 vähintään kolme vuotta tyhjänä olleiden maaseudun tyhjien erillispientalojen omistajille suunnatun kyselytutkimuksen mukaan noin 70 prosenttia näistä rakennuksista käytettiin vapaa-ajan asumiseen (Sikiö ym. 2014). Tyhjäksi rekisteröidyt pientalot lisäävät siis huomattavasti vapaa-ajan asuntojen lukumäärää.

Kiinteän vapaa-ajan asunnon tai kesämökin ohella vapaa-ajan viettoa varten voidaan hankkia myös lomaosake, matkailuauto tai -vaunu tai vene. Vaikka osa matkailuajoneuvoista ja veneistä voi olla sijoitettuna jatkuvasti samaan sijoituspaikkaan, mahdollistaa autoilu ja veneily paikkariippumattoman vapaa-ajan vieton. Ajoneuvokantaa kuvaavien tilastojen perusteella Suomessa on liikennekäytössä noin 61 000 matkailuperävaunua ja 40 500 matkailuautoa (Tilastokeskus 2020c, Traficom 2021). Eniten matkailuajoneuvoja on rekisteröity Uudellemaalle sekä Pohjois-Pohjanmaalle.

Trendit

- 2000-luvulla uusien vapaa-ajan asuntojen rakentamisen kasvu hiipui ja tasaantui noin 2 000–3 000 uuteen mökkiin vuosittain, myös mökkien hintojen kasvu taittui 2010-luvulla.
- Covid-19-pandemian myötä vapaa-ajan asuntojen käyttö ja mökkikaupat ovat lisääntyneet voimakkaasti. Kasvua on tapahtunut myös matkailuajoneuvojen käytössä.
- Vapaa-ajan asuntojen varustetaso jatkaa parantumistaan ja mökkejä varustellaan myös etätyötä varten. Vapaa-ajan asuminen onkin osin muuttunut kakkosasumiseksi, joka ei rajaudu pelkästään vapaa-ajan tarpeisiin. Kakkosasunto voi myös yhä useammin olla käyttötarkoitukseltaan vakituiseksi asuinrakennukseksi rekisteröidyssä rakennuksessa.
- Etä- ja paikkariippumattoman työn yleistyminen on lisännyt ja voi tulevaisuudessa entisestään lisätä vapaa-ajan asumisen ja kakkosasumisen suosiota.
- Yhteiskunnan kaupungistuminen ja ikääntyminen ovat lisänneet vapaa-ajan asumisen suosiota. Vapaa-ajan asumisen suosio ei ole vähentynyt myöskään nuorten keskuudessa.
- Vapaa-ajan asumisen suosiota voivat rajoittaa palveluiden ja infrastruktuurin saatavuus ja laatu.

3.2.2 Matkailu

Työ- ja vapaa-ajan matkat tarkoittavat usein yöpymistä matkailukohteessa. Matkailuun liittyvä liikkuminen voi vaikuttaa voimakkaasti väestömäärän vaihteluun eri alueilla erityisesti matkailusezonkeina. Matkailuun liittyvä monipaikkaisuus on usein kertaluontoista niin, että kohteet ja majoituspaikat vaihtuvat, mutta osa matkailijoista palaa vuodesta toiseen samaan paikkaan. Usein matkailukokemukset toimivat alkusysäyksenä vapaa-ajan asunnon hankinnalle, kausittaiselle monipaikkaisuudelle tai joskus jopa pysyvälle muutolle kohteeseen. Majoitusliikkeissä tapahtuvien yöpymisten ohella jopa suurempi osa vapaa-ajan matkoista tehdään sukulaisten tai ystävien luokse. Näitä ilmiöitä tilastoidaan varsin eri tavalla.

Suomen majoitusliikkeissä yöpyi vuonna 2019 noin 12 miljoonaa koti- ja ulkomaanmatkailijaa (Visit Finland 2021). Yöpymisiä majoitusliikkeissä kertyi yli 23 miljoonaa. Vuonna 2019 majoittujista 74 prosenttia oli suomalaisia ja 26 prosenttia ulkomaalaisia. Koronavuonna 2020 majoitusliikkeisiin saapuneita matkailijoita oli noin seitsemän miljoonaa ja ulkomaalaisten osuus supistui noin 12 prosenttiin saapuneista.

Eniten matkailijoita yöpyy Uudellamaalla, Lapissa, Pirkanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Erityisesti Ahvenanmaalla, Lapissa, Uudellamaalla ja Etelä-Karjalassa merkittävä osuus yöpyjistä on ulkomaisia matkailijoita. Matkailijoiden majoittumisen kannalta (kesä–elokuu) on merkittävin, mutta erityisesti Lapissa matkailijoita on eniten talvisesonkina (jouluhelmikuu).

Tilastokeskuksen majoitustilasto kattaa vain yli 20 vuodepaikan majoitusliikkeet. Vuokramökeissä ja vuokrattavissa loma-asunnoissa majoittuminen jää siten tilaston ulkopuolelle. Tilastokeskus tuottaa vuokramökeistä niin sanottua kokeellista tilastoa, jossa tieto vuokramökeistä kootaan verkkoharvoinnilla suoraan vuokramökkejä tarjoavilta verkkosivustoilta (Tilastokeskus 2021b). Välityssivustoilla on elokuussa 2020 tarjolla yli 11 000 vuokramökkiä, joissa oli noin 65 000 vuodepaikkaa. Vuonna 2019 vuokramökeissä tehtiin noin 2,5 miljoonaa yöpymistä. Yöpymisten määrä on ollut kasvussa vuonna 2020. Vuoteen 2019 verrattuna yöpymisten kokonaismäärä nousi yhteensä noin kolme prosenttia. Kotimaiset yöpymiset nousivat noin 18 prosenttia (390 000 yöpymisellä) ja ulkomaiset laskivat 53 prosenttia (300 000 yöpymistä). Vuokramökkien tarjonta keskittyy erityisesti matkailukeskusten yhteyteen ja eniten mökkejä on tarjolla Lapissa (Tilastokeskus 2021b).

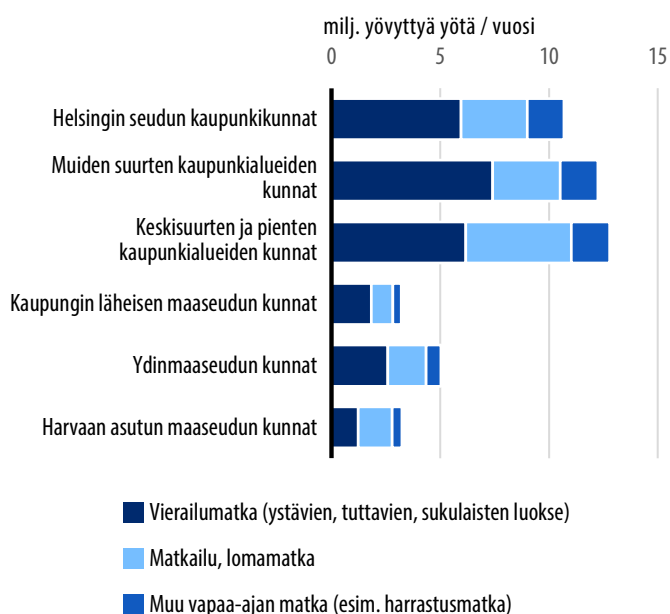
Maksullisen majoituksen ohella yöpymisen sisältäviä matkoja tehdään sukulaisten ja ystävien luokse (VFR-matkailu, eli visiting friends and relatives). Vierailumatkoista saa tietoa mm. valtakunnallisesta henkilöliikennetutkimuksesta (HLT) (Traficom 2017), jolla kerätään tietoa suomalaisten liikkumisesta. HLT ei siten huomio ulkomaalaisten tekemiä vierailumatkoja Suomeen. Vierailumatkoista osa on säännöllisesti toistuvia ja yöpymiseen perustuvia, ja voidaan siten sisällyttää osaksi monipaikkaista asumista. Pitkät vierailumatkat todennäköisesti sisältävät myös yöpymistä.

HLT:n mukaan noin 10 prosenttia kaikista suomalaisten tekemistä matkoista on vierailuja sukulaisten ja ystävien luokse ja pitkistä yli 100 kilometrin kotimaan matkoista 29 prosenttia. Yli 100 kilometrin kotimaan vierailumatkoja tehdään vuosittain noin 14 miljoonaa, keskimäärin 5,5 matkaa jokaista suomalaisten kohden. Yöpymisiä vierailumatkoilta kertyy vuosittain jopa 30 miljoonaa.

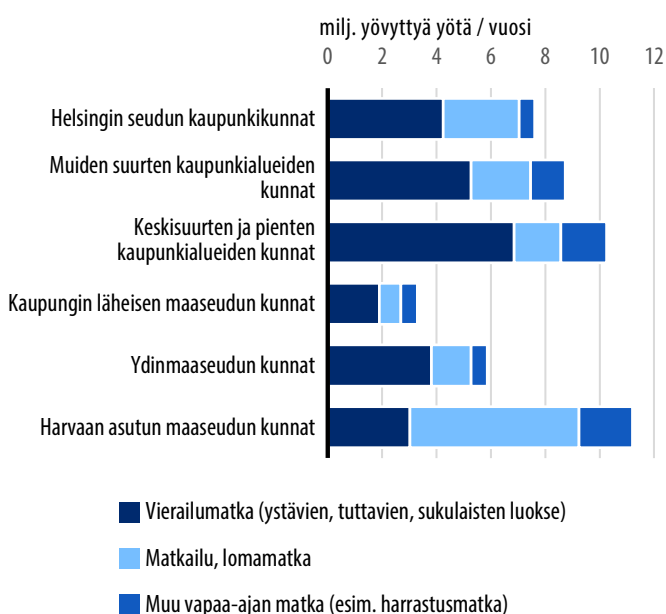
Vierailumatkojen yleisin lähtöalue ovat erikokoiset kaupungit, joissa suurin osa väestöstä asuu. Vierailumatkojen kohdealueena on kaupunkien ohella varsin usein kuitenkin myös harvaan asuttu maaseutu, mikä kertoo siitä, että vierailumatkat lisäävät merkittävästi kaupunkien ja maaseudun välistä vuorovaikutusta. (kuva 11)

Kuva 11. Yöpymisten määrä yli 100 km kotimaan vapaa-ajan matkoilla (Lähde: HLT/Traficom)

Yöpymisten määrä yli 100 km kotimaan vapaa-ajan matkoilla matkan lähtöalueen mukaan

Yöpymisten määrä yli 100 km kotimaan vapaa-ajan matkoilla matkan kohdealueen mukaan

Trendit:

- Matkailuala oli kasvussa ennen Covid-19-pandemiaa erityisesti ulkomaalaisten kysynnän osalta. Pandemian myötä matkailu supistui voimakkaasti. Kotimaan matkailu on sen sijaan lisääntynyt alueellisesti mm. Lapissa ja Itä-Suomessa.
- Vuokramökkeily on lisääntynyt pandemian myötä ulkomaanmatkailun korvautuessa kotimaanmatkailulla. Vuokramökkien tarjonta oli kasvussa jo ennen pandemiaa.

3.3 Perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus

Sosiaalisiin syihin tai perhesyihin liittyvällä monipaikkaisuudella tarkoitetaan sitä, että eri perheenjäsenten elämä on jakautunut usean eri paikan välille. Monipaikkaisia asumisen järjestelyjä voi liittyä esimerkiksi erotilanteiden jälkeiseen lasten asumiseen tai etäsuhteisiin. Ydinperheen eli lasten ja vanhempien ohella monipaikkaisuutta syntyy suhteessa eri sukupolviin tai sukulaisiin hoivan ja etähoivan kautta, kun huolehditaan muualla asuvista läheisistä. Perherakenteiden monimuotoistuminen lisää monipaikkaisuutta. Myös kaupungistuminen ja väestön liikkuvuuden lisääntyminen lisäävät monipaikkaisuutta, kun töitä ja opiskelua varten muutetaan yhä kauemmas kotiseudulta.

Perhesyihin liittyvän monipaikkaisuuden yleisyydestä ei ole olemassa tarkkaa tilastotietoa. Erilaisten kyselytutkimusten ja rekisteritietojen pohjalta voidaan kuitenkin arvioida ilmiön merkittävyyttä. Tarkkaa alueellista tietoa ilmiöstä on mahdotonta tuottaa, mutta seuraavassa on esitetty arvioita eri perhesyihin liittyvän monipaikkaisuuden yleisyydestä kaupunki- ja maaseutualueilla.

Lasten vuoroasuminen

Vuoroasumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi asuu erillään asuvien vanhempiensa luona vuorotellen (Miettinen ym. 2020). Mitään virallista määritelmää vuoroasumiselle ei kuitenkaan ole, mutta yleisesti lasten monipaikkaisella asumisella tarkoitetaan lasten jokapäiväisen elämän rakentumista kahden tai useamman asuinpaikan varaan (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018: 8). Huomionarvoista on, että lasten monipaikkaisuus on usein pakotettua monipaikkaisuutta, toisin kuin esimerkiksi vapaa-ajan monipaikkaisuus tai vaikkapa pendelöinti (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018: 9). Perheessä tapahtuvat muutokset koskien vanhempien parisuhdetta tai asuinpaikan muuttumista, ovat usein lapsista riippumattomia tekijöitä. Uuteen lapsenhuoltolakiin sisällytettiin lasten vuoroasuminen ilmiötasolla, jotta lapsen oikeus osallistua häntä koskevaan päätöksentekoon toteutuisi entistä paremmin (Linnavuori 2018: 23). Lain muutos oli tältä osin tarpeellinen, koska lasten vuoroasumisen ilmiö erityisesti erotilanteissa on kasvanut viime vuosien aikana.

On arvioitu, että vuosittain 30 000 suomalaista lasta kokee vanhempien avio- tai avoeron, jonka jälkeen vuoroasuminen esimerkiksi vuoroviikoin on hyvin yleinen ratkaisu tilanteeseen (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018: 9). Vuoroasumisesta ei ole tilastoja, sillä lapsella voi olla vain yksi virallinen kotiosoite. Vuoroasumisesta voidaan sopia virallisesti erotilanteen jälkeen sosiaalitoimen vahvistamalla sopimuksella, esimerkiksi vuonna 2019 tällaisia sopimuksia tehtiin noin 3300 lapselle (Miettinen ym. 2020). Läheskään aina tällaista sopimusta ei tehdä, vaan vanhemmat sopivat keskenään asumisen järjestelyistä.

Suomessa asuu lähes 280 000 lasta, joiden virallinen kotiosoite on toisen vanhemman luona (Miettinen ym. 2020). Yhä useampi lapsi asuu ja viettää aikaa myös etävanhemman

luona. Vuoroasumisen yleisyydestä voidaan saada tietoa valtakunnallisten kyselytutkimusten pohjalta. Miettinen ym. (2020) selvittivät ensimmäistä kertaa kattavan valtakunnallisen kyselyn avulla vuoroasumisen taustoja ja yleisyyttä. Tulosten mukaan lähes 30 prosenttia eroperheiden lapsista asuu vähintään 12 yötä kuukaudessa etävanhemman luona ja noin 40 prosenttia vähintään kahdeksan yötä. Arviolta noin 110 000 lasta viettää siis ainakin jonkin verran aikaa etävanhemman luona. Samaan tulokseen päätyy Tilastokeskuksen työvoimatutkimus, jossa vuonna 2018 kysyttiin vuoroasumisesta (Tilastokeskus 2019).

Vuoroasuminen on yleisintä 3–12-vuotiailla lapsilla ja vuoroasuminen on sitä yleisempää mitä korkeammin koulutettuja ja paremmin toimeentulevia vanhemmat ovat. Valtaosa vuoroasuvien lasten vanhemmista asuu lähellä toisiaan, mikä helpottaa lasten liikkuamista ja koulussa käyntiä. Miettisen ym. (2020) tutkimuksen mukaan 57 prosentilla vuoroasuvista lapsista eri kodit ovat korkeintaan kolmen kilometrin päässä toisistaan. Vuoroasumisen yleisyydessä ei ole suuria alueellisia eroja, mutta vuoroasuminen on yleisempää kaupungeissa kuin maaseudulla. Miettisen ym. (2020) tulosten mukaan kaupunkimaisissa kunnissa asuvista erolapsista 25 prosenttia vuoroasui ja muissa kunnissa 16–17 prosenttia.

Erillissuhteet

Monipaikkaisuutta liittyy myös parisuhteisiin, jos pariskunnat asuvat eri osoitteissa ja aikaa vietetään eri paikkojen välillä. Ilmiöstä käytetään kansainvälisesti termiä LAT (living apart together), Suomessa on puhuttu mm. erillissuhteista (ks. Kontula 2009). Erillissuhteet ovat tyypillisiä seurustelun alkuvaiheissa, mutta myös yhä useammat pidempään seurustelleet päätyvät asumaan eri osoitteissa. Oman asunto voidaan päätyä säilyttämään esimerkiksi muodostettaessa uutta parisuhdetta eron jälkeen tai kolmannen iän uusissa parisuhteissa.

Väestöliiton perhebarometrissä yksinasuvista naisista 30 prosenttia ja miehistä 33 prosenttia ilmoitti elävänsä erillissuhteessa vuonna 2015 (Kontula 2016). Mikäli suhdeluku on säilynyt suunnilleen samana tämä tarkoittaisi, että noin 380 000 yksinasuvaa elää erillissuhteessa (ks. tieto yksinasuvien määrästä: Tilastokeskus 2020b).

Yksinasuvien määrä on kasvanut väestön ikääntyessä ja perherakenteiden muuttuessa. Asuntokunnista noin 45 prosenttia on yksinasuvia (Tilastokeskus 2020b). Yleisintä yksinasuminen on yli 75-vuotiailla, joista melkein joka toinen asuu yksin, sekä nuorilla 16–30-vuotiailla ja viime vuosikymmenenä yksinasuvien määrä on lisääntynyt eniten näissä ikäryhmissä. Yksinasuminen on yleisempää kaupunkialueilla kuin maaseudulla, mutta viime vuosikymmeninä yksinasuminen on lisääntynyt enemmän maaseutumaisissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Yksinasumisessa on havaittavissa suuria sukupuolieroja kaupunkien ja maaseudun välillä niin, että kaupungeissa on enemmän yksinasuvia naisia ja maaseudulla yksinasuvia miehiä (Terämä ja Tiitu 2017; Tilastokeskus 2020d).

Etäomaishoito

Etähoivalla viitataan yleisesti etäomaishoitajiin, jotka huolehtivat etänä vanhuuden, sairauden tai vammaisuuden takia hoivaa tarvitsevista läheisistään (Hyvärinen ym. 2014: 9). Etäomaishoitoon liittyy keskeisesti säännöllinen liikkuminen hoivattavan luokse. Vuonna 2013 toteutettiin etäomaishoivakysely, jonka avulla pyrittiin luomaan kuva etäomaishoitajista. Kyselyn perusteella etäomaishoitaja on yleisimmin keski-ikäinen työssäkäyvä nainen, joka hoivaa toisella paikkakunnalla asuvia vanhempiaan (Hyvärinen ym. 2014: 9).

Väestörakenteen ikääntymisen myötä hoivaa tarvitsevan väestön osuus on maaseudulla kasvanut ja tulee edelleen kasvamaan. Samanaikaisesti välimatkat ikääntyneiden ja heidän lähiomaistensa, kuten lasten ja sisarusten välillä, ovat kaupungistumiskehityksen myötä kasvaneet. Yhä useammin maaseudun ikääntyvän väestön omaiset asuvat etäällä eri paikkakunnalla. Lasten tai sukulaisten antamasta etähoivasta, ilmiön laajuudesta ja merkityksestä sekä etähoivaan liittyvistä haasteista ja maaseudun ikääntyvän väestön tarvitsemasta tuesta ja mahdollisesta hoivaköyhyydestä (Kröger ym. 2019), on olemassa vain vähän tietoa. Nykyisestä lainsäädännöstä ei löydy säädöksiä, jotka tukisivat etähoivan antamista (Vuorijärvi 2010: 20). Etähoivan vuoksi ei ole mahdollista jäädä esimerkiksi töistä pois samaan tapaan kuin sairaan lapsen kanssa tai solmia omaishoitajasopimusta (Vuorijärvi 2010: 20).

Kansallisessa omaishoidon kehittämissuunnitelmassa on arvioitu, että noin 1,25 miljoonaa suomalaista auttaa säännöllisesti omaisia ja tuttavuuksia (STM 2014). Näistä noin 350 000 on pääasiassa auttajia, mutta vain noin 50 000 henkilöä on lakisääteisen omaishoidon tuen piirissä (THL 2020b). Etäomaishoitajia eli toisella paikkakunnalla tai vähintään 50 kilometrin päässä asuvia pääasiassa auttajia on arvioitu olevan noin 65 000 (Vuorijärvi 2010). Tyypilliseksi on kuvattu tilannetta, jossa kaupungissa työskentelevät lapset huolehtivat maaseudulla asuvista ikääntyvistä vanhemmistaan (Hyvärinen 2013). (Pitkänen & Strandell 2018.)

Monipaikkaisuutta liittyy myös isovanhempien ja sukulaisten lapsiperheille tarjoamaan hoitoapuun. Asuinpaikkojen välinen etäisyys vaikuttaa hoivaan niin että mitä lähempänä eri sukupolvet asuvat toisiaan sitä todennäköisemmin apua annetaan (Haavio-Mannila ym. 2009). Toisaalta esimerkiksi suuria ikäluokkia tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että yli 70 prosenttia yli 150 kilometrin päässä asuvista isoäideistä tarjosi lastenhoitoapua ainakin joskus (emt. s. 36).

Trendit

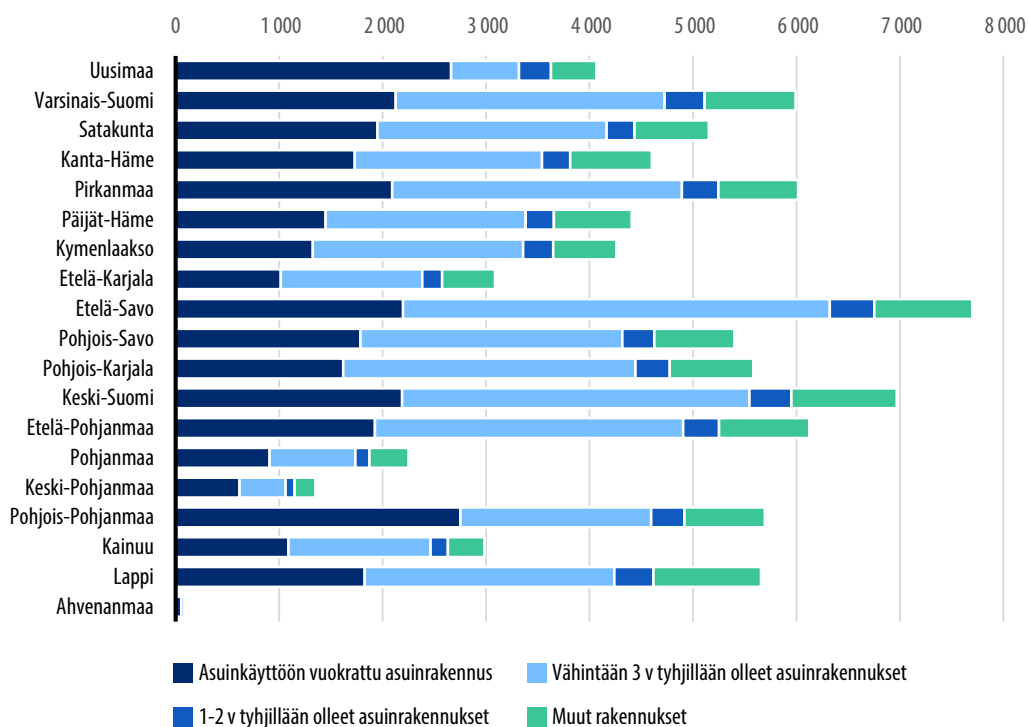
- Vuoroasumisen suosio on kasvanut 2000-luvulla, kehitys todennäköisesti jatkuu myös tulevaisuudessa perherakenteiden monimuotoistuesssa.
- Yksinasuminen ja sitä myöten erillisuhteet ovat lisääntyneet. Väestön ikääntyminen lisää yksinasumista erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä myös tulevaisuudessa.
- Väestön ikääntyessä hoivaa tarvitsevan väestön määrä tulee kasvamaan ja kaupungistumisen myötä välimatkat lähiomaisten välillä voivat kasvaa.

3.4 Etäomistus

Etäomistuksella tarkoitetaan sitä, että omistetaan vakituisen asuinpaikan ulkopuolella kiinteää omaisuutta, kuten metsää, maata tai kiinteistöjä ja vuokra-asuntoja. Etäomistus lisää monipaikkaisuutta, sillä omaisuudesta huolehtimiseen liittyy ainakin lyhyitä vierailukäyn- tejä. Lisäksi kohdealueelle on merkittävää, miten hyvin omaisuudesta huolehditaan ja miten sitä käytetään. Kaupungistumisen myötä etäomistuksen merkitys kasvaa. Erityisesti Uudellamaalla asuu paljon muissa maakunnissa kiinteistöjä ja metsää omistavia henkilöitä.

Noin 168 000 henkilöä omistaa muita rakennuksia kuin vapaa-ajan asuntoja oman asuin- kunnan ulkopuolella (Lähde VTJ/DVV 2020). Yleisimmin omistuksessa on tyhjillään oleva asuinrakennus, joka tosiasiallisesti on vapaa-ajan asuinkäytössä (ks. luku 4.5). Lisäksi oman kotikunnan ulkopuolella omistetaan usein asuinkäyttöön vuokrattuja asuinrakennuksia. Toisessa kunnassa voidaan kuitenkin omistaa myös muita rakennuksia kuten maatalouden rakennuksia, kulkuneuvojen suojarakennuksia tai varastorakennuksia. Eniten rakennuk- sia, joiden omistaja asuu maakunnan ulkopuolella, on Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa. Rakennuksista suurin osa on vähintään kolme vuotta tyhjillään olleita asuinrakennuksia, jotka voivat olla usein vapaa-ajan käytössä. (kuva 12.)

Kuva 12. Toisen maakunnan alueella vakituisesti asuvien rakennuksen omistajan määrä maakunnassa 2019 (Lähde: VTJ/DVV).

Kaupungistumisen myötä metsänomistajista yhä suurempi osa on ulkopaikkakuntalaisia tai asuu maakunnan ulkopuolella. Suomessa oli vuonna 2016 yksityisiä metsänomistajia noin 600 000 henkilöä ja yksityiset henkilöt omistavat noin 344 000 metsätilakokonaisuutta (Luke 2019). Metsätilakokonaisuudella tarkoitetaan saman tai samojen omistajien kaikkia Suomessa omistamia metsätiloja/metsälöitä yhdessä. Metsälöllä tarkoitetaan vastaavasti tietyssä maakunnassa sijaitsevia kaikkia saman omistajan metsäkiinteistöjä. Kun vertaillaan omistajien ja metsien sijaintia havaitaan, että esimerkiksi Uudellamaalla asuu noin 40 000 metsätilakokonaisuuden omistajaa, mikä on yli 10 prosenttia kaikista omistajista. Vastaavasti metsälöistä Uudellamaalla sijaitsee vain vajaat viisi prosenttia (noin 20 000). Uudenmaan ohella paljon metsätilojen omistaja asuu myös Pohjois-Pohjanmaalla. 5 560 metsätilanomistajaa asuu vakituisesti ulkomailla.

Trendit:

- Kaupungistumisen myötä etämetsän ja -kiinteistöjen omistus yleistyy, kiinteistöjä ja metsää saadaan omistukseen usein myös perintönä.
- Kiinteistöjä ja metsää saatetaan haluta hankkia yhä useammin myös vapaa-ajan asunnon sijaintialueelta.

3.5 Pakotettu monipaikkaisuus

Kaikki monipaikkaisuus ei ole vapaaehtoista. Pakotettua monipaikkaisuutta liittyy Suomessa esimerkiksi asunnottomuuteen, laitoshoittoon, vankilatuomioihin, lasten huostaanottoihin ja pakolaisuuteen. Pakotettu monipaikkaisuus on lukumääräisesti muita monipaikkaisuuden muotoja marginaalisempi ilmiö. On kuitenkin tärkeä tunnistaa, että monipaikkaisuutta voi liittyä myös huono-osaisuuteen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen, mikä voi entisestään heikentää ihmisten mahdollisuuksia osallistua ja saada yhteiskunnan palveluja. Huomattava on, että myöskään työhön tai perherakenteisiin liittyvä monipaikkaisuus ei aina ole oma valinta tai etuoikeus, jos esimerkiksi omalta lähiseudulta ei löydy työmahdollisuuksia tai perheenjäsenet joutuvat asumaan eri paikoissa esimerkiksi työn tai hoivan saatavuuden takia. Pakotetusta monipaikkaisuudesta on mahdollista saada tietoa eri virastojen ja laitosten ylläpitämistä tilastoista ja rekistereistä. Pakotettu monipaikkaisuus keskittyy Suomessa erityisesti kaupunkialueille ja kaupunkimaisiin kuntiin. Seuraavassa käsitellään tarkemmin asunnottomuutta, lasten huostaanottoja ja turvapaikanhakijoita.

Asunnottomuus

Asunnottomaksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa ja joka majoittuu: tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona (64 %), ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa tms. (17 %), asuntoloissa tai majoitusliikkeissä (11 %), laitospaikoissa yksiköissä (8%). Asunnottomien määrä on Suomessa vähentynyt merkittävästi viime

vuosikymmeninä. Suomessa oli vuoden 2020 lopussa 4886 asunnottomia kun vuonna 1987 asunnottomia oli 20 000. Noin 75 prosenttia asunnottomista on miehiä ja 25 prosenttia naisia. Nuoria alle 25-vuotiaita asunnottomista on noin 20 prosenttia ja maahanmuuttajia noin 22 prosenttia. Nuorten asunnottomuus on puolittunut vuodesta 2015. Asunnottomia oli vuonna 2020 100 kunnassa. Asunnottomuus keskittyy kuitenkin suuriin kaupunkeihin (Ara 2021).

Lasten huostaanotto

Lasten huostaanotot ovat viime vuosina lisääntyneet. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna esimerkiksi perhe- tai laitoshoittoon oli vuonna 2019 yhteensä 18 928 lasta ja nuorta, kun vuonna 1991 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli noin 8 800 lasta ja nuorta (THL 2020a). Eniten huostaanottoja myös suhteessa väestöön tehdään kaupunkimaisissa kunnissa.

Turvapaikanhakijat

Kansainvälisten sopimusten mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus hakea turvapaikkaa. Turvapaikanhakijat saapuvat maahan itsenäisesti ja ilmoittavat viranomaisille hakevansa turvapaikkaa, jonka jälkeen heidät ohjataan hakemuksen käsittelyajaksi vastaanottokeskuksiin. Ilman huoltajaa saapuvat alaikäiset turvapaikanhakijat sijoitetaan alaikäisille tarkoitettuihin ryhmäkoteihin tai tukiasumisyksikköihin. Pieni osa turvapaikanhakijoista asuu yksityismajoituksessa ystävien tai sukulaisten luona (TEM 2021). Vuonna 2019 Suomeen jätettiin 4550 turvapaikkahakemusta, joista 2467 uusien turvapaikanhakijoiden jättämiä. Viime vuonna hakemuksia jätettiin vähemmän, vain reilut 3200, joista uusia hakemuksia oli vain 1277 (Migri 2021). Kansainvälisten konfliktien ja sotien vuoksi turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi vuonna 2015, jolloin suomeen saapui yli 32 000 turvapaikanhakijaa. Ennen tätä vuotta hakijoiden vuotuinen määrä oli suhteellisen vakiintunut 3 000–4 000 hakijaan.

Trendit

- Asunnottomuus on vähentynyt Suomessa viime vuosina merkittävästi, mutta samanaikaisesti lasten huostaanotot ovat lisääntyneet.
- Väestön ikääntymisen myötä myös vanhusten laitoshoidon tarve kasvaa.
- Turvapaikanhakijoiden määrä on tasaantunut vuoden 2015 hyppäyksen jälkeen, mutta kansainväliset levottomuudet voivat tulevaisuudessa lisätä turvapaikanhakijoiden määrää.

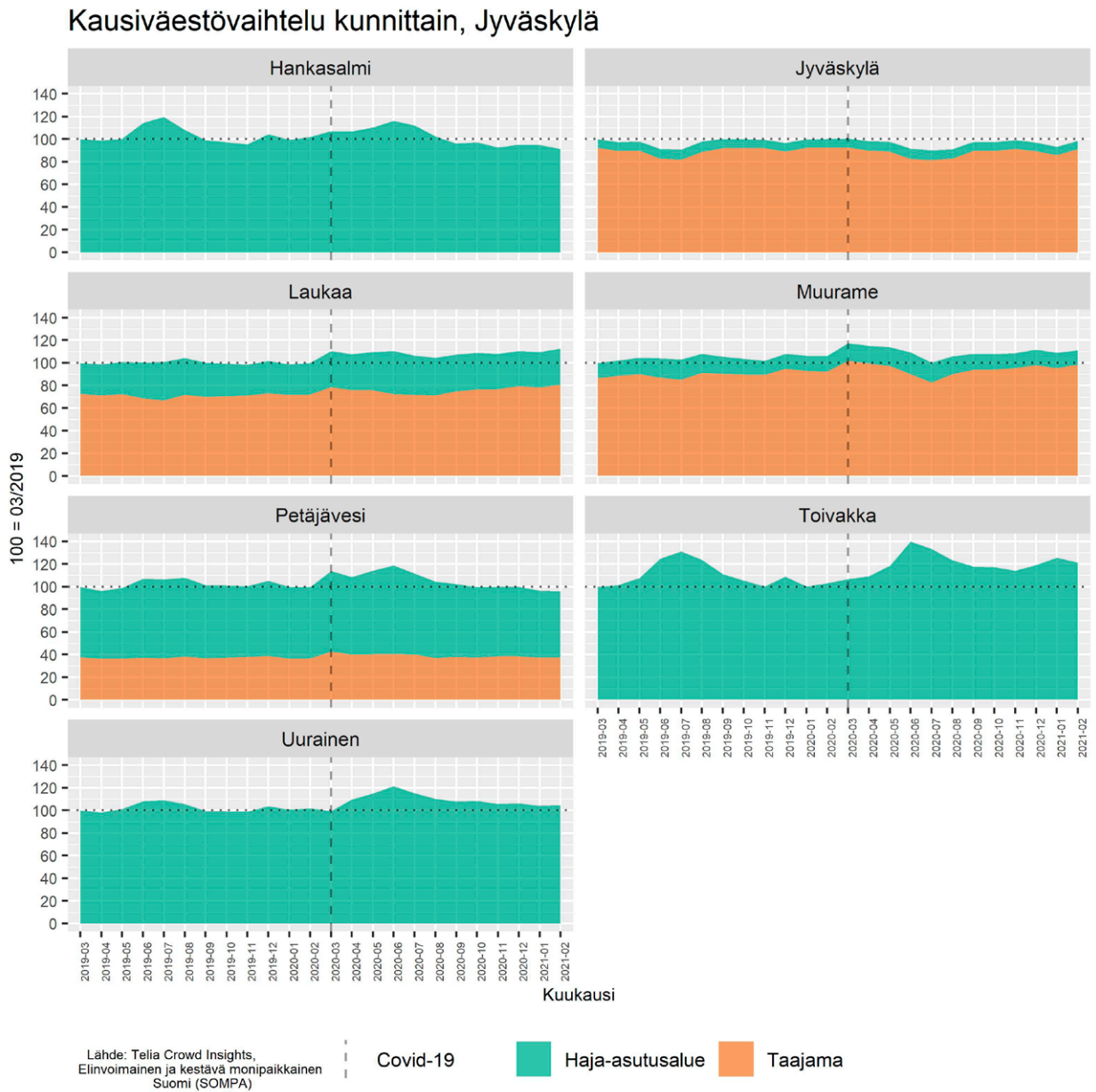
3.6 Kausiväestön vaihtelu Suomessa mobiilidatan perusteella

Kausiväestövaihtelu kuvaa väestön sijoittumista vuoden eri aikoina Suomen eri alueille. Sitä voidaan kuvata mobiiliverkkodatojen avulla tarkalla ajallisella ja alueellisella tasolla. Liite 6 sisältää tarkan kuvauksen mobiilidata-aineistoista sekä tarkempia analyysituloksia kausiväestövaihtelusta ja alueiden välisestä liikkumisesta. Liitteessä on myös pohdittu aineistojen käyttökelpoisuutta.

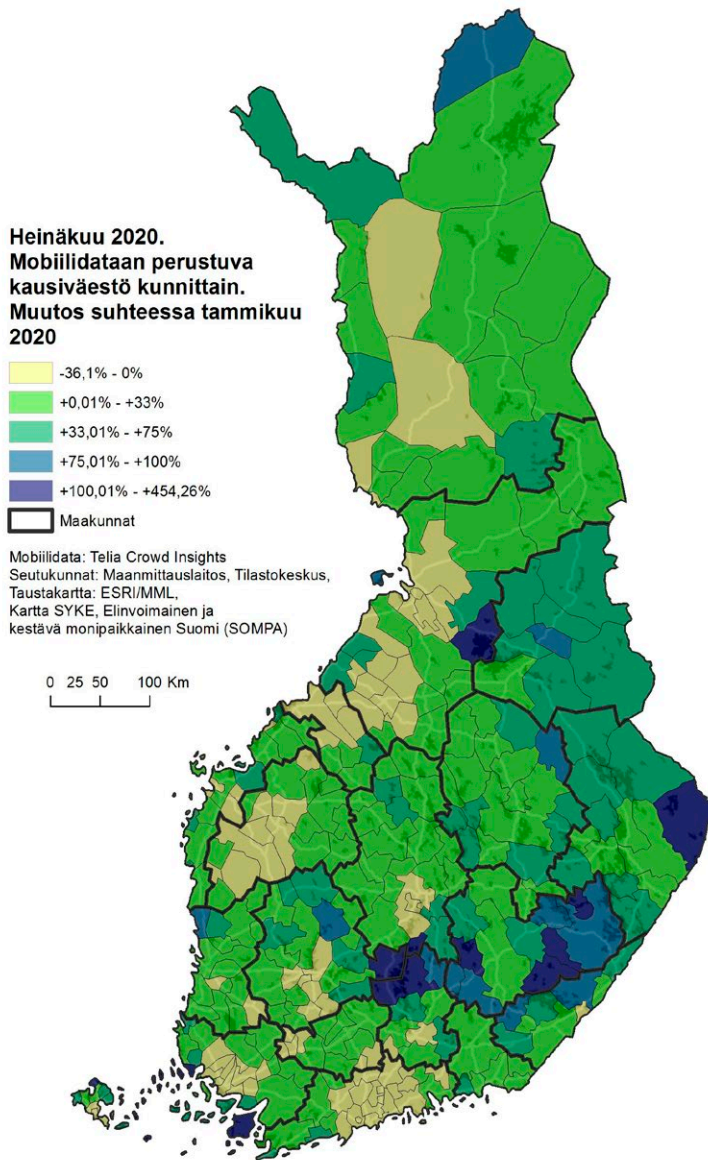
Kausiväestövaihtelu on hyvin paikallista ja sitä voidaan kuvata parhaiten kuntatasolla tai kuntaa pienemmällä aluetasolla. Maakunta- tai seutukuntatason tarkastelut saattavat kätkeä piiloon alueen merkittävän sisäisen vaihtelun kokonaan, jolloin esimerkiksi kaupunkiseutujen kaupunkimaisten keskuskuntien ja mökkivaltaisempien ympäryskuntien erot eivät tule esiin. Ajallinen vaihtelu tulee hyvin esiin muun muassa kuukausitasolla. Tarkempi ajallinen tarkastelu saattaa korostaa liikaa esimerkiksi yksittäisiä tapahtumia.

Kartassa 4 on kuvattu väestömäärissä tapahtunut suhteellinen muutos tammikuun ja heinäkuun 2020 välillä. Se kuvaa hyvin keskeisimmän kausiväestöön liittyvän ilmiön Suomessa. Kesäkuukausina monen mökkivaltaisen kunnan väestömäärät kasvavat voimakkaasti etenkin haja-asutusalueella suhteessa normaalimpaan kuukauteen, jota esimerkiksi tammikuu edustaa hyvin. Toisaalta samalla monen kaupunkimaisen kunnan väestömäärä vähenee merkittävästi. Esimerkiksi kustavissa väestömäärä yli nelinkertaistuu heinäkuussa, kun taas esimerkiksi pääkaupunkiseudulla väestömäärä vähenee noin 20 prosentilla. Perustrendi tulee hyvin esiin myös kuvasta 13, joka esittää Jyväskylän seutukunnan kuntien kausiväestövaihtelua haja-asutusalueen ja taajaman kesken noin kahden vuoden aikajaksolta. Tietyissä kunnissa trendiä hallitsee haja-asutusalueen väestönkasvu kesäkuukausina. Jyväskylä edustaa hyvin kaupunkimaista kuntaa, jossa väestömäärä vähenee selvästi taajama-alueilla kesäkuukausina. Suhteellisesti muutos on melko pieni, noin -10 prosenttia, mutta tarkoittaa seutukunnan mittakaavassa suurta väestömäärää. Osassa kunnista vaihtelu on kuitenkin melko maltillista koko aikajaksolla. Yleisestä kuvasta poikkeaa merkittävästi esimerkiksi monet Lapin kunnat, jotka sisältävät merkittäviä talvimatkailukeskuksia (kts. liite 6). Näissä kunnissa väestömäärät ovat suurimmillaan talvikuukausina ja vuodenaikaista suhteellista heilahtelua on paljon eri aikoina.

Kuva 13. Jyväskylän seutukunnan kuntien kausiväestövaihtelu haja-asutusalueen ja taajaman kesken

Kartta 4 Tammikuu–heinäkuu 2020 väestömäärien muutos mobiilidatan perusteella

4 Monipaikkaisuuden tulevaisuus

Tässä luvussa kerrotaan monipaikkaisuuden tulevaisuuden ennustemallien olettamista sekä tuloksista vapaa-ajan monipaikkaisuuden, pendelöinnin sekä etätyön osalta.

4.1 Monipaikkaisuuden ennakointimallit

Monipaikkaisen väestön huomiointi muuttaa merkittävästi kuvaa siitä, missä Suomen väestö asuu ja viettää aikaansa. Monipaikkaisen väestön vaikutus näkyy etenkin ”mökkikunnissa”, joissa väestöpohja saattaa kasvaa moninkertaiseksi yksittäisinä kuukausina, kun taas työhön liittyvä monipaikkaisuus, pendelöinti sekä etätyöskentely vaikuttavat merkittävästi etenkin suurten työssäkäyntialueiden päivä- ja yöväestöön. Myös esimerkiksi kausityö tuo etenkin tiettyihin maaseutukuntiin sekä (Lapin) matkailukuntiin kausittain merkittävästi työvoimaa.

Tulevaa väestönkehitystä tarkastellaan esimerkiksi Tilastokeskuksen väestöennusteissa vain vakituisen väestön näkökulmasta. Kuitenkin monipaikkainen väestö voi merkittävästikin muuttaa kuvaa Suomen väestörakenteesta alueittain, jonka johdosta esimerkiksi liikenteen, palveluiden ja rakentamisen, mutta myös aluepolitiikan näkökulmasta on keskeistä huomioida vakituisen väestön lisäksi alueittainen todellinen väestö myös tulevaisuudessa. Monipaikkaisuusnäkökulman tuominen mukaan myös tulevan väestönkehityksen tarkasteluun moninaistaa kuvaa ja ymmärrystä Suomen tulevasta väestöstä, väestön asuinpaikoista sekä väestön olinpaikoista.

Aluetasolla vakituisen väestönkehitys on ollut merkittävän polarisoitunutta 2000-luvulla ja väestöennusteiden perusteella vakituisen väestön tuleva kehitys jää erittäin eriytyneeksi. Monilla supistuvilla alueilla on kuitenkin huomattavasti monipaikkaisia asukkaita, joka jää usein huomiotta väestönkehitystä (toteutunutta ja tulevaa) tarkastellessa. Monipaikkaisuuden ennakointimallin tavoitteena on täydentää kuvaa Suomen 2020-luvun väestönkehityksestä, huomioimalla myös monipaikkaisuuden vaikutus tulevaan väestörakenteeseen ja väestön todellisiin olinpaikkoihin. Tämä taas tarjoaa tarkemman tulevaisuuden kuvan esimerkiksi liikenteen, palveluiden ja rakentamisen mutta myös aluepolitiikan näkökulmista. Ennakointimallin tavoitteena on myös testata monipaikkaisuuden ennakoinnin toimivuutta vakituisen väestöennusteen rinnalla.

Saatavilla olevan datan ja muiden aineistojen pohjalta muodostettiin kaksi ennakointimallia: vapaa-ajan asukkaiden ennakointimalli ja pendelöinnin ennakointimalli. Molemmat ennakointimallit kuvaavat monipaikkaisen väestön kehitystä Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen vakituisen väestön kehityksen sekä erilaisten laskentamallien ja olettamien pohjalta.

Hankkeen tavoitteena oli myös muodostaa kausityöläisten ennakointimalli. Hankkeen aikana kuitenkin selvisi, ettei kausityöstä ole saatavilla riittävän tarkkaa aluetason dataa edes kausityön nykytilan tarkasteluun. Keskeisimmät tiedon puutteet koskevat kausityön aluetason jakaumaa, kausityötä toimialoittain¹ sekä erilaisia kausityöläisiä koskevia taustatietoja (kuten kausityöläisten ikärakenne). Näiden puutteiden takia hankkeessa luovuttiin kausityön ennakointimallin rakentamisesta.

Ennakointimalleja ja mallien tuloksia tarkastellessa on tärkeä huomioida, että ennusteet eivät muodosta tarkkaa kuvaa tulevasta, vaan enemmän kuvata suuntaa, johon nykykehityksen perusteella ollaan menossa. Tähän suuntaan voidaan taas vaikuttaa erilaisin toimin. Tuloksia tulkitessa on tärkeä huomioida myös merkittävät epävarmuustekijät, joita ennustemalli, ennusteen pohjana olevat oletamat ja ennusteen datalähteet muiden satunnaisvaikutusten lisäksi tuottavat.

4.1.1 Ennakointimallien oletamat

Vapaa-ajan ja pendelöinnin monipaikkaisuuden ennusteen pohjana toimii Tilastokeskuksen vuoden 2021 vakituisen väestön ennuste. Tilastokeskuksen ennuste kuvaa kuntatason väestönkehitystä vuosien 2021–2040 aikana, joista monipaikkaisuuden ennakointimallissa hyödynnetään vuosien 2021–2030 väestönkehitystä. Tilastokeskuksen väestöennusteessa väestönkehitys on voimakkaasti eriytynyt kuntatasolla: väestö kasvaa merkittävästi suurilla kaupunkiseuduilla, mutta vähenee suurimmassa osassa muuta maata (katso tarkemmin liite 2. Tilastokeskuksen väestöennuste).

Vapaa-ajan ennakointimalli on tehty seutukuntatasolla vuosille 2019–2030. Seutukuntajakona on käytetty vuoden 2019 seutukuntajakoa, jossa on maltillisia eroja vuoden 2021 seutukuntajakoon (kts. tarkemmin liite 2.) Ennakointimalli perustuu Tilastokeskuksen väestöennusteen lisäksi RHR-rekisteriin, aiempiin hankkeen laskentamalleihin sekä erilaisista kyselyistä nostettuihin kertoiimiin. Ennakointimallissa on laskettu eri seutukunnissa asuvasta väestöstä ikäryhmittäin vapaa-ajan asujien osuus suhteessa kaikkiin muihin seutuihin.

¹ Kausityöläisistä on osalta toimialoista saatavilla tietoa (esimerkiksi maa- ja metsätalous), kun taas osalta toimialoista saatavilla tieto on vähäistä (esimerkiksi matkailu)

Näiden suhteellisten ikäryhmittäisten ja alueittaisten kertoimien oletetaan pysyvän vakiona koko ennustejakson ajan. Vapaa-ajan asujien ennuste huomioi vapaa-ajan asuntojen omistajien lisäksi muut asuntojen käyttäjät. Ennuste ei sisällä olettaa kasvavasta/laskevasta trendistä, vaan ennuste kuvaa demografisten ja väestön alueellisten muutosten vaikutusta vapaa-ajan asujien määrään. Vapaa-ajan asujien määrän kehitystä on laskettu myös henkilövuosina (alueella vietetty aika vuosina), käyttäen erilaisia kertoimia Mökkibarometrista ja HOBOKyselystä. Tarkempi selostus vapaa-ajan ennakkointimallista löytyy liitteestä 3.

Pendelöinnin ennakkointimalli on tehty kuntatasolla vuosille 2019–2030. Pendelöinnin ennakkointimallin pohjana toimii etenkin Tilastokeskuksen tilastot pendelöinnistä, pendelöivän väestön rakenteesta ja pendelöinnin kohteista sekä alueittaisesta työllisestä väestöstä toimialoittain ja ikäryhmittäin. Näiden tietojen pohjalta on laskettu ”pendelöintialtius” alueittain ja ikäryhmittäin suhteessa muihin alueisiin. Tulevaa pendelöivän väestön kehitystä on ennakoitu näiden kertoimien ja Tilastokeskuksen väestöennusteen pohjalta, olettaen työllisyysasteen nousevan 75 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Pendelöinnin ennustetta on tarkennettu erottelemalla etätyölliset ”todellisista pendelöitsijöistä” sekä laskemalla pendelöinnin vaikutukset henkilövuosittain, huomioiden sekä työhön liittyvän kakkosasumisen, että päivä- ja yöväestön vaikutuksen. Tarkempi selostus ennakkointimallista löytyy liitteestä 4.

4.1.2 Vapaa-ajan asumisen ennakkointimalli

Vapaa-ajan monipaikkaisen väestön ennakkointimallissa ennakoitiin seutukuntatasolla vapaa-ajan asujien määrän kehitystä vuosien 2019–2030 aikana vapaa-ajan asunnon seudun sekä vakituisen asuinpaikan seudun perusteella. Vapaa-ajan monipaikkaisen väestön kehitystä on tarkasteltu sekä henkilömäärinä, että henkilövuosina (alueella monipaikkaisen väestön vuosittain viettämä aika). Näistä jälkimmäinen antaa tarkemman kuvan monipaikkaisuuden vaikutuksista ja vaikutusten kehityksestä. Tarkastelussa monipaikkaisen väestön kehitystä on verrattu pääasiassa vuoteen 2019, ei vuoteen 2020. Tarkoituksena on välttää pandemia-ajan poikkeuksellisuuden liiallista korostumista. Pandemia-ajan vaikutusta on sen sijaan tarkasteltu erillisenä herkkyyyslaskelmana.

Koko maan tasolla vapaa-ajan monipaikkainen väestö kehittyy suhteellisen maltillisesti vuosien 2019–2030 aikana. Tämä on osin seurausta ennakkointimallin olettamista, joihin ei ole lisätty kasvavaa (tai vähenevää) monipaikkaisuuden trendiä. Ennustemalli kuvaa kuitenkin väestönkehityksestä, väestön asuinpaikoista ja ikärakenteesta sekä näiden muutoksiin perustuvaa kehitystä. Koko maassa ennakkointimallin mukaan vapaa-ajan monipaikkainen väestö kasvaisi vuosien 2019–2030 aikana 29 000 henkilöllä (1,2 prosentilla). Henkilövuosina mitattuna monipaikkaisen väestön henkilövuodet kasvavat koko maan tasolla vain 3 340 henkilövuodella (1,35 prosentilla). Henkilövuosien kehitys eroaa jonkin verran

monipaikkaisen väestön kehityksestä, sillä ikärakenteessa tapahtuvat muutokset heijastuvat voimakkaammin vapaa-ajan asuinnoilla vietettyyn aikaan.

Pandemia-aikana vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika kasvoi huomattavasti aiempaan verrattuna. Tätä eroa kuvaa taulukossa 2. esitetty herkkyyslaskelma, jossa vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika perustuu pandemia-ajan aikakertoimiin (perusmallissa kertoimet perustuvat vuoden 2016 mökkibarometriin). Tässä herkkyyslaskelmassa vapaa-ajan asunnoilla vietetyt henkilövuodet kohoavat koko maan tasolla vuoteen 2030 mennessä jopa 33 prosentilla eli 83 000 henkilövuodella pandemiaa edeltävän ajan ennakoitimiin verrattuna. Jos pandemia-ajan niin kutsuttu mökkeilyaktiivisuus säilyy, kohoaa tämän kasvaneen trendin johdosta vapaa-ajan monipaikkaisten henkilövuosien määrä huomattavasti enemmän kuin pelkän väestörakenteiden tapahtuvien muutosten vaikutuksesta.

Taulukko 2. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden ennakkoinnin perusmalli ja herkkyyslaskelma korona-ajan kertoimilla

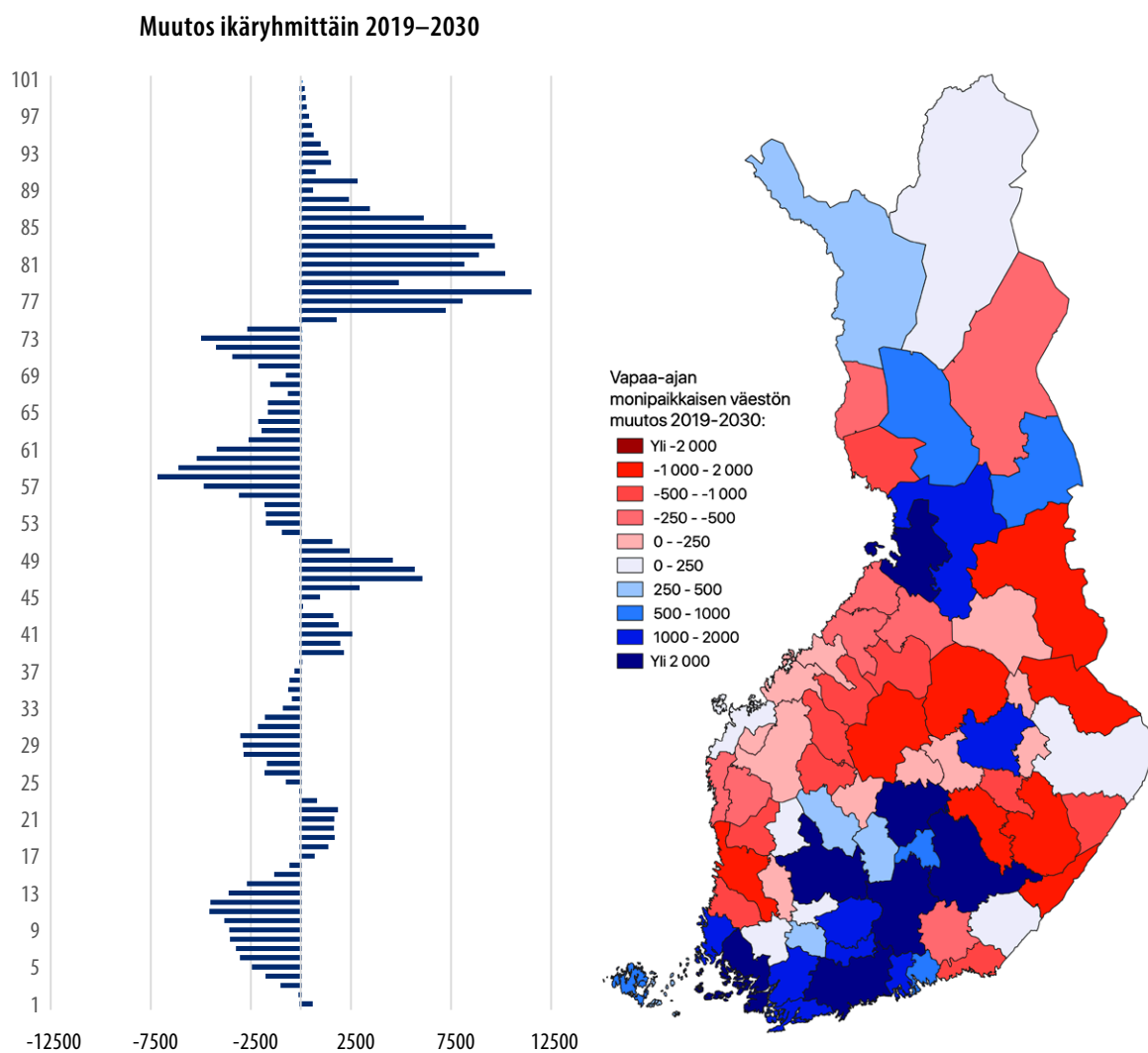
	Henkilö- vuodet 2019	Henkilö- vuodet 2030	Muutos, henkilö- vuotta	Muutos henkilö- vuotta (%)	Omistaja- taloudet, käyttöpäiviä	Muut käyttäjät, käyttöpäiviä
Perusmalli	247 221	250 561	3340	1,4 %	57,7	33,3
Herkkyys- laskelma	247 221	330 358	83 137	33,6 %	76,0	43,9

Monipaikkaisen väestön tai henkilövuosien määrän kehitystä suurempi muutos tapahtuu monipaikkaisen väestön ikärakenteessa: vapaa-ajan monipaikkainen väestö ikääntyy merkittävästi 2020-luvun aikana (kuva 14). Kehitys on suoraa seurausta Suomen väestön ikärakenteen muutoksista, joka heijastuu myös vapaa-ajan monipaikkaiseen väestöön. Keskeisin muutos on yli 75-vuotiaiden vapaa-ajan asujien määrän kasvu noin 100 000 henkilöllä eli 50 prosentilla vuosien 2019–2030 aikana, johtuen saman ikäluokan erittäin voimakkaasta kasvusta samaan aikaan (jota taas selittää suurten ikäluokkien ikääntyminen). Yli 75-vuotiaiden osuus koko vapaa-ajan monipaikkaisesta väestöstä nousee 14,5 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (vuonna 2019 yli 75-vuotiaiden osuus oli 9,8 %).

Toisaalta taas lasten ja tiettyjen työikäisten ikäluokkien vapaa-ajan monipaikkaisten määrä vähenee ennustejakson aikana merkittävästi. Työikäisten ikäluokissa supistuminen on seurausta pitkälti väestön ikärakenteesta ja näkyy pääasiassa kasvuna iäkkäämmissä ikäryhmissä. Lasten määrän supistuminen on taas seurausta syntyvyyden voimakkaasta laskusta 2010-luvun aikana.

Kuva 14. Vapaa-ajan monipaikkaisen väestön muutos ikäryhmittäin
Kartta 5 Vapaa-ajan asukkaiden määrän muutos 2019–2030 seutukunnittain

Seutukuntatasolla syntyy suuria eroja vapaa-ajan asukkaiden määrän kehityksessä. Tämä on osin seurausta vakituisen väestön kehityksen eroista: koko maan tasolla muutokset väestöpohjassa ovat maltillisia, mutta seututasolla muutokset ovat erittäin suuria. Vakituinen väestö keskittyy vuosien 2019–2030 aikana voimakkaasti kohti suuria kaupunkiseutuja (etenkin Helsingin, Tampereen, Turun, Oulun ja Jyväskylän seudut), muussa maassa vakituinen väestö taas vähenee merkittävästi. Tällä keskittyvällä kehityksellä on taas huomattavia vaikutuksia monipaikkaisen väestön kehitykseen.

Vakituisen väestön keskipiste siirtyy ennustejakson aikana kohti Etelä-Suomea, jonka seurauksena laajemmalla Etelä- ja Länsi-Suomen alueella vapaa-ajan asujien määrä kasvaa

voimakkaasti. Monipaikkaisten vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa voimakkaasti koko Uudellamaalla, Päijät- ja Kanta-Hämeessä sekä osissa Pirkanmaata, Varsinais-Suomea, Etelä-Savoa ja Keski-Suomea. Vastaavasti Oulun seudun vakituisen väestön kasvu näkyy osissa Pohjois-Pohjanmaata ja Lappia vapaa-ajan monipaikkaisen väestön kasvuna. On huomionarvoista, että myös suurten kaupunkiseutujen sisällä monipaikkainen väestö kasvaa merkittävästi, johtuen alueen väestöpohjan merkittävästä kasvusta. Yksittäisistä seutukunnista monipaikkainen väestö kasvaa merkittävästi esimerkiksi Turunmaan, Lahden (kattaa koko Päijät-Hämeen) ja Porvoon seuduilla sekä osissa Ahvenmaata (suhteellisesti mitattuna).

Vapaa-ajan asukkaiden määrän kehitys jää taas negatiiviseksi etenkin seuduilla, jotka sijaitsevat kaukana kasvavista seuduista. Kehitys on erityisen heikkoa erityisesti alueilla, joissa monipaikkaisia vapaa-ajan asujia on jo ennestään vähän ja heistä suurin osa tulee saman seudun sisältä. Tämä kehitys näkyy monipaikkaisen väestön vähenemisenä etenkin osissa Itä-Suomea, Kainuuta, Satakuntaa sekä Pohjanmaiden alueilla (pl. Oulun lähialueet). Lisäksi esimerkiksi Lapissa erot ovat seutujen välillä suuria: etenkin matkailuvetoisissa seutukunnissa (Pohjois-Lappi, Tunturi-Lappi) monipaikkaisten vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa, kun taas esimerkiksi Tornionjokilaakson tai Kemi–Tornion alueella vapaa-ajan asujien määrä uhkaa vähentyä merkittävästi.

On huomionarvoista, että ennakkointimalli huomioi ja kehitykseen lasketaan mukaan oman asuinseudun sisällä monipaikkaisesti asuvat (eli henkilöiden, joiden koti ja vapaa-ajan asunto ovat samalla seudulla). Tämä selittää esimerkiksi monipaikkaisen väestön määrän kasvun suurilla kaupunkiseuduilla: koska alueen väestö kasvaa voimakkaasti, pienellä osalla alueen kasvavasta väestöpohjasta on myös vapaa-ajan asunto seudulla. Muussa maassa vaikutus on käänteinen ja painaa monipaikkaisen väestön kehitystä heikommaksi. Vakituisen väestön vähentyessä etenkin kuolleisuuden seurauksena myös seudun sisäisen monipaikkainen väestön määrä vähenee. Tämän seurauksena suurimmassa osassa maata seudun sisäinen monipaikkainen väestö vähenee voimakkaasti, joka rajoittaa koko monipaikkaisen väestön kasvua. Esimerkiksi Mikkelin seudulla seudun ulkopuolelta tuleva monipaikkainen väestö kasvaa 4 600 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä, mutta samaan aikaan seudun sisältä tulevan monipaikkaisen väestön määrä vähenee 2 200 henkilöllä.

Henkilövuosina mitattuna muutokset ovat maltillisempia, useimmilla seuduilla monipaikkaisen väestön määrä kasvaa vain muutamilla sadoilla henkilövuosilla. Henkilövuosien kehitystä mielekkäämpää on kuitenkin tarkastella monipaikkaisuuden nettovaikutuksia henkilövuosina, pelkän alueella monipaikkaisesti oleskelevan väestön kehityksen sijaa. Nettovaikutuksella tarkoitetaan, miten monipaikkainen väestö (henkilövuosina) kehittyy, kun lasketaan alueella muualta tulevien monipaikkaisten alueella viettämien ja alueella asuvien muilla seuduilla monipaikkaisesti viettämien henkilövuosien erotus. Tämä antaa tarkemman kuvan siitä, miten monipaikkaisuus ja monipaikkaisuuden muutokset vaikuttavat alueella olevaan todelliseen väestöpohjaan.

Henkilövuosien nettovaikutusten arviointi muuttaa kuvaa vapaa-ajan monipaikkaisuuden aluetason kehityksestä. Nettovaikutuksena vapaa-ajan monipaikkaisuudessa tapahtuva kehitys vähentää alueella vietettyjä henkilövuosia etenkin suurilta kaupunkiseuduilta ja ”siirtää” näitä henkilövuosia etenkin lähialueelle. Vaikutus on erityisen suuri Helsingin seudulla: vaikka Helsingin seudulla oleskeleva monipaikkainen väestö kasvaa ennustejakson aikana, samaan aikaan seudulla vakituisesti asuva, mutta muilla seuduilla oleskeleva vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa huomattavasti voimakkaammin kuin seudulla oleskeleva monipaikkainen väestö. Tämän seurauksena vapaa-ajan monipaikkaisen väestön kehitys siirtää nettona Helsingin seudulta 5 700 henkilövuotta muuhun maahan.² Tämä taas näkyy esimerkiksi Lahden ja Mikkelin seuduilla alueella vietettyjen henkilövuosien kasvuna.

Henkilövuosien nettovaikutuksen kasvu kuvaa pelkkien määrien kehitystä paremmin vapaa-ajan monipaikkaisuuden kehityksen aluekehityksen polarisaation tasaavaa vaikutusta. Väestö vähenee suurimmassa osaa maata, mutta nettona ulkoa tulevan monipaikkaisen väestön alueella viettämä aika kasvaa suurimmassa osassa maata kasvaa. Itse asiassa ainoastaan voimakkaasti kasvavilla kaupunkiseuduilla vaikutus on negatiivinen. Lähes kaikilla muilla seuduilla vapaa-ajan monipaikkaisuus kasvattaa niin sanottua todellista väestöä (vakituiset + vapaa-ajan asujat henkilövuosina). Nettovaikutus voi olla positiivinen myös seudulla, jossa vapaa-ajan asujien määrä vähenee, sillä suurin osa supistumisesta perustuu samalla seudulla asuvan väestön supistumiseen.

Vaikka vapaa-ajan monipaikkaisuus tasaa jossain määrin alueellisia väestönkehityksen eroja, vaikutus on suhteellisen pieni verrattuna ennakoituun vakituisen väestön kehitykseen. Koska suurimmassa osassa maata etenkin voimakkaasti kasvava kuolleisuus vähentää erittäin voimakkaasti väestöä, monipaikkaisen väestön alueella viettämän ajan kasvu ei riitä läheskään korvaamaan tätä ilman hyvin merkittävää vapaa-ajan asumisen suosion kasvua.

Covid-19-pandemian aikana vapaa-ajan asumisen suosion lisääntyminen ja pidentyneet vapaa-ajan asunnoilla vietetyt ajat tasoittaisivat jo merkittävästi enemmän tulevaa väestönkehitystä. Herkkyyyslaskelmassa on mallinnettu pandemia-ajan vapaa-ajan asumista (kts. liite 3). Herkkyyyslaskelmassa vapaa-ajan asuminen siirtää huomattavasti perusmallia enemmän vapaa-ajan monipaikkaisten henkilövuosia suurilta kaupungeilta muuhun maahan. Jos oletetaan pandemia-ajan vapaa-ajan asumisen tason jatkuvan ja tarkastellaan ns. todellisen väestön kehitystä vuosien 2019–2030 aikana, suurten kaupunkien kasvusta putoaa

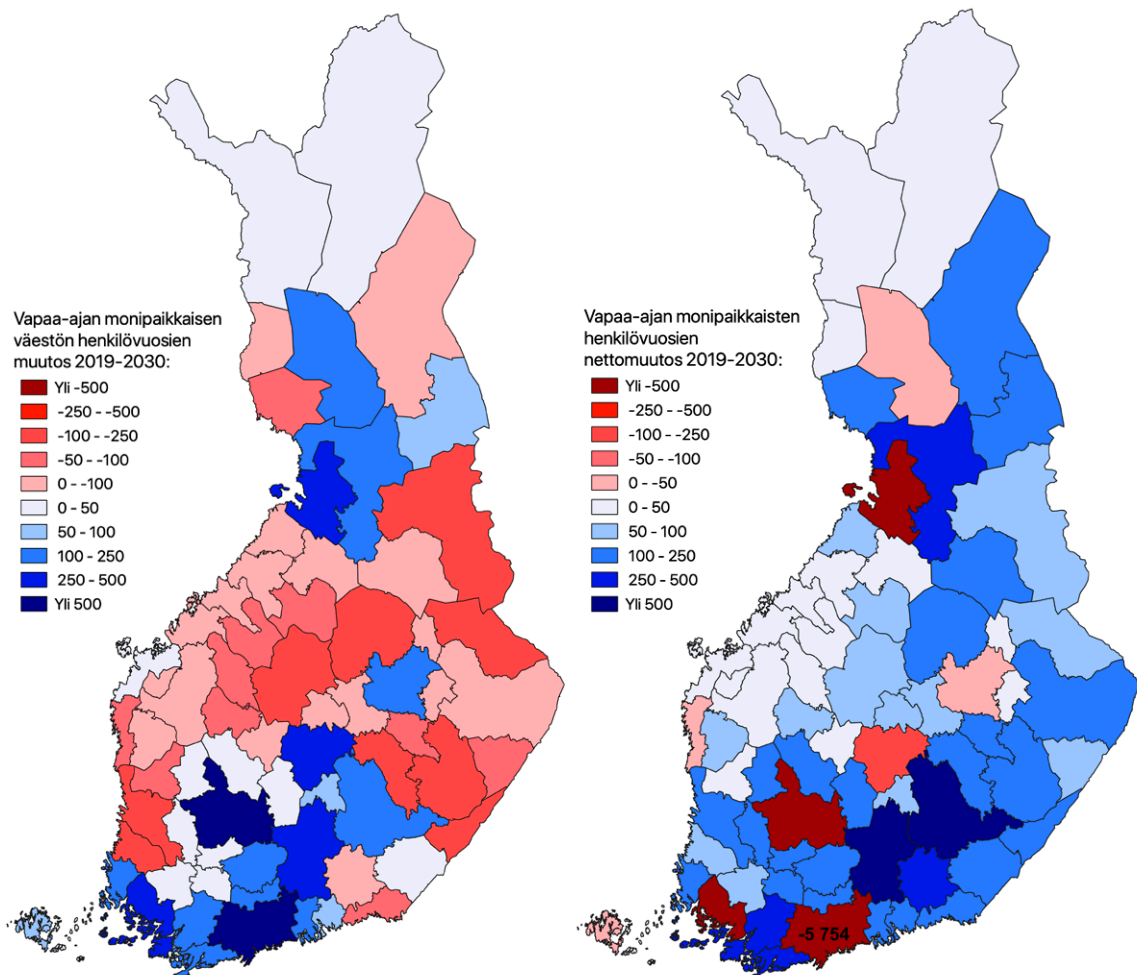
---

² On huomionarvoista, että 5 700 henkilövuoden nettovaikutuksen kasvu on seurausta pelkästään monipaikkaisen väestön kasvusta, joka syntyy tulee aiemman nettovaikutuksen päälle. Helsingistä ei siis siirry vuonna 2030 yhteensä 5 700 henkilövuotta monipaikkaisuuden seurauksena muuhun maahan vaan 59 800 henkilövuotta; 5 700 on tässä tapahtunut kasvu ennustejakson aikana (vuonna 2019 nettovaikutus 54 100 henkilövuotta, vuonna 2030 nettovaikutus 59 800 = muutos +5 700 henkilövuotta).

noin 1–1,6 prosenttia, kun taas etenkin seutujen, joissa vapaa-ajan asumisen merkitys on suuri, väestönkehitys (vakituinen väestö + vapaa-ajan asukkaiden henkilövuodet) kehitys vahvistuu: suurimmillaan väestönkehitys vahvistuu 5–10 prosentilla (esim. Åbo-Turunmaa vakituinen väestö vähenee 5,5 prosentilla, mutta vakituinen väestö + pandemia ajan monipaikkaisen väestön henkilövuodet kasvattaisi väestöä 3,3 prosentilla). Pandemia-ajan tasoi- sen vapaa-ajan asumisen jatkuminen tasoittaisi jo kohtuullisesti Suomen tulevaa väestön- kehitystä, joskin suurimmassa osassa maata väestönkehitys olisi yhä eriytynyttä.

Kartta 6 Vapaa-ajan monipaikkaisen väestön henkilövuosien muutos 2019–2030

Kartta 7 Vapaa-ajan henkilövuosien nettomuutos 2019–2030

4.1.3 Pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakoitu kehitys

Pendelöinnin ennakointimallissa tarkastellaan pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden kehitystä vuosien 2019–2030 aikana. Ennakointimalli on tehty kuntatasolla, tulokset on esitetty kunta ja seutukuntatasolla. Tässä ennakointimallissa pendelöinti on rajattu vain kuntarajat ylittävään työssäkäyntiin, ennakointimalli ei siis kerro saman kunnan sisällä asuvan ja liikkuvan työllisen väestön liikkeistä tai kehityksestä. Pendelöinnin kehitystä tarkastellaan vuosien 2019–2030 aikana, sillä vuoden 2020 osalta ei ole vielä saatavilla pohjadataa työssäkäynnistä. Tämän lisäksi vuoden 2020 voimakkaasti heikentynyt työllisyystilanne on ennakointimallin kannalta epärelevanttia ja jopa jossain määrin vääristää tuloksia (sillä merkittävä osa pendelöinnin kasvusta perustuisi koronakriisistä elpymiseen, ei todellisten alttiuksien kasvuun). Tarkempaa tietoa pendelöinnin ennakointimallin olettamista löytyy liitteestä 3.

Ennakointimallissa pendelöivän väestön määrä kasvaisi vuosien 2019–2030 aikana noin 21 700 henkilöllä (2,7 prosentilla) koko maan tasolla. Pendelöivä väestö vähenee ennakointimallissa voimakkaasti vuonna 2020, johtuen työllisyysasteen merkittävästä heikkenemisestä pandemian seurauksena, mutta kasvaa muun tarkastelujakson ajan. Vaikka pendelöivä väestö kasvaa koko maan tasolla vain maltillisesti, kehitys on erisuuntaista ennakoitun työikäisen väestön kehityksen kanssa: työikäinen väestö vähenee vuosien 2019–2030 aikana noin 35 000 henkilöllä Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteessa.

Kasvu nojaa väestön ikärakenteen muutoksiin³ sekä väestön asuinpaikan muutoksiin, mutta osin myös olettamaan työllisyysasteen vahvistumisesta ennustejakson aikana. Kehitykseen syntyy kohtuullisen suuria eroja, jos tarkastellaan erikseen seutukuntien sisällä tapahtuvan pendelöinnin ja seuturajat ylittävän pendelöinnin kehitystä. Seutukuntien sisällä kuntarajat ylittävä pendelöinti lisääntyy ennustejakson aikana 5,1 prosentilla. Samaan aikaan seuturajat ylittävä pendelöinti vähenee vuosien 2019–2030 aikana 2,4 prosentilla. Jo nyt (2019) kaksi kolmasosaa pendelöinnistä tapahtuu seutukuntien sisällä: tulevan ennakoitun kehityksen seurauksena seutujen sisällä tapahtuvan pendelöinnin merkitys korostuu entisestään.

Seudun sisäisen ja seutujen välisen työssäkäynnin kehityseroja selittää vakituisen väestön kehitys. Vakituinen väestö kasvaa voimakkaasti suurilla kaupunkiseuduilla, joissa kuntarajat ylittävä työssäkäynti on hyvin yleistä. Suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella vakituinen väestö ja etenkin vakituinen työikäinen väestö vähenee voimakkaasti. Pienemmillä

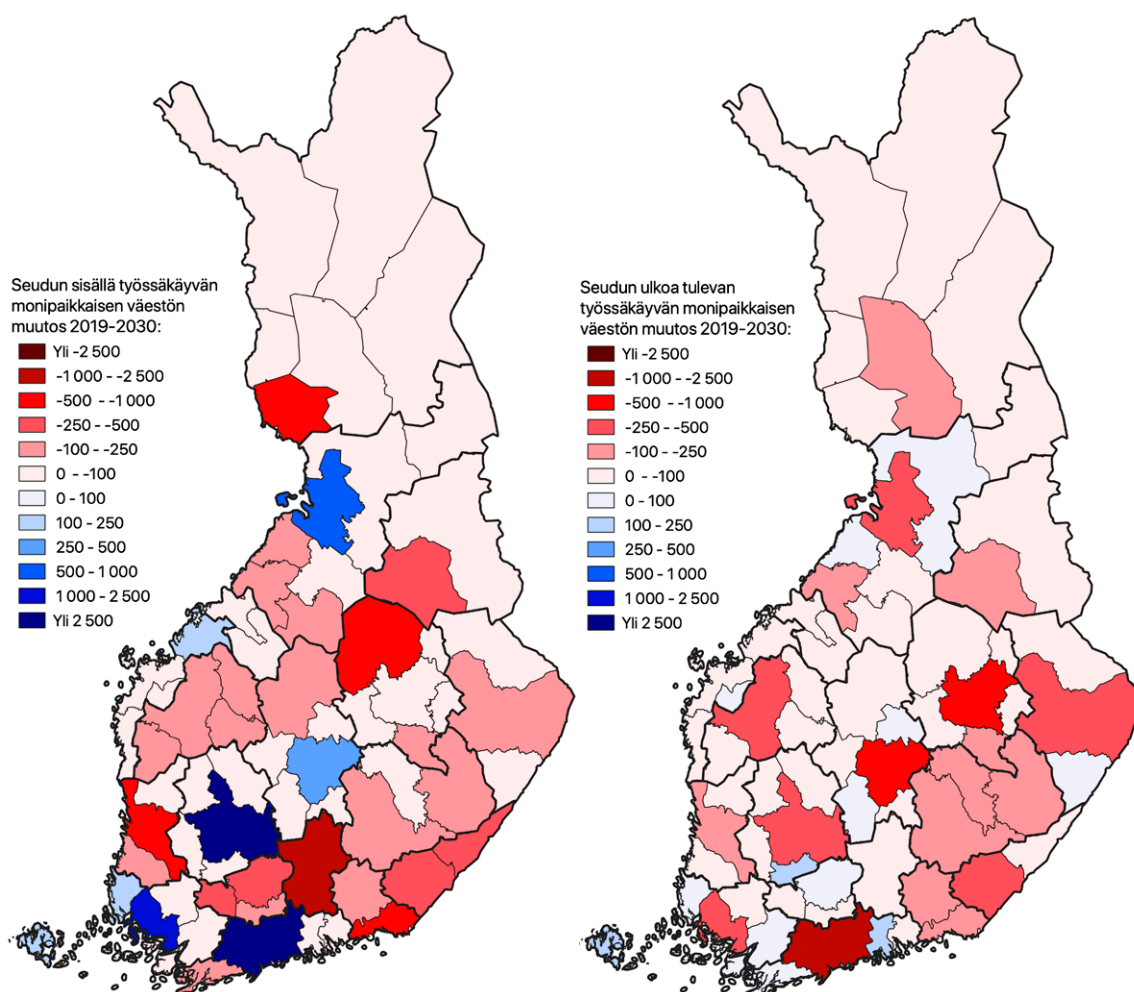
3 Vaikka työikäinen väestö vähenee, työikäisen väestön ikärakenteen muutokset voivat silti lisätä potentiaalista pendelöivää väestöä, sillä työikäisen väestön supistuminen tapahtuu etenkin nuorissa ikäluokissa, joissa pendelöivän väestön osuus on matala. Työikäinen väestö kasvaa taas 35-54-vuotiaiden ikäryhmissä, jossa pendelöivän väestön osuus (ja työllisen väestön osuus ylipäätään) on korkea

seuduilla seudun sisäisen pendelöinnin merkitys on suhteellisesti vähäisempi ja pendelöintimatkojen pituudet ovat pidempiä. Pienemmiltä seuduilta pendelöidään etenkin läheisiin suuriin kaupunkeihin tai maakuntakeskuksiin.

Väestönkehityksen muutokset näkyvät seututason pendelöivän väestön kehityksessä suurina eroina suurten kaupunkiseutujen ja muun maan kehityksessä. Kartassa 8 on kuvattu seudun sisällä liikkuvien pendelöintivirtojen kehitystä seuduittain ja kartassa 9 on kuvattu seudun ulkopuolelta tulevien pendelöintivirtojen kehitystä seuduittain. Seudun sisällä pendelöivä väestö kasvaa voimakkaasti suurilla kasvavilla kaupunkiseuduilla, etenkin Helsingin ja Tampereen seuduilla. Myös esimerkiksi Oulun, Turun ja Jyväskylän seuduilla kasvu on merkittävää. Muussa maassa seudun sisäinen pendelöinti kasvaa vain yksittäisillä seuduilla (esimerkiksi Vakka-Suomi, Ahvenanmaan seutukunnat).

Kartta 8 Seudun sisältä tulevat työperäiset monipaikkaiset, muutos 2020–2030, henkilöä

Kartta 9 Seudun ulkoa tulevat työperäiset monipaikkaiset, muutos 2020–2030, henkilöä

Seuturajojen ulkopuolelta tulevien pendelöivien työllisten määrä taas vähenee etenkin suurilla kaupunkiseuduilla. Tätä suurten kaupunkien ulkopuolella työikäisen väestön väheneminen, jonka seurauksena myös muusta maasta suurille kaupunkiseuduille tulevat pendelöintivirrat pienenevät. Seuturajat ylittävien pendelöivien määrät vähenevät lähes kaikilla seuduilla, ainoastaan suurten kaupunkiseutujen välittömässä läheisyydessä olevilla seuduilla seuturajat ylittävä pendelöinti lisääntyy (joskin vain vähän). Kasvu näillä seuduilla johtuu läheisen suuren kaupunkiseudun kasvusta: työvoima kasvaa läheisellä kaupunkiseudulla voimakkaasti, jonka seurauksena myös lähialueella työssäkävien määrä kasvaa hieman.

Suurimmassa osassa maata sekä seudun sisäinen, että seudun ulkoa tuleva pendelöinti vähenee. Tämä on suoraa seurausta väestönkehityksestä: suurimmassa osassa maata työikäinen väestö vähenee, jonka pendelöivän työvoiman määrä vähenee. Tässä mielessä pendelöinnin tuleva kehitys poikkeaa vapaa-ajan monipaikkaisuuden kehityksestä: suurten kaupunkien kasvu näkyy vapaa-ajan asukkaiden kasvuna suhteellisen laajalla alueella (esim. lähes koko Etelä- ja Länsi-Suomi), mutta pendelöinnin osalta suurten kaupunkien kasvu heijastuu huomattavasti pienemmälle alueelle etäisyyksien huomattavasti suuremman merkityksen takia päivittäisessä tai lähes päivittäisessä työssäkäynnissä.

Kuntatason pendelöintiä on kuvattu kartoissa 10 ja 11. Kartassa 10 on kuvattu kunnasta pendelöivän väestön muutosta (työssäkäynti muihin kuntiin) ja kartassa 11 on kuvattu kuntaan kohdistuvan pendelöinnin muutosta (työssäkäynti kuntaan). Kuntatason tarkastelu tarkoittaa kuvaa seutukuntatason kehityksestä: kunnasta pendelöivä väestö kasvaa etenkin suurissa kaupungeissa sekä näiden läheisissä ns. ydinkaupunkiseudun kunnissa eli kunnissa, jotka ovat vahvasti integroituneet osaksi keskuskaupungin työmarkkinoita. Pendelöivän väestön määrä ei kasva tasaisesti kuitenkaan koko seudulla, vaan kasvu on etenkin seudun ydinalueilla merkittävästi voimakkaampaa (suhteellisesti) kuin koko seudun tasolla, kun taas useimpien suurten kaupunkiseutujen reunoilla kunnasta pendelöivä väestö vähenee ennustejakson aikana.

Esimerkiksi Tampereen seudun pendelöivä väestö kasvaa ennusteessa 7,2 prosentilla, mutta Tampereen kaupungissa asuva, muihin kuntiin pendelöivä väestö kasvaa 14,4 prosentilla, Lempäälän 8,8 prosentilla, mutta seudun syrjäisemmissä kunnissa kuten Orivedellä pendelöivä väestö vähenee jo 9,4 prosentilla. Pendelöivän väestön kasvu suurimmilla kaupunkiseuduilla keskittyy myös kaupunkiseutujen sisällä kohti ydinkaupunkiseutua. Suurten kaupunkiseutujen reunoilla kehitys ei juuri eroa muista syrjäisemmistä kunnista.

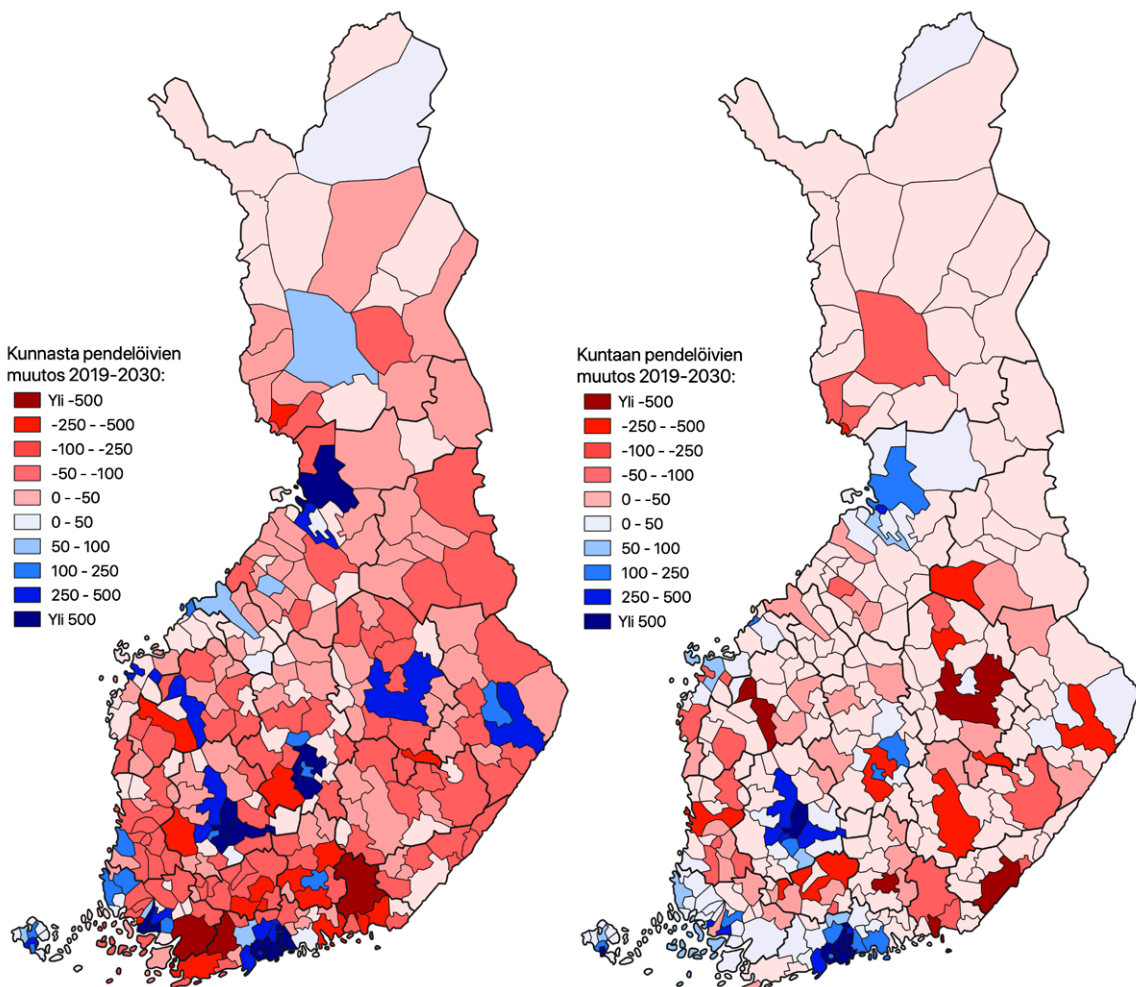
Kuntaan pendelöivä väestö kasvaa myös lähinnä suurten kaupunkiseutujen kunnissa, joskin myös suurten kaupunkiseutujen lähialueen kunnissa kuntaan pendelöivän väestön määrä kasvaa ennakointimallissa. Kuntatasolla etenkin Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan kuntiin pendelöivien määrä kasvaa erityisesti keskuskaupunkiseudun lähialueilla. Voimakkainta kuntaan pendelöivän väestön kasvu on kuitenkin suurten

kaupunkiseutujen ydinkunnissa. Suurten kaupunkien vaikutusalueiden ulkopuolella kuntaan pendelöivä väestö pääasiassa supistuu maltillisesti. Muutos on kuitenkin useimmissa kunnissa merkittävästi maltillisempi kuin kunnasta pendelöivän väestön väheneminen.

Kartta 10 Kunnasta pendelöivän väestön muutos 2019–2030

Kartta 11 Kuntaan pendelöivän väestön muutos 2019–2030

On kuitenkin huomionarvoista, että pohjana käytetyssä datassa ja tätä kautta myös ennakoitavien tuloksissa henkilö pendelöi, jos hänen työpaikkansa on asuinkunnan ulkopuolella. Osa "paperilla pendelöivistä" tekee todellisuudessa etätöitä tai asuu työpaikan kunnassa työhön liittyvässä kakkosasunnossa. Näiden tekijöiden huomioiminen on tärkeää tulosten ja kehityksen tulkinnan kannalta.

Jos oletetaan naiivisti etätyöskentelevän väestön osuuden palautuvan vuoden 2019 tasolle ennustejakson aikana, todellisuudessa etätyötä tekevien pendelöijien määrä kasvaa noin viidellä prosentilla vuosien 2020–2030 aikana, syöden merkittävän osan pendelöivän väestön kasvusta. Käytännössä pendelöivän väestön kasvu on etätyötä tekevän väestön kasvua (vaikka edes etätyön ei oleteta yleistyvän), todellisuudessa liikkuvan pendelöivän väestön määrä kasvaa huomattavasti maltillisemmin.

Covid-2019-pandemian seurauksena hyvin voimakkaasti yleistynyt etätyö tuottaa kuitenkin huomattavasti suuremman epävarmuustekijän pendelöivän väestön kehitykselle. Vaikka etätyötä tekevien osuus laskisi pandemian huippuvuosista, on oletettavaa, että etätyötä tekevien osuus jää pysyvästi pandemiaa edeltävää aikaa korkeammalle. Tämän vaikutus on oletettavasti erityisen suuri pendelöivän väestön keskuudessa. Esimerkiksi jos etätyötä tekevien osuus jää vuoden 2019 ja 2020 puoliväliin 2020-luvun aikana, vähenee todellisuudessa pendelöivän väestön määrä hyvin voimakkaasti kaikilla seuduilla. Tässä mielessä tuloksia pendelöivän väestön määrän kehityksestä on mielekkäämpää tulkita ensisijaisesti kuntarajat ylittävän työssäkäynnin kehitykseksi, eikä todellisen liikkuvan väestön kehitykseksi.

Vapaa-ajan asumisen ennakointimallin tavoin, pendelöintiä on tarkasteltu myös henkilövuosien näkökulmasta aluetasolla. Henkilövuosiin perustuvassa tarkastelussa on yritetty poistaa etätyötä tekevien osuuden tuomaa epävarmuutta, olettamalla, että etätyön taso asettuu puoliväliin vuoden 2020 ja 2019 tasoista. Tämä oletama on johdettu myös takautuvasti vuosien 2019 ja 2020 arvioihin, jotta voidaan tarkastella väestön ikärakenteen, työllisen väestön määrän ja asuinpaikkojen muutosten vaikutuksia alueiden väestöpohjaan sekä liikkumisen volyyymiin.

Jos tarkastellaan pendelöintivirtojen ja pendelöivän väestön määrän sijaan pendelöivän väestön henkilövuosiksi muutettua nettovaikutusta (miten pendelöinti muuttaa alueiden todellista väestöpohjaa), kuva pendelöintiin liittyvän työperäisen monipaikkaisuuden aluetason vaikutuksista muuttuu. Suurilla kaupunkiseuduilla pendelöivän väestön määrä kasvaa ensisijaisesti suurten kaupunkiseutujen sisäisen pendelöivän väestön kasvun takia. Tämän nettovaikutus seudulla aikaa viettävään väestöpohjaan on seutasolla +/-0, sillä seudun sisällä toisessa kunnassa työssäkäyvän henkilövuodet ovat poissa saman seudun toisen kunnan henkilövuosista⁴. Samaan aikaan suurilta kaupunkiseuduilta läheisille seuduille liikkuvat pendelöintivirrat kasvavat hieman, lisäten negatiivista nettovaikutusta. Nettovaikutus on taas merkittävä positiivinen suurten kaupunkiseutujen läheisillä seuduilla (esimerkiksi Riihimäen seutu).

4 Esimerkiksi jos Vantaalla asuva henkilö käy töissä Helsingissä, hän on poissa Vantaan päiväväestöstä ja lisää Helsingin päiväväestöä, mutta Helsingin seudun väestö ei muutu

Tämän takia myös pendelöintiin liittyvä monipaikkaisuuden ennakoitu kehitys tasoittaa hieman todellisen väestön (vakituinen + monipaikkainen väestö) kehitystä. On kuitenkin huomionarvoista, että toisin kuin vapaa-ajan asuminen, pendelöinti lisää etenkin suurten kaupunkiseutujen todellista väestöpohjaa; tämän lisäyksen määrä sen sijaan vähenee vuosien 2019–2030 aikana. Pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden henkilövuosia alueelta toiselle ”siirtävä” vaikutus on kuitenkin suhteellisen vähäinen esimerkiksi vapaa-ajan asumiseen verrattuna.

Erytisen maltillinen vaikutus on kuntatasolla, jossa pendelöinnin henkilövuosiksi muutettu nettovaikutuksen muutos kasvattaa tai vähentää todellista väestöpohjaa suurimmillaan vain muutamilla sadoilla henkilövuosilla. Kuntatasolla pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden ennakoitu kehitys heikentää etenkin suurten kaupunkien ja erityisesti voimakkaan pendelöinnin ja kasvun kehyskuntien todellisen väestön kehitystä. Poikkeuksen tästä tekee Helsinki, jossa pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden kehitys vahvistaa todellisen väestön kehitystä. Tätä selittää Helsingin erittäin vahva asema seudun työmarkkinoiden keskuksena, voimakkaasti kasvavat naapurikaupungit ja lisääntyvä pendelöinti kasvavilta suurilta kaupunkiseuduilta. Pendelöintiin liittyvä monipaikkaisuus vahvistaa maltillisesti myös suurten kaupunkiseutujen reuna-alueiden ja lähialueiden supistuvien kuntien todellisen väestön kehitystä (ulospendelöinti näistä kunnista vähenee ja sisään pendelöinti kasvaa).

Työikäisen väestön keskittymisen seurauksena pitkien työmatkojen määrät pienemmiltä seuduilta suuremmille vähenevät, mutta toisaalta lyhyiden työmatkojen määrät kasvavat. Myös suurten kaupunkiseutujen väliset pendelöintivirrat kasvavat. Lopputuloksena vaikutus kokonaissuoritteeseen tai keskimääräisen työmatkan pituuteen on maltillinen. Keskimääräinen kuntarajat työmatka laskee vain 1,3 prosentilla ja kokonaissuorite vähenee vain 0,3 prosentilla, sillä pendelöivän väestön määrä kasvaa maltillisesti ennakointimallissa. Etätöiden kehitys tuo oletettavasti huomattavasti suurempia vaikutuksia liikennesuoritteeseen.

4.1.4 Ennakointimallien yhteistarkastelu

Hankkeessa ennakoitiin vapaa-ajan ja pendelöinnin kehitystä 2020-luvulla Tilastokeskuksen vuoden 2021 vakituisen väestön ennusteen pohjalta. Monipaikkaisuuteen liittyvän datan ja aineistojen hajanaisuus sekä ”käsittämättömyys” tuottaa ennakointimallin toteutukseen ja toistettavuuteen haasteita. Olemassa oleva monipaikkaisuuteen liittyvä data on hajanaista. Ennakointimallien pohjana käytetty aineisto pohjautuukin useisiin eri lähteisiin. Olemassa olevan datan perusteella oli mahdollista muodostaa vapaa-ajan ja pendelöinnin ennakointimalli, mutta ei kausityön ennakointimallia, jonka muodostaminen oli yksi hankkeen tavoitteista. Kausityön ennakointimallin haasteeksi muodostui liian puutteellinen data kausityöläisten taustatiedoista (esimerkiksi ikä ja työpaikan ala) sekä

alueellista jakaumasta. Vapaa-ajan ja pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakoitimalleihin liittyy myös rajoitteita ja epävarmuustekijöitä aineistojen hajanaisuuden takia, jotka heikentävät mallien hyödynnettävyyttä.

Monipaikkaisen väestön painopiste siirtyy aiempaa vahvemmin Etelä-Suomeen suurten kaupunkiseutujen ennustetun väestönkasvun seurauksena. Ilman merkittävää trendimuutosta monipaikkaisen väestön määrä ei kasva merkittävästi koko maan tasolla. Vakituisten väestön painopiste siirtyy suurille kaupunkiseuduille vuosien 2020–2030 aikana, jonka seurauksena myös monipaikkaisen väestön painopiste siirtyy etenkin Etelä-Suomen seuduille. Tämä vaikuttaa sekä vapaa-ajan asumisen kehitykseen että pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden kehitykseen. Vakituisten väestön keskittyminen suurille kaupunkiseuduille heijastuu vapaa-ajan monipaikkaisuudessa suhteellisen laajalle alueelle, sillä vapaa-ajan asunnoille ollaan valmiita matkustamaan suhteellisen pitkiäkin matkoja. Pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden merkitys korostuu taas maantieteellisesti rajallisella alueella suurten kaupunkiseutujen lähellä sekä hyvien liikenneyhteyksien varrella.

Vapaa-ajan monipaikkaisen väestön määrä kasvaa laajalla Etelä-Suomen alueella, etenkin kasvukolmion kaupunkiseutujen vakituisten väestön kasvaessa. Monipaikkainen väestö kasvaa käytännössä koko Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Kanta-Hämeessä ja Päijät-Hämeessä sekä osissa Etelä-Savo ja Keski-Suomea. Maltillista vapaa-ajan asukkaiden kasvua tapahtuu myös Oulun seudun lähialueella sekä Lapissa. Toisaalta taas suurista kaupunkiseuduista syrjäisemmillä alueilla vapaa-ajan asujien määrä vähenee. Herkkyyslaskelmana tarkasteltiin pandemian aikaisen vapaa-ajan asumisen jatkumista: tässä tapauksessa vapaa-ajan asukkaiden määrä henkilövuosina kasvaisi merkittävästi suurimmassa osassa maata (etenkin seuduilla, joissa on huomattavasti kesämökkejä).

Väestön ikääntyminen heijastuu voimakkaasti monipaikkaisen väestön kehitykseen. Yli 75-vuotiaan vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa jopa 50 prosentilla vuosien 2019–2030 aikana koko maassa, kasvua tapahtuu käytännössä kaikilla seuduilla. Samalla ikääntyminen näkyy vakituisten väestönkehityksen heikkenemisenä suurimmassa osassa maata kuolleiden määrien kasvaessa vuosi vuodelta. Tämä heijastuu myös vapaa-ajan asukkaisiin: monilla keskeisimmillä vapaa-ajan asumisen alueilla monipaikkaisen väestön kehitystä heikentää kasvava kuolleiden määrä, jonka seurauksena etenkin seudun sisältä tulevien monipaikkaisten asukkaiden määrät vähenevät. Vaikka etenkin suurilta kaupunkiseuduilta tulevien vapaa-ajan asukkaiden määrät kasvavat, samaan aikaan seudun sisältä tai lähialueelta tulevat vapaa-ajan asujat vähenevät, heikentäen kokonaiskehitystä. Tämä kehitys näkyy yliseudullisen vapaa-ajan asumisen yleistymisenä, ja yhä suurempi osuus vapaa-ajan asujista liikkuu pidemmän matkan päähän. On myös tärkeä huomioida, että vapaa-ajan asuminen kohdistuu etenkin seuduille/kuntiin, joiden vakituinen väestö on valmiiksi ikästä ja ikääntyy voimakkaasti 2020-luvulla. Tämän seurauksena monella alueella sekä vakituinen, että vapaa-ajan väestö ikääntyy voimakkaasti.

Työperäinen monipaikkaisuus muuttuu aiempaa vahvemmin suurten kaupunkiseutujen sisäiseksi ja väliseksi ilmiöksi. Koko maan tasolla pendelöinnin merkitys muuttuu suhteellisen vähän, joskin työllisyyden kehityksellä on merkittävä vaikutus myös pendelöivän väestön kehitykseen. Aluetasolla erot ovat suuria, työikäinen väestö kasvaa voimakkaasti suurilla kaupunkiseuduilla ja (yksinkertaistettuna) vähenee muilla alueilla. Suurten kaupunkiseutujenkin sisällä erot kehityksessä ovat suuria: pendelöivä väestö kasvaa keskuskaupungeissa ja näihin vahvasti integroituneissa kasvavissa ns. kehyskunnissa. Suurten kaupunkiseutujen reunoilla kehitys on taas negatiivista. Tämä heijastuu myös työn perässä liikkuvan väestön kehitykseen. Etenkin suurten kaupunkiseutujen sisällä ydinalueella tapahtuva pendelöinti lisääntyy, kun taas pidemmät työmatkat etenkin pienemmiltä seuduilta suurempiin kaupunkeihin vähenevät. Toisaalta myös suurten kaupunkiseutujen väliset työmatkat lisääntyvät.

Molempien monipaikkaisuuden muotojen kehitys vaikuttaa merkittävästi liikennevirtoihin ja niiden alueelliseen sijoittumiseen. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden painottuminen aiempaa vahvemmin Etelä-Suomeen lisää liikennevirtoja, etenkin Etelä-Suomen sisällä alueen eri maakuntien, seutukuntien ja kuntien välillä. Pitkien työmatkojen painottuminen aiempaa vahvemmin suurien kaupunkiseutujen välille vähentää henkilöautoliikenteen merkitystä ja työhön liittyvän kakkosasumisen tarvetta. Suurten kaupunkiseutujen sisäisen työssäkäynnin merkityksen kasvu taas näkyy liikennesuoritteiden kasvuna näillä seuduilla. Tämä kehitys korostaa tehokkaiden ja ympäristöystävällisten julkisen liikenteen muotojen merkitystä. Suurten kaupunkiseutujen välisen pendelöinnin lisääntymisen mahdollistaa myös tehokkaiden joukkoliikennematkojen merkityksen lisäämisen pendelöintiliikenteessä.

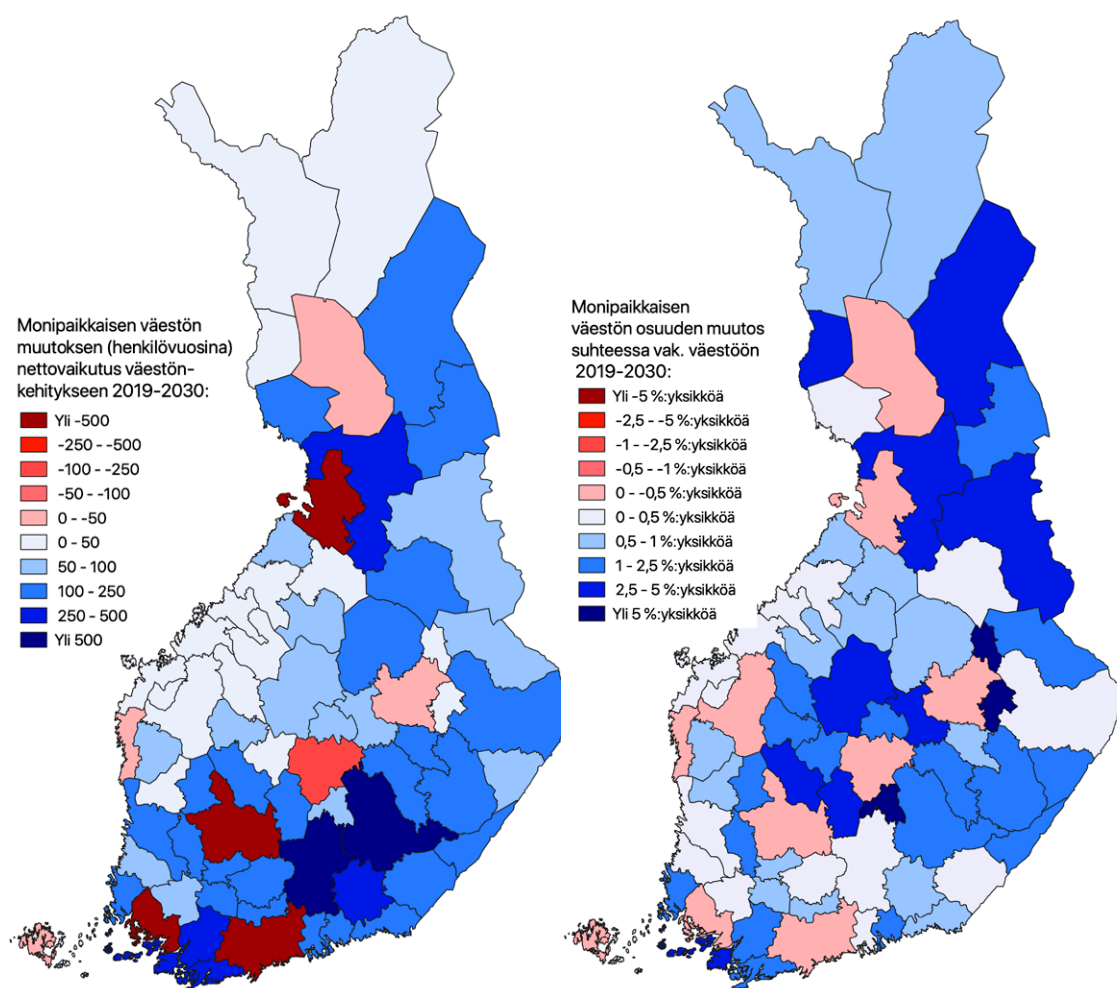
Etätyö ja etätyön merkitys 2020-luvulla on merkittävä epävarmuustekijä pendelöintiin liittyvän monipaikkaisuuden kehityksessä. Etätyön yleisyys vaikuttaa huomattavasti ennakoitavasti voimakkaammin pendelöivän väestön kehitykseen 2020-luvulla, oletettavasti vähentämällä pendelöinnin merkitystä vuoden 2019 tasosta merkittävästikin. Etätyöskentely voi vähentää etenkin pitkien työmatkojen sekä työperäisen kakkosasumisen merkitystä entisestään ja toisaalta mahdollistaa työvoiman ja työpaikkojen aiempaa paremman kohtaamisen pidempien välimatkojen päästä. Toisaalta etätyöskentely lisääntyminen voi johtaa etenkin suurten kaupunkiseutujen kasvun laajenemiseen laajemmalle alueelle. Etätyöskentelyn merkityksen muutosta tulisi arvioida yhdessä pendelöinnin monipaikkaisuuden kehityksen kanssa tarkemman kuvan mahdollistamiseksi.

Monipaikkaisen väestön kehitys tasapainottaa hieman Suomen seututasoisen väestönkehitystä. Vaikka suurilla kaupunkiseuduilla oleva monipaikkainen väestö kasvaa ennustejakson aikana, suurin osa kasvusta tulee saman seudun sisältä, jonka seurauksena kasvulla ei ole vaikutusta ns. todelliseen väestöpohjaan eli vakituiseen ja monipaikkaiseen väestöön. Samaan aikaan muusta maasta etenkin työn perässä alueelle tuleva väestö vähenee.

Suurten kaupunkiseutujen kasvaessa taas etenkin muussa maassa vapaa-ajan asukkaina oleskelevien määrä kasvaa merkittävästi, jonka takia suurten kaupunkiseutujen vakituinen väestö viettää yhteenlaskettuna aiempaa enemmän aikaa muussa maassa, kasvattaen muun maan todellista väestöpohjaa ja supistaen suurten kaupunkiseutujen todellista väestöpohjaa (koska osa alueen vakituista asukkaista viettää aikaa todellisuudessa muussa maassa). Tämän takia monipaikkaisen väestön kehitys vähentää suurten kaupunkiseutujen todellista väestöpohjaa ja kasvattaa käytännössä koko muussa maassa väestöpohjaa. Väestönkehitystä tasoittava vaikutus on erityisen suuri Päijät-Hämeessä ja osissa Etelä-Savo.

Kartta 12 Vuosien 2020–2030 monipaikkaisen väestönmuutoksen nettovaikutus henkilövuosina (kuinka monella henkilövuodella monipaikkainen väestö muuttaa alueen väestönkehitystä?)

Kartta 13 Monipaikkaisen väestön osuuden muutos suhteessa vakituiseen väestöön 2020–2030

Monipaikkaisuuden väestönkehityksen eriytymistä tasaava vaikutus on maltillinen, ellei monipaikkaisuus yleisty merkittävästi 2020-luvulla. Useimmilla seuduilla monipaikkaisen väestön kehityksen huomiointi henkilövuosina vahvistaa alueen väestöpohjan kehitystä muutamilla prosenttiyksiköillä, samalla kun vakituinen väestöpohja saattaa vähentyä yli 10 prosenttiyksiköllä. Monipaikkaisen väestön kehityksen vaikutus voi kuitenkin olla huomattava etenkin yksittäisissä mökkikunnissa. Pandemia-aikana etenkin vapaa-ajan asumisen merkitys kasvoi. Jos pandemia-ajan tasoinen vapaa-ajan asuminen jatkuu 2020-luvulla, monipaikkaisuuden väestönkehitystä tasaava vaikutus voimistuu merkittävästi, heikentäen hieman suurten kaupunkien todellisen väestön kehitystä ja vahvistaen etenkin mökeilyalueiden väestönkehitystä huomattavasti.

Monipaikkaisuus myös eriyttää etenkin supistuvia alueita. Etenkin vapaa-ajan monipaikkaisuuden merkitys korostuu vahvasti yksittäisillä ”mökkiseuduilla” (kuten Turunmaa, Mikkelä) ja näiden seutujen sisällä vielä yksittäisissä kunnissa. Tässä mielessä vapaa-ajan monipaikkaisuus ja monipaikkaisuuden kehitys tasaa joidenkin alueiden väestönkehitystä, mutta samalla luo eriytymistä supistuvien alueiden välille. Muodostuuko vapaa-ajan asumisesta entistä vahvemmin alueita, alueiden kehitystä ja alueiden potentiaalia jakava tekijä?

Eri suuntiin kehittyvä vakituinen väestö ja monipaikkainen väestö kasvattaa useilla supistuvilla seuduilla monipaikkaisen väestön osuutta suhteessa vakituiseen väestöön. Suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella väestö vähenee vaihtelevalla voimakkuudella, samalla kun alueen ulkopuolelta tuleva monipaikkainen väestö kasvaa. Kehityksen seurauksena monipaikkaisen väestön osuus suhteessa vakituiseen väestöpohjaan kasvaa lähes kaikilla seuduilla suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella. Vaikutus korostuu etenkin pienemmillä seuduilla, joissa vakituisen väestön kehitys on erityisen heikkoa. Tästä kehityksestä huolimatta yhdelläkään seudulla monipaikkaisen väestön osuus (henkilövuosina) suhteessa vakituiseen väestöön ei nouse yli 30 prosenttiin. Yksittäisissä kunnissa osuus saattaa nousta kuitenkin erittäin korkeaksi. Jos pandemia-ajan vapaa-ajan asumisen yleisyys säilyy, kehityksen erisuuntaisuus voimistuu entisestään.

Ennakointimalleissa on merkittäviä puutteita ja epävarmuuksia, jotka on tunnustettu jo ennakointimalleja rakentaessa. Tämän johdosta ennakointimallin tuloksiin tulee suhtautua suuntaa antavana tietona eksaktin tiedon sijaan. Puutteita ja epävarmuustekijöitä on kuvattu tarkemmin liitteessä 3. Hyvin keskeinen epävarmuustekijä monipaikkaisuuden tulevassa kehityksessä, joka ei niinkään liity käytettävissä olevaan dataan tai ennakointimalleihin, on vieraskielisen väestön monipaikkaisuus ja etenkin vapaa-ajan asuminen. Suomen väestönkasvu on jo 2010-luvun puolivälistä lähtien perustunut täysin maahanmuuttoon ja vieraskieliseen väestöön. Tuleva väestönkehitys myös useimmissa kunnissa perustuu vahvasti vieraskieliseen väestöön. Mikä on vapaa-ajan asumisen merkitys vieraskielisen väestön ryhmissä ja eroaako tämä merkittävästi kotimaisista kieliryhmistä?

5 Monipaikkaisuuden kestävyiden eri muodot ja vaikutukset aluerakenteeseen

Tässä luvussa luodaan yleiskatsaus monipaikkaisuuden keskeisimpien lajien taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta kestävydestä. Kunkin kestävyiden ulottuvuuden osalta esitetään myös karkea jäsenitys siitä, miten monipaikkaisuutta voi tästä näkökulmasta arvioida.

Taloudellisessa kestävydessä monipaikkaisuutta on tarkasteltu ensi sijassa kansantalouden, alueiden elinvoiman ja työllisyyden näkökulmasta. Yritystason taloudellista kestävyttä käsitellään osana elinvoimaa ja työllisyyttä.

Taloudellista kestävyttä on olennaista tarkastella sekä lähtö- että tulopaikkakunnan näkökulmasta, sillä kansantalouden tasolla nämä vaikutukset kumoavat toisiaan ja jäävät usein vähäisiksi kulutuksen ja rahavirtojen vain vaihtaessa paikkaa. Taloudellisen kestävyiden positiivisena puolena on ensinnäkin taloudellisen aktiivisuuden tasoittuminen alueiden välillä: lisääntyvä kysyntä monipuolistaa elinkeinorakennetta ja parantaa työllisyyttä. Toinen kestävyttä vahvistava tekijä on kausityön mahdollistama elinkeinotoiminta alueilla, erityisesti matkailussa sekä puutarha-, maa- ja metsätaloudessa. Taloudellista kestävyttä heikentää monipaikkaisuudesta johtuen lisääntyvä tuotteiden ja palvelusten käyttö esimerkiksi uusien rakennusten muodossa. Lisääntyvä jakamistalous, jo olemassa olevien vajaakäyttöisten rakennusten hyödyntäminen ja huomio kestäviin rakennuskäytäntöihin parantaa kestävyttä. Toinen kestävyttä potentiaalisesti heikentävä asia ovat kausityöntekijöiden heikot työolot. Niitä voidaan parantaa tarkastuksia ja tiedottamista lisäämällä.

Sosiaalinen kestävyys on tärkeä osa monipaikkaisuuden kokonaiskestävyyden arviointia, mutta sen sisältö on moniulotteinen ja vaikeasti hahmotettava ilmiö. Monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyttä voidaan lähestyä yhtäältä yksilöiden ja perheiden ja toisaalta yhteisöjen ja yhteiskunnan näkökulmista. Keskeisiin käsitteisiin kuuluvat esimerkiksi tasa-arvoisuus, reiluus, saavutettavuus, vuorovaikutus, oikeudenmukaisuus, osallistuminen ja hyvinvointi. Niille ei useinkaan löydy määrällisiä tai tilastollisia mittareita, kuten taloudelliselle ja ekologiselle kestävyydelle. Sosiaalisen kestävyiden arviointi perustuukin tässä tutkimuksessa laadulliseen ja kirjallisuuteen pohjautuvaan analyysiin sekä hankkeen työpajoista kerättyihin näkemyksiin.

Monipaikkaisuus saa aikaan **ympäristöön liittyviä kestävyysvaikutuksia** esimerkiksi lisäämällä paikkojen välillä tapahtuvaa liikkumista ja asumisen energiankulutusta. Monipaikkaisuudella on myös suoria vaikutuksia lähiympäristön tilaan, minkä ohella se vaikuttaa yhdyskunta- ja aluerakenteeseen ja maankäyttöön. Suurimmat ympäristöön kohdistuvat vaikutukset syntyvät työperäisestä monipaikkaisuudesta (mukaan lukien työmatkaliikenne, etätö ja työperäinen kakkosasuminen) sekä vapaa-ajan asumisesta. Monipaikkaisuuden ekologista kestävyyttä arvioidaan tässä tutkimuksessa pääasiassa aiempien tutkimusten ja rekisteriaineistojen pohjalta.

Kestävyystarkastelun tausta

Yleisesti kestävyys käsite pohjautuu YK:n kestävä kehityksen tavoiteohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin (Sachs et al. 2020), joiden pohjana on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet luonnon kantokykyä vaarantamatta.

Kestävä kehityksen politiikka on nykyisellään muotoutunut kattavaksi ja moniulotteiseksi kokonaisuudeksi, jonka eri osa-alueiden pohjalta pyritään arvioimaan yhteiskunnallisia muutoksia ja kehityskulkuja. Siksi monipaikkaisuutta on syytä tarkastella yhteiskunnallista tilaa ja toimintakenttää muokkaavana ilmiönä juuri kestävyyskehityksen kautta. Yleisesti käytetyn jaottelun pohjalta lähestymme monipaikkaisuuden kestävyyttä taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyyskannan kautta. Samalla kuitenkin tunnistamme kestävyyskirjallisuutta läpäisevän ajatuksen kestävyyskannan systeemisydestä, joissa ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys nähdään yhteenkietoutuneina prosesseina (esim. Colding & Barthel 2019). Esimerkiksi työelämän sekä laadullisen että määrällisen kestävyyskannan ymmärrys ja arviointi sisältää väistämättä sekä sosiaalisen, taloudellisen että ekologisen ulottuvuuden.

Akateemisen kestävyysteoreettisen pohjan lisäksi tarkastelullamme on kuitenkin pragmaattinen eli käytännön politiikkasuosituksia ja muotoiluja tukeva ote. Tarkastelun aluksi taulukoimme monipaikkaisuuden eri muotoja sen mukaan, mitkä kestävyyskannan ulottuvuudet niistä kussakin korostuvat, ja mihin asioihin olisi kestävyyskannalta olennaisinta puuttua esimerkiksi erilaisilla politiikkavälineillä.

Monipaikkaisuus voi joko vahvistaa tai heikentää taloudellista, sosiaalista tai ympäristön kestävyyttä. Jotta monipaikkaisuuden vaikutuksesta kestävyyskannan saataisiin realistinen kuva, otamme huomioon myönteisen ja/tai kielteisen vaikutuksen lisäksi ilmiön suhteellisen painoarvon. Täten tavoitettua kuvaa niin sanotusta kestävyyskannasta ei voida ilmaista tarkkoina absoluuttisina lukuina, mutta erittely on mahdollista tehdä kolmeportaisella järjestyslukuasteikolla negatiivisten ja positiivisten vaikutusten mukaan (---/+++). Kun kunkin monipaikkaisuuden lajin yleiskuva on esitetty, paneudutaan yksityiskohtaisemmin keskeisiin, ”suurimman kertoimen” saaviin kestävyyskannan myymiin, jotka liittyvät myös

myöhemmin käsiteltäviin politiikkavälineisiin. Koska monipaikkaisuus osuu hyvin vaihtelevasti maan eri osiin ja saa alueesta riippuen erilaisia muotoja, kestävyyttä tarkastellaan myös aluerakenteen eri osien kannalta seuraavassa luvussa.

Tarkastelu perustuu tutkimuskirjallisuuteen, muiden tutkimusten ja kyselyjen (kuten Maaseutu- ja Mökkibarometrit) aineistoihin, tapausalueilla huhtikuussa 2021 pidettyihin työpajoihin, sekä muiden monipaikkaisuustilaisuuksien keskusteluihin, kuten Maaseutuverkoston Monipaikkaisuuden mahdollisuudet -työryhmän järjestämään kunta-aiheiseen webinaariin 24.8.2021.

5.1 Taloudellinen kestävyys

Tässä luvussa luodaan yleiskuva siitä, miten monipaikkaisuuden taloudelliset vaikutukset kanavoituvat sekä arvioidaan mitkä näistä vaikutuksista ovat keskeisimpiä taloudellisen kestävyuden kannalta. Ne koskevat alueen elinkeinorakennetta, aluetaloutta ja elinvoimaa sekä työllisyyttä ja kuntataloutta. Myös vaikutusta palvelu- ja tavaratuotantoon hahmoutetaan, mutta sen kestävyysvaikutukset kanavoituvat ensi sijassa ympäristön kautta. Tässä luvussa esitettävän yleisen kokonaiskuvan hahmottamisen lisäksi luvussa 6 paneudutaan erityisesti vapaa-ajan asumisen ja maakuntien rajat ylittävän työssäkäynnin aluetalous- ja työllisyysvaikutuksiin. Siinä yhteydessä monipaikkaisuuden vaikutuksia julkiseen talouteen analysoidaan erityisesti kuntataloudessa, minkä lisäksi arvioidaan sitä, mikä on monipaikkaisuuden rahavirtojen vaikutus kuntien alueelliseen eriytymiseen. Tarkastelussa arvioidaan vaikutusten nykytasoa ja niiden kehitystä tulevaisuudessa sekä pohditaan sitä, miten monipaikkaisuuden taloudellista kestävyyttä voitaisiin parantaa. Tarkasteluissa hyödynnetään aiempia tutkimuksia sekä hankkeen omissa sekä muissa monipaikkaisuustyöpajoissa kerättyä aineistoa.

Tietojen saatavuudesta ja hankkeen resurssien rajallisuudesta johtuen tarkemman analyysin ulkopuolelle on jätetty pääosin tavaroiden ja palvelujen tuottamiseen liittyvät talousvaikutukset. Myöskään etäomistuksen rahavirtoja ei ole pystytty tämän hankkeen mitta-kaavassa analysoimaan, vaikka näissä molemmissa on kyse merkittävistä talousvaikutuksista. Näitä monipaikkaisuuden ulottuvuuksia olisi syytä selvittää jatkossa tarkemmin.

Kestävän talouden määritelmä perustuu kestävänsä kehityksen käsitteelle, mutta siitä ei ole olemassa yhtä kaikkien jakamaa määritelmää. Tarkastelemme seuraavassa monipaikkaisuuden taloudellista kestävyyttä osana kokonaiskestävyyttä. Kestävä talous on siten sellaista taloutta, joka tuottaa hyvinvointia ihmisille ympäristön kestävyuden asettamissa rajoissa tulevat sukupolvet huomioon ottaen. Kestävä talous on edellytys yhteiskunnan kestäville toiminnolle, ja se helpottaa tulevaisuuden haasteista selviämistä. Kestävä talous tukee oikeudenmukaista ja hyvinvoivaa yhteiskuntaa. Kestävä taloudellinen kehitys on

myös sisällöltään kestävä, joka tarkoittaa, että tuotteet, tavarat ja palvelut valmistetaan niin, että ne rasittavat ympäristöä mahdollisimman vähän: se on resurssitehokas, vähähiilinen ja oikeudenmukainen.^{5 6} Taloudellinen kestävyys on liitetty muun muassa tuottavuuteen, kannattavuuteen, kilpailukykyyn ja resurssitehokkuuteen (Soini ym. 2021). Talouden omin termein muotoiltuna taloudellinen kestävyys on sitä, että turvataan yhtä aikaa sekä sellainen luonnon pääoma, sosiaalinen pääoma että inhimillinen pääoma, että voidaan saavuttaa riittävä tulotaso ja elinolot (kestävyysmääritelmien kehityksestä ks. Klarin 2018).

Se, mitä taloudellisella kestävyydellä kulloinkin tavoitellaan, riippuu siitä, miten itse kestävyys on määritelty. Tämä jako näkyy myös tutkimuskirjallisuudessa. Jos ollaan kiinnostuneita suppeasti talouden sisäisestä kestävyudesta, mitattavia määreitä ovat erimerkiksi yrityksen liikevaihto tai brändin maine, joiden kehityksestä riippuu, onko liiketoiminta pidemmän päälle tuottavaa eli kestävä markkinoilla (Doane & MacGilliv-ray, 2001; Business Dictionary 2018). Kun siihen liitetään myös oikeudenmukaisuuden kysymyksiä, tarkastellaan eettistä kulutusta (Ohu & Ogunyemi, 2020), tai yritysten yhteiskuntavastuuta (Friedmann 1970).

Kun taloudellista kestävyttä tarkastellaan yritystalouden ja markkinoiden ulkopuolelta käsin, painottuu globaali kestävä kehitys ja tuotannon sekä kulutuksen merkitys. Kun talouden kasvuun perustunut kehitysajattelu oli johtanut globaaliin kriisiin, katsottiin, että talous pitäisi palauttaa ekologisen ja sosiaalisen kestävyden asettamiin rajoihin ja alistaiseksi niiden tavoitteille (Meadows ym. 1972). Taloudellinen pääoma ei saa kasvaa ympäristöllisen tai sosiaalisen pääoman kustannuksella, eikä myöskään tulevien sukupolvien oikeuksia polkien (Jeronen 2020). Taloudellisen kestävyden tehtävä on ylläpitää resurssiallokaation kautta luonnon, sosiaalisen ja inhimillisen pääoman taso sellaisena, että voidaan mahdollistaa riittävä tulo- ja elintaso. Ajankohtaisessa kestävä talouden tutkimuksessa huomio on kiinnittymässä muun muassa siihen, miten finanssipolitiikalla voidaan puuttua kehitykseen, joka perustuu loputtomaan aineelliseen ekspansioon (Pettifor 2019), ja mikä on valtioiden vastuu esimerkiksi kestävyttä turvaavien investointien ohjaamisessa ja rahoittamisessa. Jatkotarkastelussa huomio on ensi sijassa makrotalouden ja kansantalouden, ei yksittäisten yritysten taloudellisessa kestävydessä.

5 Valtioneuvoston kanslia (2021). Kestävä kehitys. Saatavilla <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>. Viitattu 13.11.2021

6 Ympäristöministeriö (2021). Mitä on kestävä kehitys? Saatavilla <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>. Viitattu 13.11.2021

Monipaikkaisuuteen liittyvä kestävä talous edellyttää luonnonvarojen vastuullista käyttöä ja elinkeinoelämän sopusointua luonnon kanssa siten, ettei oteta lainaa tulevilta sukupolvilta. Kestävä talous ehkäisee työttömyyttä, eikä tuhlaa henkisiä tai materiaalisia voimavaroja. Myös työhyvinvointi on osa kestävää taloutta.

Monipaikkaisuuden vaikutus talouteen kanavoituu palvelujen ja tavaroiden kysynnän sekä työllisyyden kautta. Se vaikuttaa alueiden elinvoimaan ja elinkeinorakenteeseen sekä alueen julkiseen talouteen ja näiden yhteisvaikutuksena koko kansantalouteen. Kestävyyssajattelussa on keskeistä, että yhteiskunta luo hyvinvointia talouden avulla, eli talous tai sen kasvu ei ole itseisarvo vaan väline. Monipaikkaisuuden taloudellisen kestävyuden tarkastelussa on kiinnitettävä huomiota täten myös siihen, miten reiluus toteutuu: miten hyödyt ja haitat jaetaan erityisesti monipaikkaisuuspaikkakuntien kesken sekä miten läpinäkyviä talouteen liittyvät teot, toimet ja vaikutukset ovat monipaikkaisuuden yhteydessä.

Seuraaviin taulukoihin on jäsennetty monipaikkaisuuden keskeisimmät talousvaikutukset ja arvioitu niitä mittakaavaltaan merkittävimpien monipaikkaisuuden lajien näkökulmasta. Taloudellisen kestävyuden tapauksessa on iso ero sillä, tarkastellaanko talousvaikutuksia monipaikkaisen henkilön vakinaisen asuinpaikkakunnan vai sen paikkakunnan näkökulmasta, jossa henkilö toimii monipaikkaisesti, eli siellä missä pendelöidään töissä, missä tehdään etätöitä, missä sijaitsee kakkosasunto, kausityöpaikka tai opiskelijan tapauksessa vanhempien asuinpaikkakunta, josta on muutettu vakinaiseksi asukkaaksi opiskelupaikkakunnalle. Siirtyessään niin sanotulle kakkospaikkakunnalleen monipaikkainen henkilö vie osan tavaroiden ja palvelujen kysynnästä ja/tai työvoimastaan pois vakinaiselta asuinpaikkakunnaltaan. Alla olevissa taulukoissa on arvioitu ilmiön aiheuttaman taloudellisen kestävyuden ”mittakaavaa” ensin monipaikkaisuuspaikkakunnan, sitten ”luovuttavan” eli vakinaisen asuinpaikkakunnan näkökulmasta. Lopuksi on arvioitu monipaikkaisuuden vaikutusta koko kansantalouden tasolla.

Taulukko 3. Monipaikkaisuuden taloudellisten kestävyysvaikutusten arviointi monipaikkaisuuspaikkunnan näkökulmasta.

	Elinkeinorakenteen monipuolistuminen = vahvempi aluetalous = elinvoima	Työllisyys sisältäen laadukkaat työpaikat	Kuntatalous	Syntyvän tavara- tai palvelutuotannon kestävyys
Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus	+	++	+/- (yritysten yhteisövero / kuntaverot)	- (tuotanto edellyttää työntekijältä matkustamista)
Kausityö	+++	++/-	++	++/- (riippuu miten järjestetty)
Etätö (vähentää liikkumista)	+(+) (riippuu laajuudesta)	+	+	++
Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus	(+)	(-)		
Opiskelijan työvoima ensisijassa muualla	-			
Vapaa-ajan asuminen	+++	++ (riippuu laajuudesta)	+(+) /--(riippuu laajuudesta)	++/- (riippuu miten järjestetään)

--- = suuri negatiivinen vaikutus

-- = kohtalainen

- = pieni

+++ = suuri positiivinen vaikutus

++ = kohtalainen positiivinen vaikutus

+ = pieni positiivinen vaikutus

Taulukko 4. Monipaikkaisuuden taloudellisten kestävyysvaikutusten arviointi vakinaisen asuinpaikkakunnan näkökulmasta.

	Elinkeinorakenteen monipuolistuminen = vahvempi aluetalous = elinvoima	Työllisyys sisältäen laadukkaat työpaikat	Kuntatalous	Syntyvän tavara- tai palvelutuotannon kestävyys
Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus (lisää liikkumista, mutta riippuu miten järjestetään)	++/- (vie päiväkysynnän, pitää asumiseen liittyvän kysynnän)	-	++	-
Kausityö		- (potentiaalinen työntekijä on poissa)	+	(käsitelty toisella paikkakunnalla)
Etätyö	-(-) riippuu laajuudesta	-	(ei vaikutusta kuntaveroon)	(siirtyy toiselle paikkakunnalle)
Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus		+ +(potentiaalista työvoimaa)	(+)	(riippuu miten järjestetään)
Vapaa-ajan asuminen	--	--		(siirtyy näiltä osin toiselle paikkakunnalle)
Matkailu	-		(-) (pois siirtyvä kulutus vähentää potentiaalisia yhteisveroja)	-- / ++

--- = suuri negatiivinen vaikutus

-- = kohtalainen

- = pieni

+++ = suuri positiivinen vaikutus

++ = kohtalainen positiivinen vaikutus

+ = pieni positiivinen vaikutus

Taulukko 5. Monipaikkaisuuden taloudellisten kestävyysvaikutusten arviointi koko maan kannalta

	Elinkeinorakenteen monipuolistuminen = vahvempi aluetalous = elinvoima	Työllisyys sisältäen laadukkaat työpaikat	Kuntatalous	Syntyvän tavara- tai palvelutuotannon kestävyys
Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus	+ (mikäli työntekijä olisi muuten työttömänä tai työvoiman ulkopuolella)	+ (mikäli työntekijä olisi muuten työttömänä)	+	- (lisää pakollista liikkumista)
Kausityö	++ (osalle toimialoista välttämätöntä)	++ (osaa työpaikoista ei muuten olisi lainkaan)	++	(riippuu miten järjestetään)
Etätyö	+ (siirtää työtä keskusten ulkopuolelle)	+ (ihmiset kokevat etätyön sujuvaksi)	(maksetaanko työmatka- vähennyksiä osin perusteettomasti?)	+ (vähentää liikkumista)
Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus	+	(+)	(+) (hoiva ja tuki perheessä molempiin suuntiin)	(ei liity paljon tavaranto- tai palvelujen tuotantoa)
Vapaa-ajan asumisen	++ (tasaa aluetalouksia, lisää kysyntää)	++ (tasaa aluetalouksia, lisää kysyntää)	(+)/- (lisää hieman verotuloja; heikentää julkisten palvelujen kohtaantoa; lisää toimivan infran kysyntää)	(lisää tavaroiden ja palvelujen kysyntää, kestävyys riippuu siitä, miten järjestetään)
Matkailu	++ (lisää kysyntää)	++	+	(riippuu, miten järjestetään)
Etäomistus	(voi heikentää yksittäisiä aluetalouksia, jos etäomistajan kiinnostus vähäinen)			(riippuu, miten järjestetään)

--- = suuri negatiivinen vaikutus

-- = kohtalainen

- = pieni

+++ = suuri positiivinen vaikutus

++ = kohtalainen positiivinen vaikutus

+ = pieni positiivinen vaikutus

5.1.1 Elinvoima

Tässä luvussa tarkastellaan monipaikkaisuuden lajien vaikutusta alueiden elinkeinorakenteeseen, aluetalouksiin ja elinvoimaan.

Koko kansantalouden näkökulmasta monipaikkainen toimiminen ensinnäkin lisää taloudellista toimeliaisuutta ja aiheuttaa ainakin jonkun verran lisää kysyntää. Olennaista on kuitenkin se, miten kysyntävaikutus siirtyy paikkakunnalta tai alueelta toiselle: monipaikkaisuudella on enimmäkseen taloudellista aktiiviteettia alueellisesti tasaava vaikutus. Etäomistuksessa metsänomistus on poikkeus, sillä siinä useimmiten varallisuutta siirtyy taloudellisesti matalaintensiivisemmältä alueelta tiheäintensiivisemmälle alueelle eli yleensä maaseudulta kaupunkeihin. Monipaikkaisuus vaikuttaa myös hieman kokonaistyöllisyyttä lisäävästi, ja samalla se synnyttää työpaikkoja muuten taloudellisesti matalaintensiivisemmille alueille. Toisaalta kokonaiskestävyyden kannalta monipaikkaisuus lisää tavaroiden ja palvelujen kysyntää, mikä kuluttaa luonnonvaroja ja muita resursseja. Tätä nettolisäystä on kuitenkin kokonaiskestävyyttä arvioitaessa katsottava suhteessa syntyvään hyvinvointiin tai mahdollisesti kokonaan tapahtumatta jääviin taloudellisiin aktiiviteetteihin, kuten sellaisilla toimialoilla, jotka ovat riippuvaisia kausityövoimasta.

Lähtökohtaisesti monipaikkaisuus aiheuttaa siis tavaroiden ja palvelusten kysynnän lisääntymistä ja sitä kautta monipuolistaa elinkeinorakennetta sekä vahvistaa aluetalouksia ja elinvoimaa niillä alueilla, joille se kohdistuu, mutta vastaavasti heikentää samoja asioita jossain määrin niillä alueilla, jotka ”luovuttavat” monipaikkaisia. Pitkistä työmatkoista aiheutuvan monipaikkaisuuden tapauksessa pendelöijät ovat työpaikkakuntiansa ”päiväasukkaita” ja kasvattavat siellä palvelujen ja (päivittäis)tavaroiden kysyntää, mutta maksavat tuloveronsa viralliselle asuinpaikkakunnalleen. Myös heidän asumisestaan syntyvät suhteellisen merkittävät rahavirrat kohdistuvat asuinpaikkakunnalle.

Kausityö vahvistaa aluetaloutta suoraan mahdollistamalla niitä toimialoja ja yrityksiä, kuten puutarha-, maa- ja metsätalous sekä matkailu, jotka toimivat suurelta osin kausityövoiman varassa. Kausityöllä on aluetalouteen myös välillisiä vaikutuksia sitä kautta, että kausityövoimalla toimivat yritykset hankkivat muita tuotannontekijöitä ja käyttävät mahdollisesti alihankkijoita samassa aluetaloudessa. Lisäksi monipaikkaiset kausityöntekijät synnyttävät paikallista kulutuskysyntää työnsä sijaintipaikkakunnalla.

Etätyöllä on potentiaalisesti merkittäväkin elinkeinorakennetta monipuolistava ja aluetaloutta vahvistava vaikutus, mutta suuri osa etätyöstä tehdään virallisen asuinpaikkakunnan sisällä. Näissä tapauksissa etätyö saattaa muuttaa päivittäistavarakaupan painotusta paikkakunnan sisällä ja jossain määrin siirtää kysyntää palveluista (kuten lounasravintolat ja kahvilat) kaupan suuntaan, mikäli lounasruokailu siirtyy ravintoloista kotiin, kuten tapahtui koronarajoitusten aikaan.

Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus asettuu alueellisesti tällä hetkellä siten, että opiskelijat ovat ensisijaisesti kirjoilla opiskelupaikkakunnallaan ja vierailevat sekä osa-aika-asuvat lähtöpaikkakunnallaan, lähinnä vanhempien luona. Opiskelupaikkakunta valikoituu vakinaiseksi asuinpaikaksi etenkin siitä syystä, että monet opiskelijaetuudet edellyttävät kuntalaisuutta. Kakkospaikkakunnalle kohdistuu opiskelijoiden vuoksi vain vähäistä kulutuskysyntää ja vaikutusta alueen elinvoimaan, koska opiskelijat ovat yleensä vähävaraisia ja todennäköisesti kuluttavat enemmän (palveluita) opiskelupaikkakunnallaan. Heidän vaikutuksensa elinkeinorakenteeseen on voimakkaampi työvoiman tarjonnan lisääntymisen kautta, ja se kohdistuu ensi sijassa vakinaiselle asuinpaikkakunnalle.

Vapaa-ajan asuminen on merkittävää monipaikkaisuuspaikkakunnan elinkeinorakenteen ja aluetalouden kannalta. Suosituilla vapaa-ajan asuinalueilla monipaikkaisuus monipuolistaa huomattavasti elinkeinorakennetta etenkin erikoiskaupan ja palvelujen osalta. Samoin päivittäistavarakauppa saa huomattavaa tulovirtaa monipaikkaisista asukkaista. Mökkibarometri 2021 mukaan (Voutilainen ym. 2021) 55 prosenttia vastaajista hankki päivittäistavaran (elintarvikkeet, juomat ja taloustavarat) vapaa-ajan asunnolle useimmiten vapaa-ajan asunnon sijaintikunnan kaupasta. Kokonaisuudessaan mökin lähiseudulla vuosittain käytetty summa näyttäisi olevan hienoisessa kasvussa, mikä on linjassa oleskelun pidentymisen kanssa. Kokonaissumman kasvuennustetta tukee myös todettu vapaa-ajan asuntojen määrän ja mökkeilijöiden määrän kasvu.

Kujala ym. (2018) arvioivat, että Etelä-Savon ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden kulutuksen vaikutus maakunnan yksityiseen kulutukseen olisi noin 157 miljoonaa euroa kerroinvaikutuksineen, joka vastaa noin 7,5 prosenttia maakunnan yksityisestä kulutuksesta. Tätä lukua ei voi yleistää koko maahan, sillä Etelä-Savo on kaikkein suosituimpien mökkimaakuntien joukossa. Czarneckin ja Sirenin (2018) tekemässä mökkikuntien pysyville asukkaille kohdennetussa kyselyssä vain viidennes vastaajista kertoi tarjoavansa vapaa-ajan asukkaille tavaroita tai palveluja, ja silloinkin kyse oli rahallisesti suhteellisen pienistä suorituksista. Tällä perusteella ainakaan vapaa-ajan asumisen suora kysyntävaikutus ei ulottuisi kovin laajalle monipaikkaisuuskunnan elinkeinorakenteessa. Vuonna 2015 toteutetun mökkibarometrin kyselyn tuloksiin perustuen (FSD3397) esitettiin laskennallinen arvio vapaa-ajan asumisen taloudellisesta kokonaisvaikutuksesta. Siihen on sisällytetty sekä mökkipaikkakunnalla että sen ulkopuolella aiheutunut rahankäyttö. Kun mukana olivat sekä suorat että välilliset vaikutukset, päädyttiin vuositason 6,2 miljardiin euroon. Näihin laskennallisiin lukuihin on syytä suhtautua varauksella. Kaikkien suorien ja välillisten aluetaloudellisten vaikutusten selvittäminen vaatisi hyvin laajaa tarkastelua, joka perustuisi todennettaville rahavirroille eikä ensi sijassa kyselyihin. Tällä hetkellä riittävää dataa luotettavaan arvioon ei ole kohtuullisella vaivalla ja kustannuksella saatavissa.

Matkailu lisää alueen elinvoimaa lisäämällä kysyntää ja monipuolistamalla elinkeinorakennetta. Esimerkiksi Lapissa matkailun elinvoimavaikutus on huomattava.

Vaikutus aluetalouteen riippuu kuitenkin paljolti siitä, mistä matkailuyritykset hankkivat tuotannon tekijöitään, ja minne ne maksavat yhteisöveronsa. Mitä enemmän hankintoja tehdään aluetalouden sisältä, sitä myönteisempi on elinvoimavaikutus matkailun monipaikkaisuuspaikkakunnalle.

5.1.2 Työllisyys

Tässä luvussa tarkastellaan keskeisten monipaikkaisuuden lajien vaikutusta työllisyyteen ottaen huomioon myös sen, miten laadukkaita syntyvät työpaikat ovat esimerkiksi työntekijöiden työhyvinvoinnin ja -ehtojen kannalta.

Pendelöinti, kausityövoima, etätyö ja vapaa-ajan asuminen ovat merkittäviä tapausalueiden elinkeinoelämän ja aluetalouden sekä työllisyyden kannalta. Pendelöinti on välttämätöntä joillekin alueille osaavan työvoiman puutteen vuoksi. Tosin se voi joissakin tapauksissa muuttua (osa-aikaiseksi) etätyöksi. Erityisen tärkeää pendelöinti on pääkaupunkiseudun palvelusektorin kannalta. Alan palkkataso ei aina mahdollista asumista lähellä työpaikkaa. Taloudellisen kestävyiden näkökulmasta pendelöinnistä luopuminen kokonaan ei ole ratkaisu, vaan sen muuttaminen ympäristöllisesti kestäväksi, mitä käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 5.3.

Opiskelusta aiheutuva monipaikkaisuus parantaa työvoiman tarjontaa silloin, kun opiskelija on (vähintäänkin osa-aikaisesti) jommankumman asuinpaikkakuntansa käytettävissä joustavana työvoimana. Nykytilanteessa opiskelija työskentelee todennäköisemmin opiskelupaikkakunnalla, jossa hän myös todennäköisimmin on kirjoilla. Opiskelusta aiheutuva monipaikkaisuus on positiivista opiskelupaikkakunnan talouden kestävyiden kannalta, sillä se lisää joustavan työvoiman tarjontaa näillä alueilla. Vaikutukset kakkospaikkakunnalla ovat nykytilanteessa pieniä, mutta jos etäopiskelu johtaa siihen, että opiskelijat asuvat pysyvämmiin alkupeiräisellä paikkakunnallaan, positiivinen paikallistaloudellinen vaikutus voi vaihtaa paikkaa.

Kausityöllä (matkailu, osa palveluista, maa-, metsä- ja puutarhatalous) on iso positiivinen ja ratkaiseva merkitys monipaikkaisuuspaikkakunnan työvoimatarjonnalle. Kausityössä on kiinnitettävä huomiota erityisesti työoloihin ja -hyvinvointiin, palkkaukseen ja työehtoihin. Maatalous- ja puutarha-alalla kausityöntekijöiden olot ja palkkaus ovat pääsääntöisesti nykyään lain säätämällä tasolla (Mattila ym. 2021). Enimmäkseen ne ovat jo kohtuullisella tasolla, mutta niitä voitaisiin parantaa entisestään esimerkiksi kehittämällä pidempikestoisia työsuhteita tai ketjuttamalla erilaisia kausitöitä, jolloin syntyisi kokoaikaisia työpaikkoja näille alueille niitä haluaville. Kausityöpaikkakunnat, esimerkiksi Keski-Karjalan seutukunta, panostavat aktiivisesti toimiin, joilla töitä kootaan kokoaikaisiksi tehtäviksi ja kausityöntekijöistä saadaan alueen vakinaisia asukkaita. Kestävyysnäkökulmasta osassa kausityötä pyrkimys eroon kausittaisuudesta parantaa tilannetta, osassa taas kestävyystoimet tulisi kohdentaa työolojen ja -ehtojen parantamiseen, näistä ehdoista tiedottamiseen sekä säästöjen valvontaan.

Mökkibarometrissa 2015 (FSD3397) laskettiin muun muassa palveluiden ja tavaroiden hankintaan liittyvien tietojen perusteella koko maan tasolle välittömiä ja välillisiä työllisyysvaikutuksia. Tuloksena oli, että vapaa-ajan asumisen välitön ja välillinen työllisyysvaikutus olisi silloin ollut kokonaisuudessaan noin 60 000 työpaikkaa vuodessa. Arvio sisältää syntyneet välilliset työpaikat myös Suomen ulkopuolella, mutta vaikuttaa siltikin korkealta. Luvussa 6 jatketaan monipaikkaisuuden (alue)taloudellisten vaikutusten arviointia, ja vaikka käytettävissä olevien tietojen varassa ei voida varmuudella määritellä vapaa-ajan asutuksesta johtuvan kausiväestön taloudellista vaikutusta alueellaan, niiden alueellisia eroja voidaan esittää.

Kujalan ym. tutkimuksen (2018) mukaan Etelä-Savon vapaa-ajan asukkaiden kulutuksen vaikutus maakunnan työllisyyteen olisi arviolta 310 henkilötyövuotta. Suurin vaikutus kohdistuisi arvion mukaan Mikkelin seutukuntaan (195 htv), kun taas Savonlinnan seutukuntaan kohdistuisi noin puolet Mikkelin seutukunnan vaikutuksista (91 htv). Vapaa-ajan asukkaiden vaikutus Pieksämäen seutukuntaan arvioitiin maakunnan sisällä selvästi pienemmäksi (22 htv). Kirjoittajat painottavat, että todelliset vaikutukset saattavat olla arvioitua suuremmat, sikäli kun kyselystä saadut lähtötiedot eivät pidä sisällään myös muilta kuin yrityksiltä ostettuja tuotteita ja palveluita, kuten esimerkiksi talkootyötä.

5.1.3 Syntyvät palvelu- ja tavaratuotannot

Pendelöinnistä aiheutuva palvelu- ja tavaratuotanto on lähes kokonaisuudessaan kestäväntöntä, koska se aiheuttaa lisää liikkumista, mikä erityisesti yksityisautoiluna sitoo luonnonvaroja ja aiheuttaa päästöjä. Joillain alueilla, erityisesti korkeista asumiskustannuksista kärsivällä pääkaupunkiseudulla se voi kuitenkin turvata esimerkiksi opetuksen sekä terveyden- ja sairaanhoidon työvoiman saantia ja viime kädessä näiden palvelujen mahdollistamista keskuksissa, jolloin se on yhteiskunnan kokonaistoimivuuden kannalta myönteistä ja osin välttämätöntäkin.

Kun monipaikkaisuuden vuoksi lisääntyntä palvelu- ja tavaratuotantoa arvioidaan kestävyden näkökulmasta, on tarpeen ottaa huomioon, että kyse on usein vaihtoehtoisesta kulutuksesta: henkilö olisi tuskin kokonaan kuluttamatta silloinkaan, jos ei olisi monipaikkainen. On kuitenkin selvää, että monipaikkaisuus lisää tavara- ja palvelutuotantoa jossain määrin, mikä on kestävyden kannalta kielteistä. Tähän voitaisiin vaikuttaa jakamista ja vuokraamista lisäämällä sekä käyttämällä kakkospaikkakunnalla jo olemassa olevia alihyödynnettyjä palveluja, jotka ovat joka tapauksessa tarjolla. Tällaisia ovat esimerkiksi virkistyspalvelujen infrastruktuurit.

Monipaikkaisuudesta aiheutuva aineeton palvelutuotanto, kuten ekosysteemipalvelujen käyttäminen virkistäytymiseen on periaatteessa taloudelliselta kannalta kestävä ja myönteistä, etenkin jos se syrjäyttää samalla aineellista ja haitallista tavaratuotantoa jossakin muualla.

Vapaa-ajan asuminen aiheuttaa mittavaa tavaratuotantoa esimerkiksi uusien rakennusten muodossa, kuten edellä on kuvattu. Tämän kestävyiden kannalta haitallisen ilmiön myönteinen taloudellinen puoli voitaisiin säilyttää, mikäli tulevaisuudessa yhä suurempi osa vapaa-ajan asumisesta kohdistuisi jo olemassa oleviin, mahdollisesti tyhjillään tai vajaakäytössä oleviin rakennuksiin. Siihen voisi liittyä nykyistä enemmän vuokra-asumista, joka mahdollistaisi monipaikkaisuudesta syntyvää hyvinvointia myös niille, joilla ei tällä hetkellä ole joko varaa tai riittävää motivaatiota omistukseen perustuvaan monipaikkaisuuteen.

5.1.4 Julkinen talous

Tässä luvussa käsitellään monipaikkaisuuden lajien vaikutusta julkiseen talouteen. Painopiste on kuntataloudessa.

Monipaikkaisuudella ei ole suurta vaikutusta valtion veroihin, vaan se on merkittävämpää kuntatasolla. Monipaikkaisuudesta aiheutuva kysynnän ja taloudellisen toimeliaisuuden kasvu lisää välillisesti kunnan yhteisöveroja sikäli, kun lisääntynyt kysyntä kanavoituu sen aluetalouden toimijoiden liikevaihtoon.

Monipaikkaisuuden aiheuttamat kustannukset kunnille ovat ongelmallisia, koska ne eivät juurikaan vaikuta veropohjaan: kiinteistövero on monilla paikkakunnilla käytössä maksimaalisesti, eikä sen kommunikointi monipaikkaisille ole yksinkertaista. Tarve veropohjan laajentamiseen esimerkiksi kaksoiskuntalaisuuden kautta on ilmeinen niillä alueilla, joilla monipaikkaisuutta on paljon. Sen sijaan sille ei ole varauksetonta kannatusta alueilla, joilla ei ole monipaikkaisuutta – siellä edellytetään, että monipaikkaisuudesta kakkospaikkakunnalle aiheutuvat kustannukset tulisi osoittaa ja eritellä tarkasti.

Vapaa-ajan monipaikkaisuus aiheuttaa kunnille palvelujen kysynnän suuria vaihteluja, ja se on suurempi ongelma kuin palvelujen kysynnän kasvu sinänsä. Monipaikkaiset hyötyisivät suuresti, jos kakkoskunta voisi tarjota tarvittaessa myös väliaikaisia päivähoito-, varhaiskasvatus- ja koulupalveluja sekä kiireetöntä terveydenhuoltoa ja sairaanhoitoa, kuten koronarokotuksia. Palvelujen kysyntä lisääntyy monipaikkaisten vuoksi kuntien teknisessä toimessa (esimerkiksi rakennustarkastus), jätehuollossa, ensihoidossa ja pelastuspalveluissa.

Lopuksi on syytä todeta, että monipaikkaisuudella on myös välillisiä vaikutuksia taloudelliseen kestävyteen. Julkiseen talouteen tällainen positiivinen vaikutus tulee esimerkiksi vapaa-ajan asumisen arvioitujen terveyshyötyjen (Pitkänen ym. 2020) muodossa. Välillisten vaikutusten mittaaminen on hankalaa, mutta monipaikkaisuuden kokonaistarkastelussa ne tulisi kuitenkin ottaa huomioon.

5.2 Sosiaalinen kestävyys

Kestävyyden sosiaalinen ulottuvuus on yleisesti hyväksytty ja tärkeä osa yhteiskunnallisten muutosten kokonaiskestävyyden arviointia, mutta sen sisällöstä on olemassa monia erilaisia tulkintoja (ks. Soini et al. 2021). Kestävän kehityksen sosiaalista sekä tilallista luonnetta pohtineen Nicola Dempsey'n ym. (2011) mukaan paikkaperustainen sosiaalinen kestävyys voidaan jakaa mahdollisuuksien tasa-arvoon (*equity*) ja yhteisön kestävyteen (*sustainability of community*). Näistä ensimmäinen liittyy resurssien reiluun ja tasaiseen alueelliseen jakautumiseen sekä palveluiden saavutettavuuteen, kun taas jälkimmäinen viittaa yhteisön elinvoimaa, terveyttä ja toimivuutta ylläpitäviin ja vahvistaviin tekijöihin, kuten sosiaaliseen vuorovaikutukseen, osallistumismahdollisuuksiin, sosiaaliseen koheesioon sekä "paikan henkeen" ja kulttuuriseen kestävyteen. Sosiaalista kestävyttä on kansainvälisessä kirjallisuudessa lähestytty myös inklusiivisuuden käsitteen kautta (esim. Whitzman ym. 2013), viitaten sekä mahdollisuuksien tasa-arvon materiaaliseen perustaan että yksilöitä ja ryhmiä syrjivien rakenteiden ja käytäntöjen tunnistamiseen ja muuttamiseen. Lisäksi sosiaalista kestävyttä tarkasteltaessa voidaan analyttisesti erottaa toisistaan monipaikkaisuuden aiheuttamat yksilöihin kohdistuvat suorat hyvinvointivaikutukset (esimerkiksi etätönn mahdollistama työn ja vapaa-ajan yhteensovittaminen ja työmatkaan käytetyn ajan väheneminen) ja laajemmat paikallisyhteisöjen vuorovaikutukseen ja koheesioon liittyvät vaikutukset (esimerkiksi vapaa-ajan asujien kytkeytyminen paikallisiin yhteisöihin).

Lisäksi kestävyiden yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta voidaan määrittää omaksi ulottuvuudekseen myös poliittinen kestävyys, joka edustuksellisessa demokratiassa muodostuu keskeiseksi osaksi systeemistä kokonaiskestävyyttä. Monipaikkaisuuden yhteydessä sosiaalisessa kestävydessä korostuvat hyvinvoinnin edellytysten ohella erityisesti yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja vaikutusmahdollisuudet, joita voidaan pitää myös poliittisen kestävyiden edellytyksinä ja rakennuspalikoina. Kehittämisen näkökulmasta on olennaista, että relevantit toimijat ja sidosryhmät kokevat tavoitteet ja keinot ymmärrettäviksi, uskottaviksi eli todellisiksi ja vakavasti otettaviksi, toteuttamiskelpoisiksi, legitimeiksi eli hyväksyttäväksi ja oikeutetuiksi sekä omien intressiensä suuntaisiksi.

Siten monipaikkaisuuden sosiaalis-poliittinen kestävyys nousee esille seuraavien kaltaisten kysymysten kautta: millä sosioekonomisilla ryhmillä on mahdollisuus monipaikkaisuuteen, miten monipaikkaisuuden eri muotojen sekä sosiaaliset että taloudelliset hyödyt ja haitat jakautuvat väestöryhmien välillä ja miten monipaikkaisuus mahdollisesti eriarvoistaa kansalaisia ja alueita edellä mainittujen mahdollisuuksien tasa-arvon (*equity*) ja saavutettavuuden sekä toisaalta paikallisyhteisöjen kestävyiden (*sustainability of community*) kautta?

Tämän käsitteellisteoreettisen rajauksen pohjalta tässä kappaleessa tarkastellaan monipaikkaisuuden eri muotojen sosiaalista kestävyttä 1) laajasti ymmärretyn hyvinvoinnin toteutumisen, 2) paikallisyhteisöjen yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien sekä 3) yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden kautta.

Sosiaalisen kestävyden arviointi koettiin hankkeen aikana järjestetyissä työpajoissa hankalaksi, sillä osallistujat eivät olleet juurikaan pohtineet asiaa. Monipaikkaisuus tulkittiin useimmiten lähinnä suppeasti vain kausi- ja loma-asumiseksi. Näin ollen monipaikkaisuudessa ei nähty olevan sosiaalisen kestävyden osalta erityisiä ongelmia, johtuen kentties osin asian vieraudesta sekä toisaalta edellä kuvatun sosiaalisen kestävyden käsitteen moniulotteisuuden vuoksi.

On myös syytä lisätä, että sosiaalista kestävyttä pohdittiin työpajoissa lähinnä kyseisten seutujen näkökulmasta eli sen suhteen, mitä tekijöitä asiantuntijat liittivät omalla alueellaan monipaikkaisesti asuvien ja työskentelevien arkeen, hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja yhdenvertaisuuteen. Näin ollen monipaikkaisuuden vaikutuksista vakinaisten asuinkuntien sosiaaliseen kestävyteen ei voida tässä yhteydessä esittää arvioita.

Kuten edellä todettiin, esitämme kestävyyskäsitteen moniulotteisuuden vuoksi asian karkeasti taulukkomuodossa. On huomattava, että taulukossa esitettyjä -/+ -arvioita ei tule tulkita absoluuttisina ja vertailukelpoisina lukuarvoina vaan suhteellisina, aiempaan tutkimustietoon ja hankkeessa pidettyihin työpajoihin perustuvina arvioina. Tämän jälkeen käymme lyhyesti läpi merkitykseltään keskeisimmät monipaikkaisuuden lajit kolmen edellä esitetyn ulottuvuuden mukaan. Monipaikkaisuuden sosiaalisten kestävyysvaikutusten arviointi on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Monipaikkaisuuden sosiaalisten kestävyysvaikutusten arviointi

	Hyvinvointi	Yhteisöllisyys, osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet	Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus
Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus	---	-	--
Kausityö	-	+	-
Etätyö	++/-	-	--
Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus	+	+	
Vapaa-ajan asuminen	+++	++/--	-

--- = suuri negatiivinen vaikutus

-- = kohtalainen

- = pieni

+++ = suuri positiivinen vaikutus

++ = kohtalainen positiivinen vaikutus

+ = pieni positiivinen vaikutus

5.2.1 Hyvinvointi

Hyvinvointi on laaja yleiskäsite kattaen yleensä terveyden ja materiaalsen hyvinvoinnin sekä elinoloihin ja ympäristöön liittyvät tekijät. Vaaraman (2017) mukaan kestävän hyvinvoinnin perusta on terve, koulutettu ja hyvinvoiva väestö, jota ilman ei ole sen enempää hyvinvointia, toimivaa taloutta kuin kestävää kehitystäkään. Hyvinvoinnin käsite voidaan ymmärtää joko suppeasti vain terveyteen, elintasoon ja toimeentuloon liittyvänä ilmiönä tai laajemmin siten, että mukaan otetaan myös koettu hyvinvointi, jolloin yksilöiden ja kansalaisten itsensä antamat arviot omasta elämänlaadustaan, elämän tyytyväisyydestään ja toimintakyvystään täydentävät kuvaa kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista (esim. Saari, 2011). Tätä tarkastelua ohjaa jälkimmäinen eli laajempi käsitys hyvinvoinnista. Hyvinvoinnin käsitteen moniulotteisuuden vuoksi työpajoissa ei keskusteltu eksplisiittisesti monipaikkaisuuden hyvinvointikytkennöistä tai -vaikutuksista. Näin ollen monipaikkaisuuden, kestävyuden ja hyvinvoinnin yhteyksiä ei ole voitu empiirisesti tai numeerisesti arvioida käsillä olevassa tutkimuksessa, mutta niistä voidaan esittää arvioita työpajoissa käytyjen keskusteluiden sekä koettua hyvinvointia käsittelevän tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Pitkistä työmatkoista johtuvan monipaikkaisuuden yksilöihin kohdistuvat hyvinvointivaikutukset määrittyvät voimakkaasti kielteisiksi. Negatiivisia vaikutuksia korostettiin työpajakeskusteluissa ja nämä saavat tukea myös alan kirjallisuudesta, joissa on havaittu, että ihmiset pitävät työmatkaa ikävämpänä päivittäiseen ajankäyttöön liittyvänä toimintona (Stutzer & Frey, 2008). On myös selvää, että pitkät ja päivittäiset työmatkat heikentävät myös monipaikkaisuuden taloudellista ja ekologista kestävyyttä.

Kausityön hyvinvointivaikutukset eivät tulleet esille työpajoissa, eikä aiheesta ole olemassa (koetun hyvinvoinnin osalta) myöskään akateemista tutkimusta. Voidaan kuitenkin olettaa kausityön perustuvan pääosin määräaikaisiin työsuhteisiin, joihin liittyvän taloudellisen epävarmuuden on todettu kytkeytyvän alhaisempaan psykologiseen hyvinvointiin ja elämään tyytyväisyyteen (Dawson et al., 2011). Sen sijaan korona-aikana voimakkaasti lisääntyneen etätyön osalta monipaikkaisuuden hyvinvointivaikutukset nimettiin työpajoissa pääosin positiivisiksi. Nämä vaikutukset kytkeytyvät edellä mainittuun työmatkojen vähenemiseen, työn hallittavuuteen ja jaksottamiseen sekä työn ja vapaa ajan yhteensovittamiseen. Nämä tulkinnat saavat tukea myös aiheesta tehdystä akateemisesta kirjallisuudesta (Lee & Sirgy, 2019). Työpajoissa etätyöhön osalta mainittiin kuitenkin myönteisten lisäksi kriittisiä kommentteja (suoria sitaatteja):

“Monipaikkaisuus lisää vapaa-aikaa työmatkojen poistuessa”.

“Etätyön lieveilmiö on sosiaalinen eristäytyminen. Miten etätyöläinen saa halutessaan sosiaalisia kontakteja?”

Myös jälkimmäisessä kommentissa mainittu huomio etätöiden ja harvempien sosiaalisten kontaktien ja tuen negatiivisista hyvinvointivaikutuksista on havaittu alan kirjallisuudessa (Hager, 2011).

Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus ei juurikaan keskusteluttanut työpajoissa. Sen vaikutukset voidaan kuitenkin "normaalioloissa" arvioida pääosin positiivisiksi opiskelijoille, jotka asuvat toisella paikkakunnalla, mutta käyvät säännöllisesti kotiseudullaan. Korona-aika kuitenkin eristi suuren osan opiskelijoista etäopintoihin ja käytännössä katkaisi tämän monipaikkaisuuden muodon. Etäopetukseen siirtymisen covid-19-pandemian aikana on puolestaan todettu vähentäneen opiskelijoiden koettua hyvinvointia sosiaalisten kontaktien ja tuen vähenemisen myötä (Ochnik et al. 2021).

Vapaa-ajan asuminen oli työpajoissa tutuin monipaikkaisuuden muoto, joka toisaalta sekoittui etätöiden kanssa. Itsessään vapaa-ajan asumisen hyvinvointivaikutukset ovat suurelta osin positiivisia ja suomalaisessa kulttuurissa melko ilmeisiä, minkä vuoksi ne eivät keränneet erityisiä mainintoja työpajoissa. Esimerkiksi Pitkänen, Lehtimäki & Puhakka (2020) ovat tuoreessa katsausartikkelissaan kartoittaneet laajasti suomalaisten mökkieilyn hyvinvointi- ja kansanterveydellisiä vaikutuksia. Kesämökkien sijainti luonnon läheisyydessä kytkeytyy myös hyvinvointimaantieteessä yleisesti tunnettuun havaintoon maaseutumaisen ympäristön ja korkeamman elämään tyytyväisyyden yhteydestä (esim. Weckroth & Kempainen, 2021).

5.2.2 Yhteisöllisyys, osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet

Yhteisöllisyydestä, osallisuudesta sekä monipaikkaisuuteen liittyvistä vaikutusmahdollisuuksista käytiin työpajoissa runsaasti keskustelua. Kuitenkin keskustelu keskittyi pääosin kausi(kesämökki)asukkaiden osallistumismahdollisuuksiin kunnallisiin palveluihin ja päätöksentekoon.

Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus ei noussut työpajoissa suoraan esille yhteisöllisyyden ja osallisuuden osalta eikä aiheesta ole myöskään akateemista tutkimusta. Kuitenkin potentiaalisesti erilaisten yhteiskuljetusten ja "kimppakyytien" kautta vaikutukset voidaan nähdä myös osaltaan positiivisina. Myöskään kausityön osalta sosiaaliset vaikutukset eivät tulleet keskusteluissa esille, mutta alan kirjallisuuden perusteella (esim. Thulemark, 2017) vaikutukset voivat olla kausityöläisille positiivisia heidän vahvojen sosiaalisten yhteisöjensä kautta. Oma kysymyksensä on alueen ulkopuolelta, myös ulkomailta tulevien kausityöläisten vaikutus alueen vakiintuneeseen paikallisyhteisöön, mutta tätä näkökulmaa ei ole käsitelty tässä tutkimuksessa.

Etätyön sosiaaliset vaikutukset kytkeytyvät myös vahvasti sosiaalisiin verkostoihin, ja tällöin vaikutukset ovat pääosin negatiivisia. Etäyhteisöt ja verkkopalaverit eivät korvaa fyysistä sosiaalista yhdessäoloa. Ilmiö on havaittu myös aiheesta tehdyssä akateemisessa kirjallisuudessa (esim. Morrison-Smith & Ruiz, 2020).

Opiskeluun liittyvän monipaikkaisuuden yhteydet paikalliseen osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen eivät nousseet esille työpajoissa, mutta vaikutukset ovat mahdollisesti positiivisia opiskeluun liittyvien vahvojen yhteisöjen kautta (vrt. kausityöläiset). Vapaa-ajan asuminen sen sijaan yhdistettiin usein sosiaaliseen kestävyyyteen pääosin mökkiläisten ja kunta-laisten (mahdollisen) vuorovaikutuksen kautta. Tapausalueiden välillä oli selkeitä eroja sen suhteen, miten kausi- ja loma-asukkaat huomioitiin: Turunmaalla heille oli lähetetty ”tervetulokirje” ja Rääkkylässä (Keski-Karjala) mökkiläistoimikunta toimi aktiivisesti ja oli muun muassa tehnyt kyselyn vapaa-ajan asukkaalle. Vapaa-ajan asumisen suhteen vaikutukset voivat siten olla joko negatiivisia tai positiivisia riippuen paikallisista olosuhteista, joten yleispätevää arviota ilmiöstä on mahdotonta tehdä tämän tutkimuksen aineistoilla. Työpajoissa nostettiin esille muun muassa että:

Aktiivisten monipaikkaisten tunnistaminen on hankalaa, kaikki eivät halua osallistua (vaan olla rauhassa).

Lisäksi todettiin:

Yhteisöllisyyteen vaikuttaa paljon se, ovatko monipaikkaiset kokonaan ulkopuolelta tulijoita vai oliko loma-/kakkosasunto samalla paikkakunnalla.

”Ulkopuoliset tuovat arvokkaita uusia ajatuksia ja ideoita”.

”Mökkiläiset osallistuvat kyläyhteisöjen toimintaan ja antavat omaa panostaan”.

Pääosin vapaa-ajan asumisen vaikutukset nähtiin pääosin positiivisina, mutta vaikutuksen edistämiseen kaivattiin myös toimia kuntien osalta:

Monipaikkaisille pitäisi olla enemmän vaikutusmahdollisuuksia asumiseensa ja elämiseensä paikkakunnalla.

Yhteisöllisyyden rakentaminen ja ylläpitäminen vaatii uudenlaista ajattelua, kun osallistujat ovat vaihtelevia.

5.2.3 Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus

Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus voidaan nähdä keskeiseksi osaksi monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyyttä. Työmatkojen pituus riippuu vahvasti toimialasta ja työnkuvasta pääsääntöisesti siten, että etenkin kaupunkialueilla palvelualan työntekijät asuvat kaukana keskustoista. Näin ollen työmatkat ovat pitkiä matalapalkka-alojen työntekijöillä niin esikaupunkialueilla kuin maaseudullakin. Työpajoissa pitkiä työmatkoja ei liitetty osaksi monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyyttä, mutta akateemisessa kirjallisuudessa on todettu työmatkojen pituuden riippuvan vahvasti toimialasta sekä koulutustasosta (Kersting et al. 2021).

Myös etätö määritetty merkittäväksi ja ehkä keskeisimmäksi osaksi monipaikkaisuuden yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Kuten työmatkojen osalta, myös mahdollisuus etätöön riippuu suuresti toimialasta ja työn luonteesta painottuen tietointensiivisiin niin sanottuihin korkean tuottavuuden ja hyvän palkkatason asiantuntija-ammattiteihin, kun taas suorittavaa työtä eli ”käsillä tekemistä” ei yleensä voi tehdä etänä. Toimialakohtaisten erojen lisäksi etätömahdollisuuksissa on huomattavia eroja myös työnantajien ja yritysten välillä. Etenkin covid-19-epidemian myötä lisääntyneen etätöön eriarvoistavan vaikutus on ollut akateemisessa kirjallisuudessa keskeinen teema (ks. esim. Zöllner & Sulikova 2021). Asiaan kiinnitettiin jossain määrin huomiota myös työpajoissa.

Hyväosaiset hyötyvät monipaikkaisuudesta selkeästi vähäosaisempia enemmän.

Opiskeluun liittyvään monipaikkaisuuteen ei sen sijaan näytä liittyvän merkittäviä sosiaalisen kestävyuden ongelmia yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista, kuten ei myöskään vapaa-ajan asumiseen. On kuitenkin syytä huomioida, että myös vapaa-ajan asumisen mahdollisuudet ovat sekä sosioekonomisesti kerrostuneita ja mahdollisesti myös sukupolvittain määräytyviä.

5.3 Ekologinen kestävyys

Tässä luvussa tarkastellaan monipaikkaisuuden ja sen kehityksen kestävyyttä ympäristön, alue- ja yhdyskuntarakenteen sekä liikennejärjestelmän näkökulmasta. Työssä arvioidaan vaikutusten nykytasoa ja kehitystä tulevaisuudessa sekä haarukoidaan kestävyyttä lisääviä ratkaisuja. Menetelmäpohjana käytetään pääosin aiempia tutkimuksia, joiden tuloksia päivitetään soveltuvin osin. Aiempien tutkimusten ohella tarkasteluissa hyödynnetään hankkeen työpajoissa kerättyä aineistoa, rekisteriaineistoja ja Telian mobiiliverkkodataa.

Monipaikkaisuuden muodoista merkittävimmät ympäristöön liittyvät kestävyysvaikutukset syntyvät työperäisestä kakkosasumisesta, kausityöstä, etätöistä sekä vapaa-ajan asumisesta. Muiden monipaikkaisuuden muotojen vaikutusten merkittävyyttä on tiedon

puutteellisuuden vuoksi vaikea arvioida. Tämän vuoksi tässä luvussa keskitytään tarkastelemaan vain näiden monipaikkaisuuden muotojen kestävyysvaikutuksia.

Kestävyysvaikutuksia arvioidaan suhteessa liikkumistarpeeseen ja -päästöihin, yhdyskuntarakenteen toiminnallisiin alueisiin ja asumisen energiankulutukseen. Lisäksi luvun lopussa luodaan katsaus monipaikkaisuuden välittömiin luonnonympäristöihin kohdistuviin vaikutuksiin ja ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen. Tietojen saatavuuden ja resurssien rajallisuuden vuoksi raportin ulkopuolelle on jätetty pääosin tuotteiden ja palveluiden kuluttamiseen, jätteisiin sekä raaka-aineiden ja materiaalien valintoihin, kulutukseen ja kestävyteen liittyvät ympäristövaikutukset. Nämä ovat merkittäviä asumisen ympäristövaikutuksiin vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi rakennusten energiatehokkuuden paranemisen myötä rakentamisen aikaiset vaikutukset (materiaalit, kuljetus, rakentaminen) ovat nousseet yhä merkittävämpään rooliin koko rakennuksen elinkaarisista vaikutuksista (Nieminen ym. 2013). Koska monipaikkaisuus kytkeytyy nimenomaan asumiseen ja erilaisten rakennusten käyttökelpoisuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen asumisen paikkoina, olisi jatkossa tärkeää selvittää tarkemmin myös monipaikkaisen kulutuksen ja rakentamisen vaikutuksia.

Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden turvaamista ja ihmisen toiminnan sopeuttamista niin ettei luonnon kantokyky ylitä. Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus ovat suurimpia ekologiseen kestävyteen kohdistuvia uhkia. Monipaikkaisuuden osalta merkittäviä vaikutuksia ympäristöön voi aiheutua esimerkiksi monien paikkojen välillä tapahtuvasta liikkumisesta ja lisääntyvistä asumisen energiankulutuksesta, minkä ohella monipaikkaisilla asukkailla voi olla suoria vaikutuksia lähiympäristöön. Monipaikkaisuuden vaikutukset voivat olla ympäristön kannalta myös positiivisia, jos esimerkiksi kotimaan lähialue- ja mökkilomailu vähentää vapaa-ajan lentoliikenteen päästöjä tai monipaikkaiset asukkaat tukevat ympäristön suojele- ja kunnostustoimia. Toisaalta myös ympäristön tilan heikentyminen ja ekologiset muutokset voivat vaikuttaa monipaikkaisuuteen. Esimerkiksi ilmastonmuutos voi lisätä tulvariskiä ja sään ääri-ilmiöitä suosituilla vapaa-ajan asumisen alueilla. (Hiltunen 2007, Rytönen & Kirkkari 2010, Adamiak et al. 2016, Tuominen 2019, Pitkänen & Rantanen, tulossa.)

Erilaisista monipaikkaisuuden muotojen ympäristöön liittyvistä vaikutuksista ja monipaikkaisuuden kestävydestä on vain vähän aiempaa tutkimustietoa. Suomessa tutkimustietoa löytyy lähinnä päivittäisen työmatkapedelöinnin sekä matkailun ja vapaa-ajan asumisen ympäristövaikutuksista. Työperäisen monipaikkaisuuden osalta on selvitetty muu muassa päivittäisten työmatkojen suoritetta ja kulkutapajakaumaa (Liikennevirasto 2018), keskipituuden muutoksia (Rehunen ym. 2018), kasvihuonekaasupäästöjä (Liimatainen ym. 2015), suuntautumista ja pituutta sekä pituuden vaikutusta etätyön ja työperäisen kakkos asumisen osuuteen (Helminen & Ristimäki 2007; Helminen ym. 2012). Kansainvälisessä

tutkimuksessa on nostettu esille työpaikkojen sijainnin vaikutus työmatkojen pituuteen, kulkutapoihin ja päästöihin (Wolday ym. 2019).

Aiemmissa vapaa-ajan asumisen ympäristövaikutuksia tarkastelleissa tutkimuksissa on todettu, että ympäristön kannalta negatiivisia vaikutuksia aiheuttavat vapaa-ajan asumiseen liittyvä liikkuminen, kulutus ja elintavat sekä rakentaminen ja ympäristön muokkaus rannoilla ja muilla luontoalueilla (Hiltunen 20078, Hiltunen ym. 2013, Strandell ym. 2020). Tuominen (2019, myös Koivula ym. 2019) ovat XAMK-ammattikorkeakoulussa arvioineet vapaa-ajan asumisen ilmastopäästöjä ja laskeneet vapaa-ajan asumisen hiilijalanjäljen Etelä-Savossa. Hiilijalanjälki mittaa ihmisen toiminnan aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä. Tutkimuksen mukaan Etelä-Savossa hiilijalanjälki on yhtä mökkeilijää kohtaan keskimäärin noin 427 kg CO₂e ja yhtä mökkiä kohtaan noin kaksi tonnia CO₂e. Hiilijalanjäljestä 35 prosenttia muodostuu matkustamisesta ja liikkumisesta, 34 prosenttia energiakäytöstä ja loput tuotteiden ja palveluiden kulutuksesta. Keskimäärin suomalaisten kokonaiskulutukseen perustuva hiilijalanjälki on noin 10,1 – 12,6 tonnia CO₂e. Noin kolmannes hiilijalanjäljestä muodostuu liikenteestä, toinen kolmannes asumisesta ja energiankulutuksesta ja loput muusta kulutuksesta (Nissinen & Savolainen 2019). Suomalaisten hiilijalanjälki on 2000-luvulla kasvanut. Vapaa-ajan asumisen hiilijalanjälkeä ei ole laskettu valtakunnallisesti. Vaikka Etelä-Savon osalta laskettuja tuloksia voidaan pitää suuntaa antavana, poikkeaa vapaa-ajan asuminen eri puolilla maata suuresti esimerkiksi saavutettavuuden ja talviasuttavuuden osalta.

Tämän tutkimuksen ympäristöön liittyvien vaikutusten laajuuden ja kokonaisvaikutusten arviointi on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7. Ympäristöön liittyvien vaikutusten laajuuden/kokonaisvaikutusten arviointi

	Liikkuminen	Energiankulutus	Maankäyttö	Välittömät vaikutukset ympäristöön	Positiiviset vaikutukset ympäristöön
Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus	--	-	-/+ (tarve työasuntoihin kohdealueilla)		
Kausityö	-- (rajat ylittävä liikkuminen)	- (kausityöntekijöiden majoitusta varten rakennettu asuntokanta kohdealueella esim. Lapissa)	- (kausityöntekijöiden majoitusta varten rakennettu asuntokanta kohdealueella esim. Lapissa)	- (rakennetun alueen laajeneminen luonnonalueille)	
Etätyö	- / +++		- / + (tarve väljempään asumiseen, vähäisempi tarve liikenne- infrastruktuuriin)	- (rakennetun alueen laajeneminen luonnonalueille)	voi vähentää liikumisen tarvetta ja päästöjä sekä toimistotilojen tarvetta ja energiankulutusta
Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus	- (liikkumisen lisääntyminen, toisaalta kuljetaan julkisilla)	-			
Vapaa-ajan asuminen	-- -/+ (asuinpaikkojen välillä kulkeminen lisää liikennesuoritetta, mutta vapaa-ajan asunnolla vietetty aika voi myös vähentää muuta matkailua)	---	---	-- (rantojen sulkeutuminen, maisemavaikutus, elinympäristöjen pirstoutuminen, vesistövaikutukset)	suomalaisten ympäristösuhteen ja luontoyhteyden ylläpito, kulttuurimaisemien ylläpito, paikallisen luonnon suojelutoimet

--- = suuri negatiivinen vaikutus

-- = kohtalainen

- = pieni

+++ = suuri positiivinen vaikutus

++ = kohtalainen positiivinen vaikutus

+ = pieni positiivinen vaikutus

5.3.1 Liikkuminen

Työmatkaliikenne tuotti vuonna 2016 noin 21 prosenttia kaikista henkilöautolla kuljetuista kilometreistä ja noin 1,2 Mt vuotuiset hiilidioksidipäästöt Suomessa (HLT 2016; Liikenne- ja viestintäministeriö 2020). Työmatkan keskimääräinen pituus oli vuonna 2016 noin 16 kilometriä tietä pitkin. Työmatkakilometreistä noin 71 prosenttia kertyy kuntien välisestä pendelöinnistä ja noin 37 prosenttia seutukuntien välisistä työmatkoista (HLT 2021). Työperäisen kakkosasumisen vaikutuksia liikenteen päästöihin on vaikea arvioida. Kakkosasuminen mahdollistaa työpaikan vastaanottamisen kaukaa kotoa ja aiheuttaa pitkiä matkoja kodin ja työpaikkakunnan välillä. Toisaalta kodin ja työpaikan välisiä matkoja tehdään harvemmin, esimerkiksi viikoittain, jolloin työmatkasuorite ei nouse kovin suureksi. Kokonaisuudessaan voidaan olettaa, että työperäinen kakkosasuminen lisää työmatkojen päästöjä korkeintaan vain vähän.

Työntekoon liittyy kodin ja työpaikan välisten matkojen lisäksi työasiamatkoja, joilla käydään esimerkiksi kokouksissa tai asiakkaiden luona. Työasiamatkoista kertyi vuonna 2016 noin 10 prosenttia henkilöautokilometreistä ja 0,6 Mt päästöt Suomessa (HLT 2016; Liikenne- ja viestintäministeriö 2020).

Paikkariippumaton etätyö vähentää tarvetta kodin ja työpaikan välisten matkojen sekä työasiamatkojen tekemiseen. Etätyön päästövaikutuksista valmistuneen selvityksen mukaan etätyön yleistyminen pienentää henkilöautosuoritetta koko maassa 1,9 prosenttia vuonna 2030 ja 3,4 prosenttia vuonna 2045. Suurimmissa kaupungeissa vaikutus voi olla jopa 12 prosenttia ja maaseutukunnissa alle prosentin. Etätyön aiheuttama päästöjen vähenemä on tehdyn selvityksen mukaan suurimmillaan noin 0,125 Mt vuonna 2030 (Metsäranta ym. 2021). Etätyön lisääntyminen vähentää matkustajia myös joukkoliikenteestä, mikä voi heikentää joukkoliikenteen kannattavuutta ja johtaa palvelutason heikkenemiseen. Tästä voi seurata työmatkayhteyksien karsiutumista normaaleja työmatkoja tekeville ja auton käytön lisääntymistä, mikä vähentää etätyön päästövähennyshyötyjä. Etätyön joukkoliikenteeseen kohdistuvat vaikutukset ovat merkittävimpiä suurten kaupunkien ja niiden kehyskuntien välisessä liikenteessä sekä kaupunkien välisessä liikenteessä, koska näillä yhteysväleillä liikkuu eniten etätyötä usein tekevien toimialojen työntekijöitä.

Vapaa-ajan asumiseen liittyvästä liikkumisesta hyvin suuri osa (noin 95 % vuonna 2016) tapahtuu henkilöautoilla (HLT 2016). Valtakunnallisen Henkilöliikennetutkimus 2016 -aineiston perusteella vapaa-ajan asumiseen liittyvät matkoilla syntyi Suomessa vuonna 2016 noin 7,0 prosenttia henkilöautosuoritteesta, mikä aiheutti yhteensä noin 0,4 Mt hiilidioksidipäästöt. Todellisuudessa mökkimatkojen suorite on jonkin verran tätä suurempi, sillä pitkistä mökkimatkoista, joilla on välipysähdyksiä, on tarkastelussa mukana vain mökiltä alkava tai mökille päättyvä matkan osuus. Samanlaisia tuloksia on saatu kuitenkin myös aiemmissa tutkimuksissa (Adamiak ym. 2016). Tämä tarkoittaa yhtä omistaja- ja

käyttäjätaloutta kohden keskimäärin noin 500 kg CO₂ ja vastaa yhden henkilön edestä kaista lentomatkaa Keski-Eurooppaan (Adamiak ym. 2016).

Henkilöliikennetutkimus erottelee vapaa-ajan asuntoon liittyvät matkojen lisäksi kakko-
sasunnolle suuntautuvat matkat, joiden osuus kotimaan henkilöautosuoritteesta on noin
3,4 prosenttia ja vuotuiset päästöt noin 0,2 Mt. Yhteensä vapaa-ajan asuminen ja kakko-
sasuminen vastaavat siis noin kymmenesosasta henkilöautosuoritteesta ja henkilöautojen
päästöistä.

Yksittäisen vapaa-ajan asunnon päästöt riippuvat kodin ja vapaa-ajan asunnon tai kakko-
sasunnon etäisyydestä ja voivat vaihdella suuresti. Esimerkiksi Norjassa Næss ym. (2019)
ovat arvioineet, että vapaa-ajan asumiseen liittyvän liikkumisen päästöt ovat noin seitse-
män kertaa suuremmat niiden henkilöiden osalta, joiden vapaa-ajan asunto sijaitsee ulko-
mailla. Päästöihin olisi mahdollista vaikuttaa suosimalla julkista liikennettä, kimppakyytejä
tai esimerkiksi sähkö- tai biokaasuautoilua.

Liikkumisen päästöjen osalta merkittävää on myös se, missä määrin vapaa-ajan asunnoille
suuntautuva liikkuminen voi vähentää tarvetta muuhun vapaa-ajan liikkumiseen ja sitä
kautta kotitalouksien liikkumisen kokonaispäästöjä. Tällaiseen kokonaispäästöjen kom-
pensaatioon ei kuitenkaan löytynyt näyttöä Adamiak ym. (2016) tutkimuksessa, vaan tut-
kijat havaitsivat, että vapaa-ajan asuntojen käyttäjät liikkuvat muuta väestöä enemmän
vapaa-ajalla, jolloin heidän kokonaispäästönsä ovat muuta väestöä korkeammat. Vapaa-
ajan asumisen havaittiin tutkimuksissa korvaavan lähinnä muuta lähialueille tai lähimaihin
tapahtuvaa matkailua, ei niinkään kaukomatkailua. Henkilöliikennetutkimus 2016 -aineis-
ton analysointi vahvistaa havainnon vapaa-ajan asunnon säännöllisten käyttäjien liikku-
vasta elämäntavasta. Vapaa-ajan asuntojen käyttäjät liikkuvat enemmän paitsi kotimaan
matkoilla myös ulkomaan matkoilla. Ainoastaan hyvätuloisten (kotitalouden yhteen las-
ketut tulot yli 100 000 euroa vuodessa) keskuudessa vapaa-ajan asunnon käyttäjät liik-
kuivat vähemmän ulkomailla kuin ei-käyttäjät, mutta tekivät toisaalta runsaasti kotimaan
matkoja.

Tulevaisuudessa liikenteen päästöjen ennakoitaan pienenevän, vaikka liikennesuorite
samaan aikaan nousisikin. Kesällä 2021 päivitetyn Liikenteen kasvihuonekaasupäästö-
jen perusennusteen 2020–2045 (2021) mukaan kotimaan liikenteen hiilidioksidipäästöt
putoavat nykyisillä toimenpiteillä yhteensä noin 40 prosenttia vuoteen 2030 mennessä
verrattuna vuoteen 2005. Keskeisiä päästökehitykseen vaikuttavia toimia ovat biopolttoai-
neiden osuuden nostaminen ja uusien henkilö- ja pakettiautojen CO₂-raja-arvot, jotka joh-
tavat henkilöautokannan sähköistymiseen. Liikenteen päästötavoitteiden saavuttamiseksi
tarvitaan edellä mainittujen toimien lisäksi myös muita toimia (Liikenne- ja viestintämi-
nisteriö 2020). Päivitetystä tieliikenteen valtakunnallisessa ennusteessa henkilöautoliiken-
teen ennakoitaan lisääntyvän tulevina vuosikymmeninä keskimäärin hieman yli prosentin

vuodessa. Liikennesuoritteiden kasvuun vaikuttaa sähköautojen nopea yleistymisen (Traficom 2021). Kun sähköautojen käyttökustannukset jäävät polttomoottoriautoja alemmiksi, sähköautoilla oletetaan ajettavan enemmän kuin polttomoottoriautoilla. Liikenteen sähköistymisen voidaan olettaa vaikuttavan myös vapaa-ajan asumiseen ja muuhun monipaikkaisuuteen liittyvään liikkumiseen.

5.3.2 Energiankulutus

Asuminen muodostaa vajaa kolmasosan suomalaisten hiilijalanjäljestä (Savolainen ym. 2019). Noin kaksi kolmannesta asumisen energiankulutuksesta aiheutuu asuintilojen lämmityksestä ja loput käyttöveden lämmityksestä, sähkölaitteista ja valaistuksesta (Tilastokeskus 2020b). Monipaikkaisuus lisää lämmitettävää pinta-alaa, kun yksilöllä on samanaikaisesti käytössään useampi asunto. Tämä tarkoittaa sitä, että samanaikaisesti kun ollaan yhdessä asunnossa, toinen on vajaakäytöllä tai tyhjillään. Vuosina 1990–2020 vakituinen asuinpinta-ala on noussut 9,9 m² asukasta kohti ja kesämökkien kerrosala 1,6 m² suomalaista kohti (Tilastokeskus 2021a). Lisäksi muun asuntokannan kausikäyttö todennäköisesti kasvaa ja käyttöaste siten alenee. Asuntojen kausikäyttö voi pitää sisällään vapaa-ajan asumista, työasuntoja, opiskelija-asuntoja, Airbnb-asuntoja ja muita kakkosasuntoja. Tästä antaa viitteitä ilman vakituksia asukkaita olevan asuntokannan määrän kasvu (Paavilainen 2020) sekä se, että koko asuntokannan neliömäärä asukasta kohti on kasvanut huomattavasti enemmän kuin vakituinen asuinpinta-ala (kasvu 12,8 m²/suomalainen 1990–2020, Tilastokeskus 2021a). Tyhjillään olevan asuntokannan todellisesta käytöstä ei ole saatavissa tietoa.

Tietopohjan puutteellisuuden takia tässä luvussa keskitytään monipaikkaisuuden muodoista vain vapaa-ajan asumiseen ja siihen liittyvään energiankulutukseen. On kuitenkin huomattava, että myös muihin syihin liittyvä monipaikkainen asuminen useimmiten lisää energiankulutusta. Asumisen energiankulutuksesta suhteessa työperäiseen kakkosasumiseen tai perhesuhteisiin liittyvään monipaikkaisuuteen ei tässä tutkimuksessa käytettyjen tietolähteiden pohjalta ollut mahdollista saada luotettavaa tietoa.

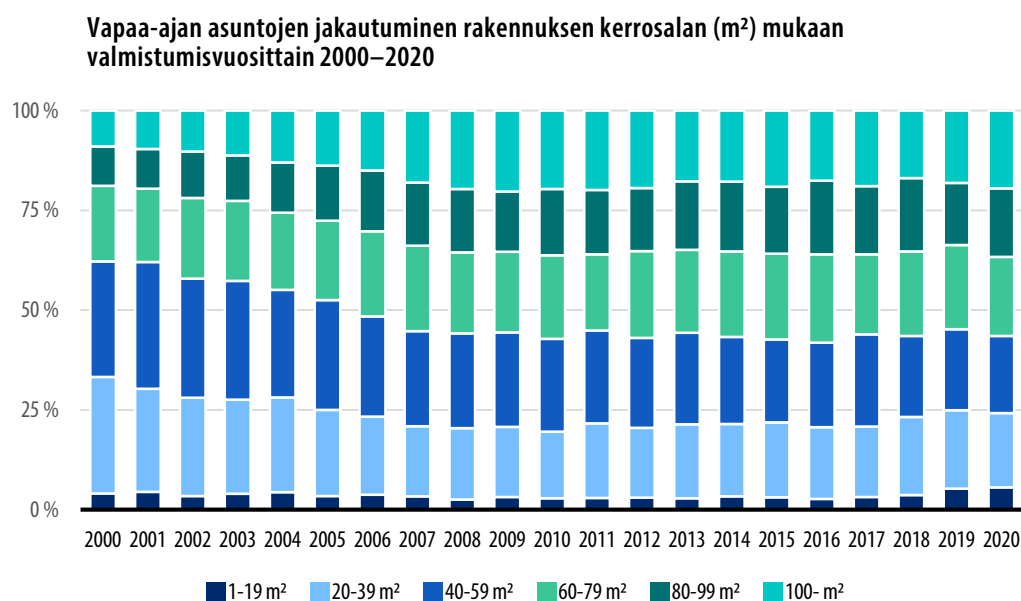
Asumisen energiankulutus oli Suomessa vuonna 2019 kaikkiaan 65 terawattituntia (TWh) (Tilastokeskus 2020b). Vapaa-ajan asumisen osuus on tästä arviolta noin 1,3–1,5 TWh (Kurki 2020). Huolimatta lämmitettävän pinta-alan kasvusta, asumisen energiankulutus kokonaisuudessaan ei ole kasvanut (Tilastokeskus 2020b), mikä johtuu pääasiassa lämpöpumppujen yleistymisestä (Ohrling ym. 2020). Vapaa-ajan asumisen energiankulutus sen sijaan on viime vuosikymmeninä kasvanut. Vuonna 2010 ilmestyneessä laajassa mökkeilyn ekotehokkuutta selvittäneessä tutkimuksessa mökkeilyn energiankulutuksen arvioitiin olevan noin 1,1 TWh ja kasvavan vuoteen 2020 mennessä noin 1,4–1,65 terawattituntiin (Rytkönen & Kirkkari 2010, 22). Samassa tutkimuksessa energiankulutuksen arvioitiin

nousevan jopa noin 3,5 terawattituntiin vuoteen 2050 mennessä ja lisäksi arvioitiin, että asuinrakennusten sähkölämmityksen määrää on vaikea vähentää yhtä paljon kuin vapaa-ajan asuntojen sähkölämmitys näyttäisi lisääntyvän (Rytkönen & Kirkkari 2010, 22).

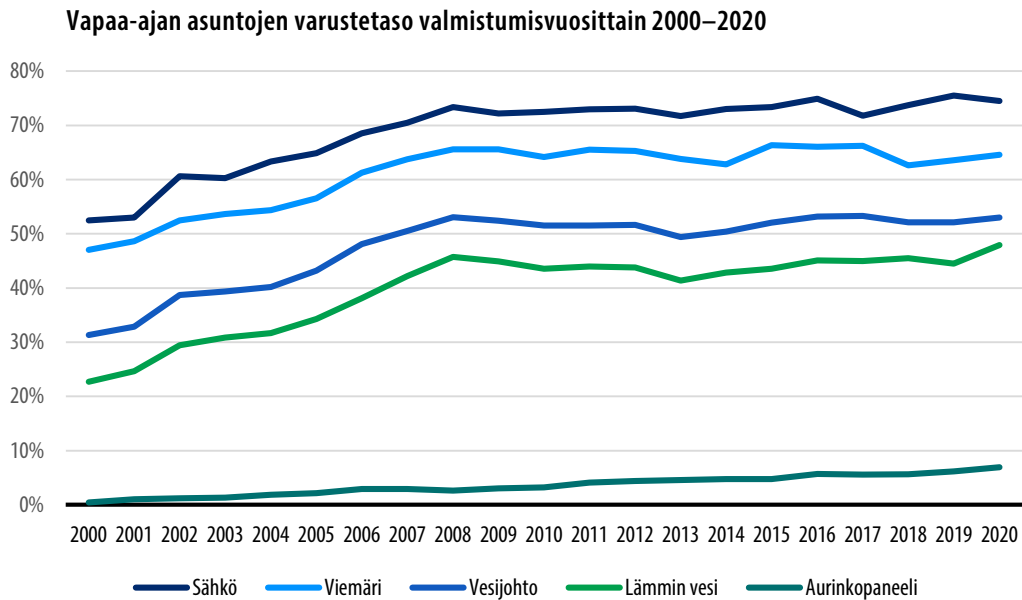
Vapaa-ajan asumiseen liittyvää energiankulutusta ovat lisänneet mökkien keskikoon kasvu, sähkölaitteiden yleistymisen ja mökkien varustaminen ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi (kuva 15 & kuva 16). Tilastokeskuksen uuden rakennusluokituksen mukaan reilu neljännes vapaa-ajan asunnoista on ympärivuotiseen käyttöön soveltuvia. 2010-luvulla valmistuneiden vapaa-ajan asuntojen keskikoko on 72 m², kun 2000–2009 valmistuneiden 67 m². Koko mökkikannan keskikoko on kuitenkin vain 49 m² (Tilastokeskus 2021b). Sähkölämmityksen pitäminen päällä talvella (peruslämpö) esimerkiksi kodinkoneiden tai homehtumisen ehkäisemisen takia on Mökkibarometrin mukaan lisääntynyt. Kun vuonna 2009 27 prosenttia vastaajista kertoi mökissään olevan peruslämpö talvella ja vuonna 2016 32 prosenttia, oli osuus vuonna 2020 jo 40 prosenttia (Voutilainen ym. 2021). Etelä-Savossa tehtyjen sähkökulutusaineistoon perustuvien alustavien tarkastelujen pohjalta 50-60 prosentilla alueen mökeissä on sähkökulutusta myös talvella (Raun ym. 2021).

On arvioitu, että perinteisen vain kesäkäyttöön soveltuvan mökin energiankulutus on keskimäärin noin 1 500 kWh/v, ja mökin, jossa pidetään vähintään peruslämpö päällä myös talvikautena, energiankulutus on keskimäärin 8 000 kWh/v (Kurki 2020, Rytkönen & Kirkkari, 2010, Salo et al., 2017). Käytännössä ympärivuotisesti käytössä olevien vapaa-ajan asuntojen energiankulutus voi olla yhtä suuri kuin vakituisesti asuttujen omakotitalojen.

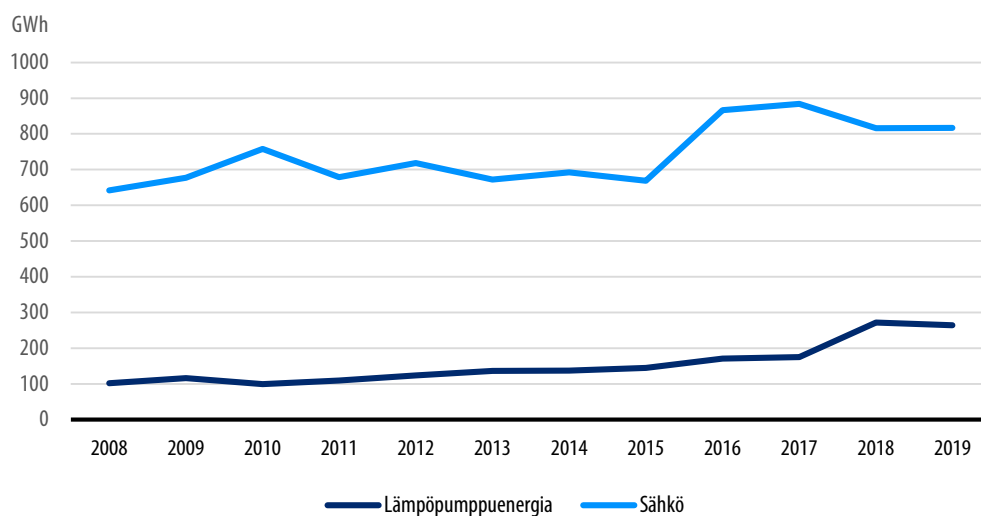
Kuva 15. Uusien 2000-luvulla valmistuneiden vapaa-ajan asuntojen kerrosala (Lähde VTJ/VRK)

Kuva 16. Uusien 2000-luvulla valmistuneiden vapaa-ajan asuntojen varustetaso

Kuten muunkin asumisen osalta, myös vapaa-ajan asumisen energiankulutuksesta suurin osa koostuu lämmitysenergian kulutuksesta. Tilastokeskuksen (2020a) asumisen energiankulutustilaston mukaan suora sähkökulutus vapaa-ajan asuntojen lämmitykseen on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana 758–817 GWh/v (2010 – 2019). Kasvua on osaltaan hillinnyt lämpöpumppuenergian käytön yleistyminen. Lämpöpumpuilla tuotetun lämmitysenergian kulutus on viime vuosikymmenen aikana yli kaksinkertaistunut 116–264 GWh (2010–2019) (kuva 17).

Kuva 17. Vapaa-ajan asuntojen lämmitysenergian kulutus 2009–2019 (Lähde: Tilastokeskus 2020a)

Vapaa-ajan asumisen energiankulutuksen kestävyyttä on mahdollista lisätä ottamalla käyttöön uusiutuvia energianlähteitä ja energiatehokkaita ratkaisuja. Lämpöpumppujen ohella myös aurinkopaneelit ja -keräimet ovat kasvattaneet suosiotaan (ks. kuva 16) ja soveltuvat hyvin vapaa-ajan asunnoille, joiden intensiivinen käyttö ajoittuu yleensä kesäkauteen. Aurinkoenergian suosiota vapaa-ajan asunnoilla selittää myös se, että osa mökeistä sijaitsee sähköverkon ulottumattomissa vaikeapääsysisissä paikoissa kuten saarissa. Energiantuotannon ohella kulutukseen voidaan vaikuttaa pienentämällä vapaa-ajan asunnon lämmitystarvetta parantamalla talon lämmöneristystasoa, ilmanvaihdon ratkaisuilla sekä lämmitystehoa laskemalla, kun asunnossa ei oleskella. Laskemalla lämmitystehoa silloin kun asunnolla ei oleskella, voidaan merkittävästi vähentää energiankulutusta (Nieminen ym. 2012).

Merkitystä energiankulutukseen on myös vapaa-ajan asunnoilla käytössä olevilla sähkölaitteilla ja niiden energiatehokkuudella. Koko asumisen energiankulutuksesta vajaa 67 prosenttia kohdistui asuinrakennusten tilojen lämmitykseen, 15 prosenttia käyttöveden lämmitykseen ja viisi prosenttia saunojen lämmitykseen. Sähkölaitteiden, ruoan valmistuksen ja valaistuksen osuus oli 13 prosenttia (Tilastokeskus 2020b). Koska merkittävä osa vapaa-ajan asunnoista on käytössä pääosin kesäkautena, jolloin lämmitysenergian tarve on pieni, on sähkölaitteiden ja valaistuksen merkitys vapaa-ajan asunnoilla vakituisia asuntoja merkittävämpi tekijä energiankulutukseen. Vapaa-ajan asunnoille saatetaan lisäksi viedä vakituisilta asunnoilta vanhoja sähkölaitteita, joiden energiatehokkuus on uudempia laitteita huonompi.

5.3.3 Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä maankäyttö

Aluerakenteessa monipaikkainen asuminen tasoittaa jonkin verran väestökehityksen alueellisia eroja ja hidastaa kaupungistumiskehitystä. Monipaikkaisuuden vaikutukset vaihtelevat kuitenkin paljon alueittain. Joillakin alueilla vaikutus ajankäyttöön perustuvaan asukasmäärään on kymmeniä prosentteja, toisilla alueilla vain muutamia prosentteja tai promilleja.

Vapaa-ajan asuminen vaikuttaa väestön sijoittumiseen koko maassa. Hankkeessa kehitetyn alueellisen laskentamallin perusteella vapaa-ajan asumisen huomioon ottaminen pienentää kaupunkikuntien asukasmäärää henkilövuosina noin kolme prosenttia ja kasvattaa maaseutukuntien noin seitsemän prosenttia. Harvaan asutun maaseudun alueella vapaa-ajan asuminen nostaa henkilövuosien määrää noin 15 prosentilla. Vapaa-ajan asumisen vaikutus kohdistuu alueellisesti epätasaisesti erilaisille kaupunki- ja maaseutualueille. Suosituimmilla mökkialueilla vapaa-ajan asukkaat kasvattavat alueella vietettyjen henkilövuosien määrää kymmenillä prosenteilla. Puolet mökillä vietetystä ajasta vietettiin vuonna

2019 SYKEN alueellisen laskentamallin perusteella 59 kunnassa ja puolet ajasta muissa 250 kunnassa.

Työperäisen kakkosasumisen vaikutus aluerakenteeseen ja kaupungistumiseen on vapaa-ajan asumista pienempi. Työperäisen kakkosasumisen sijoittumista on hyvin vaikea arvioida tarkasti, mutta suuruusluokkatason päätelmiä on mahdollista tehdä työssäkäyvien asuin- ja työpaikkojen sijainnin perusteella. Pitkät etäisyydet asuin- ja työpaikan välillä edellyttävät usein osa-aikaista asumista työpaikan läheisyydessä. Jos työtä on mahdollista tehdä etätöinä kotoa käsin, tarve työn vuoksi hankittuun kakkosasuntoon pienenee. Suurin osa pitkien työmatkojen kohteista sijaitsee kaupunkialueilla, joten voidaan olettaa, että työperäinen kakkosasuminen kasvattaa hieman kaupunkien asukasmäärää. Suhteellisesti merkittävintä työperäisen kakkosasumisen vaikutus on kuitenkin sellaisilla alueilla, joilla esimerkiksi matkailun, kaivosalan ja teollisuuden työvoimasta suuri osa tulee kaukaa. Liikennejärjestelmän näkökulmasta työperäinen kakkosasuminen korostaa kaupunkien välisten raideyhteyksien ja työpaikkakeskittymien joukkoliikenneyhteyksien merkitystä ainakin sellaisilla toimialoilla, joilla matka-aikaa on mahdollista käyttää etätöiden tekemiseen.

Paikkariippumaton etätö lisää päiväväestön määrää kaupunkien kehysalueella ja läheisellä maaseudulla ja vähentää päiväväestön määrää monissa kaupungeissa. Vaikutus päiväväestön määrään on suhteellisesti suurempi kehysalueella ja läheisellä maaseudulla, jossa etätö lisää henkilövuosissa laskettua päiväväestön määrää enimmillään noin 2-4 prosenttia. Etätöiden teko voi lisätä myös vapaa-ajan asunnolla käytettyä aikaa. Jos oletetaan, että noin 25 prosenttia työssäkäyvistä tekee korona-ajan jälkeenkin säännöllisesti etätöitä, heistä 40 prosentilla on käytössään vapaa-ajan asunto ja etätöiden teko lisää heillä vapaa-ajan asunnon käyttöä 14 vuorokaudella vuodessa, kasvaa vapaa-ajan asunnolla vietetty koko väestön tasolla noin neljä prosenttia. Muutos voi todellisuudessa olla suurempi, jos etätöläisten lisäksi mökillä viettävät aiempaa enemmän aikaa myös etätöitä tekemättömät perheenjäsenet.

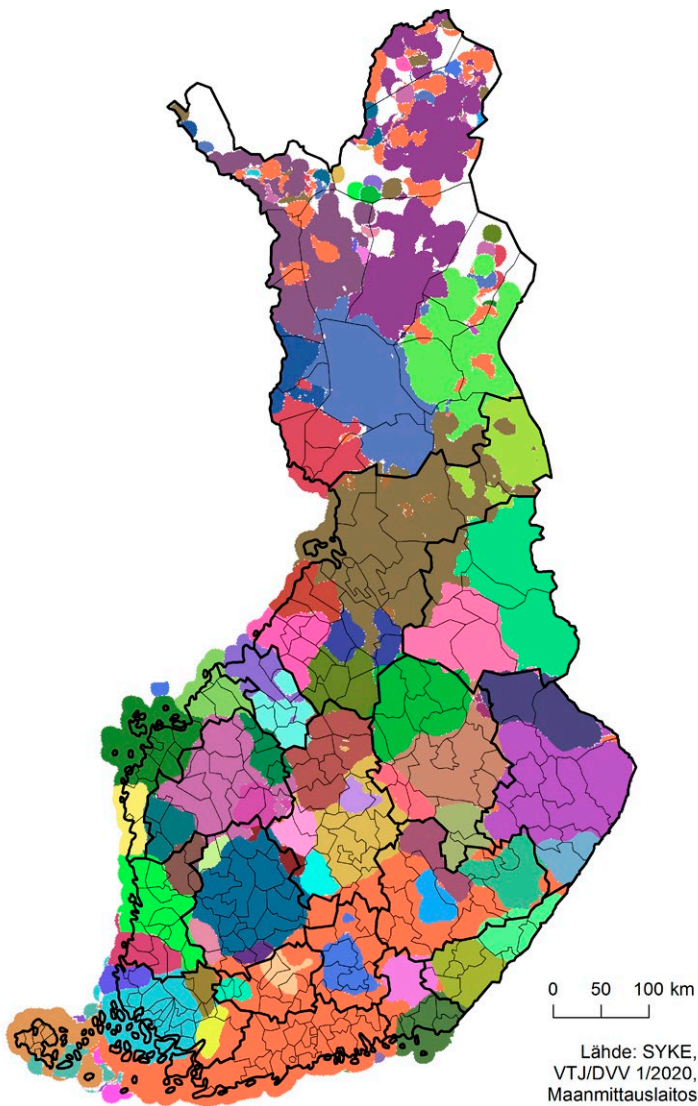
Monipaikkaisuus lisää aluerakenteessa kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusta. Monipaikkaisuuteen liittyvä liikkuminen laajentaa viikoittaiseen liikkumiseen perustuvia toiminnallisia aluekokonaisuuksia erityisesti Etelä-Suomessa ja synnyttää merkittäviä liikennevirtoja seutujen ja kaupunkien välille. Monipaikkaisten asukkaiden tuoma palvelukysyntä vahvistaa sekä paikallisten kuntakeskusten että seutu- ja maakuntakeskusten asemaa suosituimmilla mökkialueilla.

Kaupungistumisen eteneminen ja ikääntyneen kaupunkiväestön nopea lisääntyminen kasvattaa edelleen vapaa-ajan asumiseen liittyvää liikkumista 2020- ja 2030-luvulla. Mökkimatkojen määrä kasvaa etenkin suuren kaupunkien ulosmenoteillä ja jossain määrin myös esimerkiksi pääraideyhteyksillä. Vapaa-ajan asumiseen liittyvä liikkuminen on erityisesti

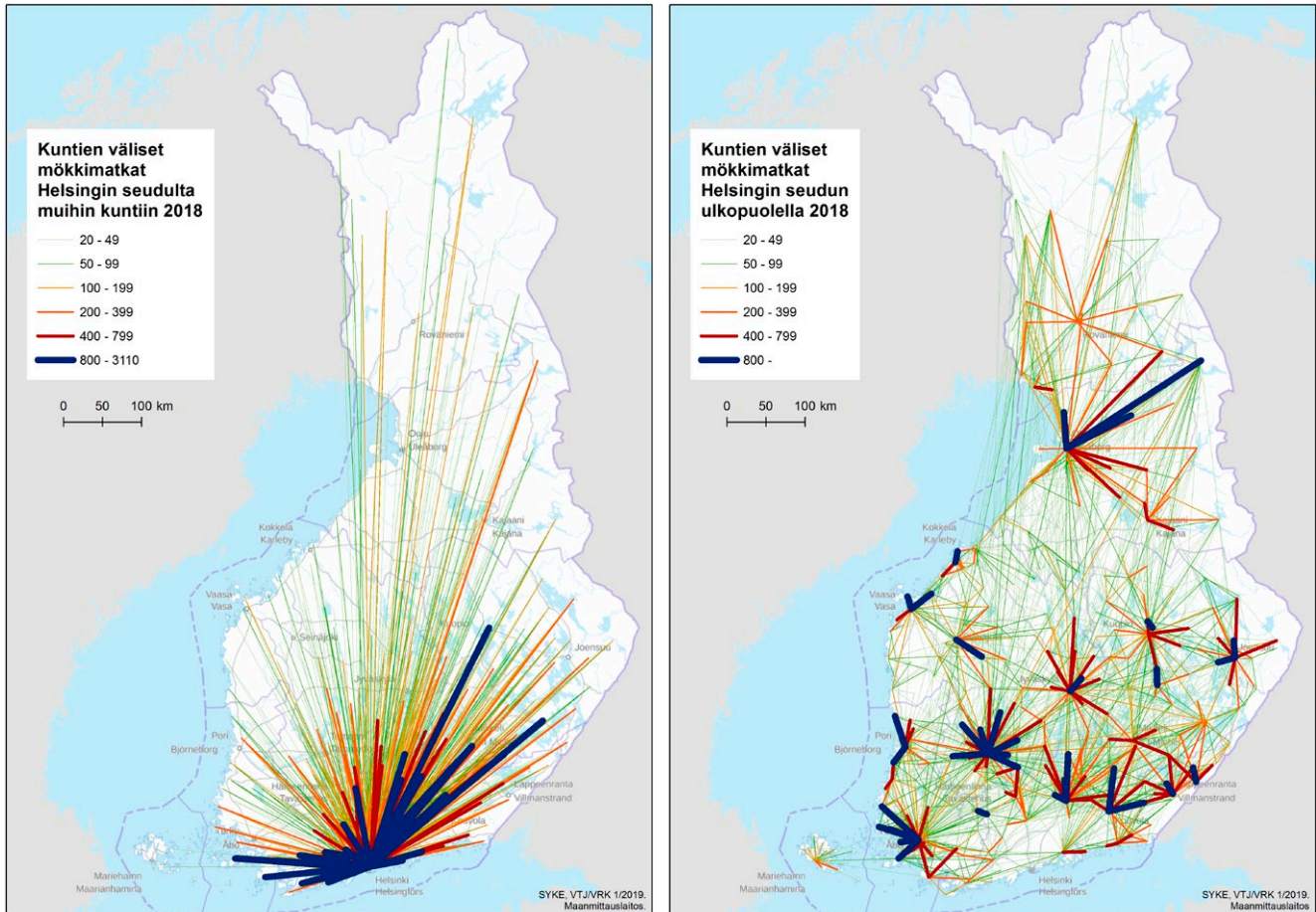
eläkeikäisten ikäryhmässä joustavampaa kuin esimerkiksi työmatkaliikenne, joten matkojen kasvava määrä ei lisää ruuhkahippuja suosituimpia matka-aikoja, kuten juhlapyhäviikonloppuja, lukuun ottamatta.

Kartta 14 visualisoi vapaa-ajan asumisen toiminnalliset seudut eli vapaa-ajan asunnon omistajien yleisimmän asuinseutukunnan eri alueilla. Kartta 15 puolestaan kuvaa kuntien välistä henkilövirtaa vapaa-ajan asunnoille.

Kartta 14 Vapaa-ajan asumisen toiminnalliset seudut Suomessa. Kuvassa on esitetty vapaa-ajan asunnon omistajien yleisin asuinseutukunta eri alueella yleistettynä 5 km etäisyydellä.

Kartta 15 Kuntien väliset matkat vapaa-ajan asunnolle. Tarkastelu perustuu vapaa-ajan asuntojen omistustietoihin.

Yhdyskuntarakenteessa monipaikkainen asuminen vaikuttaa sekä asutuksen sijoittumiseen, infrastruktuurin hyödyntämiseen, päivittäisiin matkoihin ja palvelujen saavutettavuuteen. Monipaikkaisuuden eri muodoista suurin vaikutus yhdyskuntarakenteeseen on vapaa-ajan asumisella. Monipaikkaisuus hajauttaa asutusrakennetta, kun vapaa-ajan asutus sijoittuu selvästi vakituista asutusta väljemmin ja ajankäyttö jakautuu useamman asuinpaikan välille. Vakituudesta asutuksesta noin 86,4 prosenttia sijoittui vuonna 2019 taajama-alueille, mutta vapaa-ajan asutuksesta vain 4,5 prosenttia. Kun vapaa-ajan asumisen liittyvä ajankäyttö otetaan huomioon, väestön ajankäyttöön perustuva taajama-aste oli 82,7 prosenttia.

Monipaikkainen asuminen harventaa taajamien asutusta, kun vakituiset asunnot ovat osan ajasta tyhjiään vapaa-ajan asumisen tai työperustaisen monipaikkaisuuden vuoksi. Taajamien vakituiset asukkaat viettävät keskimäärin noin 4–5 prosenttia ajastaan taajaman

ulkopuolella sijaitsevalla vapaa-ajan asunnolla, jolloin vakituinen asunto on tyhjillään. Ajoittaisella vajaakäytöllä ei ole yleensä suurta vaikutusta taajamien palveluihin tai toimintaan, koska monipaikkaiseen asumiseen liittyvä asukkaiden poissaolon vaikutus on pieni suhteessa taajamien asukasmäärään yhteensä. Vakituisten asuntojen vajaakäytön myötä lämmitettävän huoneistoalan määrä suhteessa käyttövuorokausiin kuitenkin kasvaa.

Väestöään menettävillä alueilla monipaikkainen asuminen tuo käyttöä vaille vakituksia asukkaita jääneille asunnoille. Nykyisistä vapaa-ajan asunnoista väestötietojärjestelmän tietojen perusteella karkeasti arvioituna noin 10 prosenttia eli noin 50 000 kesämökkiä on ollut aiemmin vakituksessa asuinkäytössä. Tämän lisäksi asuinrakennusten joukossa on väestötietojärjestelmän tietojen perusteella noin 200 000 aiemmin vakitukselta asuttua pientaloa. Näistä arviolta yli puolta käytetään säännöllisesti vapaa-ajan asumiseen (Sikiö ym. 2014).

Vapaa-ajan asutus muodostaa maaseudulle laajoja kylämäisen asutuksen tihentymiä ja tiheimmillä mökkialueilla laajentaa paikoin myös taajama-alueita. Taajamaa vastaava vapaa-ajan asuntojen tiheys täyttyy erityisesti matkailukeskusten alueella. Kaksi kolmasosaa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee alueella, joka vastaa rakennustiheydeltään yhdyskuntarakenteen seurannassa rajattuja vakitukselta asutuksen kyläalueita. Kyläalueiden vakitukselta tai osa-aikaisesti asuttujen rakennusten määrä liki kolminkertaistuu, jos kyläalueiden rajauksessa otetaan huomioon vapaa-ajan asunnot. Kylämäinen asutustiheys mahdollistaa yhteisten infraratkaisujen hyödyntämisen, esimerkiksi yhteisen tieverkon tai laajakais-taverkon käytön.

Monipaikkaisen asumisen ja työnteon yleistyminen voivat lisätä vapaa-ajan asuntojen käytön muuttumista aiempaa ympärivuotisemmaksi, vapaa-ajan asuinrakennusten käyttötarkoitusten muutoksia vakituksiksi asunnoiksi, vakitukselta asuntojen ottamista vapaa-ajan käyttöön sekä uusien vakitukselta ja vapaa-ajan asuntojen rakentamista. Vapaa-ajan asuntojen käyttö on lisääntynyt Mökkibarometrin tulosten perusteella noin 30 prosenttia vuosina 2016–2020 (Voutilainen ym. 2021). SYKEN Liiteri- ja Gisalu-järjestelmien seurantatietojen perusteella vapaa-ajan asuinrakennusten käyttötarkoitusten muutoksia on tehty Suomessa noin 300–400 kappaletta vuosittain. Ranta-alueille sijoitettavia vakitukselta asumisen poikkeamispäätöksiä on tehty korona-aikana hieman aiempaa enemmän, mutta vapaa-ajan asuntojen rakentamisessa ei ole tapahtunut suurta muutosta.

Monipaikkaisuuden mahdollistama haja-asutusalueen asutuksen osa-aikainen tai ympärivuotinen lisääntyminen voi hajauttaa asutusrakennetta, etenkin jos se sijoittuu hyvin hajalleen ja irralleen taajamista ja kyläalueista. Toisaalta olemassa oleva asutus on harventunut väestön keskittyessä taajamiin. Uudisrakentamisen ja vapaa-ajan asuntojen käytön muutokset jäävät pääosassa kuntia pienemmiksi kuin olemassa olevan vakitukselta asutuksen muutokset.

Vapaa-ajan asuminen sijoittuu keskimäärin kauemmas palveluista kuin vakituinen asutus. Digiroadiin pohjautuvan paikkatietopohjaisen analyysin perusteella aikaetäisyys autolla tietä pitkin lähimpään suureen ruokakauppaan on mediaaneja verrattaessa vapaa-ajan asunnolta yli viisinkertainen verrattuna vakituisesti asuttuihin asuntoihin. Haja-asutusalueella mediaanimatka vapaa-ajan asunnoilta kauppaan on noin puolet pitempi kuin vakituisilta asunnoilta.

Vapaa-ajan asukkaiden pitkiä asiointimatkoja ja vapaa-ajan asumisen mahdollisen lisääntymisen aiheuttamaa liikennesuoritteiden kasvua kompensoivat monissa kunnissa vakituisten asutuksen muutokset. Vakituisten asutuksen muutosten merkitys on huomattavasti suurempi kuin vapaa-ajan asutuksen, koska vakituisella asunnolla vietetään moninkertaisesti enemmän aikaa asukasta kohti. Tämän seurauksena alueella vietettyä henkilövuotta kohti laskettu palvelujen saavutettavuus ei merkittävästi yleensä heikkene ja asiointimatkojen kilometrisuorite kasva, vaikka vapaa-ajan asutus alueella lisääntyisikin. Jos vapaa-ajan asuntoja otetaan laajamittaisesti vakituisen asuinkäyttöön tai vapaa-ajan asuminen muuttuu laajasti ympärivuotiseksi, vaikutus asiointimatkoihin on luonnollisesti suurempi. Monilla vähenevän väestön alueilla vapaa-ajan asutus tukee lähipalvelujen säilymistä ja tätä kautta välillisesti myös vakituisten asukkaiden palvelujen saavutettavuutta ja lyhyempiä asiointimatkoja.

Vakituinen ja vapaa-ajan asutus sijoittuvat pääosin erilaisiin ympäristöihin. Vakituisten asutuksen painopiste on maatalousmaiden yhteydessä ja vapaa-ajan asunnoista noin neljä viidesosaa sijaitsee rannoilla. Tiheimmin rakennetuilla mökkialueilla vapaa-ajan asuminen varaa suuren osan ranta-alueesta käyttöönsä ja voi aiheuttaa ristikkäisiä maankäyttöön, ympäristöön ja maisemaan liittyviä paineita rantojen jokamiehen oikeuksiin perustuvan virkistyskäytön sekä maa- ja metsätalouden harjoittamisen kanssa.

Vapaa-ajan asunnot vievät melko paljon rakennettua maata etenkin suhteessa niiden käyttöön. Corine Land Cover 2018 -maankäyttö- ja maanpeiteaineistossa vapaa-ajan asuntojen alueiden peittämä maa-ala oli noin 1 380 km² eli noin 0,27 ha vapaa-ajan asuinrakennusta kohti. Vapaa-ajan asuntojen viemä maa-ala oli noin 52 prosenttia suhteessa vakituisesti asuttujen asuinrakennusten viemään maa-alaan. Tyhjillään olevat asuinrakennukset, jotka ovat osin vapaa-ajan käytössä, kattoivat aineistossa noin 560 km² eli noin 22 prosenttia verrattuna vakituisesti asuttuihin asuinrakennuksiin. Kaikesta rakennetusta maasta vapaa-ajan asuntojen osuus oli noin 14 prosenttia. Vapaa-ajan asuntojen kiinteistöt ovat kuitenkin maankäytöltään keskimäärin metsäisempiä ja luonnontilaisempia kuin vakituisten asuinrakennusten kiinteistöt. Vapaa-ajan asuntojen käyttö lisää päivittäisiin asioihin käytettävän tie- ja katuverkon pituutta Digiroad-aineiston ja väestötietojärjestelmän tietojen perusteella noin 42 prosenttia. Vapaa-ajan asukkaiden käyttämiä yksityisteitä on noin 180 m mökkiä kohti. Jos tiealueen leveys on 10 metriä, tiestö vie maa-alaa noin 0,18 hehtaaria mökkiä kohti.

5.3.4 Muut ympäristöön liittyvät vaikutukset

Muita ympäristöön liittyviä monipaikkaisuuden vaikutuksia tarkasteltiin kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Näitä vaikutuksia ovat muun muassa vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen, vesistöihin, ilmanlaatuun, maaperään, rantojen sulkeutumiseen ja maisemaan. Globaalisti luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen on sidoksissa erityisesti ihmisen aiheuttamiin maankäytön muutoksiin ja talousjärjestelmiin (Auvinen ym. 2020; EEA 2020; Dasgupta 2021), ja monipaikkaisuus on osa tätä kokonaisuutta. Suomessa suurimmat paineet luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvat metsätaloudesta, maataloudesta, rakentamisesta sekä saastumisesta ja ilmastomuutoksesta (Auvinen ym. 2020).

Monipaikkaisuuden ympäristö- ja luontovaikutuksia on tutkittu lähinnä vapaa-ajan asumisen ja matkailun näkökulmasta. Nämä vaikutukset voivat olla paikallisesti merkittäviä erityisesti herkissä ekosysteemeissä, kuten ranta-alueilla ja arktisilla alueilla. Muut monipaikkaisuuden muodot eivät aiheuta merkittäviä ympäristö- ja luontovaikutuksia (pois lukien liikenteen vaikutukset), tai ne eivät tule esiin olemassa olevassa tutkimuskirjallisuudessa.

Vapaa-ajan asumisen ja matkailun tunnistettuja paikallisia ympäristövaikutuksia ovat muun muassa häiriöt eliöstölle, maan kuluminen ja eroosio, jätevesien vaikutus vesistöihin, vesien ja luonnon roskaantuminen, vieraslajit, rantojen sulkeutuminen, ruoppaus ja muut mekaaniset häiriöt ranta-alueiden käsittelyssä sekä vaikutukset maisemaan ja kulttuuriympäristöön (Hiltunen 2007; Strandell ym. 2020; Giulietti ym. 2018; Kondo ym. 2012).

Vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus kohdistuu eniten taajamien ulkopuolelle, mikä tarkoittaa kasvavaa määrää rakennettua aluetta, teitä ja muuta infrastruktuuria, jotka pirstovat ja pienentävät elinympäristöjä ja populaatioita (Kondo ym. 2012; Auvinen ym. 2020). Koska puolesta miljoonasta vapaa-ajan asunnosta 81 prosenttia eli noin 400 000 sijoittuu rannoille (SYKE 2015), suosituimmilla mökkialueilla rannat ovat jo hyvin täyteen rakennettuja ja sulkeutuneita muulta käytöltä, kuten paikallisten asukkaiden ja matkailijoiden virkistyskäytöltä. Rantarakentamisella sekä Lapin tunturien matkailukeskuksilla on merkittäviä maisemavaikutuksia (Hautajärvi 2014).

Vapaa-ajan asuntojen jätevesien päästöt ovat maatalouden päästöihin verrattuna suhteellisen pieniä, mutta lisäävät kokonaiskuormitusta ja voivat paikallisesti heikentää vesistöjen laatua (Hiltunen 2007). Kotitalouksien puunpolton merkitys hiukkaspäästöjen lähteenä on kasvanut, kun muut ilmansaastepäästöt ovat vähentyneet. Vapaa-ajan asunnoilla puuta poltetaan paljon takoissa ja saunankiukaissa. Vapaa-ajan asuntojen osuus kaikkien asuinrakennusten puulla tuotetusta lämmitysenergiasta on noin 11 prosenttia (Tilastokeskus 2021). Koska vapaa-ajan asunnot sijaitsevat pääosin harvaan asutuilla alueilla, ilmansaasteiden terveysvaikutus on kuitenkin pieni. On arvioitu, että vapaa-ajan asuntojen puun pienpoltto aiheuttaa vain noin kolme prosenttia koko puun pienpolton väestöpainotetusta pienhiukkasalustuksesta (Karvosenoja ym. 2010).

Vapaa-ajan monipaikkaisuudella on tunnistettu myös positiivisia ympäristövaikutuksia. Mökkeily samoin kuin luontomatkailu lisäävät oleskelua luonnossa ja vesistöjen äärellä. Vuorovaikutus luonnon kanssa kehittää ihmisten ympäristösuhdetta ja lisää tietoisuutta ympäristön tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä (mm. Hiltunen 2007; Strandell ym. 2020). Esimerkiksi hajakuormituksen vaikutus vesistöihin näkyy suoraan omissa mökkirannassa. Vahva luontosuhde tukee luonnon- ja ympäristönsuojelua sekä yhteiskunnan tasolla että ihmisten omissa käyttäytymisessä. Ympäristön laadulla on myös suuri vetovoimamerkitys vapaa-ajan monipaikkaisuudelle. Esimerkiksi erinomainen vedenlaatu nostaa kesämökin rantatontin hintaa jopa viidenneksellä (Artell 2013).

Hankkeen työpajoissa vapaa-ajan asukkaat nähtiin valveutuneiksi ja ympäristöstään huolehtiviksi. Vapaa-ajan asukkaiden kiinnostusta luontoon voisi hyödyntää enemmän negatiivisten ympäristövaikutusten vähentämisessä ja käyttäytymistapojen muuttamisessa ekologisemmiksi. Tiedotuksella ja positiivisella asennekasvatuksella voidaan vaikuttaa haitallisiin toimintatapoihin, kuten mattojen pesuun vesistöissä tai turhaan lämmitykseen tyhjillään olevilla mökeillä.

5.4 Kestävyys erityyppisillä monipaikkaisuusalueilla

Tässä alaluvussa tarkastelemme esimerkinomaisesti monipaikkaisuuden vaikutuksia sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden eri osa-alueita tutkimushankkeemme työpajakoh-teissa eli Riihimäen, Turunmaan, Keski-Karjalan ja Suupohjan seutukunnissa.

Turunmaan seutukunta

Suomen lounaisimmassa kulmassa sijaitsevaan 21 714 asukkaan Turunmaan seutukuntaan kuuluvat Kemiönsaaren ja Paraisten kunnat. Alueen työikäisen väestön osuus jäi alle koko maan keskiarvon ja vastaavasti eläkeikäisen väestön osuus sen yläpuolelle. Seudun väkiluku supistui kohtuullisesti 2010-luvulla lähinnä negatiivisen luonnollisen väestönlisäyksen vuoksi.

Aluetta leimaa mittava osa-aikainen asuminen, josta suurin osa on vapaa-ajan asumista, mutta siihen sekoittuu yhä enemmän etätyötä. Alueen vakituinen väestö vähenee samalla, kun monipaikkainen väestö kasvaa. Alue on suurelta osin rannikkoa ja saaristoa, mikä selittää vapaa-ajan asumisen houkuttavuutta, mutta vaatii erityisratkaisuja yhteyksien ja monien palvelujen järjestämisessä. Turunmaan seudun työllisyysaste on yksi maan korkeimmista ja työttömyysaste on suhteellisen matala. Erityisesti liikenne- ja datayhteydet ovat suosituimpina kesäkuukausina koetuksella.

Taloudellinen kestävyys

Monipaikkaisuus lisää Turunmaalla tavaroiden ja palvelujen kysyntää, mikä vahvistaa alueen toimialarakennetta ja elinvoimaa. Työpaikkojen lisääntyminen on kausittaista. Alueen kuntien talouden kannalta haasteellista on tarvittavan akuutin terveydenhuollon ja infran, kuten jätekuljetusten, satamien ja uimarantojen ylläpitäminen vakinaiseen nähden moninkertaiselle väestölle. Kiinteistöverot on hyödynnetty maksimaalisesti, mikä on aiheuttanut tyytymättömyyttä kakkosasujissa, sillä heille ei ole ollut helppo viestiä, mitä kaikkea lisäkustannusta monipaikkaisista asukkaista kunnille syntyy. Kuntataloudessa olisi tarvetta veropohjan laajentamiselle, ja kuntien valtionosuuksien saaristolisä on alueelle elintärkeä. Monipaikkaisuuden nähdään lisääntyvän tulevaisuudessakin, mutta siihen haetaan uusia muotoja jakamistaloudella, vuokra-asuntojen yleistymisestä ja uudentyypisistä mökkikylistä.

Sosiaalinen kestävyys

Turunmaan väkiluku on supistunut kohtuullisesti 2010-luvulla lähinnä negatiivisen luonnollisen väestönlisäyksen vaikutuksesta. Vastaviiniin verrattuna alueen väestöpohja ei kuitenkaan ole erityisen iäkäs. Seutu kärsii maltillisia muuttotappioita maan sisällä, mutta on saanut lähes korvaavan määrän muuttovoittoja ulkomailta. Monipaikkaisuuden sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta tärkeäksi teemaksi koettiin yhteisöllisyyden lisääminen. Alueen omat henkilöresurssit vähenevät, joten olisi tärkeä saada monipaikkaiset mukaan yhdistyksiin, myös niiden hallitukseen. Digitalisaation katsottiin voivan edistää osallistamista. Monipaikkaisten asukkaiden käytännön asioissa ei juuri koettu olevan ongelmia, mutta erityisesti ikääntyneiden monipaikkaisten palveluntarpeiden kartoitukselle nähtiin tarvetta.

Ekologinen kestävyys

Tulevaisuudessa työn ja vapaa-ajan asumisen nähdään lomittuvan entistä enemmän ja vapaa-ajan asumisen muuttuvan osa-aikaiseksi kakkosasumiseksi. Vapaa-ajan asukkaiden ja matkailijoiden valtavat määrät näkyvät erityisesti sesonkiaikoina liikenteessä ja sen aiheuttamissa haitoissa (ruuhkat, melu, saasteet, ilmastovaikutukset, tieverkon kuluminen). Suurin osa vapaa-ajan matkoista tehdään autolla ja myös lautat saastuttavat. Vapaa-ajan monipaikkaisuutta palvelevaa joukkoliikennettä ei ole riittävästi. Etätö ja pidemmät oleskeluajat kakkosasunnolla voisivat tasata liikennemääriä.

Osa-aikainen asuminen kasvattaa ympäristövaikutuksia ranta-alueilla. Rannat ovat jo nyt melko täyteen rakennettuja ja saaristoluonto on herkkää kulumiselle. Vapaa-ajan asuntojen vesihuollon ja jätevesien käsittelyn täytyy olla kunnossa saaristomeren suojelemiseksi. Myös rantojen vapaa-ajan virkistyskäyttö on turvattava. Turunmaalla on ollut salliva linja vapaa-ajan asuntojen käyttötarkoituksen muutoksille vakituiseksi asunnoiksi, ympärivuotinen yhteys tontille vaaditaan. Monipaikkaisuus lisää sähkökäyttöä. Makean juomaveden puute on ajoittain ongelma saaristossa jo nyt. Vapaa-ajan asumisen suoria luontovaikutuksia ei kuitenkaan mielletä kovin suureksi ongelmaksi alueella. Kakkosasukkaiden nähtiin myös olevan hyvin kiinnostuneita luontokysymyksistä ja informaatio-ohjauksella heitä voisi paremmin hyödyntää haitallisten ympäristövaikutusten vähentämisessä.

Riihimäen seutukunta

Riihimäen seudulla asui 44 000 asukasta vuonna 2020. Heistä 65 prosenttia asui Riihimäen kaupungissa, ja loput asukkaista jakaantuivat lähes tasan Lopen ja Hausjärven välillä. Riihimäen seudun väestö supistui hieman 2010-luvulla lähinnä Lopen ja Hausjärven kohtuullisen voimakkaasti alenneen väestön vuoksi. Riihimäen seutukunnassa, erityisesti Riihimäellä alueen keskuksena, korostuu työhön liittyvä monipaikkaisuus. Se tarkoittaa etenkin työssäkäyntiä oman alueen ulkopuolella eli pendelöintiä lähinnä Helsingin seudulle sekä varsinkin viime aikoina lisääntyntä etätöitä. Lopella myös vapaa-ajan asutus on merkittävää.

Taloudellinen kestävyys

Pendelöinnin vaikutus talouteen johtuu päiväväestön pienuudesta yöväestöön nähden, mistä syystä yksityisten yritysten tarjoamien tavaroiden ja palvelujen kysyntä on vähäisempää, kuin vakinaisen asukasmäärän perusteella olettaisi. Sen sijaan pendelöinti ei vaikuta juurikaan julkisten palvelujen kysyntään. Alueen elinvoimaisuuteen vaikuttaa se, mihin suuntaan työelämä kehittyy: jos etätö yleisty entisestään, päiväväestön aiheuttama kysyntä kasvaa, ja se tukee alueen elinkeinorakennetta, lisää työvoiman kysyntää ja elinvoimaa. Kunnan talouden kannalta merkittävät tulonlähde ovat asukkaiden maksamat kunnallisverot. Yritysten maksamat yhteisöverot ovat vähemmän tärkeitä, mutta niiden merkitys voi kasvaa tulevaisuudessa. Pendelöijien asuinkunnan näkökulmasta pendelöinti on taloudellisesti toimiva ratkaisu.

Sosiaalinen kestävyys

Riihimäen seudulle keskeistä pendelöintiä ei ollut alueella aikaisemmin mielletty monipaikkaisuuden muodoksi. Tilanne on kuitenkin muuttunut etenkin pandemian myötä, kun monipaikkaisten läsnäolo ja etätö on lisääntynyt ja työtä tehdään entistä useammissa paikoissa. Erityisesti pitkien työmatkojen tekemisen arveltiin toisaalta voivan lisävän juurettomuuden tunnetta, kun suuri osa ajasta menee työmatkoihin: työpajassa käytettiin ilmaisua ”nukkumakyläsyndrooma”. Toisaalta etätöläiset tuovat alueelle uusia ideoita ja aktiviteetteja, kun osallistuminen paikalliseen toimintaan lisääntyy. Lopella ja Hausjärvellä yleisillä vapaa-ajan asukkailla on ollut merkittävä rooli palvelujen kysynnän lisääntymisessä ja yhdistystoiminnassa, kuten kylätoiminnan vilkastumisessa. Lähimatkailu on kasvanut, joka on herättänyt kysymyksen, onko retkeilijöitä jo liikaa joissakin kohteissa?

Ekologinen kestävyys

Riihimäen seudulla työmatkaliikkuminen korostuu ekologisen kestävyuden näkökulmasta. Riihimäki sijaitsee liikenteellisessä solmukohtassa, josta on mahdollista kulkea töissä joukkoliikenteellä. Työmatkat suuntautuvat etenkin Hyvinkäälle, pääkaupunkiseudulle, Hämeenlinnaan ja muihin lähikuntiin Kanta-Hämeessä ja Keski-Uudellamaalla. Työmatkat on pääosin helppo kulkea päivittäin, jolloin työperäisen kakkosasunnon tarve jää pienemmäksi. Työmatkojen kulkutavat riippuvat asuin- ja työpaikan tarkemmasta sijainnista. Kauempana asemanseuduista työmatkat tehdään usein henkilöautolla, elleivät liityntäyhteydet asemalle ole toimivia. Riihimäen seudulla on tarjolla vapaa-ajan asuntoja suhteellisen läheltä, joten myöskään mökkimatkoista ei muodostu yhtä pitkiä kuin esimerkiksi Helsingin seudulla.

Keski-Karjalan seutukunta

Pohjois-Karjalassa sijaitseva Keski-Karjala on väestöpohjaltaan maan pienimpiä seutukuntia, jonka alueella asui 16 306 asukasta vuonna 2020. Alueeseen kuuluvat Kiteen, Rääkkylän ja Tohmajärven kunnat. Seudun väestö on koko maan iäkkäimpiä ja se on supistunut erittäin voimakkaasti 2010-luvulla sekä ikääntymisen että muuttotappion vuoksi. Alueella korostuvat monipaikkaisuuden lajeista kausityö ja vapaa-ajan asutus, josta kuitenkin 40 prosenttia on alueen sisäistä. Pendelöinti on vähäistä ja matkailua on jonkin verran.

Taloudellinen kestävyys

Kausityö on Keski-Karjalan aluetaloudessa merkittävää, osalla yrityksistä välttämätöntä. Kausityöläiset ovat enimmäkseen ulkomaalaisia, ja he tekevät suorittavaa työtä puutarhoilla, erikoisviljelytiloilla ja metsänistutuksissa. Usein he jatkavat maa-, metsä- ja puutarhatalouden sesonkikauden jälkeen poimimalla jokamiehenoikeudella metsämarjoja ja -sieniä, jolloin kausi ulottuu varhaisimmillaan helmi–maaliskuulta loka–marraskuulle. Kausityöläiset paitsi mahdollistavat alueen elinkeinon toimintaa, aiheuttavat myös päivittäistavaroiden ja palvelusten kysyntää, millä on vähäväkisellä alueella taloudellista merkitystä. Majoitustoimintaa kausityöläiset eivät juurikaan edistä, sillä he asuvat useimmiten tiloilla. Alueelle ulkopuolelta kohdistuva vapaa-ajan asutus pitää alueen erikoisliikkeet pystyssä. Sekä kausityöläisistä että vapaa-ajan asukkaista pyritään saamaan vakinaisia asukkaita erilaisilla järjestelyillä. Toistaiseksi kunnissa nähdään, että monipaikkaisten ansiosta syntyvät työpaikat ja verotulot kattavat heistä syntyvät lisäkulut, mutta tietoliikenneinfran kipeästi vaatimia investointeja ne eivät riitä maksamaan. Alueella nähdään, että tämän infran rakentaminen on alueellisesti epätasa-arvoista, sillä julkiset tukiprosentit ovat liian alhaisia. Sen rakentaminen tulisi ottaa valtion toimeksi. Valtionapulainsäädännössä pitäisi ottaa vapaa-ajan asutus huomioon samalla tavoin kuin saaristolaisissa.

Sosiaalinen kestävyys

Työpajaan osallistuneiden mukaan alueella ei ole viime vuosina systemaattisesti mietitty, miten monipaikkaisuus vaikuttaa kehittämistyöhön, mutta joskus aiemmin on etsitty niin kutsuttuja vaikuttajajyksilöitä. Rääkkylän mökkiläistoimikunta nostettiin esille aktiivisena toimijana, joka on muun muassa tehnyt kyselyitä vapaa-ajan asukkaille ja edistänyt valokuidun saamista myös heidän käyttöönsä. Alueella ei tiedetty olevan vakinaisten asukkaiden ja vapaa-ajan asukkaiden yhteisiä toimikuntia, mutta yhteiset tapahtumat ovat lisänneet yhteisöllisyyttä. Monille alueelta kotoisin oleville mökkiläisille juuret ovat tärkeitä. Jotkut heistä ovat mukana kyläyhdistyksissä, paikallisissa hankkeissa ja ”kumppanuuspöydissä”. Monipaikkaisten asukkaiden oman aktiivisuuden ja suorien kontaktien palvelujen järjestäjiin koettiin olevan keskeisessä roolissa. Kausiasukkaat turvaavat kaupallisten asukkaiden säilymisen ja alueen erikoisliikepalvelut ovat monipuolisemmat kuin ilman heitä. Matkailijat koettiin rikkaudeksi, joka lisää ajatustenvaihtoa ja vähentää ”nurkkakuntaisuutta”.

Ekologinen kestävyys

Keski-Karjalassa yksi keskeinen ekologisen kestävyuden kysymys liittyy kausityön ympäristövaikutuksiin. Seudulle tulee ulkomaista työvoimaa esimerkiksi Ukrainasta ja Venäjältä, mikä aiheuttaa potentiaalisesti liikenteeseen liittyviä päästöjä. Tilapäismajoitus marjatioilla ja vastaavissa työpaikoissa on usein hyvin tilatehokkaasti järjestetty, joten asumisen vaikutukset ovat pienet. Vapaa-ajan asumisella on alueella ympäristövaikutuksia. Liikkuminen aiheuttaa päästöjä ja on henkilöautovaltaista, koska julkisen liikenteen palvelut ovat melko niukkoja. Toisaalta suurin osa mökkiläisistä tulee suhteellisen läheltä, kuten Joensuun alueelta. Vapaa-ajan asuntojen uudisrakentaminen on vähäistä, mutta vanhoja kiinteistöjä korjataan ja uudistetaan paljon. Vanhaa asuinrakennuskanta on melko runsaasti tyhjillään, eikä mummonmökeille löydy helposti uusia käyttäjiä. Vesi- ja jäteasiat, erityisesti jätehuolto puhuttivat alueen työpajassa. Norppaan liittyvät kysymykset ovat luonnonsuojelun ja luonnon virkistyskäytön kannalta keskeisiä.

Suupohjan seutukunta

Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevalla Suupohjan seudulla oli 21 133 asukasta vuonna 2020. Seutukunta koostuu Isojoen, Karijoen, Kauhajoen ja Teuvan kunnista, joiden välillä on kohtuullisen suuria eroja ikärakenteessa siten, että Kauhajoella työikäisen väestön osuus on huomattavasti muuta seutukuntaa korkeampi. Seudun väkiluku laski voimakkaasti 2010-luvulla ennen muuta poismuuton vuoksi, mutta siihen vaikutti myös negatiivinen luonnollinen väestönlisäys. Monipaikkaisuuden merkitys on seudulla suhteellisen vähäinen. Seudulle ja seudulta liikutaan työn perässä melko vähän, joskin työhön liittyvä monipaikkaisuus supistaa maltillisesti seudun väestöä. Seutukunnassa on vain vähän loma-asutukseen soveltuvia ranta-alueita. Vapaa-ajan asujien määrä on suhteellisen matala, ja sen vaikutus alueen todellisen väestön määrään on vähäinen. Suupohjalaisilla itsellään on vapaa-ajan asuntoja naapurikuntien ranta-alueilla ja rannikolla. Vain etätyön arvioidaan voivan lisääntyä jatkossa merkittävästi.

Taloudellinen kestävyys

Vaikka alueen monipaikkaisuus on vähäistä, sen arvioidaan kasvavan suhteellisesti tulevaisuudessa, kun vakinainen väestö vanhenee ja vähenee. Talouden näkökulmasta monipaikkaisuutta pidetään tärkeänä, sillä se on

yksi tapa turvata työvoiman saatavuus. Se korostuukin pendelöinnin ohella seutukunnassa käydyssä keskustelussa monipaikkaisuudesta. Lisääntyvän etätyön uhkana on toimistotilojen jääminen tyhjilleen seutukunnan sisällä. Alueella järjestetyssä työpajassa suhtauduttiin hyvin varauksellisesti kaksoiskuntalaisuuteen. Veroja tulisi maksaa kakkoskuntaan vain siinä tapauksessa, että monipaikkaisuudesta aiheutuvat kulut kunnalle pystytään osoittamaan kiistattomasti. Samoin, jos sen perusteella muutettaisiin valtionapujärjestelmää, kulut tulisi osoittaa läpinäkyvästi. Keskustelussa arvioitiin, että kakkoskunnat saavat monipaikkaisten ansiosta taloudellisesti enemmän kuin mitä heistä aiheutuu kuluja julkisten palvelujen käyttäjinä.

Sosiaalinen kestävyys

Osallistajat eivät juurikaan olleet aiemmin pohtineet monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyttä, koska ilmiö ei ollut ollut esillä alueen kehittämistyössä. Monipaikkaisuuden arveltiin yhtäältä voivan parantaa yhteisöllisyyttä, mutta toisaalta lisäävän jännitteitä monipaikkaisten ja alueen vakiväestön välillä. Yhteiset kohtaamiset esimerkiksi tapahtumien muodossa parantaisivat paikallisen väestön ja monipaikkaisten suhteita ja yhteenkuuluvuutta. Monipaikkaisuus ei ollut näkynyt yhdistystoiminnassa, joka ei muutenkaan ollut kovin vireää (kevään 2021 tilanne). Tähän vaikutti osaltaan se, että isolla osalla suupohjalaisista on sekä oma asunto että kesämökki samalla alueella. Työpajassa ei siten tunnistettu erityistä tarvetta osallistaa monipaikkaisia ihmisiä. Tosin eräs osallistuja pohti, tarvitaanko monipaikkaisille parempia vaikuttamismahdollisuuksia liittyen mökkeilyyn.

Ekologinen kestävyys

Liikkuminen on henkilöautovaltaista ja auto on suorastaan elinehto alueella. Raideliikenteen kehittämisen ja vaihtoehtoisten käyttövoimien avulla liikkumisen päästöjä on mahdollista alentaa. Rakennuskannan vajaakäyttö on merkittävää, mikä vähentää rakennetun ympäristön resurssitehokkuutta. Perikuntien talot ovat vajaakäytöllä. Alueella kartoitetaan myynnissä olevia ja vuokrattavia kiinteistöjä niille, jotka haluaisivat kokeilla maalla asumista. Monipaikkainen asuminen on melko pienimittakaavaista, joten siitä aiheutuvat ympäristövaikutukset ovat melko vähäisiä verrattuna vakituiseen asutukseen. Uusiutuva energia vähentää sekä vakituisen että monipaikkaisen asumisen päästöjä. Aurinkopaneelit, maalämpö, ilmalämpöpumput ovat lisänneet vähäpäästöistä energiantuotantoa. Matkailun ympäristövaikutukset puhuttavat alueella, jossa sijaitsee kaksi kansallispuistoa. Matkailijamäärät ovat kasvussa, ja matkailu on lisännyt liikennettä sekä jätteen ja roskaantumisen määrää.

6 Monipaikkaisuuden vaikutukset aluerakenteen eri osissa

Tässä luvussa luodaan katsaus monipaikkaisuuden työllisyysvaikutuksiin ja rahavirtaan sekä havainnollistetaan monipaikkaisuuden merkitystä aluerakenteessa ja yhteiskunnan suunnittelussa.

Havainnot monipaikkaisuuden rahavirrasta osoittavat, että monipaikkaisuuden rahavirtaa kuntien välillä hallitsee pendelöinti. Sen myötä monipaikkaisuudesta hyötyvät alueiden välisinä rahavirtoina eniten kaupunkien läheiset maaseutukunnat, joista pendelöidään töihin työssäkäyntialueen keskukseen. Monipaikkaisuuden tulonsiirrossa suurin häviöjä ovat kaupungit, joissa monipaikkaisuuden nettotulovirta, verovähennykset ja valtionosuudet ovat kaikista kuntaluokista pienimmät.

Luvun monipaikkaisuuden rahavirtaa koskevista tuloksista voidaan nostaa esille muitakin kiinnostavia havaintoja. Ensinnäkin tulokset havainnollistavat, että asuin- ja työpaikan väliset matkakuluvähennykset mahdollistavat lähialueiden välistä pendelöintiä kaupunkien läheiseltä maaseudulta kaupunkeihin ja luovat näin nettotulovirtaa kaupunkien läheiselle maaseudulle. Monipaikkaisuuden suppean maantieteellisen ulottuvuuden vuoksi olisi tulevaisuudessa pohdittava, tulisiko työntekoon liittyvien verovähennyksien painopistettä siirtää työasuntovähennyksiin tai työhuonevähennyksiin tukemaan pidemmän matkan pendelöintiä tai joustotyön tekemistä. Toiseksi havainnot näyttävät, että vapaa-ajan asuminen nettotulovirta ”peittyy” pendelöinnin nettotulovirran alle, koska kiinteistöverojen nettovaikutukset olivat ”paikallisia” ja niiden osuus monipaikkaisuuden nettotulovirrasta oli kokonaisuudessaan kunnille pieni.

Aluerakenteeseen monipaikkaisuus lisää kehityksen sävyjä. Monella alueella monipaikkaisen kausiväestön myötä alueen käyttö voikin kausittain vaihdella hyvin merkittävästi, vaikka muuten alueen väestökehitys olisi laskeva. Tämä korostaa tarvetta kuvata alueiden väestökehitystä muutenkin kuin ainoastaan tilastoidulla väkiluvulla. Monipaikkaisuus avaakin tulevaisuudessa monia kehityssuuntia alueiden käytölle ja aluerakenteen kehitykselle, joita perinteiset tilastointitavat eivät kykene tunnistamaan. Alueellisen tasapainon näkökulmasta olisi tärkeää, että aluerakenteen kehityksen positiiviset sävyt tunnistettaisiin, sillä tällä hetkellä aluekeskus- ja innovaatiopolitiikkaan pohjautuva aluepolitiikka ei suoraan tunnista esimerkiksi kausittain kasvavien alueiden vahvuuksia.

Kausiväestö voi muuttaa merkittävästi infrastruktuurin tai palvelujen maantieteellistä kysyntää vuoden aikana. Tähän liittyy myös uhkakuvia, sillä puutteellinen tietoa alueiden käytöstä ja käyttötarpeista voi johtaa infrastruktuurin alikehittymiseen tai harhaiseen kuvaan sen vajaakäytöstä, ja heikentää näin alueiden kehitysedellytyksiä tulevaisuudessa. Tämä koskee erityisesti kausittain kasvaneita alueita ja niiden tulevaa kehitystä. Tehtyjen havaintojen perusteella erityistä huomiota on kiinnitettävä harvaan asutun maaseudun tilanteeseen, mutta myös kausimuuttoa kokevien kuntien erityisolosuhteet tulisi huomioida muun muassa tietoliikenneyhteyksien kehittämisessä sekä muiden yhteiskunnan tärkeiden palvelujen suunnittelussa, kuten esimerkiksi kiireellisissä ensihoitotehtävissä.

6.1 Monipaikkaisuuden työllisyysvaikutukset ja rahavirta

Monipaikkaisuus siirtää kotitalouksien kulutusta maakuntien välillä kausittain erityisesti vapaa-ajan asumisen välityksellä. Tämän siirtyneen kulutuksen vaikutuksia on hyvä tarkastella sekä työllisyyden että rahavirtojen näkökulmasta. Laskennan olettamus on, että taloudellinen toimeliaisuus synnyttää kerrannaisvaikutuksia maakuntien aluetalouksissa, koska taloudelliset toimijat käyttävät toistensa tuotteita välituotteina omassa tuotannossaan. Siten yhden tuotannon kasvu yhdellä toimialalla lisää aluetaloudessa myös muiden toimialojen tuotantoa riippuen siitä, miten tiiviisti nämä ovat kytköksissä toisiinsa.

Näitä toimialojen riippuvaisuuksista syntyviä kerrannaisvaikutuksia arvioidaan tässä luvussa maakunnittain panos-tuotosanalyysillä lasketuilla tuotanto- ja työllisyyskertoimilla (ks. menetelmä Miller & Blair 1985). Aineistona analyysissä käytetään alueellistettuja panos-tuotostaulukoita, jotka muodostettiin kansallisesta panos-tuotostaulukosta sijaintiosamäärämenetelmällä (SLQ), koska tätä menetelmää käyttämän Pyio2.1 -ohjelman algoritmilla saatiin yhtäaikaista alueellistettua panos-tuotostaulukot kaikkiin maakuntiin vuoden 2019 aluetilinpäivän aineistoilla. Työssäkäynnin ja vapaa-ajan asumisen rahankäytön vaikutusten arvioinnissa käytettiin 7 toimialan taulukkoa, koska työssäkäynnin toimialatieto oli saatavilla ainoastaan tällä tarkkuudella. Vastaavaa panos-tuotosanalyysiä on käytetty aiemmin selvitetessä yritysrahoituksen aluetalousvaikutuksia (ks. Lehtonen 2019).

Tuotanto- ja työllisyyskertoimista käytetään tässä tarkastelussa niin sanottuja ensimmäisen tyyppin kertoimia, jotka sisältävät taloudellisen toiminnan suorat ja epäsuorat vaikutukset. Suorat vaikutukset ovat välittömiä työllisyysvaikutuksia, jotka syntyvät joko rahankäytöstä (maakunnan ulkopuoliset vapaa-ajan asukkaat) tai työssäkäynnistä (maakuntarajat ylittävät työssäkäynti) suoraan taloudellisen toiminnan kohteisiin. Epäsuorat työllisyysvaikutukset syntyvät suorien vaikutusten seurauksena niitä tukeviin toimialoihin, kun jonkin toimialan lopputuotekäytön kasvu kertyy välituotekäytön kautta muille toimialoille. Näin lopputuotekäytön kasvu kasvattaa myös muita toimialoja ja lisää siten tuotannon työllisyysvaikutuksia tarkasteltavalla alueella yksittäisen toimialan ulkopuolellakin. Keskeinen

heikkous menetelmässä on, että se ei huomioi tuottavuuden paranemista, joten esimerkiksi työllisyysvaikutukset voidaan arvioida korkeammiksi kuin ne toteutuessaan ovat.

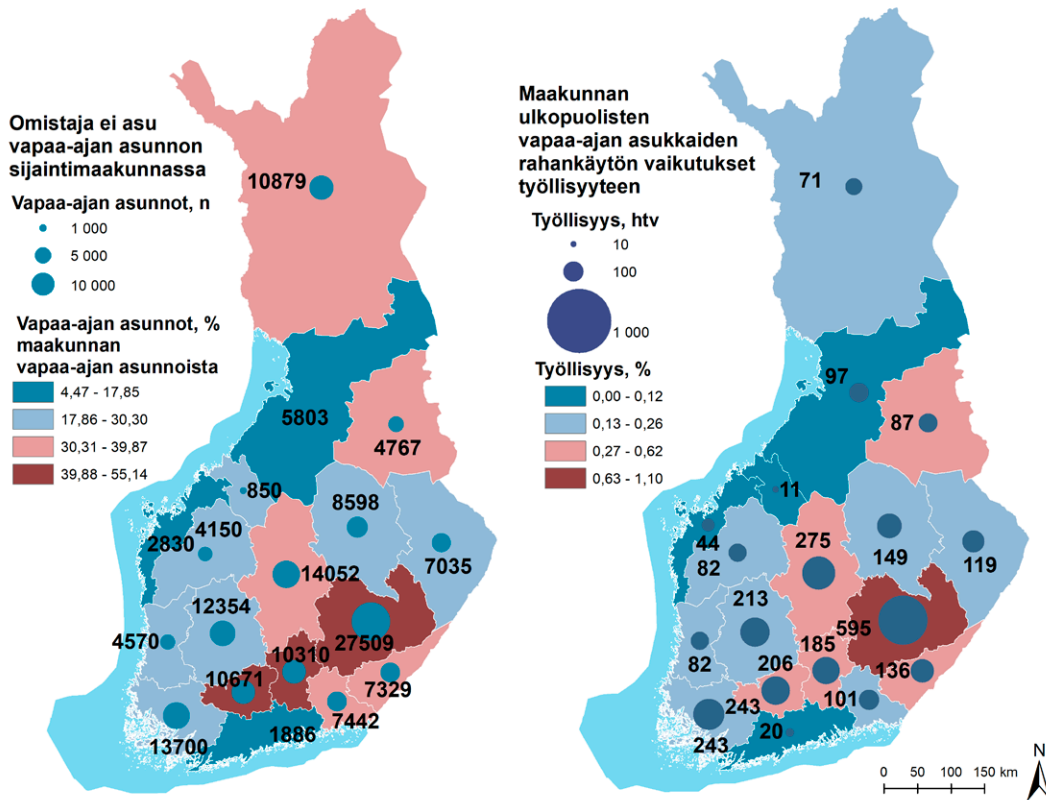
6.1.1 Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön vaikutukset työllisyyteen

Seuraavassa keskitytään maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön työllisyysvaikutuksiin maakunnissa, koska vapaa-ajan asukkaat ovat suurin yksittäinen monipaikkaisen asumisen ryhmä Suomessa. Työllisyysvaikutukset aluetalouksissa ovat seurausta vapaa-ajan asukkaiden yksityisestä kulutuksesta ja rahankäytöstä. Laskennan tuloksia tulkittaessa on muistettava, että tulokset ovat suuntaa antavia, mutta mahdollistavat alueiden välisten karkeiden suuruuserojen vertailun. Tarkempien tulosten laskenta edellyttäisi laajaa tutkimusta, jossa todennettaisiin rahavirrat alueiden välillä hyödyntäen monipuolisia tilastoja ja yksittäisten kuluttajien ostoskäyttäytymistä. Tässä tutkimushankkeessa näiden aineistojen hyödyntäminen ei ollut mahdollista, mutta tulevaisuudessa tarkempien vapaa-ajan asumisen rahankäytön vaikutusten selvittämiseksi se olisi välttämätöntä.

Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön työllisyysvaikutusten laskennassa oletetaan, että vapaa-ajan asunnolla kulutetaan 30 euroa päivässä päivittäistavaroihin eli noin 2 670 euroa vuoden aikana. Kuten edellä on mainittu, rakentamiseen ja kunnostamiseen liittyviin tavaroihin ja palveluihin vapaa-ajan asukkaat käyttivät Mökkibarometrin kyselyn (Voutilainen ym. 2021) perusteella 3 500 euroa viimeisten 12 kuukauden aikana. Muihin vapaa-ajan asunnolla käytettyihin tavaroihin ja palveluihin käytettiin yhteensä 663 euroa. Mökkibarometrin kyselyn perusteella vuodessa vapaa-ajan asukkaat käyttävät keskimäärin 6 833 euroa, josta kuitenkin vain osa kohdistuu vapaa-ajan asunnon sijaintialueelle. Mökkibarometrin 2021 mukaan rahamäärällisesti suhteellisesti eniten vapaa-ajan asunnon lähiseudulta hankittiin päivittäistavaroita, joista noin 58 prosenttia hankittiin sijaintipaikkakunnalla. Rakentamiseen ja kunnostamiseen liittyvistä tavaroista ja palveluista puolet ja muissa tavaroissa ja palveluissa noin 40 prosenttia hankittiin kyselyn perusteella vapaa-ajan asunnon lähialueelta. (Voutilainen ym. 2021.) Laskennan ulkopuolelle jätettiin sähkönkulutus, käyttömaksut ja matkakustannukset, koska näiden osalta vaikutuksen kohdentaminen tietylle alueelle on ongelmallista.

Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön työllisyysvaikutukset vaihtelevat suuresti maakunnittain (kartta 16). Maakunnista vapaa-ajan asukkaiden vaikutus työllisyyteen on arvioitu korkeimmaksi Etelä-Savossa, jossa työllisyysvaikutus on jopa 595 henkilötyövuotta, joka vastaa noin 1,1 prosenttia alueen työllisistä. Muita maakuntia, joissa vapaa-ajan asukkaat luovat merkittäviä absoluuttisia lisäyksiä työllisyyteen ovat luonnollisesti ne maakunnat, joissa on paljon maakunnan ulkopuolisia vapaa-ajan asunnon omistajia. Näitä maakuntia ovat Keski-Suomi, Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa (kartta 16).

Kartta 16 Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön vaikutukset työllisyyteen

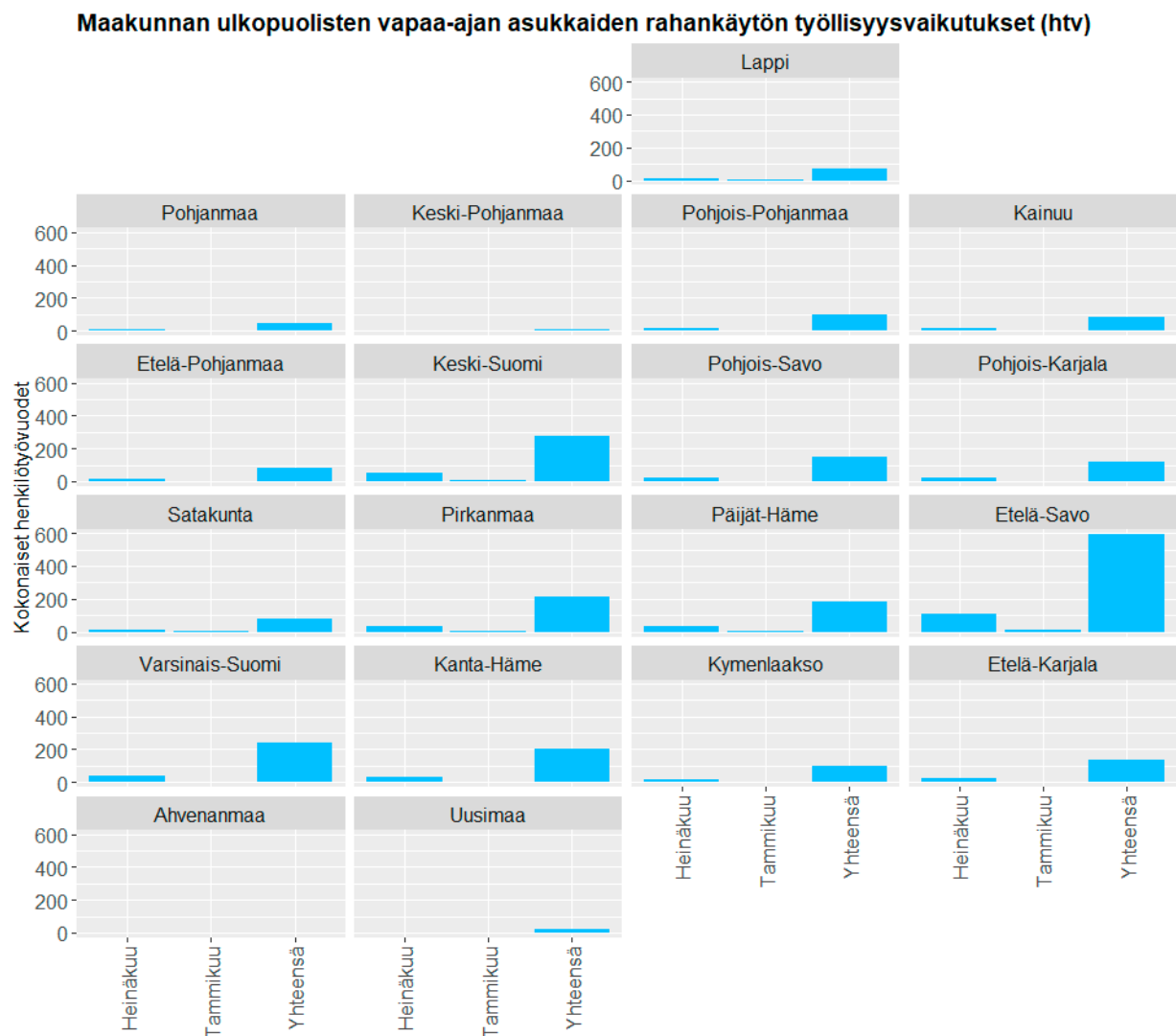

Maakuntien aluetalouksien rakenne vaikuttaa rahankäytön työllisyysvaikutuksiin. Esimerkiksi Lapin ja Päijät-Hämeen arvioituissa työllisyysvaikutuksissa on suuret erot, vaikka maakuntien ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden omistamien vapaa-ajan asuntojen lukumäärät ovat lähes samat. Erot johtuvat aluetalouksien rakenteellisista eroista ja toimialojen välisten kytkentöjen voimakkuuksista. Suhteellisesti työllisyydessä maakunnista esille nousevat myös Päijät-Häme ja Kainuu, joissa maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden vaikutukset työllisyyteen ovat yli 0,25 prosenttia työllisyydestä, vaikka henkilötyövuosien lukumäärä on monia muita maakuntia pienempi.

Ajallinen vaihtelu maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytössä on suurta, koska vapaa-ajan asuntojen käyttö vaihtelee huomattavasti vuodenaikasta riippuen. Suurimmat vaikutukset kohdentuvat heinäkuuhun, jolloin vapaa-ajan asuntoja käytettiin Mökkibarometrin 2021 mukaan keskimäärin 17 vuorokautta (Voutilainen ym. 2021). Vähiten vapaa-ajan asuntoja käytettiin tammikuussa, jolloin käyttövuorokausia kertyi keskimäärin kaksi (emt.). Suurin kuukausittainen vaikutus työllisyyteen kohdentuu Etelä-Savoon, jossa vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön työllisyysvaikutuksen on arvioitu olevan heinäkuussa 109 henkilötyövuotta (kuva 3). Muista maakunnista esille nousevat

Etelä-Karjala, Keski-Suomi ja Varsinais-Suomi, joissa työllisyysvaikutus on heinäkuussa yli 40 henkilötyövuotta. Pienimmät vaikutukset ovat heinäkuussa Keski-Pohjanmaalla, Uudellamaalla (molemmissa 1 htv) ja Pohjanmaalla (7 htv) (kuva 18). Työllisyysvaikutusten kausittaisuus ilmenee hyvin esimerkiksi Etelä-Savon työllisyysluvusta, joka on tammikuussa yhdeksän henkilötyövuotta eli ainoastaan kahdeksan prosenttia heinäkuun työllisyysvaikutuksesta.

Kuva 18. Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön vaikutukset työllisyyteen tammikuussa ja heinäkuussa.

Edellä esitetyistä havainnoista ja laskelmista voidaan todeta, että kausiväestön aluetalousvaikutukset voivat olla merkittäviä, jos kysyntä kohdistuu paikallisiin tuotteisiin ja palveluihin. Vaikutuksissa on kuitenkin suurta ajallista vaihtelua. On myös todettava, että tehdyistä laskelmista ei voida varmuudella todeta kausiväestön aluetalousvaikutusten suuruutta, koska laskennassa käytettyyn aineistoon liittyy epävarmuuksia, mutta alueelliset erot maakuntien välillä niistä havainnollistuvat.

6.1.2 Maakuntarajat ylittävän työssäkäynnin vaikutukset työllisyyteen

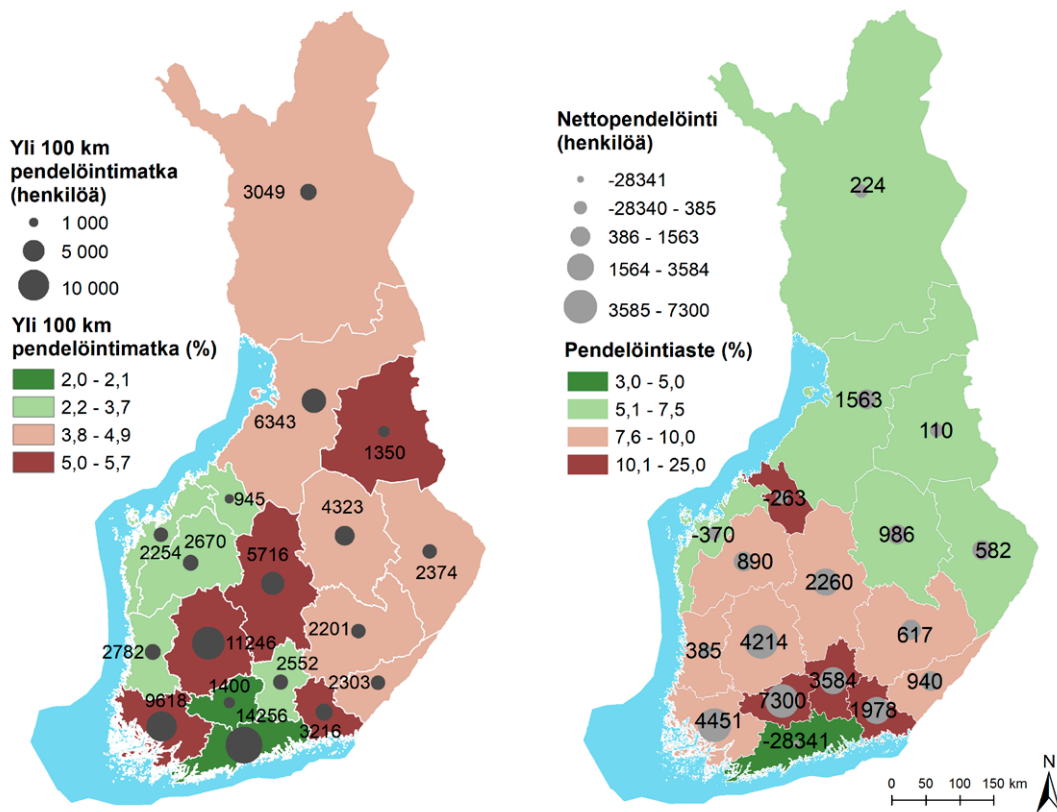
Työllisten liikkuvuuden volyymeissä on maakuntien aluetalouksien välillä suuria maantieteellisiä eroja. Uudenmaan maakunta eroaa huomattavasti muista maakunnista nettopendelöinnin volyymissä, sillä nettopendelöinti on Uudenmaan maakunnassa negatiivinen 28 341 työllisellä. Tämä tarkoittaa, että Uudellamaalla käydään huomattavasti enemmän töissä muista maakunnista kuin Uudeltamaalta käydään töissä muissa maakunnissa. Uudenmaan lisäksi myös kaksi muuta maakuntaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa, ovat negatiivisia nettopendelöinnissä. Näissä kahdessa maakunnassa nettopendelöinnin volyymit ovat kuitenkin huomattavasti pienempää kuin Uudellamaalla. Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnissa nettopendelöinti on negatiivinen 370 ja 263 työllisellä.

Maantieteellisesti Uudenmaan keskeisyys aluetalouksien välisissä pendelöintivirroissa näkyy pendelöintiasteesta. Uttamaata ympäröivissä maakunnissa pendelöintiaste on korkea ja se laskee Keski-Pohjanmaata lukuun ottamatta siirryttäessä itään ja pohjoiseen (kuva 14). Nettopendelöinti on Suomessa positiivisin Kanta-Hämeessä, jossa oman maakunnan ulkopuolella käy töissä joka neljäs työllinen. Korkea pendelöintiaste kuvastaa Kanta-Hämeen sijoittumista suurten työmarkkina-alueiden, Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen väliin. Työvoiman liikkuvuus Kanta-Hämeessä yhdistyy matalaan työpaikkaomavaraisuuteen, joka jää maakunnassa alle 90 prosentin. Pendelöintiasteen perusteella työllisten liikkuvuus on korkea myös Päijät-Hämeessä ja Kymenlaaksossa, joissa pendelöintiasteet ovat 14,1 ja 10,1 prosenttia. Matalin pendelöintiaste on Uudellamaalla, sillä vain kolme prosenttia alueella asuvista käy maakunnan ulkopuolella töissä. Keskimäärin pendelöintiaste on maakunnissa 8,5 prosenttia. Kartta 17 näyttää yli 100 kilometrin pendelöintimatkat sekä nettopendelöintiasteen maakunnittain.

Maakuntien nettopendelöintiprofiilit eroavat toisistaan toimialoittain (kartta 17). Työvoiman liikkuvuudessa aluetalouksien ulkopuolelle on siten eroavaisuuksia, jotka heijastavat aluetalouksien vahvuuksia ja kehitystä. On huomattavaa, että osassa toimialoja aluetaloudet voivat olla nettopendelöinnissä negatiivisia, vaikka kokonaisuudessaan pendelöinti olisi aluetaloudessa positiivinen. Myös alueelliset työssäkäynnin liikkuvuusvirrat ovat nähtävissä osin, sillä esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalta käydään julkisissa palveluissa töissä Lapin ja Kainuun maakunnissa, joissa nettopendelöinti julkisissa palveluissa on negatiivinen (kartta 17).

Eniten nettopendelöinti on negatiivinen Uudellamaalla, jossa yksityisiin palveluihin tulee aluetalouden ulkopuolelta yli 17 000 työntekijää. Tämä vastaa noin neljää prosenttia toimialan työpaikoista. Ainoat toimialat, joissa Uudellamaalla ei käydä enempää töissä liittyvät maa- ja metsätalouteen sekä kaivostoimintaan. Muissa maakunnissa nettopendelöinti on negatiivinen julkisissa palveluissa, kuten Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa. Aluetalouksissa on vaihtelua, mikä näkyy hyvin esimerkiksi Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla, joissa molemmissa nettopendelöinnin tasetta parantaa positiivinen nettopendelöinti toimialoilla.

Kartta 17 Maakuntien pendelöintiasteet ja työpaikkaomavaraisuus

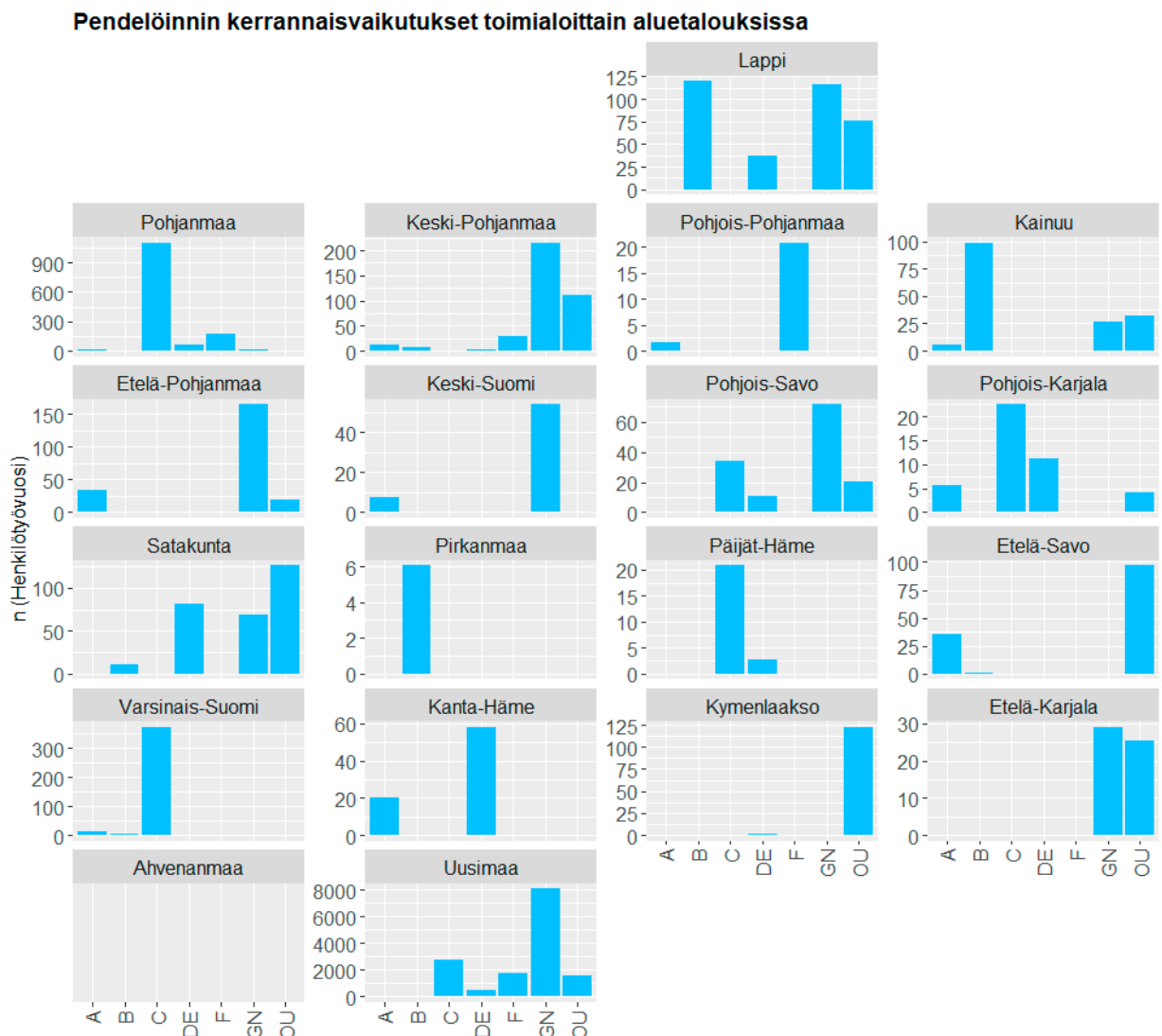
Maakuntarajat ylittävän pendelöinnin työllisyysvaikutukset vaihtelevat suuresti maakunnittain (kuva 19). Nettopendelöinnistä syntyvät työllisyyden kerrannaisvaikutukset tasaa- vat nettopendelöinnin vaikutuksia aluetalouksissa, sillä laskennassa oletetaan työllisyys- vaikutuksen kohdentuvat työssäkäyntialueelle. Suurimmat kerrannaisvaikutukset kohdis- tuvat nettopendelöintivolyymien myötä Uudenmaan maakuntaan. Nettopendelöinti on Uudellemaalle merkittävää, sillä kerrannaisvaikutuksina alueelle on syntynyt arviolta 14 707 työpaikkaa, joka vastaa 1,8 prosenttia koko aluetalouden työpaikkojen lukumäärästä. Kokonaisuudessaan arvioituista koko maan kerrannaisvaikutuksista 79 prosenttia kohden- tui Uudellemaalle, jossa toimialoista suurin kerrannaisvaikutus kohdentuu yksityisten pal- velujen alalla (GN), joka yksin kattaa koko maan kerrannaisvaikutuksista 44 prosenttia.

Kuva 19. Maakuntarajat ylittävä nettopendelöinti työllisyysvaikutukset toimialoittain maakunnissa

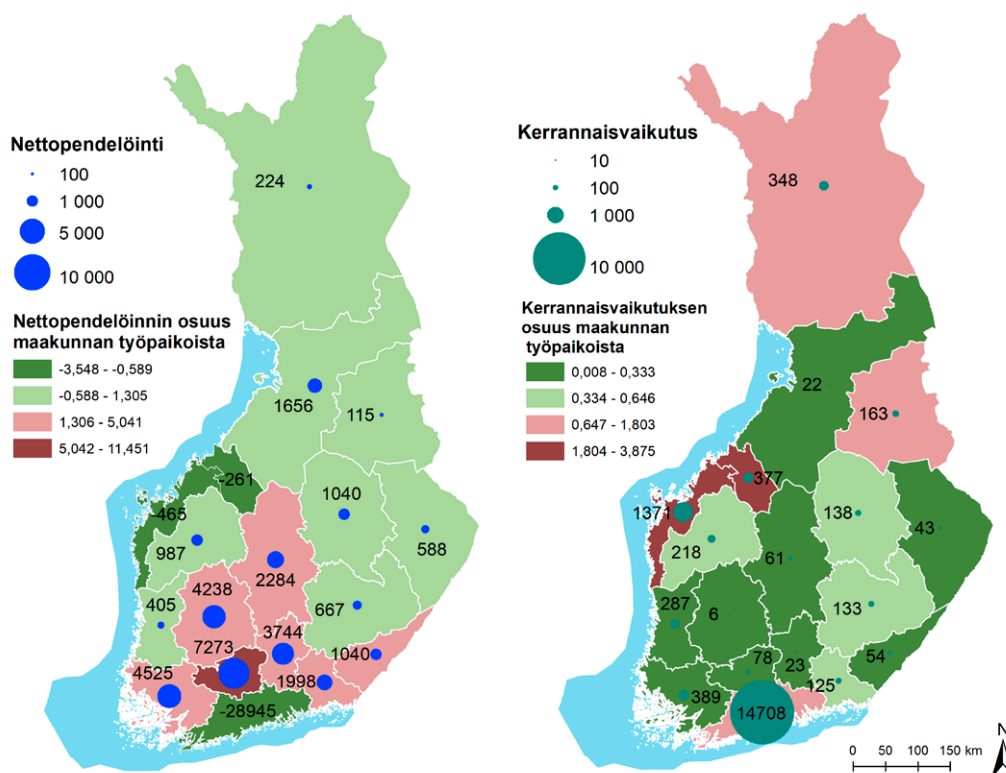
Muissa maakunnissa nettopendelointi kerrannaisvaikutukset ovat melko pieniä ja syntyvät pääosin yksittäisille toimialoille kohdentuvasta työssäkäynnistä. Merkittävimpiä yksittäisiä toimialakohtaisia kerrannaisvaikutuksia syntyy Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa teollisuuden toimialoilta sekä Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla yksityisten palvelujen toimialoilta (kuva 20 ja kartta 18).

Kuva 20. Maakuntarajat ylittävän nettopendelöinnin työllisyysvaikutukset toimialoittain pendelöinnin kohteena olevissa maakunnissa.

Kartta 18 Nettopendelöinti ja nettopendelöinnin kerrannaisvaikutukset maakunnittain

6.1.3 Monipaikkaisuuden nettotulovirrat

Monipaikkaisuuteen liittyviä rahavirtoja tarkastellaan ja kuvataan seuraavaksi nettotulovirroilla. Monipaikkaisuudesta syntyvistä rahavirroista jätämme suoran, tavaroihin tai palveluun kohdistuvan kulutuskysynnän tarkastelun ulkopuolelle, sillä olemme ensi sijassa kiinnostuneita monipaikkaisuuden vaikutuksista kuntatalouteen. Tarkastelun näkökulmaa voidaan perusteella myös sillä, että yksilöille monipaikkaisuus ei ole suuri ongelma Suomen sisällä, koska tulonsiirrot, kuten sosiaaliturvaan liittyvät etuudet, ovat asuinpaikasta riippumattomia. Suomessa ansiotulojen verotus on sidottu kotikuntaan, joka määritelmällisesti ilmoitetaan pysyväksi asuinkunnaksi.

Kuntien talouden näkökulmasta monipaikkaisuuden nettotulovirtaan liittyvät Suomessa verotuksellisesti työssäkäyntiin liittyvä pendelöinnin nettotulovirta sekä kiinteistöjen omistamiseen liittyvät nettokiinteistöverot (taulukko 8). Ansiotuloihin liittyviä monipaikkaisuuden rahavirtoja lasketaan pendelöinnin nettotulovirrasta huomioimalla laskennassa kuntien efektiivinen veroaste eli tosiasiasa maksuun pantujen verojen suhde tuloihin, kun erilaiset vähennykset, mukaan lukien verotukset matkakuluvähennykset, on otettu

huomioon. Nettotulovirta lasketaan kunnille vähentämällä alueella asuvien muualla työssäkäyvien tulojen summassa alueella työssäkäyvien tulot. Laskenta pohjautuu Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoon vuodelta 2019. Se on viimeisin vuosi, jolta pendelöinnin nettorahavirta on laskettavissa. Monipaikkaisuudesta aiheutuvaan nettorahavirtaan kuuluvat myös kiinteistöverot, jotka maksetaan kiinteistön sijaintikuntaan. Kiinteistöverojen nettovaikutus voidaan laskea vähentämällä kiinteistöjen sijaintikuntaan maksetuista kiinteistöveroista verovelvollisen kotikuntaan maksuunpannut kiinteistöverot. Kiinteistöverotiedot perustuvat Verohallinnon kunnittaisiin tietoihin.

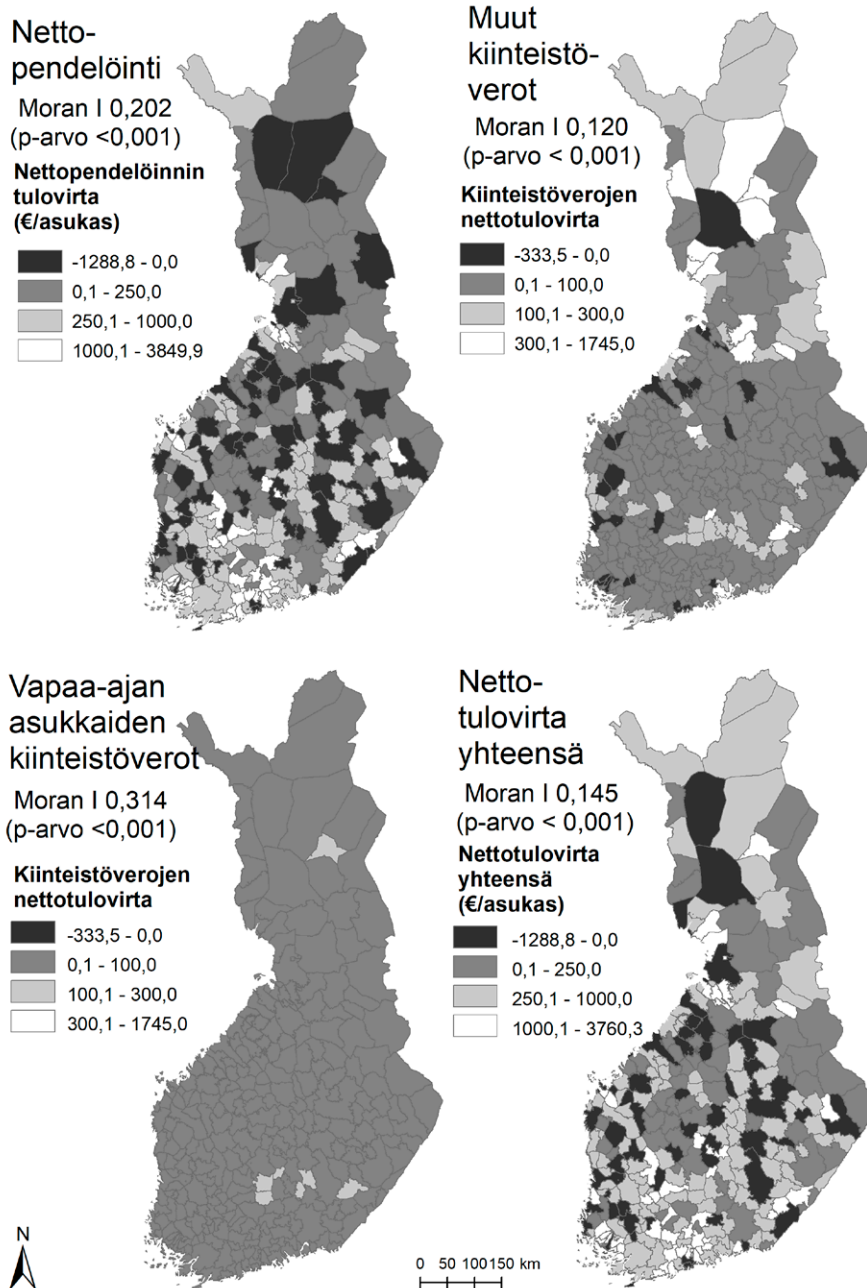
Taulukko 8. Monipaikkaisuuden nettotulovirran laskennassa käytetyt muuttajat.

Monipaikkaisuuden rahavirran osatekijä	Muuttuja	Kuvaus	Lähde	Vuosi
Nettotulovirta	Pendelöinnin nettorahavirta (€/asukas)	Nettopendelöinnillä tarkoitetaan alueen ulkopuolella työssäkäyvien ja alueelle muualta töihin tulevien henkilöiden välistä erotusta ja näihin liittyviä rahavirtoja.	Tilastokeskus	2019
	Vapaa-ajan asukkaiden nettokiinteistövero (€/asukas)	Vapaa-ajan asukkaiden maksama kiinteistövero kiinteistön sijaintikunnan ja kotikunnan välisenä erotuksena.	Verohallinto	2019
	Muu nettokiinteistövero (€/asukas)	Asiakkaiden maksama muu kiinteistövero kiinteistön sijaintikunnan ja kotikunnan välisenä erotuksena.	Verohallinto	2019

Suurimmat monipaikkaisuuden nettotulovirrat liittyvät nettopendelöintiin, jonka vaikutukset kohdentuvat erityisesti suuria kaupunkeja ympäröiviin kuntiin, vaikka spatiaalisen autokorrelaation perusteella alueellista keskittymistä ei ole kuntarakenteessa havaittavissa (kuva 16). Siten nettopendelöintiin liittyvä tulovirta sijoittuu satunnaisesti ikään kuin arvonnän tuloksena kuntarakenteeseen, eikä siihen liity näin ollen alueellista keskittymistä. Muut monipaikkaisuuteen liittyvät nettotulovirrat ovat spatiaalisesti autokorreloituneita, joten niissä esiintyy alueellista keskittymistä (kartta 18). Nämä kiinteistöveroihin liittyvät nettotulovirrat ovat määrällisesti kuitenkin nettopendelöintiä pienempiä. Tämä näkyy myös korrelaatiokertoimesta, sillä nettopendelöinnin nettotulovirran ja yhteenlasketun nettotulovirran korrelaatio on hyvin voimakasta (r 0,943, p -arvo $<0,001$). Pendelöinnin merkitys nettotulovirrassa havainnollistuu toisaalta myös, kun verrataan

kiinteistöverojen nettotulovirran ja yhteenlasketun nettotulovirran välistä korrelaatiota, joka on huomattavasti heikompi kuin pendelöinnin nettotulovirran vastaava korrelaatio (r 0,285, p -arvo $<0,001$). Maantieteellisesti on huomioitava, että yhteenlaskettu nettotulovirta on spatiaalisesti autokorreloitunut, eli siinä on havaittavissa alueellista keskittyneisyyttä, jolloin tulovirrasta hyötyvät ja siinä häviävät kunnat sijaitsevat toistensa läheisyydessä (kartta 18).

Kartta 19 Monipaikkaisuuden nettotulovirrat (€/asukas)

Monipaikkaisuuden nettotulovirta vaihtelee alueellisuuden lisäksi myös kuntaluokittain (taulukko 9). Kuntaluokkana eniten monipaikkaisuuden nettotulovirrasta hyötyy kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, joissa nettotulovirta on keskimäärin kunnissa 1121 euroa/asukas. Suurimmaksi osaksi nettotulovirta koostuu näissä kunnissa pendelöinnin nettotulovirrasta, joka on asukasta kohden 1 032 euroa. Muissa kuntaluokissa nettotulovirta on määrällisesti huomattavasti pienempi (taulukko 9). Toiseksi korkein nettotulovirta on harvaan asutulla maaseudulla, jossa asukasta kohden yhteenlaskettu tulovirta on noin 330 euroa. Nettotulovirran koostuminen eroaa harvaan asutun maaseudun kunnissa kaupunkien läheisestä maaseudusta, sillä yli puolet nettotulovirrasta liittyy kiinteistöveroihin ja alle puolet on peräisin nettopendelöinnin tulovirrasta. Ydinmaaseudulla nettotulovirta on kolmanneksi suurin, mutta se on määrällisesti yli neljä kertaa pienempi kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla.

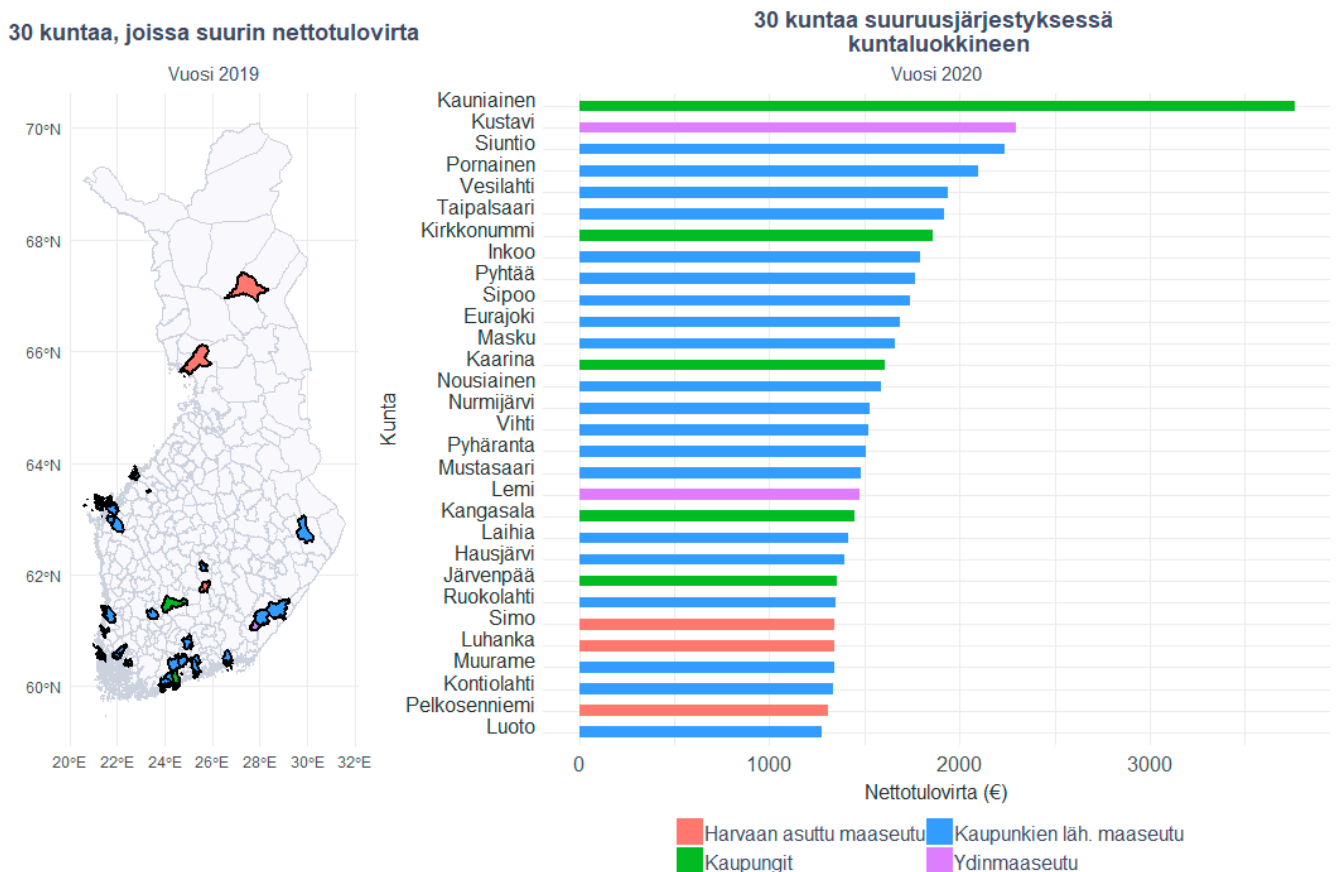
Taulukko 9. Monipaikkaisuuden nettotulovirta kuntaluokittain.

Muuttuja	Kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	Koko maa
Monipaikkaisuuden nettopendelöinnin tulovirta (€/asukas)	-168,5	1032,6	166,1	145,8	12,5
Vapaa-ajan kiinteistöverojen nettotulovirta (€/asukas)	2,3	12,6	16,4	36,6	7,0
Muiden kiinteistöverojen nettotulovirta (€/asukas)	-38,1	76,7	59,9	146,8	-3,
Monipaikkaisuuden nettotulovirta yhteensä (€/asukas)	-204,3	1121,9	242,4	329,2	15,8

Kaupungeissa monipaikkaisuuden nettotulovirta on negatiivinen, joka tarkoittaa niiden olevan ”häviäjiä” monipaikkaisuuden nettotulovirrassa. Kaupungeissa käydään paljon töissä muiden kuntaluokkien kunnista, mutta vastaavasti kaupungeissa asuvat käyvät vähemmän töissä muiden kuntaluokkien kunnissa. Näin kaupunkien kehitys valuu niiden ympäristöön – nettotulovirran perusteella lähinnä kaupunkien läheiselle maaseudulle. Havainto ei ole uusi, sillä useissa tutkimuksissa kaupunkien kehityksen leviämisaikutuksien on havaittu olevan maantieteellisesti suppeita. Kaupungeissa myös kiinteistöverojen tulovirta on negatiivinen. Tämä liittyy siihen, että moni kaupunkilainen omistaa kiinteistöjä asuinkuntansa ulkopuolella.

Kuntaluokkien väliset erot monipaikkaisuuden nettotulovirrassa havainnollistuvat myös asetettaessa kuntia nettotulovirran suhteen suuruus- ja pienuusjärjestykseen (kuva 7). Eniten Suomessa monipaikkaisuuden nettotulovirrasta hyötyy Kauniainen, jossa nettotulovirta on asukasta kohden 3760 euroa. Luku on huomattavasti suurempi kuin muissa listatuissa kunnissa, sillä toiseksi korkein hyötyjä on Kustavi, jossa nettotulovirta asukasta kohden on 2294 euroa. Suurin osa eniten monipaikkaisuuden nettotulovirrasta hyötivistä kunnista on kaupunkien läheisen maaseudun kuntia, joiden sijainti painottuu Etelä-Suomeen (kuva 21).

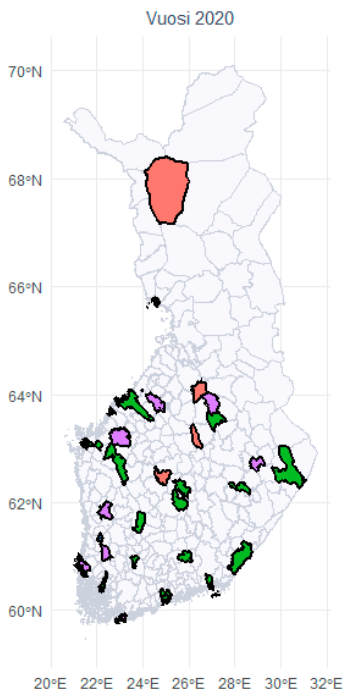
Kuva 21. Monipaikkaisuuden nettotulovirrat suuruusjärjestyksessä kuntaluokittain (€/asukas)

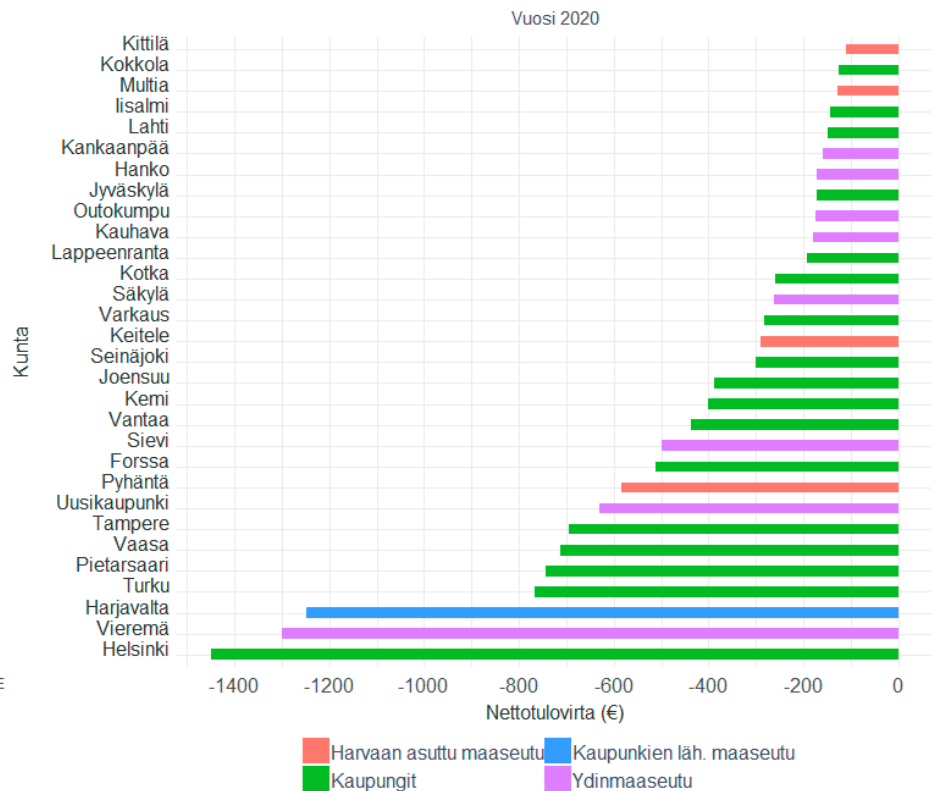
Vastaavasti kaupunkien osuus painottuu 30 pienimmän nettotulovirran kuntien joukossa (kuva 8). Pienin nettotulovirta on Helsingissä, jossa nettotulovirta on -1448 euroa. Listaukseen 30 pienimmästä nettotulovirrasta kuuluu myös muita suuria kaupunkeja sekä teollisuuspaikkakuntia, kuten Vieremä ja Harjavalta. Maantieteellisesti nämä kunnat hajautuvat ympäri Etelä- ja Keski-Suomea (kuva 22).

Kuva 22. Monipaikkaisuuden nettotulovirrat pienuusjärjestyksessä kuntaluokittain (€/asukas)

30 kuntaa, joissa pienin nettotulovirta

30 kuntaa pienuusjärjestyksessä kuntaluokittain

6.2 Monipaikkaisuus aluerakenteessa ja yhteiskunnan suunnittelussa

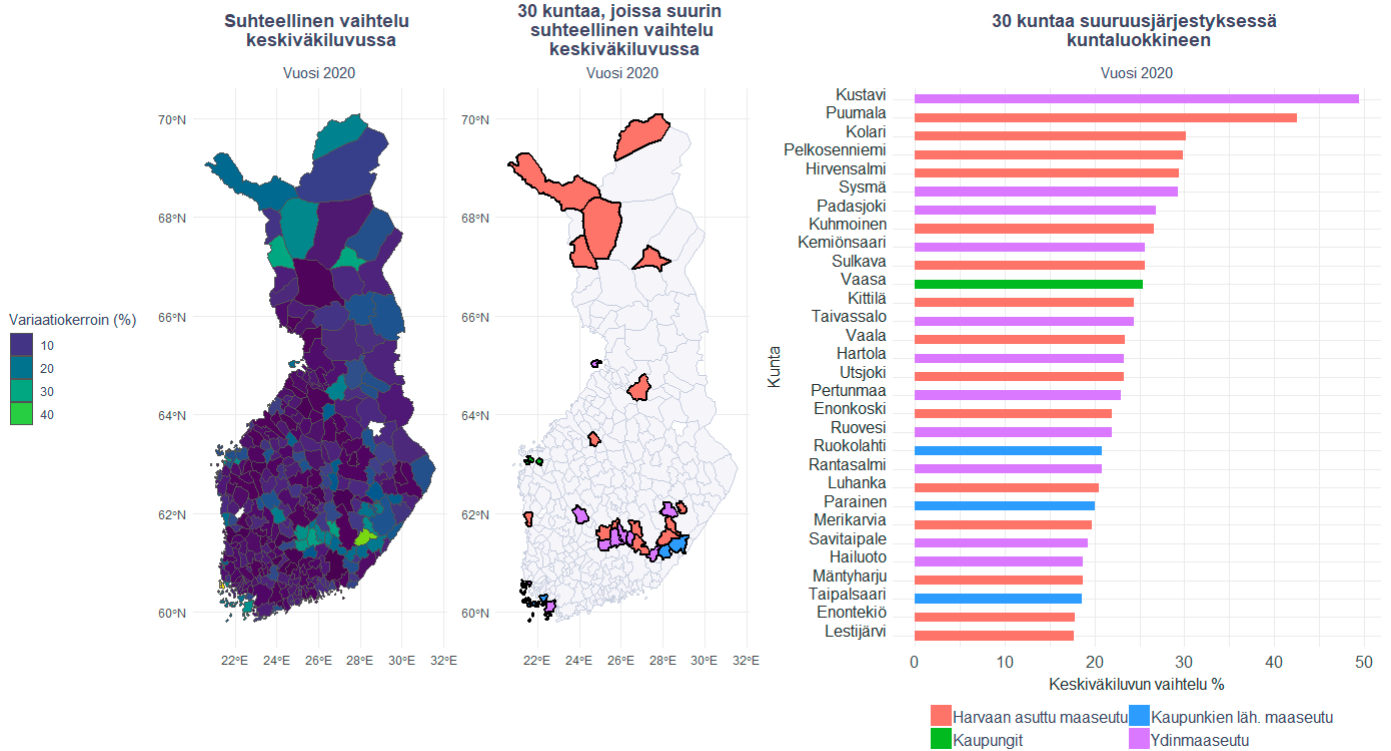
Väestökehityksen dynaamisuutta on Suomessa tutkittu melko vähän, koska tutkimuksiin ei ole ollut saatavilla kattavia tutkimusaineistoja. Siksi aluekehittäminen on ollut vahvasti sidoksissa alueilla pysyvästi asuvaan väestöön, jolloin alueiden todellinen käyttö on jäänyt huomioimatta. Tässä luvussa kuvataan tiivistetysti Telian mobiilidatalla keskiväkiluvun alueellista vaihtelua, tarkastellaan keskiväkiluvun muutosten yhteyttä muihin väestökehityksen osatekijöihin sekä nostetaan esille aikaisemman tutkimuksen kuvaamaa aluerakenteen kehityksen moninaisuutta. Tavoitteena on osoittaa, että alueiden todellinen käyttö on tärkeä ottaa tiiviimmin osaksi aluekehittämistä ja sen toimenpiteitä.

6.2.1 Keskiväkiluvun vaihtelussa on suuria alueellisia ja kunnittaisia eroja

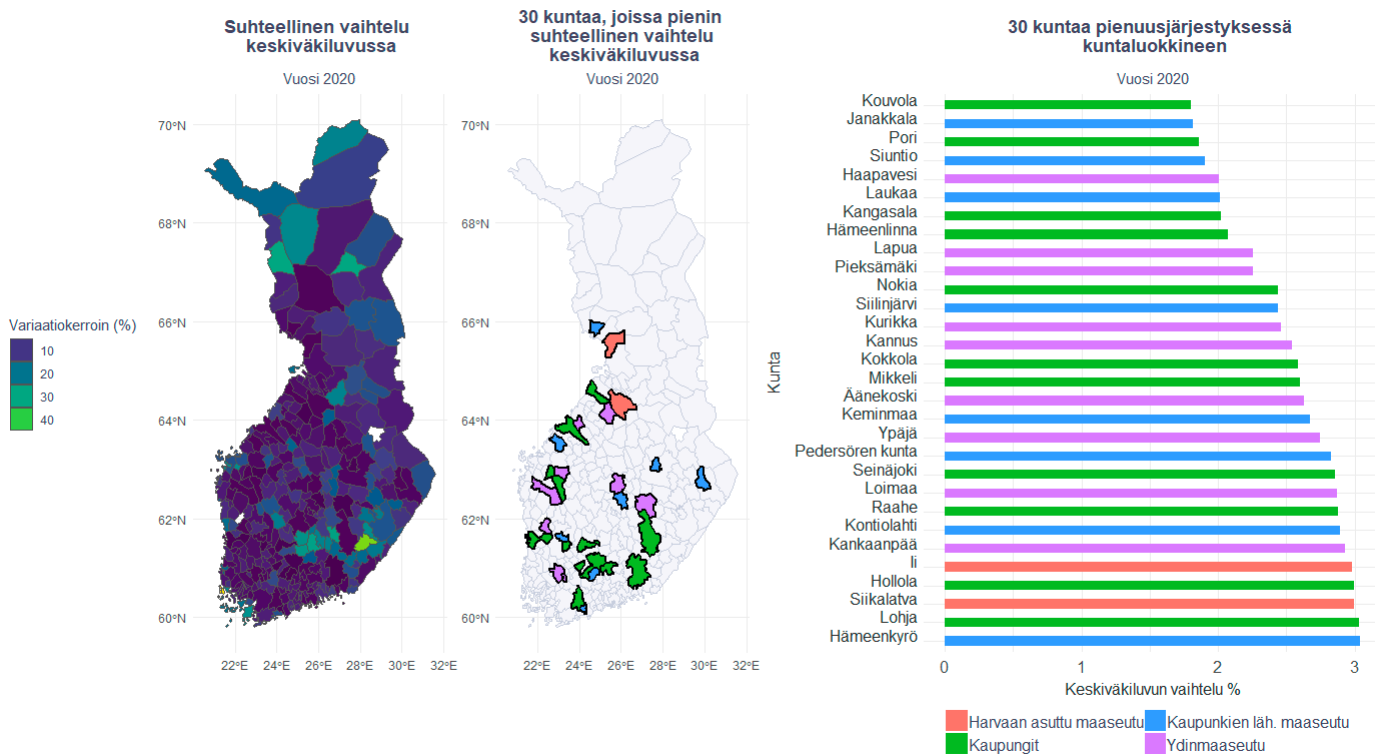
Monipaikkaisuuden keskeinen vaikutus aluerakenteeseen liittyy alueiden kuukausittain vaihteleviin keskiväkilukuihin, joissa on kuntien välillä suuria eroja (kuva 6). Aluerakenteen tarkastelua varten keskiväkiluvun vaihtelu laskettiin Telian mobiilidatasta jakamalla kuukausittaisen keskiväkiluvun keskihajonta keskiväkiluvun keskiarvolla vuonna 2020. Näin laskettu keskiväkiluvun variaatiokerroin kuvaa prosentuaalisesti sen, miten paljon kuntien keskiväkiluku vaihtelee vuoden aikana suhteessa keskimääräiseen keskiväkilukuun. Lisäksi variaatiokerroin mahdollistaa kuntien keskinäisen vertailun. Suomessa keskiväkiluvun variaatiokertoimet ovat suuria pääasiassa kolmella alueella: Järvi-Suomessa, rannikolla ja Lapissa (kuva 23). Suurin vaihtelu keskiväkiluvussa on variaatiokertoimen perusteella Kustavissa, Puumalassa ja Kolarissa, jotka sijaitsevat eri puolilla Suomea. Suhteellisesti vähiten keskiväkiluvun vaihtelua on Suomessa ydinmaaseudun kunnissa ja kaupungeissa (kuva 24). Nämä keskiväkiluvun suhteen vähiten vaihtelua kokevat kunnat sijaitsevat pääosin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Suhteellisesti vähiten keskiväkiluku vaihtelee Kouvolassa, jossa Telian mobiilidata perusteella kuukausien välillä vaihtelua on noin 1,8 prosenttia.

Keskiväkiluku vaihtelee kuukausittain maakunnissa voimakkaasti myös kuntaluokittain (kuvat 23 ja 24). Maakuntien väestöprofileissa on yhteneväisyyksiä, sillä monessa maakunnassa keskiväkiluku on keskimääräistä suurempi kesäaikaan harvaan asutun maaseudun kunnissa ja alhaisempi kaupungeissa. Vastaavasti talviaikaan maaseutukuntien keskiväkiluku vähentyy maakunnissa kaupunkien keskiväkiluvun kasvaessa. Havainnot osoittavat alueiden käytön olevan dynaamista ja muuttuvan ajassa voimakkaasti. Aluerakenteessa ja alueiden käytössä on siten suuria kuukausittaisia eroja Suomessa.

Kuva 23. Keskiväkiluvun variaatiokerroimet kunnissa sekä 30 suurimman variaatiokerroimen kuntaa

Kuva 24. Keskiväkiluvun variaatiokerroimet kunnissa sekä 30 pienimmän variaatiokerroimen kuntaa.

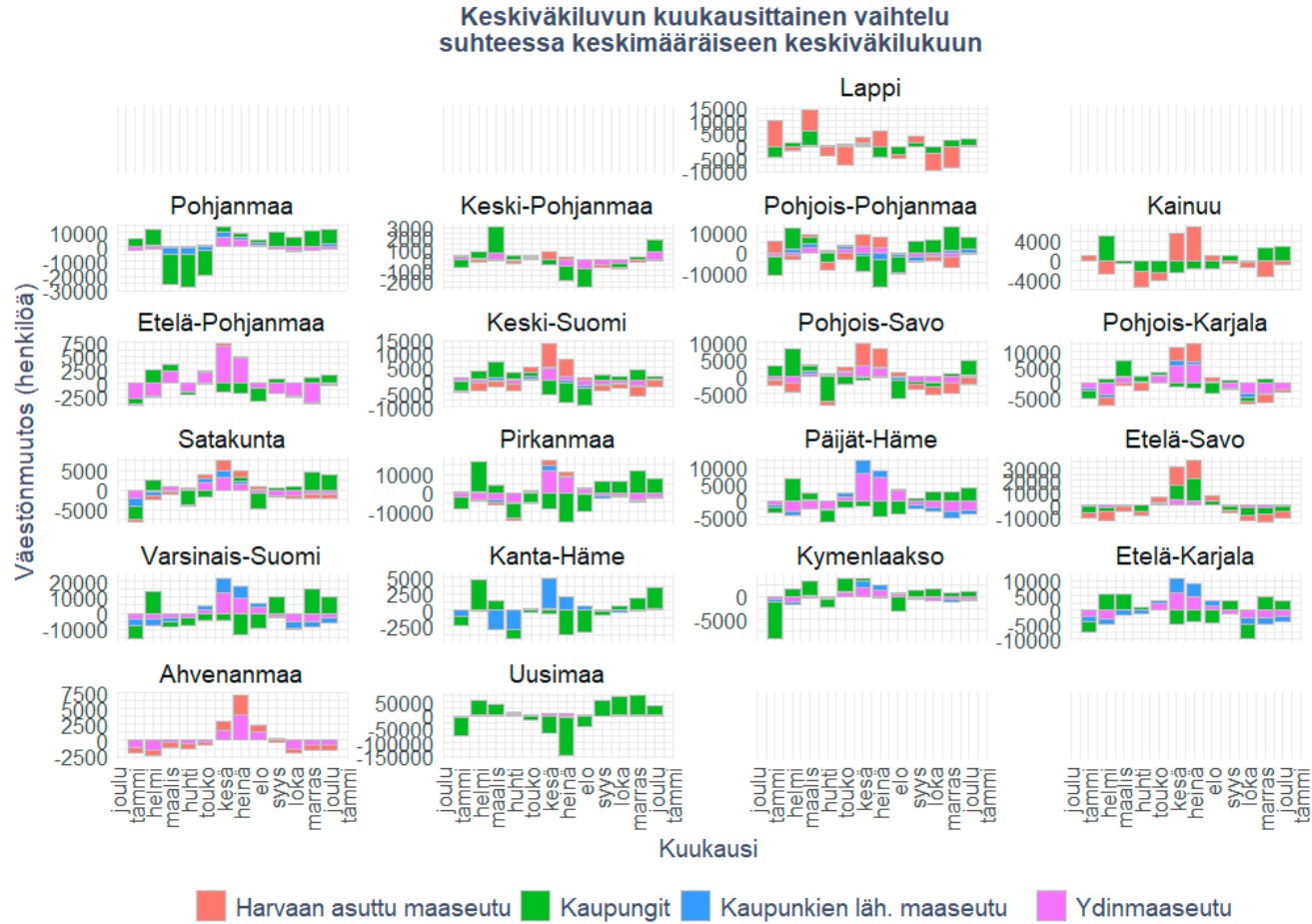
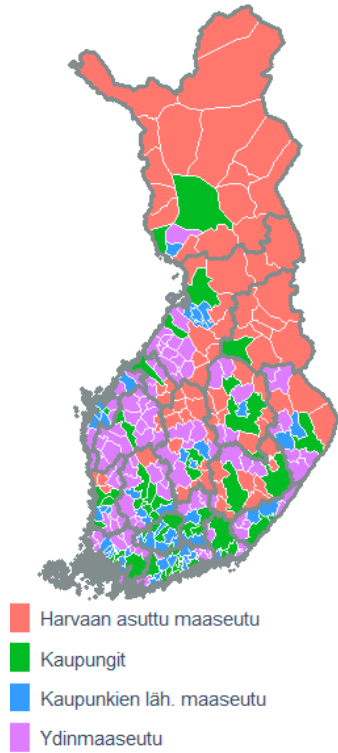

Yhtenäisestä keskiväkiluvun kehityksestä huolimatta maakuntien väestöprofiileissa on myös eroavaisuuksia. Pohjois-Suomen maakunnissa keskiväkiluku on keskiarvoa suurempi keväällä, kesällä ja syksyllä, mutta Etelä-Suomessa maakuntien keskiväkiluvun vaihtelu on selkeämpää kesä- ja talvikuukausien välillä. Erityisesti Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla keskiväkiluku kasvaa matkailun myötä myös tammi- ja maaliskuussa (kuva 10). Esimerkiksi Lapissa keväällä maaliskuussa keskiväkiluku on yli 15 000 asukasta suurempi kuin maakunnassa keskimäärin tai esimerkiksi helmikuussa. Etelä-Savo, Päijät-Häme ja Ahvenanmaa ovat puolestaan hyviä esimerkkejä maakunnista, joissa keskiväkiluvun kasvu tapahtuu käytännössä ainoastaan kesäaikaan (kuva 25).

Uusimaa ja Pohjois-Pohjanmaa eroavat muista maakunnista väestökehityksessä siten, että niissä keskiväkiluku on kaikista selkeimmin alimmillaan kesäaikaan (kuva 25). Suurimmat maakunnittaiset vaihtelut ovat havaittavissa Uudellamaalla, jossa heinäkuussa keskiväkiluku on kaupungeissa yli 150 000 asukasta keskimääräistä keskiväkilukua alhaisempi. Vastaavasti Etelä-Savossa maakunnan keskiväkiluku kasvaa yli 30 000 asukkaalla kesä- ja heinäkuussa. Myös Päijät-Hämeessä, Keski-Suomessa, Pirkanmaalla ja Varsinais-Suomessa keskiväkiluku kasvaa maaseutukunnissa yli 10 000 asukkaalla. Näissä maakunnissa on myös huomattava, että samanaikaisesti keskiväkiluku vähentyy merkittävästi kaupungeissa (kuva 25).

Kuva 25. Keskiikäkiluvun muutokset maakunnittain kuntaluokissa 3/2020–2/2021.

Maakunnat ja kuntaluokat

Aineisto: Telia Crowd Insights & Tilastokeskus 2021;
Analyysi: SOMPA-hanke

6.2.2 Keskiväkiluvun vaihtelun yhteys muihin väestömuutoksen osatekijöihin

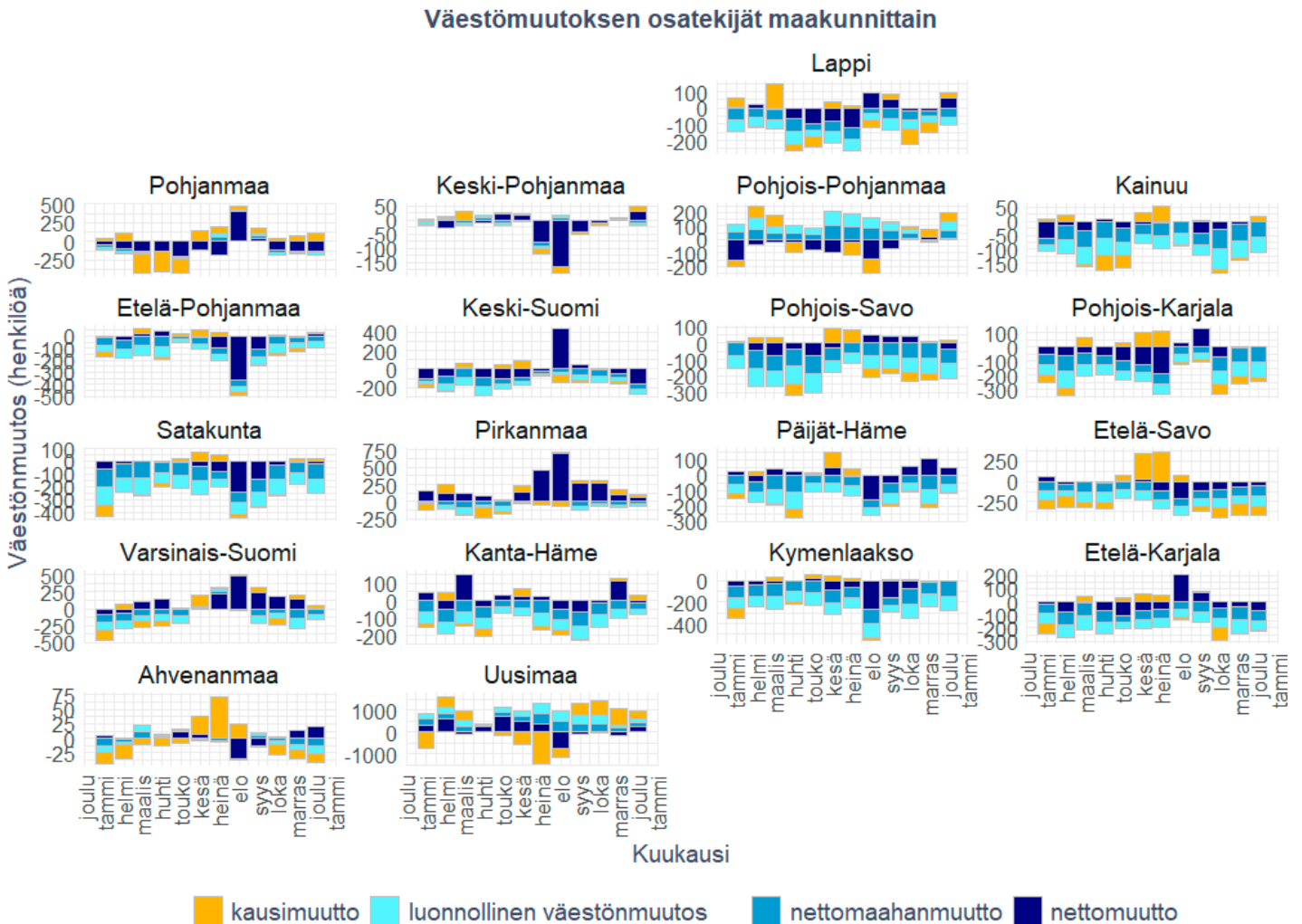
Keskiväkiluvun muutokset maakunnissa suhtautuvat hyvin eri tavoin muihin maakuntien väestökehityksen osatekijöihin (kuva 11). Edellisessä luvussa havaittiin, että maakunnat eroavat toisistaan merkittävästi keskiväkiluvun kehityksessä, mutta maakuntien välillä on kuukausittain merkittäviä eroja myös luonnollisessa väestömuutoksessa, nettomuuttoliikkeessä ja nettomaahan muutossa.

Useassa maakunnassa, kuten Kainuussa, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa, väestökehitystä määrittä tarkastelu ajanjaksolla ensi sijassa luonnollinen väestömuutos, joka viittaa näiden maakuntien ikärakenteen varhaisempaan ikääntymiseen suhteessa muihin maakuntiin. Ainoastaan kahdessa maakunnassa, Uudellamaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla, luonnollinen väestömuutos oli 12 kuukauden aikana positiivinen. Havainto viestii siitä, että aluerakenteen kehitystä määrittää useassa maakunnassa enemmän luonnollinen väestömuutos kuin nettomuuttoliike.

Koronapandemian aikana myös nettomuuttoliikevirrat ovat muuntuneet merkittävästi maakunnissa ja niiden välillä. Viimeisimpien havaintojen perusteella esimerkiksi nettomuuton trendi on ollut harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun kunnissa huomattavasti korkeampi kuin kertaakaan aikaisemmin vuodesta 2008 alkavalla aikavälillä (Lehtonen 2021). Samalla kaupunkien muuttovoitto on pienentynyt merkittävästi (emt). Muuttovoittoa ovat maakunnista korona-aikana kokeneet Pirkanmaa, Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi, joissa muuttovoitto keskittyy erityisesti elokuuhun (kuva 26). Nettomuuton vaihtelua 12 kuukauden aikana kuvastaa se, että jokainen maakunta on ollut muuttovoittoinen vähintään yhtenä kuukautena. Nettomuuttoliikettä keskittyneempää on nettomaahanmuutto, jossa muuttovoitto keskittyy Suomessa kahteen maakuntaan: Uudellemaalle ja Pohjois-Pohjanmaalle (kuva 26).

Keskiväkiluvun vaihtelun merkitys maakunnissa kuvautuu hyvin esimerkiksi Etelä-Savossa ja Kainuussa, jossa kausittainen kasvu keskiväkiluvussa on merkittävää, koska muut väestökehityksen osatekijät ovat maakunnassa negatiiviset. Alueen käyttö voikin kausittain vaihdella hyvin merkittävästi, vaikka muuten alueen väestökehitys olisi laskeva. Tämä korostaa tarvetta kuvata alueiden väestökehitystä muutenkin kuin ainoastaan tilastoidulla väkiluvulla.

Kuva 26. Väestömuutoksen osatekijät maakunnissa 3/2020–2/2021. Osatekijöiden suurien skaalaerojen vuoksi kuvassa 1 henkilön muutos kausimuutossa tarkoittaa oikeasti 100 henkilön muutosta maakunnan keskiväkiluvussa.

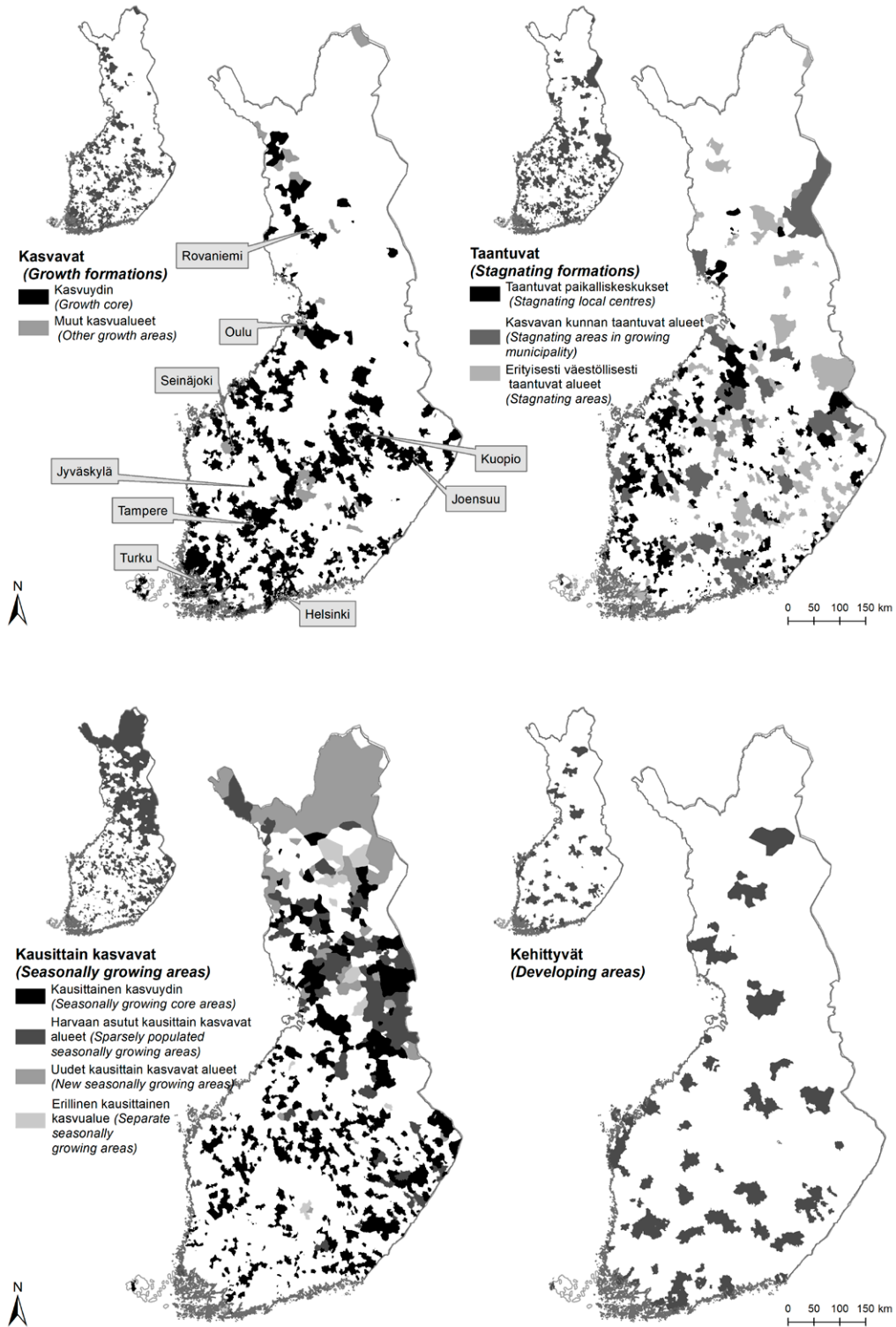

Aineisto: Telia Crowd Insights & Tilastokeskus 2021;
Analyysi: SOMPA-hanke

6.2.3 Kausiväestö muuttaa kuvaa aluerakenteesta

Väestömuutosten dynaamisuuden tunnistaminen on tärkeää, sillä kun otetaan huomioon yhteen kotikuntaan perustuvien väestötilastojen lisäksi myös alueiden keskiväkiluku tai kausiväestö, on aluerakenteen kehitys aiemmin tiedettyä moninaisempaa (Alasalmi ym. 2020). Seuraavassa asemoidaan alueiden kausiluonteinen käyttö aluekehityksen isoon kuvaan ja tarkastellaan sen merkitystä yhteiskunnan kehittämisen ja toimintojen suunnittelussa kahdella konkreettisella esimerkillä. Tarkastelu täydentää edellä olevaa politiikkaohjausta koskevaa keskustelua. Aikaisemmassa tutkimuksessa muodostetut aluerakenteen alumuodostumat (10 muodostumaa) on koottu kuvaan 27.

Kuva 27. Aluerakenteen alumuodostumat Suomessa. (Lähde: Lehtonen ym. 2020).

Kun kausiasuminen otetaan huomioon aluekehityksen osatekijänä, Suomen pinta-alasta hieman yli 41 prosenttia kuului vuonna 2016 kausittain kasvavaan aluemuodostumaan. Näiden alueiden vetovoima linkittyy asuinympäristön liittyviin hyvinvoinnin osatekijöihin, kuten väljyyteen ja luontoyhteyteen. Ne eroavat selvästi suurimpien kaupunkialueiden menestystä luovista niin sanotuista kovista kilpailukytekijöistä. Aluerakenteessa kasvu oli myös tiedettyä yleisempää, ja kausittain kasvavien alueiden verkosto ulottui Etelä-Suomesta Lappiin asti. Taantumisen oli aluerakenteessa aiemmin esitettyä suppeampaa ja pirstoutunutta, koska vain neljäsosa Suomen pinta-alasta luokitutti kokonaan taantuvaksi alueeksi. (Alasalmi ym. 2020.)

Alueet kehittyvät osana alueverkostoja, jotka alueiden välisen vuorovaikutuksen myötä määrittävät aluerakennetta (Odland 1988; Partridge ym. 2007). Alueiden kytkeytyminen toisiin alueisiin on tärkeä osa aluerakenteen kehityksen ymmärtämistä, koska hallinnolliset rajat ovat usein keinotekoisia, eivätkä ne rajoita ihmisten liikkumista alueelta toiselle. Eri tavoin kehittyvät aluemuodostumat kuvaavat aluerakenteen kehitystä luonnollisemmin (Assunção ym. 2006), ja tarjoavat mahdollisuuden ymmärtää alueiden aktiivisuutta ja kehitystä syvällisemmin.

Kaksijakoisen kasvu–taantumisen-jaottelun sijaan aluerakenteessa on useita sävyjä, joiden myötä aktiivisuutta on alueilla oletettua tasaisemmin. Aluerakenteen kehitys on saanut erilaisia muotoja, mikä avaa tulevaisuudessa monia kehityssuuntia. Alueellisen tasapainon näkökulmasta olisi tärkeää, että aluerakenteen kehityksen positiiviset sävyt vahvistuisivat myös kaupunkien ulkopuolella. Osaltaan tämän ratkaisee paikkariippumattoman yhteiskunnan kehitys ja erityisesti se, miten vahvasti työpaikat seuraavat tulevaisuudessa ihmisiä (Tervo 2019). Toisaalta kyse on myös aidosti siitä, että tunnistetaan vaihtoehtoja keskusk-sien leviämisaikutuksiin perustuvalla aluekehittämiselle (Lehtonen 2015). Aluekeskus- ja innovaatiopolitiikkaan pohjautuva aluepolitiikka ei tunnista esimerkiksi kausittain kasvavien alueiden vahvuuksia.

6.2.4 Keskiväkiluvun vaihtelu haastaa yhteiskunnan suunnittelua

Monipaikkainen asuminen tuottaa isolle osalle suomalaisista heidän arvostamaansa hyvinvointia, kuten väljyyttä ja yhteyttä luontoon (Mökkibarometri 2021). Sen merkitys on osalle alueita ja niiden elinvoimaisuudelle huomattava, mutta helposti saatavilla olevan tilastoinnin puuttuessa se on ollut puutteellisesti noteerattu ilmiö, kun tarkastellaan esimerkiksi yhteiskunnan toimintojen suunnittelua. Yhteiskunnan tasa-arvoisempaa suunnittelua varten tulisi ymmärtää paremmin, millä tavalla alueita käytetään vuoden eri aikoina ja mikä merkitys alueiden monipaikkaisella ja osa-aikaisella käytöllä on infrastruktuurin ja palvelujen saatavuudessa.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella kausiväestö muuttaa palvelujen maantieteellistä kysyntää vuoden aikana ja tarjoaa esimerkiksi maaseudulle uusia mahdollisuuksia vahvistaa kausittaisia palveluja (Lehtonen ym. 2019), jos kausiväestö tunnistetaan osaksi alueita käyttävää väestöä. Aluerakenteen moninaisuuden tunnistaminen on olennaista myös aluekehityksen todellisen tilannekuvan tuottamisessa aluekehittämisen ja -politiikan tarpeisiin, kuten edellisessä luvussa huomattiin. Puutteellinen tieto alueiden käytöstä ja käytötarpeista voi johtaa infrastruktuurin alikehittymiseen tai harhaiseen kuvaan sen vajaa-käytöstä ja heikentää näin monipaikkaisuuden kohteena olevien alueiden kehitysedellytyksiä tulevaisuudessa (Weber 2012). Tämä koskee erityisesti kausittain kasvaneita alueita ja niiden tulevaa kehitystä. Kun ihmiset liikkuvat entistä enemmän, heikkenee pysyvään asumiseen pohjautuvan tilastoinnin kyky tunnistaa alueiden käyttöä ja aluerakennetta.

Tässä alaluvussa käydään kahdella tiiviillä esimerkillä läpi haasteita, jotka liittyvät kausiväestön liikkuvuuteen osana monipaikkaista yhteiskuntaa.

6.2.4.1 Keskiväkiluvun vaihtelu heikentää mobiiliyhteyksien keskimääräistä latausnopeutta

Keskiväkiluvun vaihtelun yhteyttä mobiiliyhteyksien latausnopeuksiin ei ole Suomessa tiettävästi aiemmin tarkasteltu. Teema on kuitenkin merkittävä, sillä digitalisaatio ja sen yhtenä keskeisenä elementtinä tietoliikenneyhteydet kytkeytyvät vahvasti siihen, miten eri alueet voivat nyt ja tulevaisuudessa hyödyntää yhteiskunnan muutosten tuomat mahdollisuudet ja ylipäättään asemoituvat alati muuttuvassa yhteiskunnassa. Tässä alaluvussa tarkastellaan keskiväkiluvun muutosten yhteyttä kuntien ja kuntaluokkien mobiiliyhteyksien latausnopeuksiin. Keskiväkiluvun muutoksia kuvataan variaatiokertoimella, joka käytettiin aiemmin luvussa 6.2.1. Tietoliikenneyhteyden nopeuden eli sen käytettävyyden mittarina käytetään mobiiliyhteyden latausnopeutta. Aineistona analyysissä on käytetty Ooklan nopeustestiaineistoa, jossa jokaisella kvartaalilla on noin 90 000 havaintopistettä ympäri Suomea. Aineistoon liittyy epävarmuuksia, koska sen edustavuutta ei voida arvioida. Aineisto voidaan tulkita näytteenä, josta lasketut tiedot ovat suuntaa antavia arvioita tietoliikenneyhteyksien nopeuksista. Hyödynnämme tarkastelussamme myös paikkatietopohjaisen kaupunki–maaseutu-luokituksen kunnittaiseksi yleistettyä kuntaluokitusta.

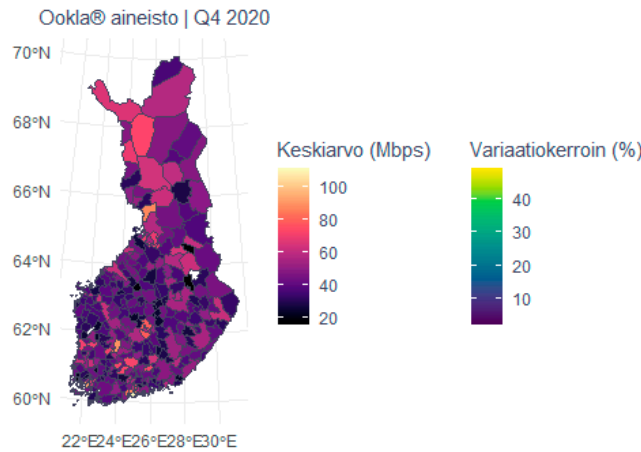
Mobiiliyhteyksien latausnopeudet ovat alhaisimmat harvaan asutulla maaseudulla, vaikka harvaan asutun maaseudun kuntien kesken on paljon vaihtelua keskimääräisissä latausnopeuksissa (kuva 28). Korkeimmat keskimääräiset latausnopeudet ovat jakauman perusteella kaupungeissa, joissa keskiarvo oli vuoden 2020 viimeisellä kvartaalilla hieman alla 60 Mbps. Myös muissa maaseutuluokissa latausnopeudet ovat selvästi kaupungeja alhaisemmat (kuva 28). Kiinnostava havainto kuvassa 10 liittyy mobiiliyhteyksien keskimääräisten latausnopeuksien ja keskiväkiluvun variaatiokertoimen väliseen yhteyteen. Korrelaatioanalyysin perusteella keskiväkiluvun vaihtelu on kunnissa selvästi yhteydessä

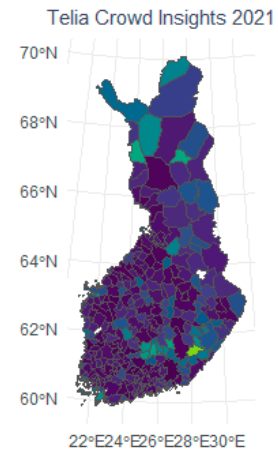
latausnopeuksien suuruuteen: mitä suurempi keskväkiluvun vaihtelu kunnassa on, sitä alhaisempi on myös mobiiliyhteyksien keskimääräinen latausnopeus kunnassa ($r = -0,179$, p -arvo 0,002) (kuva 28). Havainto on tärkeä mobiiliyhteyksien kehittämisen näkökulmasta ja viittaa siihen, että tietoliikenneverkkojen mitoitus tunnistaa huonosti alueita käyttävän väestön vaihtelua. Siksi keskväkiluvun vaihtelu eli monipaikkaisuus kunnissa tulisi huomioida nykyistä paremmin mobiiliyhteyksien rakentamisessa ja kehittämisessä, jotta alueilla pysyvästi asuvalle väestölle voidaan taata tasalaatuiset tietoliikenneyhteydet.

Kuva 28. Keskimääräiset latausnopeudet kunnissa ja sen yhteys kunnan keskväkiluvun hajontaan

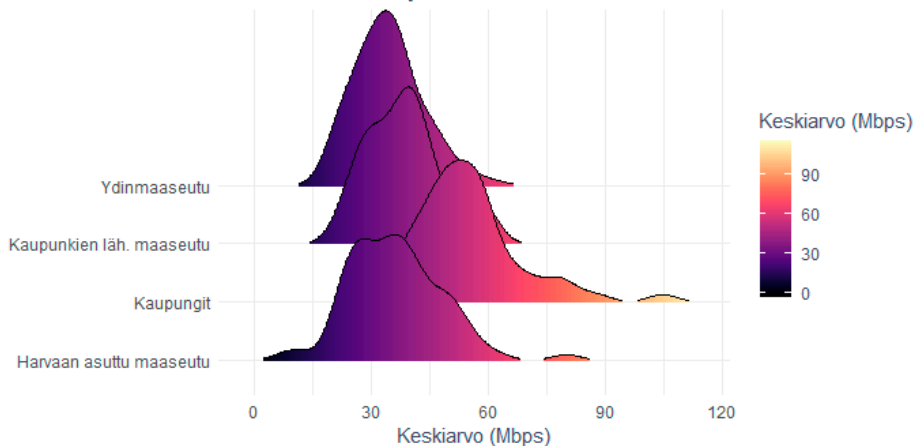
Keskimääräinen mobiiliyhteyden latausnopeus Suomessa kunnittain

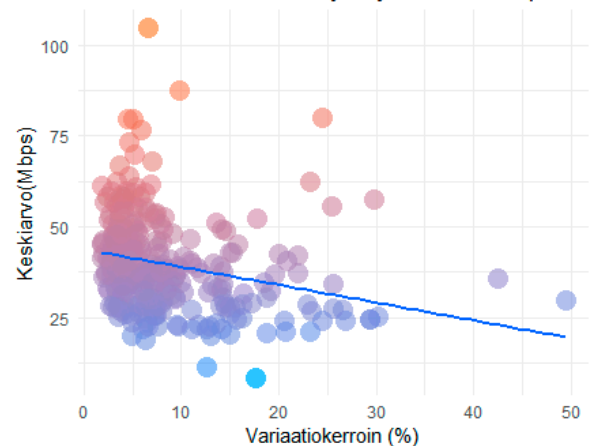
Suhteellinen vaihtelu keskväkiluvussa

Keskimääräinen mobiiliyhteyden latausnopeus kuntaluokittain

Suhteellinen vaihtelu keskväkiluvussa ja keskimääräinen mobiiliyhteyden latausnopeus

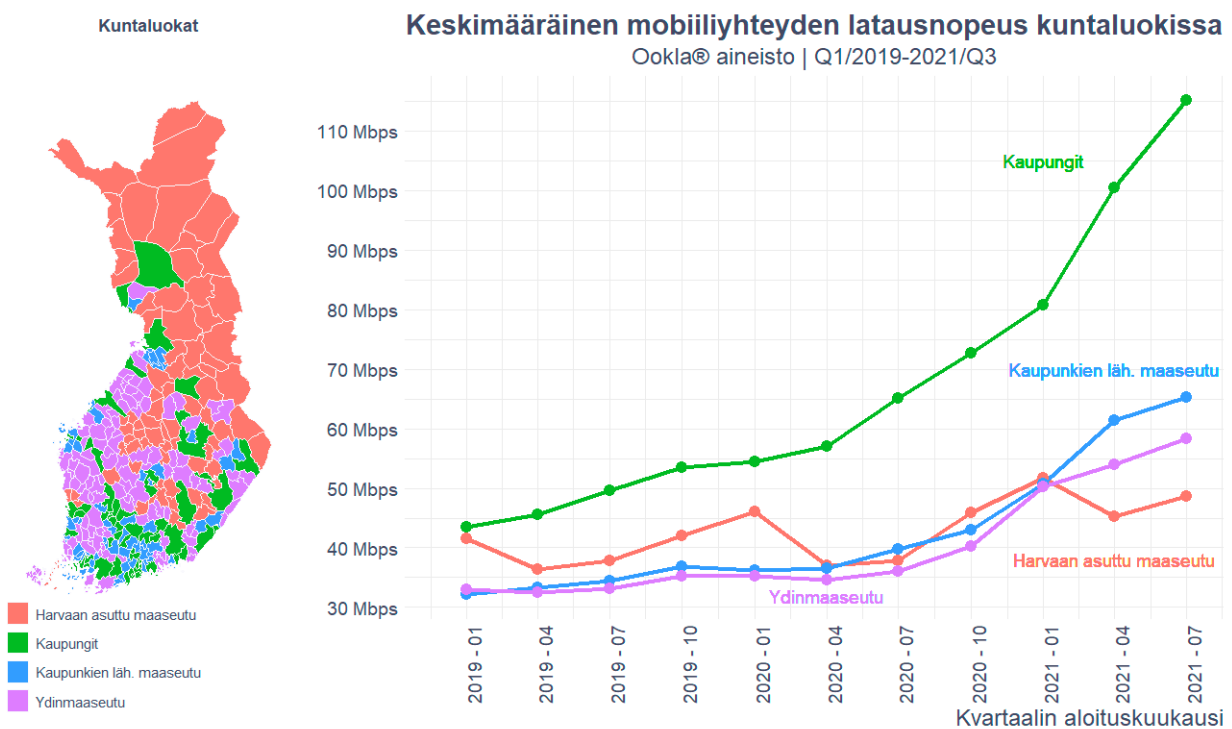

Keskiväkiluvun variaatiokertoimen yhteys mobiiliyhteyksien keskimääräisten latausnopeuksien kanssa näkyy myös aikasarjasta, jossa on kuvattu mobiiliyhteyksien latausnopeuksia kuntaluokittain. Kuntien välinen kehitys latausnopeuksissa on ollut hyvin erilaista kuntaluokissa vuodesta 2019 lähtien (kuva 14). Eniten yhteydet ovat aineistossa mobiiliyhteyksien latausnopeudet parantuneet kaupungeissa, joissa latausnopeudet ovat yli kaksinkertaistuneet. Toiseksi eniten parannusta on tapahtunut kaupunkien läheisellä maaseudulla, mutta tämänkin kuntaluokan ero keskimääräisessä latausnopeudessa vuoden 2021 kolmannella kvartaalilla on kaupunkeihin verrattuna lähes puolet pienempi. Ydinmaaseudun kunnissa latausnopeudet ovat parantuneet vuonna 2021, mutta ovat silti huomattavasti kaupunkeja alhaisemmat (kuva 28).

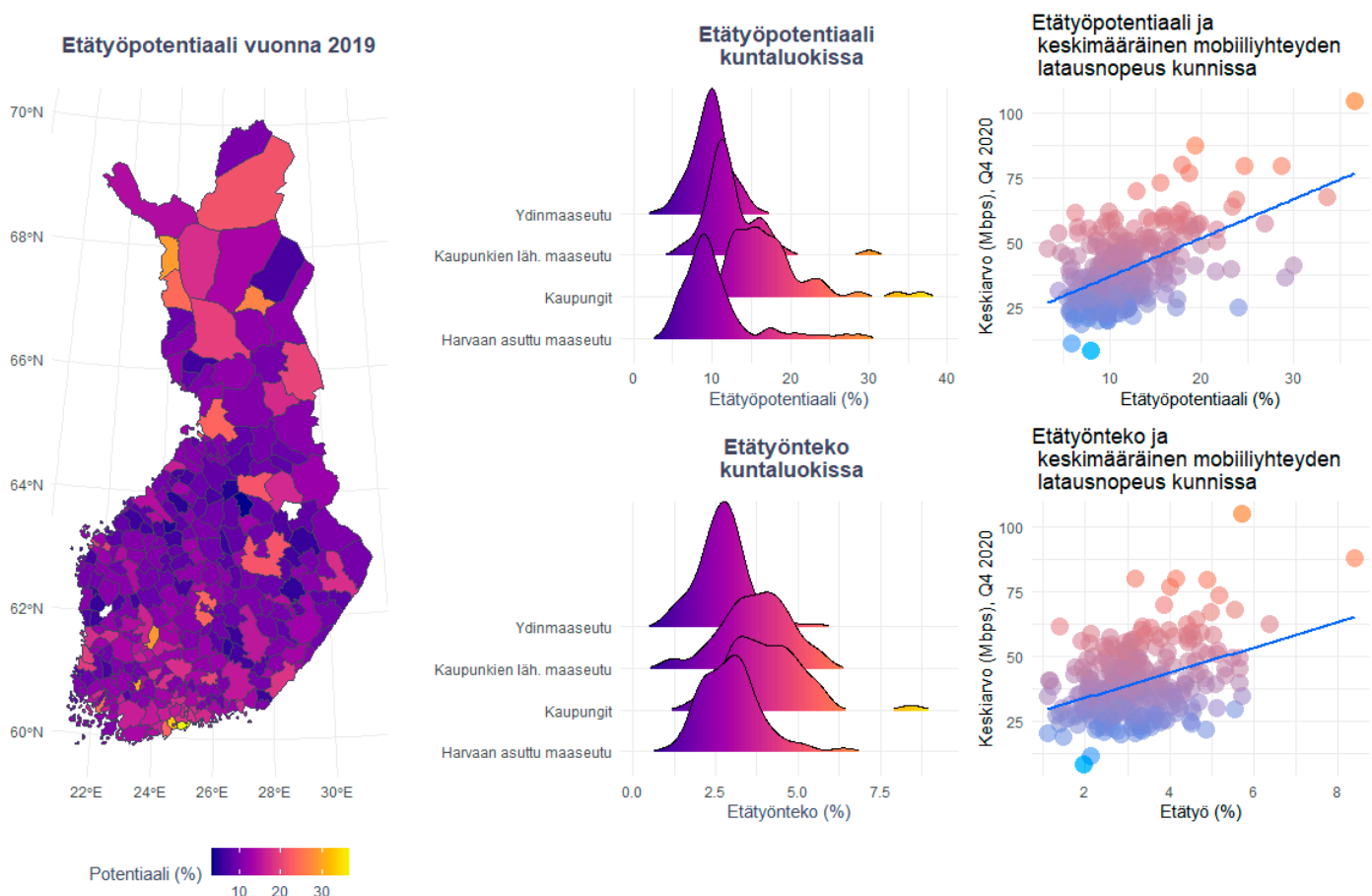
Harvaan asutulla maaseudulla parannusta mobiiliyhteyksien latausnopeuksissa on tapahtunut vähiten (kuva 29). Latausnopeuksien ero kaupunkien ja harvaan asutun maaseudun kuntien kesken on yli kaksinkertainen. Harvaan asutun maaseudun kuntien keskimääräiset latausnopeudet olivat vuoden 2021 kolmannella kvartaalilla samalla tasolla kuin kaupunkien latausnopeudet kaksi vuotta aiemmin vuonna 2019. Harvaan asutun maaseudun kuntaluokalle on myös tunnusomaista suuret kausittaiset vaihtelut latausnopeuksissa (kuva 29), joiden yllä osoitettiin liittyvän kuntien keskiväkiluvun vaihteluun.

Kuva 29. Mobiiliyhteyksien keskimääräisten latausnopeuksien muutos kvartaaleittain kuntaluokissa 1/2019–3/2021

Mobiiliyhteyksien nopeuden merkitys korostuu kunnissa etäyönteön yleisyydessä sekä etäyöpotentialissa. Seuraavassa analyysissä etäyöntekemisen tiedot pohjautuvat vuoden 2019 verotustietoihin, jotka ovat saatavissa kunnittain Verohallinnon tietokannasta. Analyysissä käytetään myös etäyöpotentialiaa, joka laskettiin yksinkertaisesti suhteellisenä osuutena kaikista kunnan työpaikoista, joissa oletetaan, että pystytään tekemään etätyötä. Korrelaatioanalyysin perusteella mobiiliyhteyksien keskimääräiset latausnopeudet ovat yhteydessä sekä etäyöntekemisen yleisyyteen ($r = 0,439$, p -arvo $< 0,001$) että myös kunnan etäyöpotentialiin ($r = 0,549$, p -arvo $< 0,001$) (kuva 30). Korrelaatioanalyysit osoittavat ainakin osin sen, että alueiden välillä on isoja eroja elinkeinorakenteen kehityksessä ja kehitysmahdollisuuksissa. Kuntien väliset erot tietoliikenneyhteyksien laadussa osoittavat myös, että kuntien välillä on isoja eroja mahdollisuuksissa hyötyä paikkariippumattoman yhteiskunnan kehityksestä.

Kuva 30. Etäyöpotentialia ja etäyönteön tekeminen kunnissa ja kuntaluokissa sekä näiden yhteys mobiiliyhteyksien keskimääräisiin latausnopeuksiin

Havainnot mobiiliyhteyksien latausnopeuksien kuntaluokittaisista ja kunnittaisista eroista osoittavat, että digitaalisella syrjäytymisellä on myös maantieteellinen ulottuvuus. Ihmisten kausittainen muuttaminen ja tähän liittyvä monipaikkaisuus syventää tätä syrjäytymistä erityisesti niissä kunnissa, joissa keskiikäiluvun variaatiokerroin on suuri. Siksi keskiikäiluvun vaihtelu alueilla tulisi huomioida nykyistä paremmin infrastruktuurin suunnittelussa, kuten mobiiliyhteyksien lasku kesäaikaan osoittaa. Edellä tehtyjen havaintojen perusteella erityistä huomiota on kiinnitettävä harvaan asutun maaseudun tilanteeseen, mutta myös kausimuuttoa kokevien kuntien erityisolosuhteet tulisi huomioida tietoliikenneyhteyksien kehittämisessä.

6.2.4.2 Keskiikäiluvun vaihtelu muuttaa ensihoitoyksiköiden optimaalista sijoittumista vuoden aikana

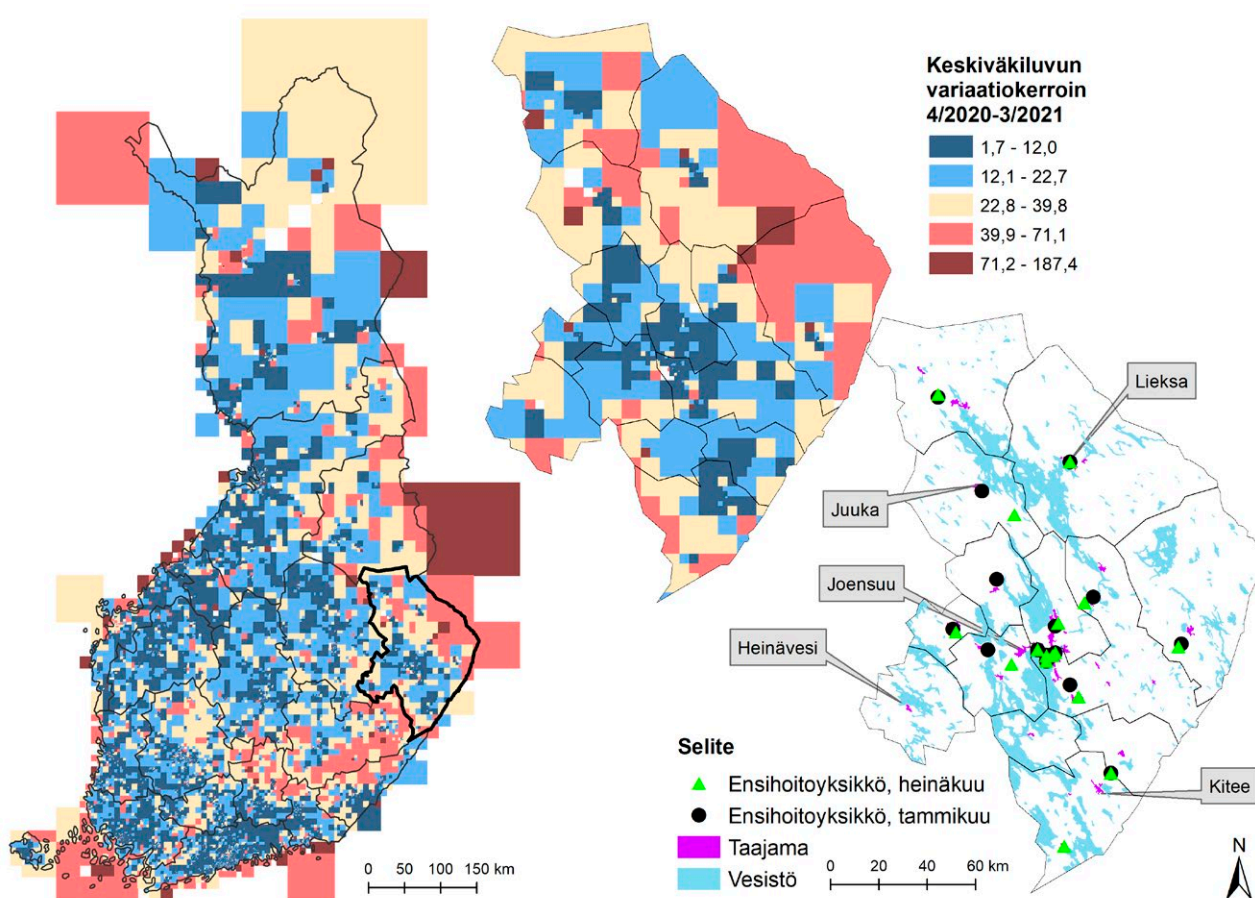
Tässä esimerkissä havainnollistetaan Telian mobiilidatasta lasketun keskiikäiluvun muutoksen vaikutusta ensihoitoyksiköiden optimaaliseen sijoittumiseen Pohjois-Karjalassa. Esimerkissä optimoidaan sijaintipaikat ensihoitoyksiköille. Optimointi on suuntaa antava, sillä optimointiin liittyy paljon tulokseen vaikuttavia tekijöitä, joita ei ole validoitu. Siksi esimerkki havainnollistaa karkeasti keskiikäiluvun vaihtelun merkitystä ensihoitoyksiköiden sijoittumiseen, jos ensihoitoyksiköt sijoitetaan alueelle siten, että mahdollisemman iso osa väestöstä on mahdollisimman nopeasti ensihoitoyksiköiden saavutettavissa. Optimointiin liittyy monia heikkouksia, joita on huomioitu hankkeessa kirjoitettavassa tieteellisessä artikkelissa. Heikkouksista merkittävin on se, että optimointi perustuu yksistään keskiikäilukuun, eikä se huomioi alueiden välisiä eroja väestörakenteessa tai mahdollisessa ensihoidon tarpeessa. Näistä syistä kartassa esitettävää tulosta voidaan pitää havainnollistavana esimerkkinä, joka kuvaa alueen dynaamista väestömuutosta suhteessa ensihoidon tarpeeseen.

Pohjois-Karjala on yksi niistä maakunnista, joissa keskiikäiluku kasvaa erityisesti kesäkuukausina (kuva 17). Heinäkuun keskiikäiluku Pohjois-Karjalassa on 181 079 asukasta, joka on 19 045 asukasta enemmän kuin tammikuussa, jolloin keskiikäiluku on 162 034 asukasta. Väestömäärän kasvun lisäksi alueella väestö jakautuu alueelle eri tavoin eri vuoden aikoina. Esimerkiksi heinäkuussa maaseutualueiden väkiluku on 12 647 asukasta suurempi kuin tammikuussa. Väestömäärän tai sijoittumisen muutokset eivät kuitenkaan vaikuta alueen ensihoitoyksiköiden sijoitteluun, sillä 16 ensihoidon yksikköä päivystää Pohjois-Karjalassa tammi- ja heinäkuussa riippumatta alueen keskiikäiluvun kehityksestä.

Ensihoitoyksiköiden optimoidut sijaintipaikat eroavat toisistaan tammi- ja heinäkuussa Pohjois-Karjalassa pääasiassa vain kahdessa paikassa (kuva 31). Näistä muutoksista toinen sijaitsee Juuassa ja toinen Kiteellä. Juuassa ensihoitoyksikkö siirtyy lähemmäs Kolin aluetta ja Kiteen eteläosaan sijoittuisi uusi yksikkö. Muuten maakunnan ensihoitoyksiköiden sijoittumisessa ei tapahdu suuria muutoksia kuukausien välillä, vaikka väestön hajaantumisen myötä ensihoitoyksiköt siirtyvät useassa paikassa hieman taajamien ulkopuolelle (kuva

31). Optimointiesimerkki näyttää tiivistetysti sen, miten monipaikkaisuus haastaa yhteiskunnan kriittisten toimintojen suunnittelua. Haaste koskettaa alueita ja yhteisöjä eri tavoin riippuen niiden suhteesta monipaikkaisuuteen.

Kuva 31. Keskiväkiluvun variaatiokerroin Telian ruutuaineistossa ja optimoidut sijaitipaikat ensihoitoyksiköille tammi- ja heinäkuussa.

6.2.4.3 Väestön liikkuminen sairaanhoitopiirien välillä muuttaa päivystyskäyntien jakautumista vuoden aikana

Tämän alaluvun toisessa esimerkissä tarkastellaan lyhyesti, miten sairaanhoitopiirien alueilla monipaikkainen väestö vaikuttaa sairaanhoitopiirien kiireelliseen päivystystoimintaan. Tarkastelussa käytetään Telian mobiilidataa, josta on laskettu sairaanhoitopiirien alueille kuukausittain keskimäärin matkustava yön yli viipyvä väestömäärä (ks. Liite 6). Päivystyskäynnit on poimittu valtakunnallisesta sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonkeruu- ja

raportointijärjestelmä Hilmosta, josta on kuukausittain saatu tieto päivystyksessä käyneiden henkilöiden kotikunnasta ja päivystyksen palvelupaikasta. Näistä tiedoista voidaan laskea sairaanhoitopiirien ulkopuolella asuvien päivystyskäyntimäärät. Näiden tietojen yhteistarkastelulla voidaan havainnollistaa monipaikkaisen väestön vaikutusta sairaanhoitopiirien kiireelliseen päivystystoimintaan. Kiireellinen hoito annetaan aina riippumatta henkilön kotipaikasta, ja kustannuksista on vastuussa henkilön kotikunta. Siten päivystyskäynnit eivät aiheuta taloudellista taakkaa päivystystä järjestävälle sairaanhoitopiirille, mutta ne voivat ruuhkauttaa ja kuormittaa päivystystä, joka on mitoitettu paikalliselle väestölle.

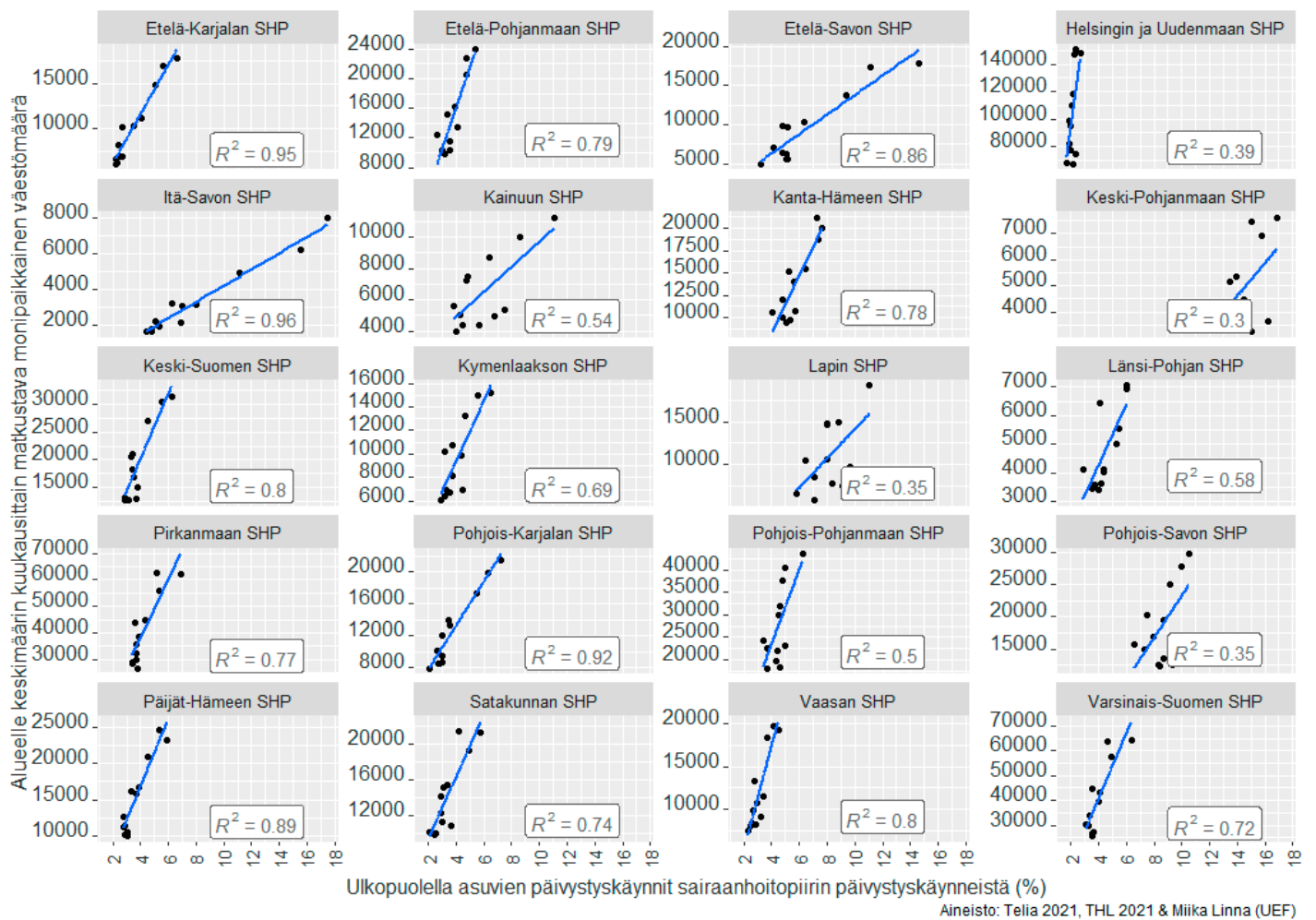
Sairaanhoitopiirien välillä on isoja eroja siinä, miten voimakkaasti alueelle tulevan monipaikkaisen väestön määrä on yhteydessä sairaanhoitopiirin ulkopuolella asuvien osuuteen sairaanhoitopiirin päivystyskäynneistä (kuva 32). Kuvaan on sairaanhoitopiireille sovitettu regressiomallit, joilla kuvataan alueille kuukausittain matkustavan monipaikkaisen väestön määrän ja sairaanhoitopiirin ulkopuolella asuvien päivystyskäynneistä osuuden välistä yhteyttä. Mitä korkeampi on kuvaan lisätty regressiomallin selitysaste (R^2), sitä selvempi yhteys monipaikkaisen väestömäärän lisääntymisellä on ulkopuolella asuvien päivystyskäyntien osuuteen. Sairaanhoitopiireistä voimakkain yhteys näiden muuttujien välillä on Itä-Savossa, Etelä-Karjalassa, Päijät-Hämeessä ja Etelä-Savossa (kuva 18). Kaikki nämä luetellut sairaanhoitopiirit ovat alueita, joissa on paljon vapaa-ajan asutusta. Heikoin yhteys muuttujien välillä on Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiireissä (kuva 32). Näissä sairaanhoitopiireissä keskiväkiluvulla voidaan huonointen ennustaa ulkopuolisten osuutta sairaanhoitopiirin päivystyskäynneistä.

Sairaanhoitopiirien välillä on eroja myös monipaikkaisen väestön osuudessa sairaanhoitopiirien päivystyskäynteihin. Tämä havainnollistuu kuvassa 32 siitä, että regressiosuoran leveys suhteessa x-akseliin vaihtelee sairaanhoitopiireittäin. Itä-Savon, Etelä-Savon ja Kainuun sairaanhoitopiireissä monipaikkaisen väestön määrän kasvu lisää suhteellisesti eniten alueen ulkopuolisten osuutta päivystyskäynneistä (kuva 32). Esimerkiksi Itä-Savon sairaanhoitopiirissä monipaikkaisen väestön kasvaminen yhdellä prosentilla alueen keskiväkiluvusta lisää ulkopuolisten osuutta päivystyskäynneistä noin 1,7 prosenttia. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä vastaava yhteys on heikompi, sillä yhden prosentin kasvu lisää ulkopuolisten osuutta sairaanhoitopiirin päivystyskäynneistä vain 0,06 prosenttia.

Edellä esitetyt tulokset havainnollistavat, että monipaikkaisuus voi vaikuttaa moniin yhteiskunnan tuottamiin palveluihin ja niihin varautumiseen. Sairaanhoitopiirien väliset erot viittaavat siihen, että monipaikkaisessa väestössä ominaisuuksissa ja viipymässä on sairaanhoitopiirien kesken isoja eroavaisuuksia, jonka vuoksi monipaikkaisen väestön vaikutukset vaihtelevat alueittain. Havainnot tukevat näkemystä siitä, että monipaikkaisuutta tulisi huomioida tulevaisuudessa nykyistä enemmän myös palvelujen suunnittelussa. Tätä korostaa myös viimeisimmät väestöennusteet, joissa tilastoidun väestön määrän ennakoitaan

laskevan lähitulevaisuudessa useimmissa sairaanhoitopiireissä. Tällöin monipaikkaisen väestön osuus suhteessa alueella pysyvästi asuvaan väestöön voi kasvaa, jolloin alueiden palvelumitoitukset vääristyvät suhteessa kausittaiseen palvelukysyntään. Aiheesta tarvitaan tulevaisuudessa lisätutkimusta muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskusten toiminnan suunnittelussa. Tutkimusta tarvitaan myös siksi, että osa-aikainen asuminen ja monipaikkaisuus eivät ole kestävää, jos esimerkiksi palveluiden tuotannossa tai infrastruktuurissa ei ole eri mittakaavoihin perustuvia skaalautuvia ratkaisuja ja järjestelmiä, jotka eivät pysty mukautumaan nykyistä dynamisemmin kysynnän muutokseen eri vuodenaikoina.

Kuva 32. Sairaanhoitopiirien alueille kuukausittain matkustavan monipaikkaisen väestön määrä ja alueen ulkopuolella asuvien osuudet sairaanhoitopiirien päivystyskäynneistä 3/2020–2/2021.

7 Monipaikkaisuuden ohjauskeinot

Tässä luvussa käsitellään monipaikkaisuuteen suoraan tai välillisesti liittyviä ohjauskeinoja sekä ehdotetaan uusia kestävän monipaikkaisuuden ohjauskeinoja.

Ohjauskeinoilla ohjataan yhteiskunnan toimintaa. Ohjauskeinot perustuvat ohjausmalli-ajatteluun, jonka mukaan valituilla keinoilla pystytään saada aikaan tavoiteltuja vaikutuksia tai toimintaa. Lundqvistin (1987) ohjausmalli-ajattelu, joka kehitettiin julkisen hallinnon ohjauksen jäsentelyn välineeksi, jakaa ohjauskeinot eri tyyppeihin toimenpiteiden sekä vaikutusmahdollisuuksien mukaan (toimeenpano-ohjaus, normiohjaus, resurssiohjaus ja informaatio-ohjaus).

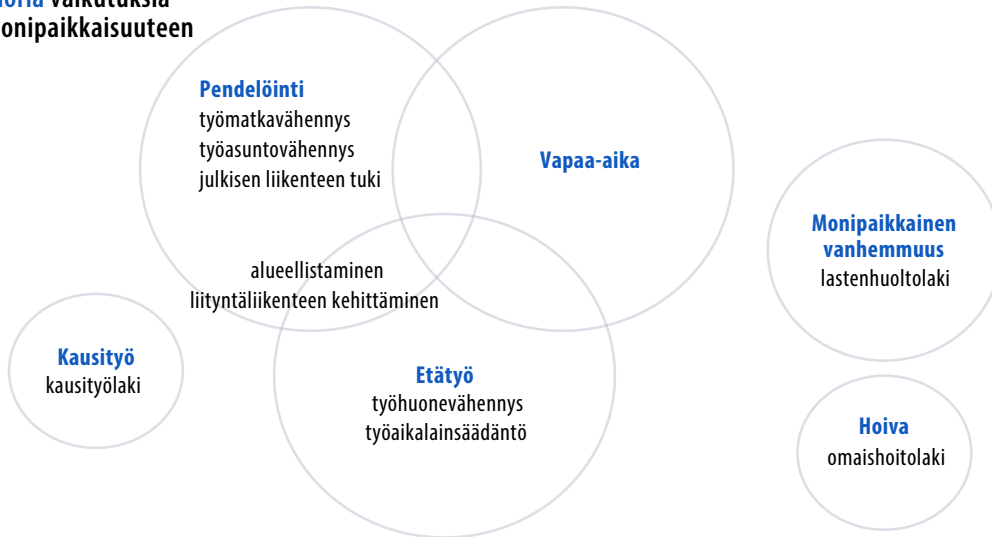
Tässä työssä tarkastellaan pääosin normiohjausta, resurssiohjausta sekä informaatio-ohjausta. Normi- eli säädösohjaus on suoraa ohjausta lakien ja sääntöjen avulla. Se on luonteeltaan velvoittavaa. Resurssiohjaus puolestaan ohjaa toimintaa resurssien, niiden kohdentamisen sekä niihin liittyvien sääntöjen kautta. Informaatio-ohjaus on puolestaan epäsuora ohjausmalli, jossa tuotetun ja jaetun tiedon tarkoituksena on tukea toivottua toimintaa. (Lundqvist 1987 ja 1992).

Monipaikkaisuuden ohjauskeinojen tarkastelu on haastavaa sekä monipaikkaisuuden moninaisuuden että siitä johtuvan mahdollisten ohjauskeinojen suuren määrän vuoksi. Sen vuoksi tässä työssä tehtiin ensin laaja tarkastelu ohjauskeinoista, joilla on mahdollista positiivista tai negatiivista vaikutusta monipaikkaisuuteen, joko suoraan tai epäsuorasti. Sen jälkeen tarkemman tutkimuksen kohteeksi valittiin ne ohjauskeinot, joilla nähtiin olevan eniten vaikutusta monipaikkaisuuteen (liite 7).

Tämän tarkastelun perusteella voidaan kuitenkin todeta, että monipaikkaisuuteen suoraan vaikuttavia ohjauskeinoja on vain vähän. Tämä siis tarkoittaa sitä, että useat monipaikkaisuuden muodot eivät ole olleet politiikkatavoitteita. Monipaikkaisuuteen eniten vaikuttavat suorat ohjauskeinot koskevat työntekoa (pendelöinti ja etätyö), ja ne toimivat henkilöverotuksen kautta. Lisäksi kausityölaki on suora ohjauskeino ulkomaisen kausityövoiman saamiseen (kuva 33). Sen sijaan vapaa-ajan monipaikkaisuutta ei edistetä tai rajoiteta siihen suunnitelluilla ohjauskeinoilla, vaan joillakin muihin tarkoituksiin suunnitelluilla ohjauskeinoilla on välillistä vaikutusta siihen (kuva 34).

Kuva 33. Ohjauskeinot, joilla on suoria vaikutuksia monipaikkaisuuteen

**Ohjauskeinot, joilla
suoria vaikutuksia
monipaikkaisuuteen**

Kuva 34. Ohjauskeinot, joilla on välillisiä vaikutuksia monipaikkaisuuteen

**Ohjauskeinot, joilla
välillisiä vaikutuksia
monipaikkaisuuteen**

7.1 Nykyiset monipaikkaisuuden ohjauskeinot Suomessa ja niiden puutteet

Työvoiman liikkuvuutta edistetään Suomessa eri verovähennyksillä (työmatka- ja työasuntovähennykset). Etätyötä puolestaan ovat suoraan edistäneet työhuonevähennys sekä uudistettu työaikalainsäädäntö.

Työmatkakuluvähennys (Liite 7) on ollut sellaisenaan voimassa vuodesta 2007 lähtien, jolloin työmatkakuluvähennyksen maksimimäärää korotettiin huomattavasti. Muutoksella pyrittiin erityisesti lisäämään työvoiman liikkuvuutta kasvukeskusten ulkopuolella. Enemmistö tuesta kohdistuu nykyisellään kuitenkin suurten kaupunkien kehyskuntiin. Osaltaan nykyinen malli kannustaa ihmisiä muuttamaan kehyskuntiin ja tuen nähdään kapitalisoituvan asuntojen hintoihin. Nykyisellään työmatkakuluvähennyksessä on 750 euron omavastuu, jonka ylittävältä osalta työmatkakuluvähennyksen suuruus riippuu kulkuneuvosta, paitsi julkisen liikenteen osalta, jonka korvausperuste on edullisin lipun hinta. Oman auton käytöstä aiheutuvat matkakulut voi vähentää ainoastaan tietyissä olosuhteissa (jos julkista liikennettä ei ole, matka tapahtuu yöllä, kävelymatka on vähintään kolme kilometriä tai odotusaika on yhteensä vähintään kaksi tuntia). Työmatkakuluvähennyksessä ei ole huomioitu kulkuneuvon saastuttavuutta vaan vähennyksen suuruus on sama diesel-, bensiini-, sähkö- ja kaasuautoille.

Työmatkakuluvähennyksen valvonta on haasteellista, sillä vero-ohjeiden mukaan matkakulut tulisi ilmoittaa vain toteutuneiden matkojen mukaan, eli etätyöpäivät tai muut säännöllistä työpaikalla käyntiä katkaisevat tilanteet tulee huomioida matkakuluissa. Lisäksi Verohallinnossa resurseja kuluu joukkoliikenteen käyttömahdollisuuksien selvittämiseen sekä päätöksistä tehtävien valitusten käsittelyyn. Työmatkakuluvähennykseen kohdistuu muutospainetta sekä sen hallinnollisen taakan että ympäristönäkökulmien vuoksi.

Työasuntovähennys edistää monipaikkaisuutta tukemalla työvoiman liikkuvuutta. Työasuntovähennystä voi saada 450 euroa kuukaudelta, jos varsinainen työpaikka ja työasunto sijaitsevat yli 100 kilometrin päässä vakituisesta asunnosta, jos se on vuokrattu työpaikan sijainnin takia ja jos työntekijällä on toinen varsinainen asunto. Työasuntovähennystä myönnetään täysien kuukausien osalta, eikä sitä voi saada omistusasunnosta. Työasuntovähennyksen suosio on kasvanut viime vuosina, mutta sen kokonaismittakaava on pieni verrattuna työmatkakuluvähennykseen. Verohallituksen tilastojen perustella voi päätellä, että siinä missä Uudellamaalla työasuntovähennystä saavat vähän koulutetut henkilöt, muilla alueilla työhuonevähennystä hyödyntävät erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon omaavat henkilöt. Työasuntovähennys on suhteellisen vähän hyödynnetty verovähennys, eikä siihen kohdistu suuria muutospainetta.

Työhuonevähennys edistää monipaikkaisuutta tukemalla työn tekemistä kotona tai vuokratuissa toimistossa. Työhuonevähennyksen oman asunnon käytöstä työtilana voi saada joko kaavamaisesti laskettuna tai todellisten kustannusten mukaan. Kaavamaisen vähennyksen määrä on 900, 450 tai 225 euroa riippuen kotona tehdyn työn määrästä. Yksinomaan työskentelyä varten vuokratun työtilan todelliset kustannukset (vuokra tai vastike tai coworking-tilan kuukausimaksut) sekä tiettyjä muita kuluja voi vähentää tulonhankkimismenoina. Erityisesti koronapandemian aikana etätöiden määrä nousi niillä aloilla, joilla etätöitä voi tehdä, ja kotona tehtävän etätöiden määrä nousi nopeasti. Työhuonevähennys, erityisesti kaavamaisesti laskettuna, on hallinnollisesti kevyt. Todellisten kulujen mukaan laskettuna työhuonevähennys painottaa pitkäaikaista etätöskentelyä, jossa on vuokrasopimus tai kuukausimaksu.

Työmatkakuluvähennys, työasuntovähennys ja työhuonevähennys liittyvät toisiinsa, ja niitä tulisi tarkastella kokonaisuutena. Hybridityön yleistyessä sekä työmatkakulut vähenevät, kun matkapäivät vähenevät, mutta myös työhuonevähennyksen suuruus riippuu tehtyjen etätöypäivien määrästä. On kuitenkin huomattava, että työhuonevähennyksen saa verovähennyksenä ainoastaan jo 750 euron tulonhankkimisvähennys ylittyy. Lisäksi asunnon ja työpaikan välisissä matkakuluissa omavastuu on 750 euroa, eikä tämä raja välttämättä ylity hybridityötä tekevällä.

Vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus

Mikäli perusterveydenhuolto muutettaisiin tulevaisuudessa myös ulkopaikkakuntalaisten saataville, voisi se kuormittaa palveluita epätasaisesti vuodenajan mukaan (Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020: 2). Tutkimuskirjallisuuden perusteella erityisesti monipalvelupisteet ja liikkuvat palvelut voisivat kuitenkin olla ratkaisu ongelmaan, koska ne sopivat parhaiten terveystalouden järjestämiseen kausivaihtelun mukaan (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 7). Toisaalta vapaa-ajan monipaikkaisuuden on myös nähty vahvistavan perusterveydenhuollon palveluita pysyvien asukkaiden näkökulmasta kasvavan kysynnän seurauksena (Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020: 2).

Sote-palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden haasteet voivat tulevaisuudessa rajoittaa vapaa-ajan monipaikkaisuutta tuntuvasti (Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020: 2). Ongelman ratkaisuksi on ehdotettu valtakunnallista etäterveyskeskusta, joka palvelisi erityisesti vapaa-ajan monipaikkaisuuden tarpeita (Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020: 3). Terveysteknologioiden ja etävastaanottojen vauhdikas kehitys viime vuosina on myös syytä tunnustaa ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia tulisi tarkastella monipaikkaisuuden näkökulmasta.

Lisäksi on ehdotettu oikeutta muuttaa perusterveydenhuollon hoitopaikkaa puolen vuoden välein nykyisen vuoden sijasta, mikä joustavoittaisi järjestelmää huomattavasti

(Parhiala, Pitkänen, Strandell, Rehunen & Suomela 2020: 3). Kaiken kaikkiaan ehdotetut muutokset parantaisivat terveystalouden saatavuutta sekä tukisivat monipaikkaista vapaa-aikaa entistä paremmin. On selvää, että muuttuneen monipaikkaisen toimintaympäristön johdosta tarvitaan käytäntöihin ja lainsäädäntöön muutoksia.

7.2 Kestävän monipaikkaisuuden ohjaukset tulevaisuudessa

Vaikka monipaikkaisuus on ilmiönä laaja ja epäyhtenäinen, on syytä huolehtia tarvittavista tukimekanismeista monipaikkaisuuden eri muodoille. Monipaikkaisuutta tulee ohjauksien näkökulmasta lähestyä ennen kaikkea tietty monipaikkaisuuden muoto kerrallaan, jotta ohjaukselle saadaan mahdollisimman tarkka ja haluttu vaikutus. Tässä yhteydessä on myös syytä pohtia, mitkä ovat ne monipaikkaisuuden muodot, joita on syytä erityisesti tukea ja joilla saadaan aikaan yhteiskunnallisesti positiivisia vaikutuksia. Tämän lisäksi monipaikkaisuutta tulee kehittää tunnistamalla eri kestävyysulottuvuudet (taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen) ja huomioida kestävyys myös ohjauksella muodostaessa ja politiikkatoimenpiteitä toimeenpantaessa.

Työhön liittyvän monipaikkaisuuden tärkeimmät muodot ovat etätö ja pendelöinti. Etätö on yleistä erityisesti tietointensiivisillä palvelualoilla, niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Koska näiden alojen työpaikat sijoittuvat tyypillisesti kaupunkeihin, etätöitä tekevät asuvat erityisesti kaupungeissa sekä kehyskunnissa. Etätöyhteistyön yleistymisen covid-19-pandemian aikana on lisännyt kotitalouksien tilan tarvetta. Tämä näkyy suurempien asuntojen ja erillistalojen kysynnän kasvuna sekä muuttovirran kääntymisenä kaupungeista pois päin.

Ennakointimallin tulosten perusteella koko maan tasolla pendelöivän väestön määrään vaikuttaa ennustemallissa eniten tuleva työllisyysaste. Nykyisellä pendelöintiasteella tapahtuva maltillinen pendelöivän väestön väheneminen perustuu taas työikäisen väestön supistamiseen noin 40 000 henkilöllä vuosien 2019–2030 aikana. Aluetasolla muutokset ovat suurempia. Mikäli työllisyysaste nousisi 75 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, pendelöinti voimistuisi etenkin suurten kaupunkiseutujen sisällä. Käytännössä keskittävän muuttoliikkeen takia yhä suurempi osa Suomen työvoimasta asuisi vuonna 2030 suurilla kaupunkiseuduilla, jonka seurauksena pendelöivän väestön määrä muualla maassa kehittyi heikosti.

Koska vapaa-ajan asuminen on volyymiltaan merkittävin monipaikkaisuuden muoto, monipaikkaisen väestön vaikutus näkyy etenkin kunnissa, joissa on paljon vapaa-ajan asuntoja. Näissä kunnissa väestöpohja saattaa kasvaa moninkertaisiksi yksittäisinä kuukausina, kun taas työhön liittyvä monipaikkaisuus, pendelöinti sekä etätöskentely vaikuttavat

merkittävästi etenkin suurten työssäkäyntialueiden päivä- ja yöväestön määrään. Myös esimerkiksi kausityö tuo etenkin tiettyihin maaseutukuntiin sekä (Lapin) matkailukuntiin kausittain merkittävästi työvoimaa.

Ennakointimallien perusteella väestön voimakas kasvu suurimmilla kaupunkiseuduilla, erityisesti Etelä-Suomessa, näkyy monipaikkaisen väestön määrän kasvuna. Lisäksi monipaikkaisuuden merkitys korostuu etenkin eteläisessä Suomessa ja eteläisen Suomen lähialueilla. Esimerkiksi vapaa-ajan asujien määrä kasvaa voimakkaasti Etelä-Suomen maakunnissa, ja osissa Päijät-Hämettä ja Etelä-Savoaa. Samoin työikäisen väestön keskittyminen suurille kaupunkiseuduille siirtää työn takia tehtävää liikkumista entistä vahvemmin kasvukolmion alueelle. Tässä mielessä tuleva monipaikkaisen väestönkehitys mukailee polarisoitunutta väestönkehitystä, mikä kasvattaa demografisia eroja maan sisällä. Väestön ikääntyminen ja kuolleiden määrän kasvu siirtää myös monipaikkaisen väestön painopistettä ennen kaikkea Etelä-Suomen alueelle.

Monipaikkaisen väestön huomiointi muuttaa kuvaa hyvin voimakkaasti muutamiin kuntiin keskittyvästä väestöstä, sillä kehyskuntien kasvu on huomattavaa. Tilastokeskuksen vuoden 2019 väestöennusteen mukaan vakituinen väestö keskittyy myös suurten kaupunkiseutujen sisällä lähinnä keskustaajunkiin ja muutamiin ydinkehyskuntiin. Sen sijaan monipaikkainen väestö kasvaa vahvasti huomattavasti laajemmalla vaikutusalueella. Tässä mielessä monipaikkaisen väestön huomiointi tasaa väestönkehityksen eroja erityisesti eteläisen Suomen alueella. Lisäksi monipaikkaisen väestön huomiointi muuttaa kuvaa esimerkiksi liikkumisen ja palveluiden tarpeesta varsinkin seuduilla, joilla on paljon vapaa-ajan asumista.

Monipaikkaisuuden yleistymisen haastaa suunnittelujärjestelmät sekä palvelut, jotka on laadittu vakituisten asukkaiden tilastojen sekä palvelutarpeen perusteella. Esimerkiksi sote- ja pelastuspalvelut eivät ole mitoitettuja väestön kausivaihtelua silmällä pitäen. Tämän vuoksi tärkeiden yhteiskunnan palveluiden suunnittelun tulisi huomioida monipaikkaisuus resurssisuunnittelussa. Tosin tähän tarvitsee parempaa tietoa monipaikkaisuuden eri muotojen yleisyydestä eri alueilla ja aluetasoilla.

Yhdyskuntarakenne

Monipaikkaisuuden kehitys heijastaa toisaalta kaupungistumiskehitystä, mutta osittain se myös muuttaa yhdyskuntarakennetta kaupunkiseuduilla. Kaupunkiseutujen vakituinen asutus nimittäin laajenee ja harvenee toiminnallisesti työperäisen monipaikkaisuuden vuoksi. Vapaa-ajan asuminen voi joko tukea maaseudun yhdyskuntarakennetta tai hajauttaa sitä, riippuen vapaa-ajan asuntojen sijoittumisesta. Myös vapaa-ajan asuntojen muuttaminen vakituisiksi asunnoiksi saattaa hajauttaa yhdyskuntarakennetta maaseudulla.

Kestävyyšnäkökulmasta yhdyskuntarakennetta tulisi katsoa kokonaisuutena ja suhteuttaa sitä esimerkiksi väestönkehitykseen. On tärkeää tunnistaa erilaiset alueet ja niille keskeiset kysymykset, jotka ovat erilaisia ja suunnitella niille räätälöityjä ratkaisuja. Maankäytön ohjauksessa ja lainsäädännössä olisi hyvä varautua myös voimakkaammin hajautuvaan ja monipaikkaistuvaan skenaarioon, vaikka se ei kaikkein todennäköisin olisikaan.

Yhdyskuntarakenteen ekologista ja taloudellista kestävyyttä voi tukea maankäytön suunnittelulla, lupien ja kaavojen vaikutusten arvioinnilla (vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen, liikenteeseen, ympäristöön jne.). Kasvanut paine muuttaa vapaa-ajan asuntoja vakituisiksi ja rakentaa kakkosasuntoja rannoille irralleen olemassa olevasta rakenteesta lisää kuntien vastuuta ehkäistä yhdyskuntarakenteen hajautumista ja haitallisia ympäristövaikutuksia. Käyttötarkoituksen muutoksia voitaisiin helpottaa esimerkiksi kyläalueilla, joissa ne tukevat olemassa olevaa infrastruktuuria ja palvelurakennetta (kyläyleiskaavoitus).

Taloudellinen kestävyys

Heikosti toimiva tai kokonaan puuttuva julkinen liikenne (esimerkiksi junat pysähtyvät yhä harvemmillä asemilla) vaikeuttaa kestävästä monipaikkaisuudesta kehitystä ja heikentää aluetalouksia.

Työperäisen monipaikkaisuuden taloudellisessa kestävydessä mikro- eli työntekijätasolla tulisi huomioida tulonhankkimisvähennysten (työhuonevähennys ja työasuntovähennys) sekä työmatkakuluvähennyksen yhteisvaikutus. Näiden verovähennysten uudistamista tulisi pohtia myös työn murroksen ja digitalisaation edistymisen näkökulmasta, eikä mallin tulisi perustua perinteiseen lähityön edistämiseen verotuksen keinoin. Myös etätöiden taloudellista kestävyyttä tulisi pohtia tarkemmin, sillä laaja etätöihin siirtyminen saattaa tarkoittaa lisäkustannuksia työntekijöille lisäneliöiden tarpeen vuoksi. Tämä tapahtuu erityisesti silloin, jos työnantaja ei enää tarjoa työtilaa. Verovähennyksiä pohdittaessa tulisi kuitenkin huomioida mahdollisten uudistusten soveltuvuus Suomen verojärjestelmään ja sen peruseriaatteisiin.

Monipaikkaisuuden, erityisesti vapaa-ajan monipaikkaisuuden, kustannusten jakautuminen sekä monipaikkaisten palvelutarpeen tyydyttäminen kotikuntien ja mökkikuntien välillä on tunnettu haaste taloudellisesta näkökulmasta. Kaksoiskuntalaisuuden haasteet on tunnistettu jo aiemmissa tutkimuksissa, ja vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen mökkikunnan rahoitukseen tapahtuu lähinnä kiinteistöveron sekä palvelujen käytön kautta. Tämän vuoksi olisi hyvä tehdä monikuntalaisuuskokeilu, jonka avulla voitaisiin mallintaa mahdollisia muutoksia rahoitusjärjestelmiin (kunnallisvero, valtionosuudet), osallisuuteen, palvelujärjestelmiin sekä infraan ja rakentamiseen.

Kaikki monipaikkaisuudesta aiheutuvat rahavirrat ovat keskittyviä ja sellaisenaan eriyttävät alueita toisistaan. Valtionapujärjestelmän muuttaminen huomioimaan monipaikkaisuuden voisi olla yksi tapa tasoittaa niitä.

Ekologinen kestävyys

Työperäisen monipaikkaisuuden ekologista kestävyyttä voi edistää erityisesti tukemalla kestävästä liikennettä. Tähän ohjauskeinoina ovat muun muassa työmatkakuluvähennys sekä julkisen liikenteen tuet. Mikäli työmatkakuluvähennystä muutettaisiin kulkutapa-riippumattomaksi ja/tai kulkutavoissa suosittaisiin ekologisesti kestävämpiä vaihtoehtoja, kuten sähköautoja, voisi työmatkakuluvähennys osaltaan ohjata kohti kestävämpiä liikkumismuotoja.

Vapaa-ajan asumisen ekologista kestävyyttä voi parantaa niin liikkumisen, energiatehokkuuden kuin vesistö päästöjen osalta erilaisilla ohjauskeinoilla. Vapaa-ajan asunnoille suunnatun liikenteen kestävyyttä voi tukea kehittämällä matkaketjuja, esimerkiksi säilyttämällä juna- ja bussiyhteyksiä maaseudun pienillä asemilla, joista on lyhyt matka lähiseudun vapaa-ajan asunnoille. Lisäksi liikenteen kestävyyttä voi tukea edistämällä sähköautoilua, investoimalla sähköautojen latausinfrastruktuuriin maaseudulla sekä esimerkiksi edistämällä kimpapakyytejä tai yhteiskäyttöautoja paikkakunnilla, joilla on runsaasti vapaa-ajan asutusta. Myös liikkumistarpeen vähentäminen eli pidempien yhtäjaksoisten vapaa-ajan asunnolla oleskeluaikojen mahdollistaminen etätöön sekä joustavien työaikojen, osittaisen etäkoulumahdollisuuden kautta.

Vapaa-ajan asumisen energiatehokkuutta voi kehittää lakisääteisesti rakentamismääräyksillä. Mökkien omistajien tai rakennuttajien käytännöt, kuten energiatehokkuustoimet (mm. lämmöneristys, ilmanvaihto), uusiutuvien energialähteiden ja -teknologian käyttö (aurinkopaneelit, lämpöpumput, pienoistuulivoima) sekä vapaa-ajan asuntojen sähkölaitteiden energiatehokkuuden lisääminen tuovat energiansäästöä mökkeihin. Vapaa-ajan asuntojen energiatehokkuutta voi myös tukea informaatio-ohjauksen tai resurssiohjauksen kautta. Lisäksi lupa- ja suunnitteluviranomaisia voisi kannustaa käyttämään esimerkiksi ekotehokkaan loma-asumisen arviointimenettelyn eli EkoPassin (Nieminen ym. 2013) käyttöä. Myös vapaa-ajan asuntojen käyttöasteen tehostaminen esimerkiksi yhteiskäytön kautta sekä lämmitystehon laskeminen vapaa-ajan asunnon ollessa tyhjiällä tehostavat energian käyttöä.

Vapaa-ajan asumisen vesistö päästöjä voi vähentää kehittämällä jätevesien käsittelyä ja vesiensuojeluratkaisuja sekä esimerkiksi edistämällä kuivakäymälöiden käyttöä.

Vapaa-ajan asumisen energiankulutusta ei tilastoida tai seurata kattavasti. Tätä varten tarvittaisiin sekä tutkimusta että uusien tilastoaineistojen (esimerkiksi sähköyhtiöiden sähkönkulutusaineistot) mahdollisuuksien selvittämistä.

Vapaa-ajan asumisen hiilijalanjälkeä ei ole myöskään selvitetty kattavasti. Tähän tarvittaisiin tutkimusta sekä keinojen kartoittamista päästövähennysten saavuttamiseksi. Lisäksi tarvitaan tiedon jalkauttamista vapaa-ajan asukkaille sekä ohjausta vapaa-ajan asumisen hiilijalanjäljen vähentämiseen.

Ekologisesti kestäväällä maankäytön suunnittelulla voidaan välttää arvokkaiden luonnonalueiden rakentamista, elinympäristöjen pirstoutumista ja rakennetun alueen laajenemista, ehkäistä rantojen sulkeutumista ja vähentää haitallisia maisema- ja vesistövaikutuksia. Sen sijaan ekologisella kompensaatiolla ja luontopohjaisilla ratkaisuilla voidaan korvata rakentamisen vuoksi menetetyt luontoarvo.

Tiedotuksella ja positiivisella asennekasvatuksella voidaan vaikuttaa haitallisiin toimintatapoihin, kuten mattojen pesuun vesistöissä, jätteiden kierrätykseen sekä turhaan lämmitykseen tyhjiällä olevilla mökeillä. Lisäksi vapaa-ajan asukkaiden ja matkailijoiden ympäristökiinnostusta voisi hyödyntää monipaikkaisuuden haitallisten vaikutusten vähentämisessä. Informaatio-ohjausta tarvitaan käytännön toimista ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Myös vapaaehtoistoiminnalle ja -matkailulle esimerkiksi luonnonalueiden ennallistamishankkeissa ja kulttuurimaiseman ylläpidossa on kysyntää.

Sosiaalinen kestävyys

Vapaa-ajan monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyyttä voi tukea kehittämällä vapaa-ajan asukkaiden osallistumisen tapoja kuntatasolla.

Monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyyttä arvioitaessa painoarvoltaan suurimmat vaikutukset liittyivät yksilön hyvinvoinnin kannalta pitkistä työmatkoista johtuvaan monipaikkaisuuteen, etätyöhön ja vapaa-ajan asumiseen. Ensinnäkin pitkiin työmatkoihin todettiin liittyvän suoria yksilön hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä sekä myös ammatti- ja sosioekonomisia ryhmiä eriarvoistavia vaikutuksia. On kuitenkin selvää, että pitkien työmatkojen lisääntyminen on monipaikkaisuutta laajempi yhteiskunnan alueelliseen rakenteeseen liittyvä tekijä, ja siten siihen vaikuttavat poliittiset ohjauskeinot (mm. kaavoitus sekä alue- ja työllisyyspolitiikka) ovat yhteneväisiä yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja saavutettavuustavoitteiden kanssa.

Monipaikkaisen työn sosiaalinen kestävyys on haastavampi kysymys, sillä kestävyys näkyy sekä organisaatio- että henkilötasolla. Työlainsäädäntöä tulisi kehittää siten, että se sisältäisi paremmin etä-, hybridi- ja paikkariippumattoman työn. Monipaikkaisen työn

sosiaalista kestävyyttä tukevat myös paikalliset yhteisölliset etätyötilat, joiden perustamista on jo nyt tuettu hankkeilla, mutta joiden satunnaista käyttöä voisi tukea esimerkiksi lounassetelin kaltaisella etätyösetelillä.

Etätyö mielletään yleensä ilmeisimmäksi sekä painoarvoltaan merkityksellisimmäksi monipaikkaisuuden muodoksi etenkin sen sosiaalisen kestävyuden osalta. Yksilön hyvinvoinnin kannalta etätyöhön voi kuitenkin liittyä sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Ensinnäkin etätyö mahdollistaa paremman työ- ja vapaa-ajan yhteensovittamisen, ja samalla se vähentää edellä mainittuja työmatkaan liittyviä kielteisiä tuntemuksia. Kuitenkin kokonaan etänä tehtävällä työllä voi olla negatiivinen vaikutus työyhteisön sisäiseen vuorovaikutuksen laatuun ja siten yhteisön koheesioon. Lisäksi etätyössä oman työn johtaminen, organisointi ja jaksottaminen siirtyy enemmän työntekijän vastuulle. Näin ollen etätyöhön osalta ohjaukskeinoiksi määrittävät työnantajan kannalta etätyötä tekevien virtuaalisten työyhteisöjen mahdollistaminen ja ylläpito sekä työn organisointiin liittyvät digitaaliset tukipalvelut. Julkishallinnon osaksi jää näitä tukeva resurssi- sekä informaatio-ohjaus.

Toinen suomalaisessa kontekstissa ilmeinen ja merkittävä monipaikkaisuuden muoto on vapaa-ajan asuminen, jonka positiiviset yksilöihin kohdistuvat hyvinvointivaikutukset määrittävät vahvasti positiivisiksi. Kuitenkin alueellisen yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien osalta vapaa-ajan asumiseen liittyy joko sosiaalista kestävyyttä vahvistavia tai heikentäviä tekijöitä, jotka määrittävät sen mukaan millaiseksi kausittaisen vapaa-ajan asujien ja paikkakunnalla vakituisesti asuvien väliset suhteet ja vuorovaikutus muodostuvat. Tällöin kunnilla sekä paikallisilla toimijoilla (esimerkiksi kansalaisjärjestöt, kyläyhteisöt ja kauppiat) on keskeinen rooli siinä, kuinka vapaa-ajan asujille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua paikallisyhteisön toimintaan. On selvää, että vapaaehtoisuuteen perustuvan paikallisen vuorovaikutuksen ja yhteisöjen syntyminen on normi- ja säädosohjauksen tavoittamattomissa, joten ohjaukskeinoksi määrittyy erilaisten vuorovaikutusaloitusten suunnittelu ja ylläpito ja niistä tiedottaminen.

Lopuksi, monipaikkaisuuden yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden osalta on huomioitava, että pitkistä työmatkoista johtuvaan monipaikkaisuuteen ja erityisesti etätyöhön liittyy ilmeisiä kansalaisia ja alueita eriarvoistavia vaikutuksia. Ensinnäkin pitkät työmatkat painottuvat tietyille toimialoille ja siten sosioekonomisiin väestöryhmiin. Samoin etätyön mahdollisuus painottuu korkeakoulutetulle väestönosalle ja asiantuntijatehtäviin, kun taas suurta osaa matalapalkkaisesta palvelu- ja hoiva-alan suorittavasta töistä ei ole mahdollista tehdä etänä. Tämän asetelman taustalla vaikuttavat sosioekonomiset rakenteet ovat kuitenkin varsin monitahoisia ja siten suoralla normi- ja säädosohjauksella vaikeasti tavoitettavissa. Informaatio-ohjauksen osalta voidaan kuitenkin sanoa, että tuotettaessa narratiivia monipaikkaisuudesta ja etätyöstä koko yhteiskuntaa laajasti muuttavasta ilmiöstä tulisi huomioida myös hyötyjen ja haittojen painottuminen eri alueille ja väestöryhmille.

8 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa on tehty yhteenvetoa tutkimuksen tärkeimmistä johtopäätöksistä sekä lisätty niihin suoraan liittyvät suositukset.

Monipaikkaisuuden nykytila

Monipaikkaisuus on laaja ilmiö, joka koostuu niin työhön, opiskeluun, vapaa-aikaan kuin perhesuhteisiin liittyvästä monipaikkaisuudesta. Erilaiset monipaikkaisuuden muodot ovat usein päällekkäisiä, limittäisiä tai syklisiä, ja monipaikkaisuus on osa lähes kaikkien elämää jossain vaiheessa. Tässä raportissa painopiste on ihmisten päivittäisen elinpiirin ulkopuolelle suuntautuvassa monipaikkaisuudessa. Tarkastelun kohteena on erityisesti monipaikkainen asuminen, johon liittyy säännöllistä tai kausittaista yöpymistä eri paikoissa. Lisäksi on tarkasteltu päivittäistä pendelöintiä ja etätöitä, jotka kytkeytyvät monipaikkaiseen työhön ja työn paikkariippumattomuuteen.

Vapaa-ajan monipaikkaisuus on Suomessa yleisin monipaikkaisuuden muoto. Matkailusta vain osa on säännöllistä monipaikkaisuutta, kuten vierailut sukulaisten luokse. Vapaa-ajan asuminen on suurin monipaikkaisen asumisen muoto. Vapaa-ajan asuminen vaikuttaa merkittävästi kuntien todelliseen asukasmäärään: kaupunkiseuduilla se vähentää kokonaisväestöä 3–7 prosenttia, kun taas suosituimmilla mökkiseuduilla vapaa-ajan asukkaat muodostavat vuotuisesta kokonaisväestöstä yli kolmanneksen. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden vuoksi väestön määrä voi kesällä joissakin kunnissa jopa nelinkertaistua talviväestöön verrattuna, kun taas suurissa kaupungeissa kotimainen väestö vähenee kesällä merkittävästi.

Pitkät työmatkat aiheuttavat sekä päivittäistä (pendelöinti) että viikoittaista (työasunto) monipaikkaisuutta. Työssäkäynti oman kunnan ja maakunnan ulkopuolella on yleistynyt ja työmatkojen keskipituus noussut. Työperäinen kakkosasuminen vaikuttaa kuntien todelliseen asukasmäärään vain vähän, korkeimmillaan muutaman prosentin. Kausityö erityisesti maa- ja metsätaloudessa sekä matkailussa aiheuttaa myös monipaikkaisuutta. Kausityössä on paljon ulkomaista työvoimaa.

Työn paikkariippumattomuus ja etätö on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmeninä erityisesti digitalisaation myötä. Koronapandemian kokemusten perusteella voidaan arvioida, että pääasiallinen etätö on mahdollista 30–40 prosentille työllisistä. Etätöön

jäädessä pysyvästi korkeammalle tasolle, se vähentää päiväväestön määrää suurissa kaupungeissa, eniten Helsingissä, ja lisää päiväväestön määrää kaupunkien kehyskunnissa ja läheisellä maaseudulla sekä jossain määrin suurten kaupunkiseutujen laajentuneilla vaikutusalueilla, joista on hyvät yhteydet keskuskaupunkeihin.

Perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus voi johtua esimerkiksi lasten vuoroasumisesta eron jälkeen, pariskuntien erillisuhteista tai iäkkään sukulaisen etähoivasta. Perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus on lisääntynyt. Etäomistus, kuten metsän, kiinteistöjen ja asuntojen omistaminen toisella paikkakunnalla ja omaisuudesta huolehtiminen voivat myös lisätä monipaikkaisuutta. Kaupungistuminen lisää etäomistuksen merkitystä, erityisesti Uudellamaalla asuvat omistavat paljon kiinteistöjä ja metsää muissa maakunnissa. Pakotettua monipaikkaisuutta voi liittyä esimerkiksi asunnottomuuteen, laitoshoitoon, vankilatuumioihin, lasten huostaanottoihin ja pakolaisuuteen.

Monipaikkaisuuden tulevaisuus

Monipaikkaisuus vaikuttaa ja tulee kiistatta myös jatkossa vaikuttamaan miljoonien suomalaisten arkeen ja elämään. Monipaikkaisuus muuttaa ihmisten liikkumista, mikä vaikuttaa laajasti toimintaympäristöömme. Ennustemallien perusteella voi päätellä, että monipaikkaisuus lisääntyy erityisesti kaupunkiseutujen ympäristössä väestöennusteita mukailen. Näin ollen monipaikkaisuus edistää monikeskuksista aluerakennetta. Toisaalta monipaikkaisuus hyödyttää myös maaseutua, erityisesti perinteisiä mökkikuntia. Jotta kestävä monipaikkainen arki ja liikkuva elämänrytmi olisivat mahdollisia, tulisi jatkossa kiinnittää huomio niin valtion kuin kuntien ohjauskeinoihin, joilla voidaan vaikuttaa monipaikkaisen ympäristön rytmiin ja toimintaan.

Monipaikkaisen väestön painopiste siirtyy 2020-luvulla entistä vahvemmin kohti Etelä-Suomea suurten kasvavien kaupunkiseutujen vaikutusalueille. Ilman merkittävää trendimuutosta monipaikkaisen väestön määrä muuttuu vain maltillisesti, mutta paikallisella tasolla muutokset ovat huomattavan suuria. Kehitys lisää liikennevirtoja Etelä-Suomessa suurten kaupunkiseutujen välillä ja sisällä (työperäinen liikkuminen) sekä suurten kaupunkiseutujen ja mökkikuntien välillä. Työperäisen monipaikkaisuuden kannalta etätyön yleistyminen voi kuitenkin merkittävästi vähentää pedelöintivirtoja.

Suositus: Monipaikkaisen väestön kehitys ja vaikutus alueittaiseen väestöpohjaan tulisi huomioida aiempaa tarkemmin osana alueellista toimintaympäristöä ja tätä kautta osana eri politiikkatoimia ja ohjauskeinoja.

Monipaikkaisen väestön kehitys seuraa osin vakituisen väestön keskeisiä muutostrendejä 2020-luvulla. Väestön kaupungistuminen heijastuu myös monipaikkaiseen väestöön, painottaen monipaikkaista väestöä suurten kaupunkiseutujen vaikutusalueille. Väestön

ikäntyminen taas näkyy etenkin vapaa-ajan asujien voimakkaana ikääntymisenä, jonka huomiointi osana palveluverkkoa on erityisen tärkeää hyvinvointialueilla, joilla asuu paljon monipaikkaisia asukkaita. Vieraskielisen väestön kasvun vaikutus monipaikkaisuuteen on taas keskeisimpiä tutkimuksessa auki jääneitä kysymyksiä monipaikkaisuuden tulevan kehityksen vaikutuksista. Toisaalta taas monipaikkaisuus muuttaa kuvaa tulevasta väestön kehityksestä, sillä monipaikkaisen väestön kehitys tasoittaa jossain määrin alueiden välisiä eroja väestönkehityksessä: monipaikkaisuus ”siirtää” väestöä suurilta kaupunkiseuduilta yhä enenevässä määrin muualle maahan. Vakituisen väestön ja monipaikkaisen väestön yhteenlaskettu kehitys on useimmilla seuduilla vahvempaa kuin pelkän vakituisen väestön kehitys 2020-luvulla. Vaikutus on kuitenkin maltillinen, eikä ilman hyvin merkittävää monipaikkaisuuden trendin kasvua tasaa kovin merkittävässä määrin alueiden väestön kehityksen eroja Suomessa.

Monipaikkaisuus ja monipaikkainen väestö ovat keskeinen huomioitava tekijä liikenteen suunnittelussa tai liikennevirtojen vaikutusten arvioinnissa. Huomioimalla monipaikkaisen väestön kehitys ja alueellinen sijoittuminen yhdessä esimerkiksi etätyön kaltaisten ilmiöiden kanssa voidaan merkittävästi tarkentaa kuvaa tulevasta liikennevirroista. Monipaikkaisen väestön liikkuminen tulisi ottaa erityisen vahvasti huomioon ekologisesta näkökulmasta, miten sekä vapaa-ajan monipaikkaisuuden, että työhön liittyvän monipaikkaisuuden ekologisuutta voidaan lisätä ja mahdollistaa politiikkatoimin.

Monipaikkaisuuden väestönkehitystä maltillisesti tasaava vaikutus tulisi huomioida nykyistä tarkemmin, kun käsitellään väestönkehitykseen ja alueiden eriytymiseen liittyviä kysymyksiä. Monipaikkaisuus tulisi ylipäätään huomioida tarkemmin erilaisissa ohjauskeinoissa sekä osana alueiden kehitystä. Tämän merkitystä korostaa monipaikkaisen väestön osuuden suhteessa vakituiseen väestöpohjaan lähes kaikilla seuduilla.

Suositus: Monipaikkaisuuden ennakointimallin perusteella tulisi tehdä arvio monipaikkaisuuden kustannuksista hyvinvointialueilla.

Suositus: Ikääntyvän monipaikkaisen vapaa-ajan väestön vaikutuksista palveluiden kysyntään ja palveluverkoston tulisi selvittää.

Suositus: Monipaikkaisen väestön merkityksen korostuessa, etenkin pienemmissä vapaa-ajan asumisen kunnissa, tulisi selvittää tarkemmin monipaikkaisen väestön huomiointia osana valtiosuusjärjestelmää. Valtiosuudet voisivat mahdollistaa monipaikkaisuudesta syntyvien kulujen tasaamista, mutta tutkimushankkeen tulokset eivät riitä muutos-suosituksen tekemiseen, vaan suosituksen tekeminen vaatisi laajempaa selvitystä palveluiden näkökulmasta tai monikuntalaisuuskokeilua.

Monipaikkaisuuden kestävyys

Tutkimuksessa luotiin yleiskatsaus taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta kestävydestä. Kunkin kestävyden ulottuvuuden osalta esitämme myös karkean jäsenyyksen siitä, miten monipaikkaisuutta voi tästä näkökulmasta arvioida.

Taloudellinen kestävyys

Taloudellisessa kestävydessä monipaikkaisuutta on tarkasteltu ensi sijassa kansantalouden, alueiden elinvoiman ja työllisyyden näkökulmista. Yritystason taloudellista kestävyttä käsitellään osana elinvoimaa ja työllisyyttä.

Monipaikkaisuuden taloudellista kestävyttä on olennaista tarkastella sekä lähtö- että tulopaikkakunnan näkökulmasta, sillä kansantalouden tasolla nämä vaikutukset kumoavat toisiaan ja jäävät usein vähäisiksi kulutuksen ja rahavirtojen vain vaihtaessa paikkaa. Taloudellisen kestävyden positiivisena puolena on ensinnäkin taloudellisen aktiivisuuden tasoittuminen alueiden välillä: lisääntyvä kysyntä monipuolistaa elinkeinorakennetta ja parantaa työllisyyttä. Toinen kestävyttä vahvistava tekijä on kausityön mahdollistama elinkeinotoiminta alueilla, erityisesti matkailussa sekä puutarha-, maa- ja metsätaloudessa. Aiemmassa työvoiman liikkuvuutta ja monipaikkaisuutta koskevassa tutkimuksessa (Ala-salmi ym. 2020) todettiin, että koulutetun työvoiman liikkuvuus on jo suurta ja sitä lisäämään pyrkivät tuet korkealla tasolla, joten niiden rajahyöty on näiltä osin nykytilanteessa alhainen. Sen sijaan olisi harkittava muita politiikkatoimia, kuten koulutusta, joilla osaavan työvoiman tarjontaa voitaisiin tasata alueiden kesken, erityisesti sen puutteesta kärsivissä seutukaupungeissa ja maaseudulla. Esimerkiksi työmatkakuluvähennyksen rakenteen muutoksella painottamaan pitkiä työmatkoja sekä toisaalta kaupunkiseuduilla joukkoliikenteen lisäpanostamisella voisi olla tasapainottava vaikutus.

Suositus: Työmatkakuluvähennykset tulisi sitoa paremmin työssäkäynnin kannustimiin huomioiden kestävyystavoitteet. Tarve siirtää tukea lyhyistä matkoista pitkiin korostuu erityisesti osaavan työvoiman tarjonnan näkökulmasta. Ruotsissa kaavaillun työmatkakuluvähennysmallin käyttöönottoa olisi hyvä harkita. Vaikutus isojen keskusten julkisten palvelujen (erityisesti sote ja koulutus) työvoimansaantiin pitää kuitenkin tässä yhteydessä varmistaa esimerkiksi joukkoliikennetukea kehittämällä. Suositellaan kodin ja työpaikan työmatkakuluvähennyksen muutoksen tarkempaa selvittämistä ja eri mallien vaikutusten arviota.

Vapaa-ajan onipaikkaisuus lisää energiantarvetta erityisesti lämmitettävän rakennuspinta-alan kasvun myötä. Energiatehokkuuteen sekä kestäviin energialähteisiin tulee siis panostaa myös vapaa-ajan asunnoilla. Lisääntyvä jakamistalous, jo olemassa olevien vapaaikäikäyttöisten rakennusten hyödyntäminen ja huomion kiinnittyminen kestäviin rakennuskäytäntöihin parantavat kestävyttä. Taloudellista kestävyttä puolestaan heikentää monipaikkaisuudesta johtuen lisääntyvä tuotteiden ja palvelusten käyttö, esimerkiksi

uusien rakennusten muodossa. Toinen kestävyttä potentiaalisesti heikentävä asia ovat kausityöntekijöiden heikot työolot. Niitä voidaan parantaa tarkastuksia ja tiedottamista lisäämällä.

Monipaikkaisuuden vaikutus kuntatalouteen näkyy erityisesti kehyskuntia hyödyttävänä pendelöinnin nettotulovirtana. Kuntatalouteen vaikuttaa lisäksi julkisten palvelujen kysynnän suuri kausivaihtelu, jota tulee ensinnäkin pystyä arvioimaan nykyistä paremmin, koska esimerkiksi keskiväkiluku ei kuvaa riittävän vaikkapa monipaikkaisten ihmisten aiheuttamaa painetta vaikkapa sairaanhoidon päivystyksille tai rakennustarkastukselle.

Suositus: Kehitetään parempia mittareita monipaikkaisten aiheuttamalle julkisten palvelujen paineelle. Tähän kytketään kuntakohtaisia monipaikkaisuuspilotteja, joilla haetaan toimivia ja tehokkaita ratkaisuja väestömääriin reagoiville joustokunnille.

Sosiaalinen kestävyys

Monipaikkaisuuden sosiaalista kestävyttä arvioitaessa painoarvoltaan suurimmat vaikutukset liittyvät yksilön hyvinvoinnin kannalta pitkistä työmatkoista johtuvaan monipaikkaisuuteen, etätööhön ja vapaa-ajan asumiseen. Ensinnäkin pitkiin työmatkoihin liittyy suoria yksilön hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä sekä myös ammatti- ja sosioekonomisia ryhmiä eriarvoistavia vaikutuksia. Etätö mielletään yleensä ilmeisimmäksi sekä painoarvoltaan merkityksellisimmäksi monipaikkaisuuden muodoksi etenkin sosiaalisen kestävyden osalta. Yksilön hyvinvoinnin kannalta etätööhön voi liittyä sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Etätö mahdollistaa paremman työ- ja vapaa-ajan yhteensovittamisen, ja samalla se vähentää edellä mainittuja työmatkaan liittyviä kielteisiä tekijöitä. Kuitenkin kokonaan etänä tehtävällä työllä voi olla negatiivinen vaikutus työyhteisön sisäisen vuorovaikutuksen laatuun ja siten yhteisön koheesioon. Lisäksi etätöössä oman työn johtaminen, organisointi ja jaksottaminen jää vahvemmin työntekijän vastuulle.

Vapaa-ajan asumisen osalta yksilöön kohdistuvat suorat hyvinvointivaikutukset ovat vahvasti positiivisia. Kuitenkin alueellisen yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien osalta vapaa-ajan asumiseen voi liittyä joko sosiaalista kestävyttä vahvistavia tai heikentäviä tekijöitä, jotka määrittyvät sen mukaan, millaiseksi kausittaisten vapaa-ajan asujien ja paikkakunnalla vakituisesti asuvien väliset suhteet ja vuorovaikutus muodostuvat. Tällöin kunnilla sekä paikallisilla toimijoilla (esimerkiksi kansalaisjärjestöt, kyläyhteisöt ja yrittäjät) on keskeinen rooli siinä, kuinka vapaa-ajan asujille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua paikallisyhteisön toimintaan.

Lopuksi monipaikkaisuuden yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden osalta on huomioitava, että pitkistä työmatkoista johtuvaan monipaikkaisuuteen ja erityisesti etätööhön liittyy ilmeisiä kansalaisia ja alueita eriarvoistavia vaikutuksia. Pitkät työmatkat painottuvat tietyille toimialoille ja tiettyihin sosioekonomisiin ryhmiin. Hyvätuloisilla, korkeasti

koulutetuilla asiantuntijoilla etätö oli jo ennen pandemiaa tavanomainen työmuoto, kun taas matalapalkkaisessa, suorittavassa ja ”käsillä tehtävässä” työssä, kuten palvelu- ja hoiva-alalla etätöön tekeminen ei yleensä ole edes mahdollista.

Suositus: Etätöön osalta ohjaukskeinoiksi määrittyvät työnantajan kannalta etätöitä tekevien virtuaalisten työyhteisöjen mahdollistaminen sekä työn organisointiin liittyvät digitaaliset tukipalvelut. Julkishallinnon tulee tukea tätä resurssi- ja informaatio-ohjauksen välineillä.

Suositus: Yhteisölliset työtilat edistävät paikkariippumattoman työn sosiaalista kestävyttä sekä paikkariippumattomien työntekijöiden sosiaalisia verkostoja. Yhteisöllisten työtilojen perustamista ja hyödyntämistä tulisi edistää.

Suositus: Vakituisten ja kausiväestön välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja alueellisen yhteisöjen syntyminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja on siten normi- ja säädösohjauksen tavoittamattomissa. Siksi ohjaukskeinoiksi määrittyy lähinnä erilaisten vuorovaikutusmuotojen ja -alustojen suunnittelu, ylläpito ja niistä tiedottaminen.

Ympäristöön liittyvä kestävyys

Monipaikkaisuus saa aikaan ympäristöön liittyviä vaikutuksia erityisesti lisäämällä paikkojen välillä tapahtuvaa liikkumista ja asumisen energiankulutusta. Etätö voi toisaalta vähentää liikkumistarvetta ja leikata ruuhka- ja liikennemäärää väylillä, joka edistää olemassaolevan liikenneverkon kapasiteettia. Monipaikkaisuudella on myös suoria vaikutuksia lähiympäristön tilaan, jonka ohella se vaikuttaa yhdyskunta- ja aluerakenteeseen ja maankäyttöön. Suurimmat ympäristöön kohdistuvat vaikutukset syntyvät työperäisestä monipaikkaisuudesta (mukaan lukien työmatkaliikenne, etätö ja työperäinen kakkosasuminen) sekä vapaa-ajan asumisesta.

Suositus: Monipaikkaisuutta kehitettäessä ja edistettäessä tulisi arvioida toimien kestävyysvaikutukset kattavasti suhteessa niin taloudelliseen, sosiaaliseen kuin ympäristöön liittyviin vaikutuksiin. Monipaikkaisuuden vaikutuksia liikennejärjestelmään ja liikkumiseen pitää tutkia ja tarkentaa.

Päivittäinen työmatkaliikenne tuottaa noin viidenneksen kaikista henkilöautoilla kuljetuista kilometreistä ja noin 1,2 Mt vuotuiset hiilipäästöt. Työperäinen kakkosasuminen lisää työmatkojen päästöjä vain vähän. Paikkariippumaton etätö vähentää tarvetta kodin ja työpaikan välisiin matkoihin. Arvioiden mukaan etätöön potentiaali liiketeen päästöjen vähenemiseen on kuitenkin suurimmillaan vain noin 0,125 Mt vuonna 2030. Koronapandemia on tuonut pitkittyessään paljon epävarmuutta liikkumiskäyttäytymiseen, jonka vuoksi kasvihuonekaasupäästöjen laskennan kannalta suositellaan laskennan päivitystä kun pandemian jälkeinen tilanne alkaa selkeytyä. Etätö voi myös heikentää

joukkoliikenteen kannattavuutta ja palvelutasoa, mikä lisää oman auton käyttöä. Vapaa-ajan asuminen perustuu lähes yksinomaan yksityisautoilulle. Vapaa-ajan asumiseen liittyy henkilöautoilla kuljetuista kilometreistä vajaa kymmenys, joka tuottaa noin 0,4 Mt vuotuiset hiilipäästöt. Vapaa-ajan asuminen ei näyttäisi kompensoivan muuta matkailua tai liikumista, vaan vapaa-ajan asuntojen säännölliset käyttäjät matkailevat kotimaassa ja ulkomailla keskimäärin muita enemmän. Liikenteen päästöjä vähentävät toimenpiteet tulevat tulevaisuudessa vähentämään monipaikkaisuuteen liittyviä liikenteen päästöjä, vaikka liikennesuorite nousisi.

Suositus: Monipaikkaisuuteen liittyvän liikkumisen päästöjen vähentämiseksi tulisi lisätä mahdollisuuksia viettää yhtäjaksoisesti pidempiä aikoja yhdessä paikassa esimerkiksi etätöiden, etäkoulun, joustavien työaikojen ja (julkisten) palveluiden käytön mahdollistamisella useassa paikassa.

Suositus: Liikenteen päästövähennystoimenpiteiden suunnittelussa tulisi huomioida monipaikkaisuuden vaikutus liikkumistarpeeseen ja -muotoihin (etätöiden vaikutus työmatkoihin, henkilöautoriippuvainen vapaa-ajan asuminen).

Asumisen liittyvä energiankulutus muodostaa noin kolmasosan suomalaisten hiilijalanjäljestä. Monipaikkaisuus lisää lämmitettävää pinta-alaa, kun käytössä on useampia asuntoja. Vakituisen asuinpinta-alan lisäksi myös vapaa-ajan asuntojen pinta-ala jokaista suomalaista kohti on kasvanut viime vuosikymmeninä. Vapaa-ajan asumisen osuus koko asumisen energiankulutuksesta on reilut kaksi prosenttia. Vapaa-ajan asuntojen energiankulutus on kasvanut mökkien keskikoon kasvun, sähköistämisen ja ympärivuotiseen käyttöön varustamisen yleistymisen myötä. Päästöjen kasvua on hillinnyt uusiutuvien energiamuotojen käyttöönotto vapaa-ajan asunnoilla. Lämpöpumpuilla tuotetun lämmitysenergian kulutus vapaa-ajan asunnoilla on yli kaksinkertaistunut viime vuosikymmenen aikana. Vapaa-ajan asuntojen energiankulutuksessa on paljon vaihtelua, ja iso osa mökeistä on edelleen pieniä ja vain kesäkäytössä.

Suositus: Monipaikkaisen elämän ympäristövaikutuksista ja hiilijalanjäljestä ja keinoista vaikuttaa omiin päästöihin tulisi lisätä tietoa. Kulutuksen ja arkisten käytäntöjen kestävyysarvioinnissa tulisi huomioida myös ihmisten monipaikkaisuus. Monipaikkaiseen asumiseen liittyvän energiankulutuksen tilastointia ja seuranta tulisi kehittää.

Suositus: Vapaa-ajan asunnoilla tulisi edistää uusiutuvan energian käyttöä ja kannustaa sen käyttöönottoon sekä tukea ja kehittää ohjausta vapaa-ajan asuntojen energiatehokkuustoimenpiteisiin.

Aluerakenteessa monipaikkainen asuminen tasoittaa osittain väestökehityksen alueellisia eroja ja lisää kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusta. Tämä lieventää osaltaan

aluerakenteen eriytymisen haittoja ja tehostaa alueellisten resurssien hyödyntämistä. Suurin merkitys on vapaa-ajan asumisella, joka pienentää kaupunkikuntien asukasmäärää henkilövuosina noin kolme prosenttia ja kasvattaa maaseutukuntien noin seitsemän prosenttia. Myös etätö lisää päiväväestön määrä erityisesti kaupunkien kehysalueella ja läheisellä maaseudulla, enimmillään noin 2–4 prosenttia. Työperäisen kakkosasumisen vaikutus aluerakenteeseen on pienempi, mutta suhteellisesti merkittävällä alueilla, joilla esimerkiksi matkailun, kaivosalan, teollisuuden tai maatalouden työvoimasta suuri osaa tulee kaukaa. Monipaikkaisuus lisää kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusta, mutta vaikutukset vaihtelevat paljon alueittain.

Yhdyskuntarakenteessa monipaikkaisuus vaikuttaa asutuksen sijoittumiseen, infrastruktuurin käyttöön sekä palveluiden saavutettavuuteen. Suurin merkitys on vapaa-ajan asumisella, joka yhdyskuntarakenteen osalta sijaitsee pääosin irrallaan vakituisesta asutuksesta. Vapaa-ajan asuminen hajauttaa asutusrakennetta, kun vapaa-ajan asutus sijoittuu selvästi vakituista asutusta väljemmin, ajankäyttö jakautuu useamman asuinpaikan välille ja palvelut sijaitsevat keskimäärin kauempana kuin vakituisilta asunnoilta. Toisaalta väestöään menettävillä alueilla vapaa-ajan asuminen tuo lisäkäyttöä nyt käyttämättömänä olevaan asuntokantaan. Monilla vähenevän väestön alueilla vapaa-ajan asutus tukee lähipalvelujen säilymistä ja tätä kautta välillisesti myös vakituisten asukkaiden palvelujen saavutettavuutta ja lyhyempiä asiointimatkoja.

Suosituimmilla alueilla vapaa-ajan asutus muodostaa maaseudulla omia laajoja kylämäisen asutuksen tihentymiä, jopa taajamamaista rakennetta. Kaksi kolmasosaa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee alueella, joka vastaa rakennustiheydeltään yhdyskuntarakenteen seurannassa rajattuja vakituisen asutuksen kyläalueita. Kylämäinen asutustiheys mahdollistaa yhteisten infraratkaisujen hyödyntämisen, esimerkiksi yhteisen tieverkon tai laajakaistaverkon käytön.

Suosituimmilla alueilla vapaa-ajan asuminen voi rajoittaa erityisesti ranta-alueiden muuta virkistyskäyttöä ja aiheuttaa maankäyttöön liittyviä ristiriitoja. Kaikesta rakennetusta maasta vapaa-ajan asunnot vievät noin 14 prosenttia ja lisäävät päivittäisiin asioihin käytettävän tieverkon pituutta jopa noin 42 prosenttia. Vapaa-ajan asumiseen liittyvä maankäyttö pirstoo ekologisia elinympäristöjä, ja sillä on suoria vaikutuksia ympäristöön paikallisesti, kuten häiriöt eliöstölle, maan kuluminen ja eroosio, jätevesien vaikutus vesistöihin, roskaantuminen ja maisemavaikutukset. Toisaalta pääosin rannoille ja maaseudun luonnonympäristöihin sijoittuva vapaa-ajan asuminen ja siihen liittyvä tieverkko lisää suomalaisten mahdollisuuksia viettää aikaa luonnossa, mikä ylläpitää suomalaistan luontosuhdetta ja tuottaa suoria terveys- ja hyvinvointihyötyjä.

Suositus: Kasvanut paine muuttaa vapaa-ajan asuntoja vakituisiksi ja rakentaa kakkosasuntoja rannoille irralleen olemassa olevasta rakenteesta lisää kuntien vastuuta ehkäistä

yhdyskuntarakenteen hajautumista ja haitallisia ympäristövaikutuksia. Rakentamista ja käyttötarkoituksen muutoksia voitaisiin helpottaa esimerkiksi kyläalueilla, joissa ne tukevat olemassa olevaa infrastruktuuria ja palvelurakennetta (kyläleiskaavoitus).

Suositus: Maankäytön ohjauksessa ja lainsäädännössä olisi hyvä varautua myös voimakkaammin monipaikkaistuvaan skenaarioon.

Suositus: Kehittämistoimien tulisi pohjautua realistiseen näkemykseen monipaikkaisuuden eri muotojen potentiaalista – erilaisia alueita kohtaan voi kohdistua kiinnostusta erilaisilta monipaikkaisilta väestöryhmiltä. Alueiden ja kuntien tietotarpeita monipaikkaisuuteen liittyen tulisi tukea.

Monipaikkaisuuden vaikutukset aluerakenteeseen ja aluerakenteen eri osissa

Monipaikkaisuus siirtää kotitalouksien kulutusta maakuntien välillä kausittain erityisesti vapaa-ajan asumisen välityksellä. Maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytön työllisyysvaikutukset vaihtelevat suuresti maakunnittain. Työllisyysvaikutukset aluetalouksissa ovat seurausta mökkiläisten yksityisestä kulutuksesta ja rahankäytöstä. Laskennan perustella maakunnista vapaa-ajan asukkaiden vaikutus työllisyyteen on arvioitu korkeimmaksi Etelä-Savossa, jossa työllisyysvaikutus on jopa 595 henkilötyövuotta, joka vastaa noin 1,1 prosenttia alueen työllistä. Ajallinen vaihtelu maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajan asukkaiden rahankäytössä on suurta, koska vapaa-ajan asuntojen käyttö vaihtelee huomattavasti vuodenajasta riippuen. Suurimmat vaikutukset kohdentuvat heinäkuuhun.

Suositus: Tarkempien tulosten laskenta edellyttäisi laajaa tutkimusta, jossa todennettaisiin rahavirrat alueiden välillä hyödyntäen monipuolisia tilastoja ja yksittäisten kuluttajien ostoskäyttäytymistä.

Työllisten liikkuvuuden volyymeissä on maakuntien aluetalouksien välillä suuria maantieteellisiä eroja. Esimerkiksi Uudellamaalla käydään huomattavasti enemmän töissä muista maakunnista kuin Uudeltamaalta käydään töissä muissa maakunnissa. Maantieteellisesti Uudenmaan keskeisyys aluetalouksien välisissä pendelöintivirroissa näkyy pendelöintiasteesta. Uttamaata ympäröivissä maakunnissa pendelöintiaste on korkea ja se laskee Keski-Pohjanmaata lukuun ottamatta siirryttäessä itään ja pohjoiseen. Maakuntarajat ylittävän pendelöinnin työllisyysvaikutukset vaihtelevat suuresti maakunnittain. Suurimmat kerrannaisvaikutukset kohdistuvat nettopendelöintivolyymin myötä Uudenmaan maakuntaan.

Suurimmat monipaikkaisuuden nettotulovirrat liittyvät nettopendelöintiin, jonka vaikutukset kohdentuvat erityisesti suuria kaupunkeja ympäröiviin kuntiin. Kuntaluokkana eniten monipaikkaisuuden nettotulovirrasta hyötyy kaupunkien läheisen maaseudun kunnat.

Suurimmaksi osaksi nettotulovirta koostuu näissä kunnissa pendelöinnin nettotulovirrasta. Monipaikkaisuuden tulonsiirrossa suurin häviöjä ovat kaupungit, joissa monipaikkaisuuden nettotulovirta, verovähennykset ja valtionosuudet ovat kuntaluokista pienimmät.

Monipaikkaisuuden nettotulovirtojen laskennan tulokset havainnollistavat, että asuin- ja työpaikan väliset matkakorvaukset mahdollistavat lähialueiden välistä pendelöintiä kaupunkien läheiseltä maaseudulta kaupunkeihin ja luovat näin monipaikkaisuuden rahavirran kaupunkien läheiselle maaseudulle. Sen sijaan vapaa-ajan asumisen nettotulovirta peittyy pendelöinnin nettotulovirran alle, koska kiinteistöverojen nettovaikutukset olivat paikallisia, ja niiden osuus monipaikkaisuuden tulovirrasta oli kokonaisuudessaan kunnille pieni.

Suositus: Ennustemallien mukaan työssäkäyvä väestö painottuu tulevaisuudessa kaupunkiseuduille. Näin ollen kestävästä monipaikkaisuuden ohjauskeinona, työvoiman kestävästä liikkuvuudesta edistämiseksi, matkakuluvähennystä tulisi kohdentaa pitempiin työmatkoihin, kun taas kaupunkiseuduilla tulisi turvata julkisen liikenteen palvelutaso. Verovähennysten painopistettä voisi osittain harkita siirrettäväksi matkakuluvähennyksestä työasunto- ja työhuonevähennyksiin tukemaan työssäkäyntiä kauempaa. Aluesuunnittelussa tulisi voida huomioida kausittain kehittyvien alueiden kysyntää infrastruktuurille ja palveluille. Kausiväestö muuttaa palvelujen maantieteellistä kysyntää vuoden aikana ja tarjoaa esimerkiksi maaseudulle uusia mahdollisuuksia vahvistaa kausittaisia palveluja, jos kausiväestö tunnustetaan osaksi alueita käyttävää väestöä. Aluerakenteen moninaisuuden tunnistaminen on olennaista myös aluekehityksen todellisen tilannekuvan tuottamisessa aluekehittämisen ja -politiikan tarpeisiin. Monipaikkaisuuden yleistymisen haastaa suunnittelujärjestelmät sekä palvelut, jotka on laadittu vakituisten asukkaiden tilastojen sekä palvelutarpeen perusteella. Esimerkiksi sote- ja pelastuspalvelut eivät ole mitoitettuja väestön kausivaihtelua silmällä pitäen.

Suositus: Tärkeiden yhteiskunnan palveluiden suunnittelun tulisi huomioida monipaikkaisuus resurssisuunnittelussa, joka tarvitsee parempaa tietoa monipaikkaisuuden eri muotojen yleisyydestä eri alueilla ja aluetasoilla.

Ohjauskeinot

Monipaikkaisuuteen suoraan vaikuttavia ohjauskeinoja on vain vähän, sillä useat monipaikkaisuuden muodot eivät ole olleet politiikkatavoitteita. Monipaikkaisuuteen eniten vaikuttavat suorat ohjauskeinot koskevat työntekoa (pendelöinti ja etätö), ja ne toimivat henkilöverotuksen kautta työmatkakulu-, työhuone- ja työasuntovähennysten kautta. Lisäksi kausityölaki on suora ohjauskeino ulkomaisen kausityövoiman saamiseen. Sen sijaan vapaa-ajan monipaikkaisuutta ei edistetä tai rajoiteta siihen suunnitelluilla

ohjauskeinoilla, vaan joillakin muihin tarkoituksiin suunnitelluilla ohjauskeinoilla on välillistä vaikutusta siihen.

Vahvin ohjausvaikutus on työmatkakuluvähennyksellä, johon kuitenkin kohdistuu muutostarpeita sen hallinnollisen taakan sekä ympäristönäkökulmien vuoksi. Työmatkakuluvähennys, työasuntovähennys ja työhuonevähennys liittyvät toisiinsa, ja niitä tulisi tarkastella kokonaisuutena.

Suositus: Työmatkakuluvähennystä tulisi kehittää kulkutapariippumattomaksi painottaen pitkiä työmatkoja. Lyhyempiä työmatkoja tulisi tukea joukkoliikennetuella erityisesti kaupunkiseuduilla.

Monipaikkaisuuden tilastointi

Monipaikkaisuus on hyvin keskeinen yhteiskunnan ilmiö, joka muuttaa alueilla oleskelevan väestön määrää eri aikoina huomattavasti. Monipaikkaisuudesta on kuitenkin saatavissa suhteellisen heikosti tarkkaa aluetason dataa. Tämä johtaa ilmiön vaikutusten arvioinnin ja ennakkoinnin haasteisiin. Yleisesti ottaen monipaikkaisuuteen liittyvää dataa ei ole saatavilla keskitetysti, vaan tilastoja tuottavat ja hallinnoivat eri tahot. Osa monipaikkaisuuteen liittyvistä tilastoista, esimerkiksi matkailun kausityön tai rajat ylittävän pendelöinnin tilastot ovat huomattavan puutteellisia. Osa tiedoista puolestaan on jo olemassa, mutta niiden saatavuus on haastavaa tai tietojen hankkiminen on huomattavan kallista.

Suositus: Monipaikkaisuuteen liittyvää tilastointia lisätään, aineistoja käsitellään nykyistä pidemmälle ja keskitetään yhden toimijan (kuten Tilastokeskus) vastuulle. Esimerkkinä tilastoinnissa tulisi siirtyä tai laajentaa tilastointia rakennusten (kuten kesämökit) tilastoinnista käyttäjien tilastointiin. Tämä toisi tiedon monipaikkaisuudesta nykyistä helpommin hyödynnettäväksi erilaisille toimijoille. Jos monipaikkaisuutta halutaan alkaa huomioimaan valtio-osuusjärjestelmässä, tarkempi Tilastokeskuksen tekemä tilastointi on välttämätöntä.

Suositus: Olemassa olevia tilastoja, kuten Verohallinnon tilastoja työmatkaliikenteeseen tai asuntojen ja kiinteistöjen omistukseen tulisi pystyä hyödyntämään valtion sisäisesti sekä tutkimushankkeissa.

Monipaikkaisuuden vaikutusten arvioinnissa tulisi kiinnittää 2020-luvulla vahvasti huomiota myös vapaa-ajan asukkaiden ikärakenteeseen, ikärakenteen kehitykseen ja kehityksen vaikutuksiin vapaa-ajan asujien ja heidän tarpeidensa näkökulmasta, mutta myös vapaa-ajan asunnon sijaintiseutujen näkökulmasta. Osalla alueita 2020-luvulla sekä vakituinen väestö, että vapaa-ajan asukkaat ikääntyvät samaan aikaan voimakkaasti.

Suositus: Vakituisten väestön ja vapaa-ajan asukkaiden voimakkaan ikääntymisen vaikutuksia tulisi arvioida tarkemmin esimerkiksi palveluiden näkökulmasta.

Mobiilidatat ovat vielä varsin uusi aineistolähde tutkimuksessa ja seurannassa ja siksi niiden käyttöön liittyy monia epävarmuustekijöitä mutta samalla myös suuria mahdollisuuksia. Monipaikkaisuuden seurannan ja tilastoinnin näkökulmasta mobiilidatat kuvaavat kokonaistasolla väestön sijoittumista ja alueiden välistä liikkumista varsin kattavasti. Mobiilidatojen suurin hyöty liittyy niiden kykyyn kuvata väestön sijoittumisen ja liikkumisen vaihtelua vuoden eri aikoina temporaalisesti tarkalla tasolla. Monipaikkaisuuden eri ulottuvuuksien tarkastelua mobiilidata-aineistot eivät vielä luotettavasti mahdollista. Pidempiaikaisen kausiväestövaihtelun ja liikkumisen seurannan ja tilastoinnin järjestäminen ei toistaiseksi ole mobiilidatojen avulla mahdollista johtuen siitä, että tietoja ei ole saatavissa kattavasti ja vertailukelpoisesti kaikilta operaattoreilta ja aineistoissa esiintyvät satunnaiset laatupuutteet heikentävät niiden luotettavuutta. Mobiilidatojen hyödyntäminen tutkimuksessa ja seurannassa on kuitenkin vasta alkutekijöissään.

Suositus: Mobiilidatojen hyödyntämistä pitää edistää ja tukea etenkin kausiväestövaihtelun ja alueiden välisen liikkumisen kartoittamisen näkökulmasta, jotta niistä saadaan jatkossa parempi kuva erilaisten suunnitelmien, politiikkatoimien ja vaikutusarviointien tueksi.

Suositus: Tilastokeskus tilastoviranomaisena seuraa mobiilidata-aineistojen kehittymistä ja edistää niiden saatavuutta tilastoinnin näkökulmasta sekä julkaisee niiden perusteella tehtyjä tilastoja, etenkin kausiväestöstä.

LIITTEET

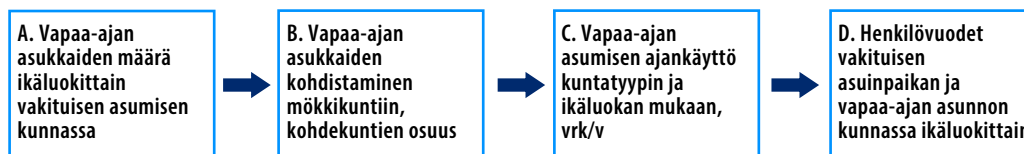
Liite 1. Monipaikkaisuuden alueellinen laskentamalli

Vapaa-ajan asuminen

Vapaa-ajan asunnoista on saatavilla tarkkoja paikkatietoaineistoja sekä väestötietojärjestelmän rakennustiedoissa että Maanmittauslaitoksen maastotietokannassa. Pelkkä sijaintitieto ei kuitenkaan kerro vapaa-ajan asuntojen vaikutuksista monipaikkaisuuteen. Vapaa-ajan asuntojen käyttö riippuu paitsi rakennuksen ominaisuuksista myös omistajista ja muista käyttäjistä ja heidän vakituisen asuinpaikkansa sijainnista. Kun vapaa-ajan asunto sijaitsee hyvin lähellä vakituista asuntoa, mökillä piipahtaminen kuuluu saman arkiympäristön piiriin, eikä kyseessä ole sellainen monipaikkaisuus, jossa ympäristö vaihtuu kokonaan toiseksi. Tämän hankkeen tarkastelussa ovat erityisesti kauempaa, eri kunnasta, seutukunnasta tai maakunnasta tulevat vapaa-ajan asukkaat.

Vapaa-ajan asukkaiden alueellinen sijoittuminen on laskettu neljässä vaiheessa, jotka on kuvattu kuvassa 35 alla:

Kuva 35. Vapaa-ajan asukkaiden sijoittumisen laskentaprosessi

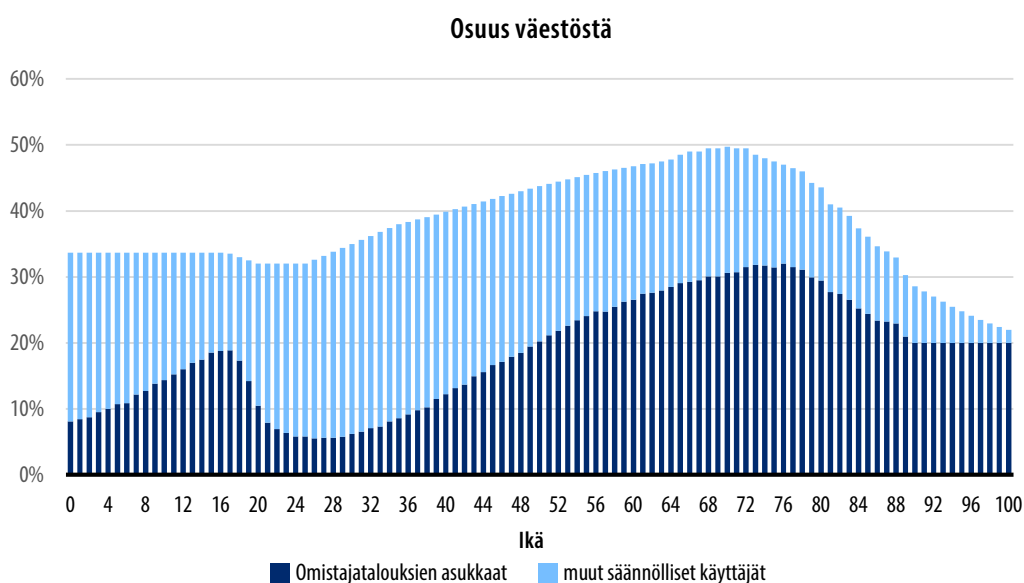
Ensimmäisenä on selvitetty vapaa-ajan asukkaiden määrä ikäluokittain heidän vakituisen asuinpaikan sijainnin mukaan (vaihe A).

Suomessa oli väestötietojärjestelmän rakennustiedoista poimitussa aineistossa noin 508 000 vapaa-ajan asuntoa vuonna 2019. Näistä 395 000 vapaa-ajan asunnolle (78 prosenttia) oli mahdollista kohdistaa henkilöomistajan vakituisen asuinpaikan sijainti. Tällaisia omistajahenkilöitä oli yhteensä 553 000 kappaletta ja omistaja-asuntokunnissa asui yhteensä noin 814 000 henkilöä. Tämän hankkeen laskennassa on otettu kertoimen avulla

huomioon myös ne omistajat, joita ei pystytty paikantamaan osoitteen perusteella sekä kuolinpesien jäsenet. Kun nämä otetaan mukaan, omistaja-asuntokuntien henkilömäärä kasvaa noin 1,2-kertaiseksi eli noin 1,0 miljoonaan henkilöön.

Vapaa-ajan asunnon omistaminen vaihtelee iän mukaan, kuten alla olevasta kuvasta 36 näkyy. Se on yleisintä 74 vuoden iässä ja harvinaisinta 26 vuoden iässä, jolloin suurin osa on muuttanut pois vanhempiensa luota. Vapaa-ajan asuntojen muusta säännöllisestä käytöstä ei ole käytettävissä yhtä tarkkoja tietoja. Luonnon virkistyskäyttö 2010 -tutkimuksessa todettiin, että noin 41 prosentilla suomalaisista on vapaa-ajan asunto säännöllisesti käytettävissä ja osuus vaihtelee iän mukaan. Tämän perusteella arvioitiin sellaisten säännöllisten käyttäjien määrä, jotka eivät asu omistajatalouksissa. Koko maassa tällaisia säännöllisiä käyttäjiä on noin 1,3 miljoonaa. Yleisintä muu kuin omistajien säännöllinen käyttö on nuorten aikuisten ikäluokassa, jossa käytetään vanhempien, muiden sukulaisten tai tuttavien vapaa-ajan asuntoja.

Kuva 36. Vapaa-ajan asunnon omistavassa asutokunnassa asuvien ja muiden säännöllisten käyttäjien osuus koko väestöstä koko maassa yhden vuoden ikäluokissa. Lähde: VTJ/DVV 1/2020; LVVI 2010

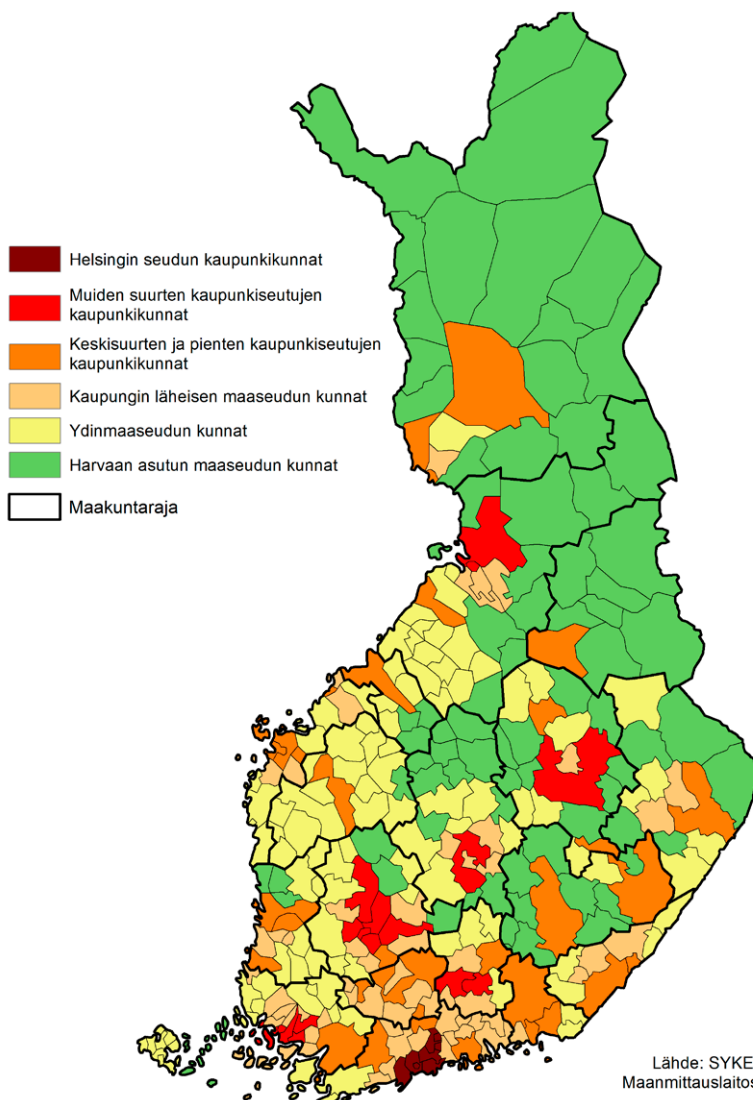
Vapaa-ajan asukkaiden määrä on laskettu kullekin asuinkunnalle ja ikäluokalle. Omistaja-asutokunnassa asuviin on lisätty muiden säännöllisten käyttäjien määrä valtakunnallisen ikäluokakohtaisen kertoimen perusteella. Tuloksena on saatu vapaa-ajan asukkaiden kokonaismäärä kussakin kunnassa vakituisen asuinpaikan mukaan.

Vapaa-ajan asukkaiden kohdistuminen eri mökkikuntiin on määritetty rakennusten omistajatietojen perusteella (vaihe B). Tarkastelu on tehty kuntatasolla ja ikäryhmiä erottelematta.

Kuntakohtaisesti on laskettu, miten suuri osuus vakituisen asuinkunnan vapaa-ajan asukkaista mökkeilee kussakin mökkikunnassa. Tällä kertomella on laskettu kunkin ikäluokan vapaa-ajan asukkaiden määrä kussakin mökkeilyn kohdekunnassa.

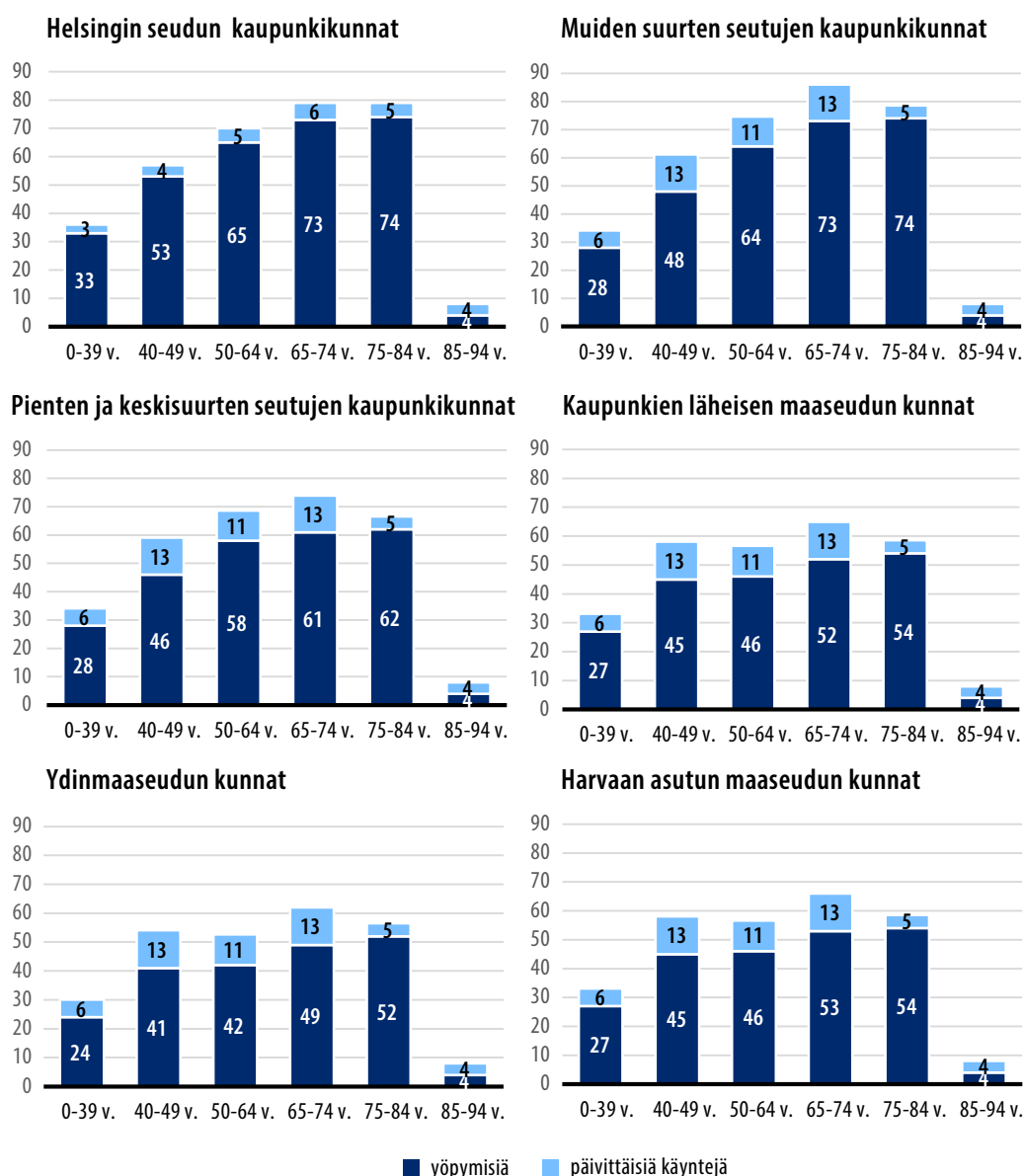
Vapaa-ajan asukkaiden vapaa-ajan asunnolla viettämä aika on arvioitu aiemman HOBOn hankkeen kyselytulosten perusteella (vaihe C). Ajankäytössä on eroteltu yöpymiset ja muut päiväkäynnit. Ajankäyttö on eroteltu vakituisen asuinpaikan sijainnin mukaan. Asuinpaikat on luokiteltu kuntatasolla kuuteen eri luokkaan. Luokitus perustuu SYKEN laatimaan kaupunki-maaseutuluokituksen kuntatason luokitteluun, jossa kaupunkikunnat on jaettu kolmeen ryhmään kaupunkiseudun koon mukaan (kartta 20).

Kartta 20 Kuntaluokittelu, jonka perusteella on haettu keskimääräisiä vapaa-ajan asunnon käyttöaikamaisia HOBOn kyselyn vastauksista.

Vapaa-ajan asuntojen omistajien keskuudessa käyttömäärät ovat suurimpia eläkeikäisten ikäluokissa (kuva 37). Suurimmissa kaupungeissa yöpymisten määrä on suurempi kuin pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla tehdään useammin päiväkäyntejä mökille kuin muilla alueilla.

Kuva 37. Vapaa-ajan asuntojen omistajien yöpymiset ja muut päivittäiset käynnit vapaa-ajan asunnolla vuoden aikana kuntatyyppin ja iän mukaan, vuorokausia vuoden aikana

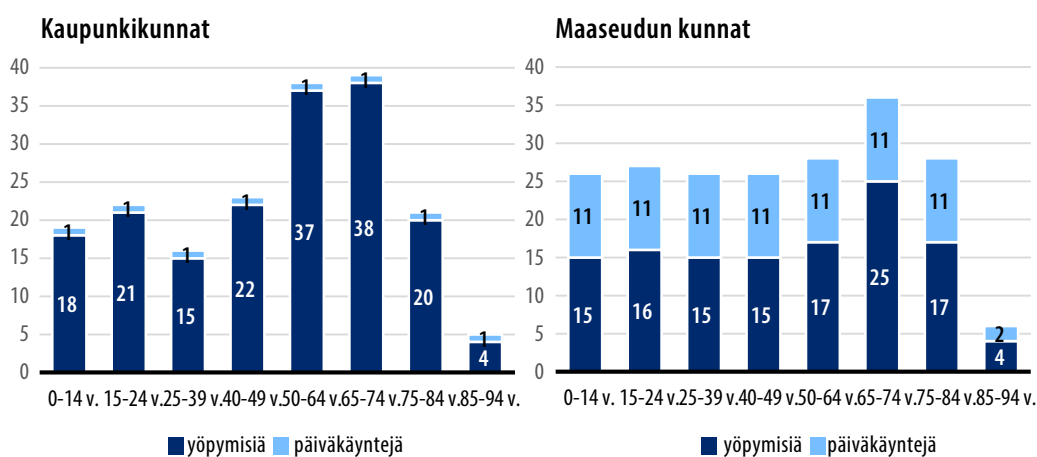

Vuorokausimäärät perustuvat HOBO-kyselyn vastauksiin ja niitä on mukautettu eri muutujien jakaumien perusteella silloin, kun vastaajamäärät eivät mahdollistaneet tilastollisesti luotettavia ristiintaulukoituja arvoja.

Vapaa-ajan asuntojen muut säännölliset käyttäjät kuin omistajat käyttävät vapaa-ajan asuntoa vain noin kolmanneksen verrattuna omistaja-asuntokunnan jäseniin (kuva 38). Käyttömäärissä ei ole merkittävää ikäluokkien välistä vaihtelua. Kaupunkikuntien asukkaat yleensä yöpyvät vapaa-ajan asunnolla, kun taas maaseudulla päiväkäynnit ovat lähes yhtä yleisiä kuin yöpymiset.

Kuva 38. Vapaa-ajan asuntojen muiden säännöllisten käyttäjien kuin omistajien yöpymiset ja muut päivittäiset käynnit vapaa-ajan asunnolla vuoden aikana kuntatyyppin ja iän mukaan, vuorokausia vuoden aikana

Vuorokausimäärät perustuvat HOB0-kyselyn vastauksiin, ja niitä on mukautettu eri muutujien jakaumien perusteella silloin, kun vastaajamäärät eivät mahdollistaneet tilastollisesti luotettavia ristiintaulukoituja arvoja.

Työperustaisen monipaikkaisen asuminen

Työperustainen monipaikkainen asuminen aiheutuu yleensä asuinpaikan ja työpaikan välisestä pitkästä etäisyydestä, jota ei ole mahdollista kulkea päivittäin. Tällaisessa tapauksessa työntekijällä on yleensä käytettävissään toinen asuinpaikka työpaikan läheisyydessä. Työperustainen kakkosasunto voi olla työntekijän itse hankkima, työnantajan tarjoama tai muuta kautta järjestetty, kuten majoittuminen sukulaisten tai tuttavien luona.

Päivittäin kuljettujen työmatkojen ja työperustaisen kakkosasumisen osuus riippuu tarpeesta käydä työpaikalla, työmatkaan kuluvasta ajasta ja mahdollisuuksista hyödyntää työmatka-aika työntekoon. Tässä laskennassa työmatkoista on eroteltu YKR:n työssäkäyntitietojen perusteella ne työmatkat, jotka tehdään suurimpien kaupunkiseutujen välillä ja joilla on käytettävissä nopea ratayhteys, moottoritie tai muu nopea liikenneyhteys. Tällöin päivittäisiä matkoja voidaan tehdä jopa linnuntietä 200 kilometrin mittaisilla työmatkoilla.

Työpaikat on jaettu myös niihin, joissa on etätömahdollisuus, ja niihin, joissa sitä ei ole. Etätötä tekevillä on harvemmin tarvetta käydä työpaikalla, ja heillä on myös mahdollista käyttää työmatka-aika hyväksi työntekoon, mikä mahdollistaa asumisen kauempana työpaikasta, jolloin tarve kakkosasunnon hankintaan on pienempi.

Osa työntekijöistä tekee myös kokoaikaista etätötä, jolloin heillä ei ole tarvetta työperustaiseen kakkosasumiseen, vaikka etäisyys työpaikkaan olisi hyvin pitkä. Työpaikkatiedoissa voi olla myös sijaintivirheitä, jolloin työpaikan sijainti on kirjattu esimerkiksi yrityksen pääkonttoriin, vaikka todellinen työpiste olisi lähempänä olevassa toimipisteessä. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että kaikissa yli 200 kilometrin työmatkoissa ei ole tarvetta kakkosasunnolle.

Seuraavassa taulukossa on esitetty laskennassa käytetyt kertoimet. Laskennassa on oletettu, että puolella työntekijöistä on mahdollisuus etätönteekoon.

Taulukko 10. Työperäisen kakkosasumisen osuus ja työperustaisella kakkosasunnolla ja vakituudessa asuinpaikassa vietetty aika vuorokausina eripituisilla työmatkoilla suurimpien kaupunkiseutujen välillä työntekijöillä, joilla ei ole etätömahdollisuutta

Työmatkan pituus	Työperäisen kakkosasumisen osuus	Kakkoasunnolla vietetty aika (yöpymisiä) vuodessa, vrk	Kotona vietetty aika vuodessa, vrk
60 – 100 km	5 %	150	215
100 – 120 km	15 %	150	215
120 – 150 km	40 %	200	165
150 – 200 km	50%	200	165
200 km -	90%	200	165

Taulukko 11. Työperäisen kakkosasumisen osuus ja työperustaisella kakkosasunnolla ja vakituudessa asuinpaikassa vietetty aika vuorokausina eripituisilla työmatkoilla suurimpien kaupunkiseutujen välillä työntekijöillä, joilla on etätömahdollisuus

Työmatkan pituus	Työperäisen kakkosasumisen osuus	Kakkoasunnolla vietetty aika (yöpymisiä) vuodessa, vrk	Kotona vietetty aika vuodessa, vrk
60 – 100 km	2 %	75	290
100 – 120 km	10 %	75	290
120 – 150 km	20 %	100	265
150 – 200 km	30%	100	265
200 km -	80%	100	265

Taulukko 12. Työperäisen kakkosasumisen osuus ja työperustaisella kakkosasunnolla ja vakituudessa asuinpaikassa vietetty aika vuorokausina eripituisilla työmatkoilla muualla Suomessa työntekijöillä, joilla ei ole etätömahdollisuutta

Työmatkan pituus	Työperäisen kakkosasumisen osuus	Kakkoasunnolla vietetty aika (yöpymisiä) vuodessa, vrk	Kotona vietetty aika vuodessa, vrk
60 – 100 km	20 %	150	215
100 – 120 km	40 %	150	215
120 – 150 km	60 %	200	165
150 – 200 km	70%	200	165
200 km -	90%	200	165

Taulukko 13. Työperäisen kakkosasumisen osuus ja työperustaisella kakkosasunnolla ja vakituudessa asuinpaikassa vietetty aika vuorokausina eripituisilla työmatkoilla muualla Suomessa työntekijöillä, joilla on etätömahdollisuus

Työmatkan pituus	Työperäisen kakkosasumisen osuus	Kakkoasunnolla vietetty aika (yöpymisiä) vuodessa, vrk	Kotona vietetty aika vuodessa, vrk
60 – 100 km	10 %	75	290
100 – 120 km	30 %	75	290
120 – 150 km	50 %	100	265
150 – 200 km	60%	100	265
200 km -	80%	100	265

Työmatkoista on eroteltu ne, jotka tehdään suurimpien kaupunkiseutujen välillä, jolloin käytössä on nopeat juna- ja tieyhteydet, ja muualla maassa tehdyt matkat. Lisäksi on eritelty työntekijät, joilla on mahdollisuus tehdä etätöitä ja ne, joilla tätä mahdollisuutta ei ole.

Etätö

Etätöitä säännöllisesti tekevien osuus on määritetty pääosin Tilastokeskuksesta korona-ajan työntekoa koskevan saadun tiedon perusteella (Leskinen 2021). Oletuksena on ollut se, että myös korona-ajan jälkeisessä tilanteessa etätöiden osuus säilyy korkeana. Toimialakohtaisia kertoimia on muokattu eri tilastoissa olevien luokituserojen vuoksi niin, että kertoimet vastaavat mahdollisimman pitkälle todellisuutta. Etätöpäiviä on oletettu olevan kaikilla toimialoilla noin puolet työajasta eli 110 vuorokautta vuodessa. Etätöiden alueellisia vaikutuksia on laskettu YKR-aineiston työmatkatietojen perusteella yhdistämällä

toimialakohtaiset kertoimet eri toimialojen työmatkamääriin kuntien välillä. Taulukossa 14 esitellään etätöitä säännöllisesti tekevien osuus toimialoittain.

Taulukko 14. Etätöitä säännöllisesti tekevien osuus toimialoittain

Toimialaluokka	Etätöitä säännöllisesti tekevien osuus
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	30 %
B Kaivostoiminta ja louhinta	30 %
C Teollisuus	21 %
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	21 %
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	21 %
F Rakentaminen	15 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	18 %
H Kuljetus ja varastointi	13 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	6 %
J Informaatio ja viestintä	75 %
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	55 %
L Kiinteistöalan toiminta	45 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	55 %
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	25 %
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	40 %
P Koulutus	30 %
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	10 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	40 %
S Muu palvelutoiminta	30 %
T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta	25 %
U Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta	25 %
Tuntematon	25 %

Liite 2. Tilastokeskuksen väestöennuste (2021)

Molempien monipaikkaisuuden ennakointimallin pohjana toimii Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennuste, joka kuvaa (vakituisen) väestön kehitystä vuosien 2021–2040 aikana. Hankkeen ennakointimallissa vakituisen väestönkehityksen oletetaan seuraavan tätä ennustetta, eikä hankkeen ennakointimalleissa oteta kantaa tämän ennusteen toteutumisen todennäköisyyteen.

Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennuste on Suomen Tilastokeskuksen muutaman vuoden välein toteuttamista väestöennusteista uusin (julkaisuhetkellä). Ennuste on demografinen komponenttimalli, jossa tuleva väestönkehitys perustuu pääasiassa aiemman kehityksen pohjalta eri väestönkehityksen osatekijöiden vaikutusta mallintaviin olettimiin ja kertoi-miin. Kertoimet ovat alueellisia ja ikäryhmittäisiä ja perustuvat vaihtelevan pituiseen ajanjaksoon satunnaisvaihtelun vaikutuksen vähentämiseksi. Erikseen väestöennuste mallintaa syn-tyvyyttä, kuolleisuutta, maan sisäistä muuttoliikettä (erikseen tulo- ja lähtömuuttoa) ja kan-sainvälistä muuttoliikettä (erikseen maahan ja maastamuuttoa). (Tilastokeskus, Laatuseloste: Väestöennuste 2021–2070⁷.)

Tilastokeskus tekee väestöennusteen kaikille Suomen kunnille yksivuotisikäryhmittäin ja sukupuolittain, joskin osa väestönkehitystä mallintavista kertoimista perustuu laajemman alueen väestönkehitykseen. Ennusteessa on kuntatasolla ennustettu vuosille 2021–2040 ikä-luokittainen väestönkehitys ja koko maalle vuosille 2021–2070 ikäluokittainen väestönkehi-tys. Koska ennuste on tehty ikäryhmittäin, kuvaa väestöennuste pelkän väestönkehityksen lisäksi Suomen ja Suomen kuntien ikärakenteessa tapahtuvia muutoksia.

Monipaikkaisuuden ennakointimalleissa on hyödynnetty vuosien 2021–2030 kunnittaista ja seutukunnittaista ennustettua väestönkehitystä yksivuotisikäryhmittäin (mutta ei sukupuolittain). Koska monipaikkaisuuden ennakointimallien pohjana toimii Tilastokeskuksen ennus-teen kuvaama väestön ja väestön ikärakenteen tuleva kehitys, on näiden kehityksellä sekä näihin liittyvillä epävarmuuksilla huomattava vaikutus myös monipaikkaisuuden ennakointi-malliin (ja tähän liittyviin epävarmuustekijöihin).

---

7 Kts. tarkempi kuvaus Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen laskentatavasta ja olettamista: https://www.stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_laa_001_fi.html

Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteessa tuleva väestönkehitys on kuntatasolla erittäin eriytynyttä (kartta 21). Kasvavia kuntia on vain vähän. Voimakas väestönkasvu painottuu suuriin yliopistokaupunkeihin, etenkin pääkaupunkiseudulle ja Tampereelle. Kohutuullisen vahvaa kasvua tapahtuu myös suurten kaupunkien läheisissä kehyskunnissa, jotka ovat vahvasti integroituneet osaksi keskuskaupungin asumisen ja työssäkäynnin ratkaisuja. Suurten yliopistokaupunkiseutujen ulkopuolella kasvua tapahtuu vain yksittäisissä keski-suurissa kaupungeissa (esimerkiksi Seinäjoki) sekä pistemäisesti yksittäisissä pienemmissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa (esimerkiksi osa Lapin matkailukunnista ja yksittäiset kunnat Pohjanmaalla).

Suurimassa osassa muuta maata vakituinen väestö vähenee. Väestön supistuminen on määrällisesti erittäin voimakasta esimerkiksi vanhoissa rakennemuutoksen kokeneissa teollisuuskaupungeissa (esimerkiksi Kouvola) sekä osassa seutukaupunkeja (esimerkiksi Savonlinna). Suhteellinen väestönkehitys on erityisen heikkoa pienemmissä maaseutumaisissa kunnissa, jotka sijaitsevat kaukana suurista kaupunkiseuduista. Myös kasvavien maakuntien reunoilla (esimerkiksi Pirkanmaa) vakituinen väestö vähenee ennusteessa erittäin voimakkaasti.

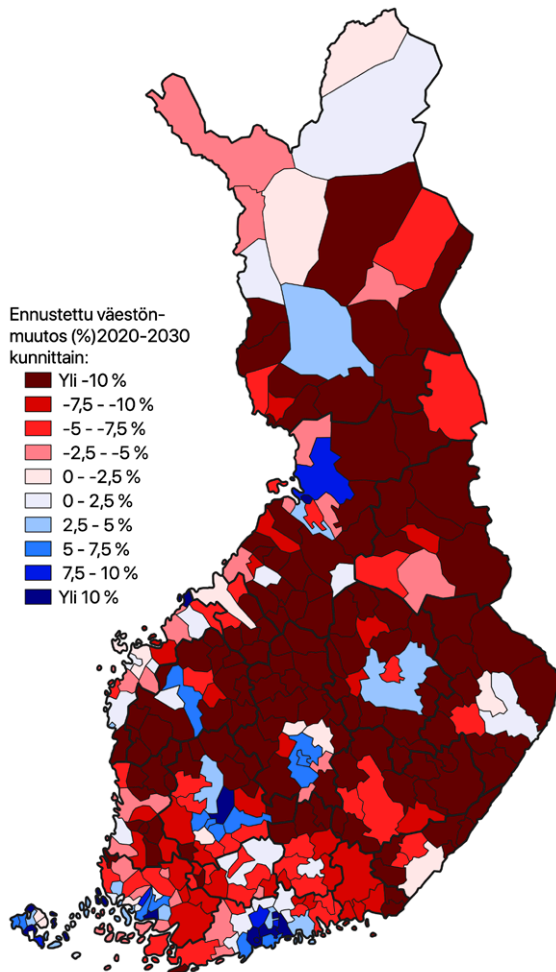
Tilastokeskuksen ennusteessa ehkä keskeisin suuri muutostekijä väestön voimakas keskittyminen suurille kaupunkiseuduille, etenkin Etelä-Suomessa ja tämän seurauksena Suomen väestöllisen ”painopisteen” siirtyminen Etelä-Suomeen ja kaupunkialueille. Väestön keskittymisen vaikutukset heijastuvat voimakkaasti monipaikkaisuuden ennakointimalleihin. Suoraan tätä kehitystä selittää maan sisällä tapahtuva muuttoliike, jossa etenkin nuoria ja nuoria aikuisia muuttaa suurille kaupunkiseuduille työn ja koulutuksen perässä. Välillisesti maahanmuutto ja luonnollinen väestönlisäys keskittävät Suomen väestöä suurille kaupunkiseuduille. Maahanmuutto kohdistuu sekä määrällisesti että suhteellisesti etenkin suurille kaupunkiseuduille kasvattaen näiden väestöä. Luonnollinen väestönlisäys taas supistaa erittäin voimakkaasti suurten kaupunkien ulkopuolisessa maassa väestöä, mikä korostaa kaupungeissa asuvan väestön osuutta.

Voimakkaan eriytyvän väestönkehityksen lisäksi myös väestön demografinen muutos on huomattava Tilastokeskuksen väestöennusteessa. Työikäisen väestön kehitys on koko maan tasolla maltillista, mutta kuntatasolla erittäin eriytynyttä. Lasten ja eläkeikäisten kehityksessä muutokset ovat taas dramaattisia lähes kaikissa kunnissa. Lasten määrä laskee 2020-luvulla voimakkaasti syntyvyyden laskun takia lähes kaikissa kunnissa. Eläkeikäisten määrä taas kasvaa vaihtelevasti, mutta suurempi muutos on yli 75-vuotiaiden määrän erittäin voimakas kasvu 2020-luvun aikana suurten ikäluokkien ikääntyessä. Tämän seurauksena eläkeikäinen väestö painottuu aiempaa vahvemmin iäkkäiden ja hyvin iäkkäiden ikäryhmiin. Eläkeikäisen väestön ikääntymisellä on taas merkittäviä implikaatioita käytännössä kaikilla politiikan aloilla.

Kaikkiin ennusteisiin liittyy merkittävää epävarmuutta, eikä niitä tule tulkita tarkkoina tulevaisuuden kuvina, vaan ennemmin suuntana, jota kohden ollaan tällä hetkellä menossa, mutta

johon voidaan yhä vaikuttaa merkittävästi. Tilastokeskuksen ennusteissa merkittäviä epävarmuustekijöitä ovat syntyvyyden kehitys sekä maahanmuuton määrä tulevaisuudessa. Näiden vaikutus monipaikkaisuuden ennakoitimiin on kuitenkin oletettavasti suhteellisen maltillinen 2020-luvulla. Lisäksi covid-19-pandemian aikana muuttoliikkeen kohdentumisessa on tapahtunut muutoksia, jota usein väestöennuste ei täysin huomii. Etenkin pääkaupunkiseudun kasvu on hidastunut, sillä alue on alkanut kärsiä merkittäviä muuttotappioita. Seututasolla muutokset ovat kuitenkin pienempiä, sillä suurin osa muuttotappioista on ollut seudun sisäisiä (niin sanottu seutuistuminen tai "Nurmijärvi-ilmiö" on voimistunut). Tällä voi kuitenkin olla kohtuullisia vaikutuksia sekä vapaa-ajan asumiseen että työssäkäynnin monipaikkaisuuteen. Kaiken kaikkiaan, täydellistä ennakoitimiä ei ole, vaan ennusteen epävarmuudet ja näiden vaikutukset monipaikkaisuuden ennakoitimiin on tärkeä huomioida tuloksia tulkitessa. Kartassa 21 on esitetty suhteellinen väestönkehitys vuosien 2020 ja 2030 välillä Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen perusteella.

Kartta 21 Kunnittainen suhteellinen väestönkehitys 2020–2030 Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen perustella. Lähde: Tilastokeskus, väestöennuste. Karttapohja: Tilastokeskus.

Liite 3. Vapaa-ajan monipaikkaisuuden ennakointimalli

Vapaa-ajan asukkaiden ennakointimallin pohjana käytettyinä aineistoina toimivat rakennus- ja huoneistorekisteristä kerätyt tiedot, Tilastokeskuksen väestöennuste ja muut väestörakenteen tilastot, mökkibarometri vuosilta 2016 ja 2021 sekä HOBO-kysely. Lisäksi ennakointimallissa on hyödynnetty laajasti aiemman työvaiheen vapaa-ajan monipaikkaisuuden laskentamalleja.

Vapaa-ajan ennakointimalli on toteutettu seutukuntatasolla ja kaikki pohjana oleva data on seutukuntatasolla. Tämän johdosta ennakointimallista ei ole mahdollista suoraan irrottaa kuntatason tietoja. Seutukunnat koostuvat vaihtelevasta määrästä kuntia, jotka vastaavat jossain määrin työssäkäyntialueita. Käytetty seutukuntajako on vuoden 2019 seutukuntajako (johtuen hankkeen toteutuksen aikataulutuksesta), jossa koko maassa on 70 seutukuntaa, joiden koko vaihtelee (Manner-Suomessa) Helsingin seudun 1 500 000 asukkaasta Joutsan seudun vain 5 000 asukkaaseen. On huomionarvoista, että seutukuntajako on muutettu vuoden 2019 jälkeen, ja käytetty jako eroaa maltillisesti vuoden 2021 seutukuntajaoista. Merkittävimmät erot syntyvät kunnista, jotka ovat vaihtaneet maakuntia ja tätä kautta myös tulevia hyvinvointialueita⁸. Hyvinvointialueiden näkökulmasta myös Helsingin seutukunta on ongelmallinen, sillä seutukunta jakaantuu neljään eri hyvinvointialueeseen. Koska kaikki näistä muutoksista toteutuivat vasta vuonna 2021, hankkeen ennakointimallissa ei olla pystytty reagoimaan näihin muutoksiin.

Rakennus- ja huoneistorekisteristä kerättiin vapaa-ajan asunnon omistajiin liittyviä tietoja, kuten vapaa-ajan asunnon sijainti seutukunta, omistajan asuinseutukunta sekä omistajan ikä. Tätä aineiston pohjalta laskettiin hankkeen aiempien laskentamallien perusteella omistajatalouteen kuuluvan väestön määrä sekä ikärakenne. Lisäksi aineistoa täydennettiin jakamalla kuolinpesien omistamat vapaa-ajan asunnot oletetulle väestölle vastaavalla mallilla kuin aiemmassa työvaiheessa. Lopputuloksena saatiin aineisto, jossa on vapaa-ajan asunnon omistaviin kotitalouksiin kuuluvat käyttäjät vapaa-ajan asunnon seutukunnan, käyttäjän iän, ja vakituisen asuinkunnan perusteella. Tämän lisäksi arvioitiin muiden käyttäjien määrää, vapaa-ajan asuinseutua, kotiseutua sekä ikää mökkibarometrin ja aiempien hankkeen laskentamallien pohjalta. Lopputuloksena saadaan aineisto, jossa on arvio kaikista vapaa-ajan asuntoa käyttävien määrästä taustatiedoilla varustettuina.

---

8 Kuhmoinen, Heinävesi, Iitti, Joroinen, Isokyrö

Tämän aineiston pohjalta laskettiin vapaa-ajan monipaikkaisuuden kertoimet jokaiselle ikäryhmälle, jokaisella seudulla suhteessa jokaiseen seutuun. Kertoimet laskettiin suhteuttamalla tietyllä seudulla asuvan tietyn ikäisen tietyllä seudulla vapaa-ajan asuvan väestön osuuden suhteessa vastaavan asuinseudun koko vastaavan ikäiseen väestöön. Näin saatujen kertoimien on oletettu pysyvän vastaavina koko ennustejakson ajan, eli ennusteissa ei ennakoida vapaa-ajan asumisen trendin muutoksia, vaan väestön ikärakenteen ja asuinpaikkojen tuottamia muutoksia. Näiden kertoimien avulla laskettiin monipaikkaisen vapaa-ajan asujien määrän kehitys ennustejakson aikana Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaisesta väestönkehityksestä.

Monipaikkaisten vapaa-ajan asujien lisäksi ennakointimallilla laskettiin monipaikkaisten vapaa-ajan asujien vapaa-ajan alueella viettämien henkilövuosien määrää. Henkilövuosiksi muutettu vapaa-ajan väestö mahdollistaa toimivamman ja tarkemman vakituisen väestön ja monipaikkaisen väestön määrän vertaamisen.

Henkilövuosien laskennan pohjana toimii aiemmasta ennakointimallista saatu ennuste monipaikkaisen väestön määrän kehityksestä, heidän iästään sekä kotikunnastaan. Kaikkia näitä tietoja hyödynnettiin henkilövuosien määrän laskemiseen. Laskentamalli on suhteellisen samankaltainen kuin aiemmassa työvaiheessa. HOBO-kyselyn ja mökkibarometrin pohjalta laskettiin ikäryhmittäin vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika eroteltuna päivävierailuihin ja yön ylittäviin vierailuihin. Koska vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika vaihtelee iän mukaan, reagoi ennakointimalli ikärakenteen tuottamiin muutoksiin vapaa-ajan asunnoilla vietettyyn aikaan. Lisäksi alueella vietettyä aikaa laskettiin erikseen omistaja-asuntokuntaan kuuluvien ja muihin käyttäjiin kuuluvien ryhmässä, jotta malli huomioi omistaja-asuntokunnan vapaa-ajan asunnolla viettämän suuremman ajan.

Alueella vietettyä aikaa tarkennettiin jakamalla kaikki Suomen kunnat kuuteen eri kuntaryhmään perustuen HOBO-kyselyyn ja mökkibarometriin. Kuusi ryhmää ovat Helsingin seudun kaupunkikunnat, muiden suurten kaupunkiseutujen kaupunkikunnat, keskisuurten ja pienten kaupunkiseutujen kaupunkikunnat, kaupungin läheisen maaseudun kunnat, ydinmaaseudun kunnat sekä harvaan asutun maaseudun kunnat. Jokaiselle näistä alueista laskettiin erillisesti yllä esitettyjen ryhmien vapaa-ajan asunnoilla viettämä aika, jotta esimerkiksi Helsingin kaupunkikunnissa vakituisesti asuvien vapaa-ajan asujien vapaa-ajan asunnoilla viettämä pidempi aika tulee huomioiduksi.

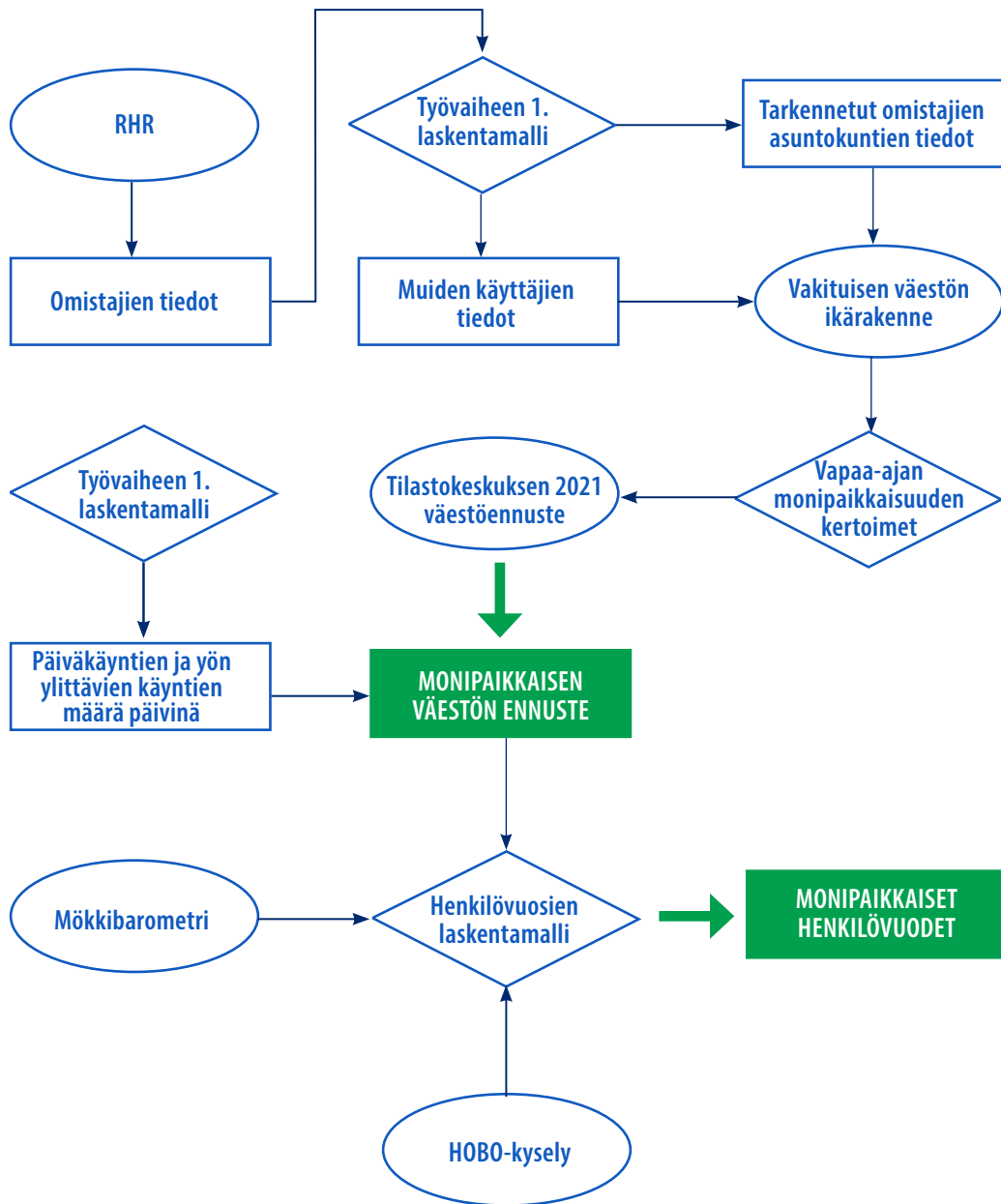
Vaikka ennuste tehtiin seututasolla, vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan laskemiseen käytettiin kuntatason väestöennusteita, jotta seutujen sisällä tapahtuvat muutokset tulevat huomioiduksi ennustemallissa. Jokaisen seudun jokaisen kunnan väestönkehitys Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan laskettiin näiden kuntaryhmien kautta ja vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan laskemiseen käytettiin kuntatason väestöpohjaa. Seututasoinen vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika on kuntatason aikojen yhteenlaskettu summa. Tämän

laskentamallin seurauksena ennakointimalli huomioi esimerkiksi Helsingin seudun erityyppisten kuntien erilaisen väestönkehityksen vaikutukset vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan kehitykseen.

Laskentamallissa vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika saadaan päivissä, joka muutettiin henkilövuosiksi jakamalla vapaa-ajan asunnoilla vietetyt päivät 365:llä. Tämän laskentamallin pohjalta saadaan tieto jokaisessa kunnassa henkilövuosina vapaa-ajan asujien alueella viettämistä henkilövuosista, mutta myös toisaalta vakituisen väestön muilla alueilla viettämistä ajasta. Tätä voidaan ja ollaan käytetty laskemaan alueen todellista väestöpohjaa, lisäämällä alueella asuvaan vakituiseen väestöön alueella vietetyt monipaikkaisen väestön henkilövuodet ja poistamalla tästä alueella asuvan väestön muilla alueilla viettämät henkilövuodet.

Ennakointimalliin liittyy merkittäviä epävarmuutta tuottavia tekijöitä, jotka liittyvät sekä lähtödataan että olettimiin. Vapaa-ajan asumisen ennakointimallin keskeisenä puutteena on kaavoitus ja rakentaminen, jota ennusteessa ei olla huomioitu, mutta joka ohjaa merkittävästi vapaa-ajan asumisen kehitystä etenkin paikallisella tasolla. Lisäksi aikasarjojen puutteellisuus rajoittaa erilaisten trendikehitykseen perustuvien tarkasteluiden tekemistä. Tämän seurauksena etenkin vapaa-ajan ennakointimalliin ei ole mahdollista rakentaa historiadatan perusteella minkäänlaista kehitystrendiä. Jos vapaa-ajan asumisen suosio kasvaa, kasvaa vapaa-ajan asujien määrä etenkin koko maan tasolla merkittävästi enemmän kuin ennustemallissa. Aluetason kehityssuunnat voivat kuitenkin olla vastaavia kuin ennakointimallissa. Kuvassa 39 on kuvattu prosessina ennakointimallin toteutusta.

Kuva 39. Monipaikkaisuuden ennakointimalli

Liite 4. Pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakointimalli

Pendelöinnin ennusteessa kuvataan, miten pendelöivä työllinen väestö kehittyy työpaikan ja asuinkunnan perusteella seutukuntatasolla 2019–2030 aikana. Pohjaolettamana (työikäinen)väestö kehittyy Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaisesti vuosien 2020–2030 aikana. Vapaa-ajan ennakointimallista poiketen pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakointimalli on toteutettu kuntatasolla seututason sijaan. Tulokset on kuitenkin raportoitu seutukuntatasolla.

Pendelöivän väestön pohjadata toimii Tilastokeskuksen kaupunki- ja seutuindikaattorit tietokannasta kerätty työssäkäynti asuinkunnan mukaan, josta selviää työllisen väestön kotikunta ja työpaikan kunta. Tätä aineistoa on tarkennettu lisäämällä pendelöivän väestön ikäjakauma kaikista pendelöitsijöistä, olettaen, että ikäjakauma on asuinkunnan mukaan vastaava työpaikan kunnasta riippumatta. Vaikka todellisuudessa pendelöinnin ikäjakaumassa on suunnan mukaan eroja, ennakointimalli reagoi näin paremmin kokonais kuvassa ikärakenteen tuomiin muutoksiin työssäkävien määrässä.

Pendelöintitilaston pohjalta laskettiin jokaiselle työlliselle todennäköisyys pendelöidä kotikunnasta toiseen kuntaan (suhteessa kaikkiin kuntiin) ikäluokittain suhteuttamalla pendelöivän väestön määrä saman ikäiseen työllisen väestön määrään. Näin saadaan tietyn ikäiselle tietyssä kunnassa asuvalle työlliselle tietty todennäköisyys pendelöidä tiettyyn kuntaan. Näiden todennäköisyyksien oletettiin pysyvän vastaavina koko ennustejakson ajan.

Jotta pendelöintimalliin saadaan työllinen väestö, oletettiin koko maan työllisyysasteen kohoavan 75 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Olettama työllisyysasteesta on välttämätön, sillä pendelöinti koskettaa vain työllistä väestöä, jonka laskemiseksi Tilastokeskuksen väestöennusteesta tarvitaan työllisyysastetta. Työllisyysasteen on oletettu lineaarisesti siten, että vuonna 2030 työllisyysaste saavuttaa olettaman tason. Olettamana on, että työllisyysaste kohoaa vastaavasti kaikissa kunnissa ja ikäryhmissä, eli alueelliset ja ikäryhmittäiset erot työllisyysasteessa säilyvät. Työllisyysasteen pohjalta kunnittainen työllisten määrä saadaan kertomalla kunnan työikäinen väestö työllisyysasteella (työllisyysaste on työllisten osuus työikäisestä väestöstä). Pendelöintikertoimilla saadaan laskettua tulevasta työllisestä väestöstä pendelöivän väestön naiivi määrä.

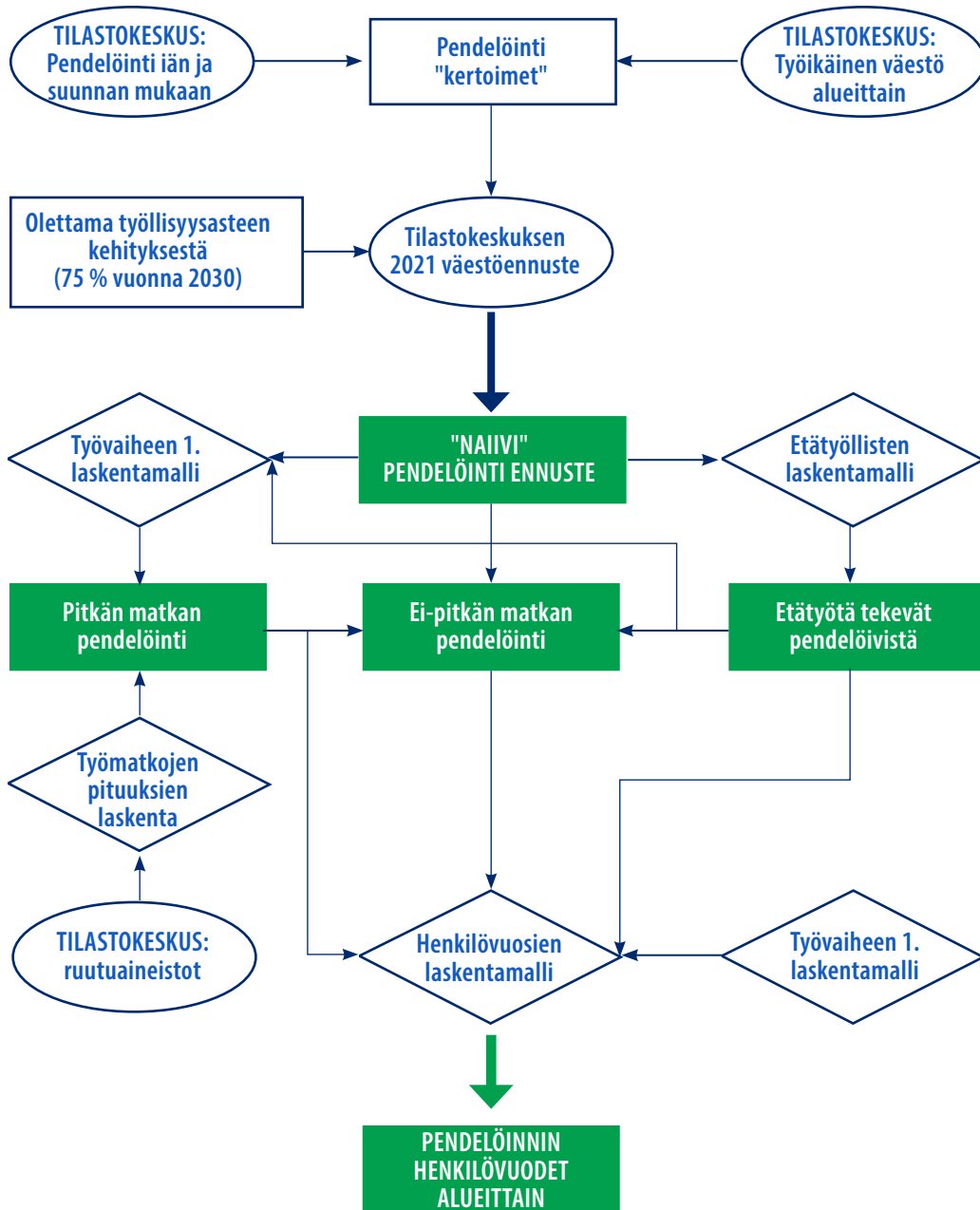
Ensimmäinen tulos on ”naiivi”, sillä pohjana käytetyssä datassa pendelöintiin riittää, että henkilön kotikunta on eri kuin työpaikan kunta. Tämä ei kuitenkaan todellisuudessa tarkoita, että henkilö liikkuu aktiivisesti tätä väliä, vaan hän saattaa esimerkiksi olla etätöissä. Lisäksi osa pendelöivästä väestöstä saattaa asua kakkosasunnossa vähentäen todellista liikkumisen määrää. Näillä tekijöillä on myös merkittävä vaikutus etätyöskentelyn henkilövuosina laskettuihin vaikutuksiin.

Naiivista pendelöitsijöiden määrästä on eroteltu erikseen etätyötä tekevien arvioitu osuus ja muut pendelöitsijät. Ensin kaikille pendelöitsijöille arvioitiin oletettu työmatkan pituus. Työmatkan pituuden lasku on epätarkka aineistoihin liittyvien rajoitusten vuoksi: pendelöintimatkan pituuden oletettiin olevan asuinkunnan tiheimmin asutun väestöruudun (1×1 km) ja työpaikan tiheimmin asutun väestöruudun (1×1 km) välimatka. Tämä arvio on epätarkka, mutta antaa riittävän tarkan kuvan eripituisia työmatkoja tekevien määrästä ennakkointimallin tarpeisiin.

Ensiksi pendelöivästä väestöstä laskettiin henkilöt, joilla on etätyöskentelymahdollisuus ja joilla ei ole. Etätyöskentelymahdollisuudet perustuvat VNK etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonepäästöihin -hankkeen arvioon etätyöskentelystä koronavuotena (olettamana on, että vuonna 2020 kaikki, joilla oli mahdollisuus tehdä etätyötä, tekivät etätyötä). Työmatkan pituuden mukaan etätyömahdollisuuden perusteella laskettiin etätyötä oletettavasti tekevät siten, että pidempi työmatka lisää todennäköisyyttä tehdä etätyötä. Näin saadaan eroteltua todennäköisesti etätyötä tekevien pendelöitsijöiden määrän ja todellisen pendelöinnin määrä.

Näitä tietoja hyödynnettiin henkilövuosien laskentaan. Etätyötä tekevien henkilövuodet eivät siirry ennakkointimallisissa työpaikan kuntaan, vaan pysyvät asuinkunnassa. Ennakkointimalli ei pysty huomioimaan vapaa-ajan asunnoilta tehdyn etätyön määrää, mutta tämän merkitys pendelöivän väestön ryhmässä on oletettavasti vähäinen. Muun pendelöivän väestön työmatkojen pituuksien perusteella arvioitiin kakkosasunnolla asuvien osuus vastaavasti kuin työvaiheessa 1 ja laskettiin näillä asuinnoilla vietetty päivä sekä aktiivisen pendelöinnin päivät. Pendelöivän väestön, jolla ei ole työhön liittyvää kakkosasuntoa, henkilövuodet laskettiin kaavalla $0,3125 \text{ päivää (7,5 h) * työpäivät vuodessa}$. Näin saadaan lasketuksi pendelöinnin todellinen henkilövuosiksi muutettu vaikutus työpaikan ja asuinpaikan kunnan mukaan. Tämän pohjalta voidaan tarkentaa vapaa-ajan ennusteen niin sanotun todellisen väestön määrän arviota, lisäämällä vakituiseen ja vapaa-ajan monipaikkaiseen väestöön alueella työn johdosta monipaikkaisena olevan väestön määrä ja poistamalla alueelta työn johdosta poistuvan väestön määrä. Kuvassa 40 esitellään pendelöinnin ennakkointimallin laadintaprosessi, aineistot ja oletamat.

Kuva 40. Pendelöinnin monipaikkaisuuden ennakointimalli

Liite 5. Monipaikkaisuuden ennakkoinnin kuviot ja taulukot

Taulukko 15. Vapaa-ajan ennakoitumallin keskeiset luvut seutukunnittain

	Vapaa- ajan as. 2019	Vapaa- ajan as. 2030	Muutos vapaa- ajan as. 2019-2030	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2019	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2030	Muutos henkilö- vuosissa 2019-2030	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2019	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2030	Henkilövuosien nettovaikutus 2030, herkkyyss- laskelma	Netto- vaikutuksen muutos 2019-2030	Nettovaikutuksen muutos 2019- 2030, herkkyyss- laskelma
Etelä-Pirkanmaa	17 864	18 057	193	1 974	2 005	31	195	335	441	140	107
Forssa	23 226	23 498	272	2 586	2 621	36	1058	1 210	1 596	152	385
Haapavesi-Siikalatva	8 008	7 687	-322	874	847	-27	333	380	501	46	121
Helsinki	99 571	108 763	91 92	10 626	11 654	1 028	-54 053	-59 807	-78 854	-5 754	-19 047
Hämeenlinna	49 065	5 0845	1 780	5 421	5 642	220	1 342	1 572	2 072	230	501
Imatra	28 615	27 250	-1 364	3 380	3 210	-170	1 034	1 185	1 562	151	377
Itä-Lappi	30 630	30 340	-291	3 618	3 575	-43	2 588	2 689	3 546	101	856
Jakobstadsregionen	26 868	26 788	-80	3 019	2 993	-26	391	410	541	19	131
Joensuu	63 328	63 515	187	7 296	7 287	-9	898	1 035	1 365	137	330
Joutsa	15 357	15 874	517	1 742	1 798	56	1 409	1 505	1 984	96	479
Jyväskylä	48 338	50 592	2 254	5 384	5 656	272	-2 780	-2 964	-3 909	-185	-944
Jämsä	33 877	34 229	352	3 781	3 825	44	2 661	2 867	3 780	206	913
Järviseu	22 785	21 836	-949	2 475	2 382	-93	1 586	1 630	2 149	45	519
Kajaani	25 837	25 622	-215	3 024	3 004	-19	389	506	667	117	161
Kaustinen	8 297	7 702	-595	894	835	-59	317	351	463	34	112
Kehys-Kainuu	33 004	31 765	-1239	3 994	3 826	-168	2 561	2 653	3 498	92	845
Kemi-Tornio	15 322	14 506	-816	1 733	1 655	-78	-591	-456	-601	135	-145
Keski-Karjala	211 97	20 402	-795	2447	2348	-100	1463	1524	2009	61	485
Keuruu	12 929	12 779	-150	1447	1431	-16	898	947	1249	49	302
Koillis-Savo	13 922	13 721	-201	1670	1641	-29	1215	1263	1665	47	402

	Vapaa- ajan as. 2019	Vapaa- ajan as. 2030	Muutos vapaa- ajan as. 2019-2030	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2019	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2030	Muutos henkilö- vuosissa 2019-2030	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2019	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2030	Henkilövuosien nettovaikutus 2030, herkkyyss- laskelma	Netto- vaikutuksen muutos 2019-2030	Nettovaikutuksen muutos 2019- 2030, herkkyyss- laskelma
Koillismaa	33 916	34 422	506	3940	4028	88	2665	2816	3712	151	897
Kokkola	11 964	11 916	-48	1311	1305	-6	-800	-779	-1028	20	-248
Kotka-Hamina	39 898	39 055	-843	4540	4454	-86	843	1060	1398	217	338
Kouvola	45 400	45 099	-301	5196	5147	-49	798	1183	1560	385	377
Kuopio	48 507	50 198	1691	5657	5852	195	-1447	-1494	-1969	-47	-476
Kuusikunnat	22 388	21 762	-627	2420	2363	-58	1482	1552	2047	71	494
Kyrönmaa	2 607	2 504	-103	281	273	-9	-152	-128	-168	25	-41
Lahti	97 708	101 068	3359	10998	11369	371	1673	2302	3035	629	733
Lappeenranta	56 059	56 244	185	6454	6461	7	1855	1979	2610	124	630
Loimaa	12 495	12 526	31	1349	1356	7	123	205	271	83	65
Lounais-Pirkanmaa	20 655	20 614	-41	2265	2270	4	1175	1298	1711	123	413
Loviisa	16 244	16 917	673	1762	1839	77	1048	1167	1538	119	372
Luoteis-Pirkanmaa	22 280	22 504	225	2457	2484	27	1741	1855	2445	114	591
Mariehamns stad	116	122	6	13	13	1	-555	-573	-756	-18	-183
Mikkeli	120 666	123 074	2 408	13 805	14 045	239	9 544	10 125	13 349	581	3 224
Nivala-Haapajärvi	11 315	10 583	-733	1 207	1 139	-68	110	191	251	80	61
Oulu	26 408	28 530	2 122	2 880	3 171	291	-7 430	-8 365	-11 029	-935	-2 664
Oulunkaari	36 233	37 451	1 217	4 074	4 270	196	2 889	3 168	4 177	279	1 009
Pieksämäki	26 493	25 488	-1 005	3 176	3 052	-124	1 366	1 495	1 971	129	476
Pielisen Karjala	20 906	19 902	-1003	2 483	2 344	-139	1 282	1 343	1 770	61	428
Pohjois-Lappi	20 720	20 767	47	2 421	2 433	12	1 445	1 492	1 967	46	475
Pohjois-Satakunta	13 323	12 551	-772	1 477	1 391	-86	681	705	930	24	225
Pori	44 605	42 948	-1 657	5 033	4 824	-209	-598	-365	-481	233	-116
Porvoo	23 773	25 305	1 531	2 584	2 760	176	29	151	199	121	48
Raahe	12 233	11 853	-381	1 345	1 316	-29	9	107	141	98	34

	Vapaa- ajan as. 2019	Vapaa- ajan as. 2030	Muutos vapaa- ajan as. 2019-2030	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2019	Alueen vapaa-ajan as. henkilö- vuosina 2030	Muutos henkilö- vuosissa 2019-2030	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2019	Henkilö- vuosien nettovaikutus 2030	Henkilövuosien nettovaikutus 2030, herkkyyss- laskelma	Netto- vaikutuksen muutos 2019-2030	Nettovaikutuksen muutos 2019- 2030, herkkyyss- laskelma
Raasepori	38 746	40 703	1 957	4 121	4 349	229	2 557	2 917	3 846	360	929
Rauma	31 599	30 799	-801	3 550	3 447	-104	576	655	864	79	209
Riihimäki	19 714	20 759	1 045	2 139	2 267	128	205	376	496	171	120
Rovaniemi	25 392	26 338	946	2 894	3 003	110	-300	-324	-428	-24	-103
Saarijärvi-Viitasaari	41 830	40 611	-1 220	4 724	4 598	-126	3 235	3 326	4 386	91	1 059
Salo	41 609	42 652	1 044	4 606	4 748	143	1 923	2 230	2 940	307	710
Savonlinna	61 022	59 564	-1 458	7 221	7 020	-201	4 460	4 638	6 115	178	1 477
Seinäjoki	22 118	22 013	-106	2 375	2 374	-1	-2 575	-2 533	-3 340	42	-807
Sisä-Savo	20 280	20 039	-241	2 333	2 309	-24	1 580	1 656	2 184	76	528
Suupohja	7 813	7 316	-498	835	786	-50	58	124	164	67	40
Sydösterbotten	14 276	13 829	-447	1 574	1 509	-66	735	730	963	-4	233
Tampere	116 053	124 758	8 705	12 919	13 905	986	-4 838	-5 533	-7 295	-695	-1 762
Torniolaakso	10 126	9 731	-396	1 196	1 152	-45	769	788	1 039	19	251
Tunturi-Lappi	25 426	25 716	290	2 898	2 937	40	2 127	2 174	2 866	47	692
Turku	51 525	54 706	3 181	5 750	6 075	325	-8 242	-8 744	-11 529	-502	-2 785
Vaasa	41 877	41 883	6	4 771	4 787	16	-387	-382	-504	5	-122
Vakka-Suomi	52 828	54 287	1 458	5 864	5 999	136	4 381	4 594	6 057	213	1 463
Varkaus	18 707	18 151	-555	2 257	2 193	-64	494	597	787	103	190
Ylivieska	16 062	15 617	-445	1 676	1 646	-31	87	126	166	38	40
Ylä-Pirkanmaa	33 318	33 771	453	3 749	3 796	47	2 581	2 815	3 711	233	896
Ylä-Savo	33 224	31 629	-1 595	3 815	3 648	-167	1 364	1 481	1 952	117	472
Åboland-Turunmaa	56 599	59 157	2 558	6 225	6 505	280	5 138	5 473	7 216	335	1743
Ålands landsbygd	9 101	9 895	794	973	1 052	79	234	228	300	-6	72
Ålands skärgård	4 011	4 311	300	442	473	30	342	367	484	25	117
Äänekoski	16 116	15 959	-157	1 795	1 787	-8	803	897	1 183	94	286

Taulukko 16. Pendelöinnin ennakointimallin keskeiset luvut seutukunnittain

Seutu	Pendelöivä väestö 2019	Pendelöivä väestö 2030	Muutos, pendelöinti 2019-2030	Seudun ulkoa pendelöivät	Seudun ulkoa pendelöivät	Muutos, seudun ulkoa pendelöinti 2019-2030	Henkilövuodet 2019	Henkilövuodet 2030	Muutos henkilövuosissa 2019-2030	Nettovaikutus 2019	Nettovaikutus 2030	Nettovaikutuksen muutos 2019-2030
Etelä-Pirkanmaa	3 920	4 022	102	2 903	3 057	154	601	615	14	-619	-557	62
Forssa	5 337	4 784	-553	2 063	1 987	-76	819	737	-81	-57	-16	41
Haapavesi-Siikalatva	1 443	1 362	-81	1 167	1 141	-27	278	266	-12	58	84	26
Helsinki	34 7074	376 645	29 571	58 582	57 339	-1242	44 012	47 018	3 006	8 450	7 758	-693
Hämeenlinna	11 800	11 432	-368	5 858	5 862	4	1 826	1 766	-60	-483	-421	62
Imatra	3 975	3 621	-354	2 305	2 253	-52	725	666	-59	-168	-90	79
Itä-Lappi	846	769	-77	570	561	-9	206	193	-13	-79	-19	60
Jakobstadsregionen	8 688	8 800	112	2 493	2 475	-17	1 474	1 494	21	39	42	3
Joensuu	13 889	13 449	-440	2 897	2 619	-278	2 252	2 184	-68	-158	-216	-59
Joutsa	389	375	-14	342	333	-8	67	65	-2	-40	-21	20
Jyväskylä	18 663	18 591	-73	6 866	6 363	-503	3 295	3 277	-18	-442	-683	-241
Jämsä	1 684	1 669	-15	1 569	1 576	7	297	294	-3	-11	42	53
Järviseu	1 749	1 566	-183	1 001	957	-45	321	294	-27	-55	-15	39
Kajaani	4 277	3 807	-470	1 842	1 645	-197	894	817	-77	48	52	4
Kaustinen	1 459	1 361	-98	904	860	-44	263	249	-14	-85	-68	17
Kehys-Kainuu	778	680	-98	569	536	-33	177	160	-17	-136	-61	75
Kemi-Tornio	7 110	6 450	-659	1 910	1 902	-9	1 349	1 234	-115	102	140	37
Keski-Karjala	1 187	1 102	-85	778	780	2	196	182	-14	-51	-10	41
Keuruu	1 007	931	-75	822	783	-39	170	158	-12	-21	-1	20
Koillis-Savo	601	579	-22	544	535	-9	102	99	-4	-47	-18	29
Koillismaa	764	691	-72	663	608	-55	221	208	-13	-19	11	30
Kokkola	3 934	3 819	-115	3 422	3 331	-91	783	769	-15	101	85	-15
Kotka-Hamina	8 831	7 981	-851	3 287	3 110	-178	1 537	1 400	-136	-196	-141	55
Kouvola	4 806	4542	-264	3 751	3 613	-138	930	890	-40	-346	-233	113

Seutu	Pendelöivä väestö 2019	Pendelöivä väestö 2030	Muutos, pendelöinti 2019-2030	Seudun ulkoa pendelöivät	Seudun ulkoa pendelöivät	Muutos, seudun ulkoa pendelöinti 2019-2030	Henkilövuodet 2019	Henkilövuodet 2030	Muutos henkilövuosissa 2019-2030	Nettovaikutus 2019	Nettovaikutus 2030	Nettovaikutuksen muutos 2019-2030
Kuopio	13 106	12 455	-651	5 987	5 403	-584	2383	2 268	-115	-231	-376	-145
Kuusiokunnat	1 864	1 728	-136	1 257	1 224	-33	334	314	-21	-33	7	40
Kyrönmaa	1 099	1 115	16	904	935	30	186	188	3	-334	-308	26
Lahti	22 465	21 331	-1 134	6 638	6 603	-35	3 367	3 198	-169	-533	-480	53
Lappeenranta	7 551	6 846	-705	4 027	3 724	-303	1 464	1 349	-115	-158	-181	-23
Loimaa	4 080	3 968	-112	2 818	2 781	-37	630	614	-16	-226	-190	36
Lounais-Pirkanmaa	2 250	2 229	-21	2 123	2 120	-3	375	372	-4	-194	-141	53
Loviisa	1 669	1 601	-69	1 407	1 369	-39	249	238	-11	-157	-118	39
Luoteis-Pirkanmaa	1 521	1 452	-69	1 149	1 135	-14	255	245	-10	-32	-8	25
Mariehamns stad	5 320	5 821	501	5 320	5 821	501	1 016	1 087	70	822	854	32
Mikkeli	4 230	3 810	-420	2 802	2 598	-204	878	811	-67	-33	-12	21
Nivala-Haapajärvi	2 392	2 184	-208	1 457	1 379	-79	472	440	-32	-54	-26	28
Oulu	21 885	22 474	589	7 216	6 837	-378	4 202	4 278	76	-660	-959	-300
Oulunkaari	1 800	1 836	36	1 663	1 727	64	332	336	4	-233	-162	71
Pieksämäki	2 095	1 867	-228	1 885	1 699	-186	393	356	-37	-134	-64	69
Pielisen Karjala	954	873	-82	786	742	-44	195	181	-14	23	47	24
Pohjois-Lappi	1 000	979	-21	832	818	-14	321	315	-5	2	19	17
Pohjois-Satakunta	1 912	1 771	-141	1 401	1 328	-73	338	318	-21	-5	19	24
Pori	15 179	14 383	-796	6 039	5 884	-154	2 612	2 492	-119	-152	-88	64
Porvoo	7 758	7 934	176	6 582	6 813	231	1 046	1 057	10	-271	-243	28
Raahe	3 531	3 459	-73	2 425	2 471	46	623	609	-15	172	198	26
Raasepori	3 072	2 964	-108	1 910	1 951	42	451	439	-12	-269	-192	77
Rauma	8 992	8 757	-235	5 117	5 024	-93	1 535	1 501	-33	-19	2	21

Seutu	Pendelöivä väestö 2019	Pendelöivä väestö 2030	Muutos, pendelöinti 2019-2030	Seudun ulkoa pendelöivät	Seudun ulkoa pendelöivät	Muutos, seudun ulkoa pendelöinti 2019-2030	Henkilövuodet 2019	Henkilövuodet 2030	Muutos henkilövuosissa 2019-2030	Nettovaikutus 2019	Nettovaikutus 2030	Nettovaikutuksen muutos 2019-2030
Riihimäki	6 792	6 562	-230	4 926	4 895	-30	990	951	-39	-701	-598	103
Rovaniemi	2 324	2 177	-147	2 117	1 983	-134	686	655	-31	-244	-298	-53
Saarijärvi-Viitasaari	2 111	1 874	-237	1 183	1 160	-23	377	342	-35	-94	-24	70
Salo	3 985	3 982	-2	3 432	3 494	62	620	618	-1	-415	-283	132
Savonlinna	2 214	1 926	-288	1 445	1 308	-137	453	407	-45	-93	-28	64
Seinäjoki	14 415	13 868	-547	5 225	4 900	-325	2 583	2 502	-82	-184	-222	-38
Sisä-Savo	1 121	1 046	-76	750	733	-17	190	178	-12	-100	-67	33
Suupohja	2 043	1 830	-213	1 443	1 365	-78	369	337	-32	-26	24	50
Sydösterbotten	1 516	1 330	-185	943	845	-97	272	244	-28	-17	-11	5
Tampere	68 884	71 808	2 924	16 910	16 485	-425	10 951	11 372	421	-496	-947	-451
Torniolaakso	429	402	-26	332	328	-4	104	99	-4	-15	8	23
Tunturi-Lappi	1 308	1 255	-53	949	918	-31	395	382	-13	65	68	4
Turku	63 484	64 325	842	14 796	14 401	-395	9 566	9 691	125	-463	-716	-253
Vaasa	1 5297	15 186	-111	5 907	5 809	-98	2 687	2 677	-11	283	241	-43
Vakka-Suomi	4 831	4 956	126	3 128	3 135	8	776	793	17	119	92	-27
Varkaus	3 209	2 809	-400	2 290	2 049	-241	584	519	-65	-3	37	40
Ylivieska	5 386	5 134	-252	2 861	2 736	-125	980	941	-39	24	31	6
Ylä-Pirkanmaa	2 317	2 148	-169	1 769	1 693	-76	403	378	-25	40	77	38
Ylä-Savo	5 378	4 717	-662	2 005	1 937	-68	950	846	-104	-43	21	65
Åboland-Turunmaa	1 749	1 832	83	1 698	1 786	88	281	293	13	-275	-220	55
Ålands landsbygd	2 740	3 123	383	1 246	1 471	225	400	454	54	-386	-429	-43
Ålands skärgård	140	152	12	127	140	13	24	25	2	-38	-37	2
Äänekoski	2 203	2 218	15	1 975	2 017	43	354	355	1	-12	41	53

Merkittävimmät muutokset ovat maakuntaa ja tätä kautta myös seutukuntaa vaihtaneet kunnat:

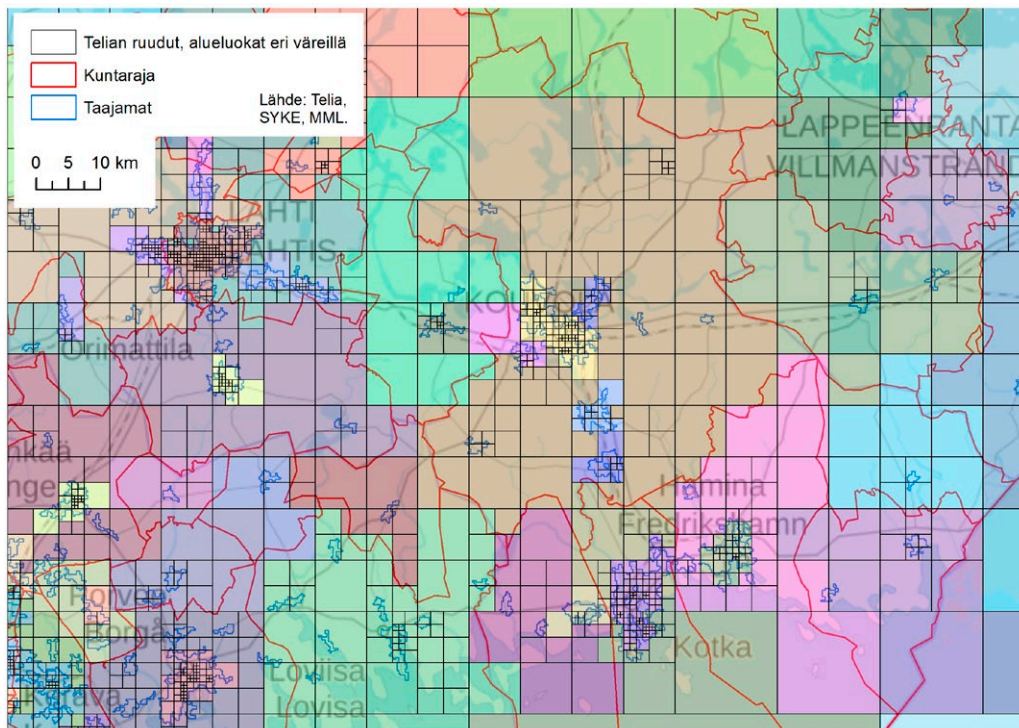
- Kuhmoisten kunta siirtyi Keski-Suomesta Pirkanmaalle ja Jämsän seutukunnasta Tampereen seutukuntaan.
- Heinävesi siirtyi Etelä-Savosta Pohjois-Karjalaan ja Savonlinnan seutukunnasta Joensuun seutukuntaan.
- Iitti siirtyi Kymenlaaksosta Päijät-Hämeen maakuntaan ja Kouvolan seutukunnasta Lahden seutukuntaan.
- Joroinen siirtyi Etelä-Savosta Pohjois-Savoon ja Pieksämäen seutukunnasta Varkauden seutukuntaan.
- Isokyrö siirtyi Pohjanmaalta Etelä-Pohjanmaalle ja Kyrönmaan seutukunnasta Seinäjoen seutukuntaan.
- Lisäksi seutukuntajaossa Laihia siirtyi Kyrönmaan seutukunnasta Vaasan seutukuntaa, mutta maakunta pysyi samana. Kyrönmaan seutukunta lakkautettiin vuonna 2021, mutta hankkeen ennakoitimmalleissa Kyrönmaa on yhä itsenäinen seutukunta.

Liite 6. Kausiväestö ja monipaikkaisen väestön liikkuminen mobiilidatan perusteella

Mobiilidata-aineisto

VNTEAS Monipaikkaisuus -hankkeessa tehtiin monipaikkaisuuden tutkimuksen näkökulmasta räätälöity aineistopoiminta Telian Crowd Insights -palveluun. Tuloksena saatiin moniulotteinen ihmisten sijoittumista ja liikkumista kuvaava aikasarja-aineisto. Kuvassa 41 havainnoi Telian ruudukkoa sekä sen luokittelua kunnittain.

Kuva 41. Telian ruudukko ja sen luokittelu kunnittain sekä taajama- ja haja-asutusalueen mukaan Kaakkois-Suomessa. Luokittelu on tehty huoneistomäärän perusteella. Ruutu on luokiteltu siihen kuntaan, jonka alueella on enemmän huoneistoja. Huoneistoihin sisältyy vakituisten asuntojen lisäksi myös vapaa-ajan asunnot.

Telia Crowd Insights -palvelun mobiiliverkkodata-aineisto kuvaa tietyllä alueella tiettyinä aikoina viettäneiden henkilöiden lukumääriä sekä alueiden välisiä matkoja. Aineisto perustuu aktiviteettiin, joka tallentuu, kun henkilö viettää aikaa samalla alueella vähintään 20 minuuttia. Aktiviteettien lukumäärät viittaavat näin yhteen henkilöön tiettyssä paikassa tiettyinä aikoina. Sama henkilö voi tuottaa uuden aktiviteetin jälleen toisessa paikassa toisena aikana ja aineiston perusteella ei voida tunnistaa onko kyseessä sama henkilö. Aineistossa kotialue viittaa henkilön pisimpään aktiviteettiin ennen kello yhdeksää aamulla tai vaihtoehtoisesti päivän ensimmäiseen aktiviteettiin. Kotialue viittaa siis siihen paikkaan, josta henkilö (liittymä) herää. Jokaiselle tulee aineistoon vain yksi kotialue. Työalue viittaa sitä vastoin pisimpään kotialueen ulkopuoliseen ennen kello 16 alkavaan ja vähintään tunnin pituiseen arkipäivän pääaktiviteettiin, joka pitää tapahtua vähintään 500 metrin päässä kotialueesta. Jokaiselle tulee tällöin vain yksi työalue ja päivän pääaktiviteetti. Aineistossa työalue viittaa mihin tahansa kodin ulkopuoliseen päivän pääaktiviteettiin kuten opiskeluun, vierailuun, työhön, asiointiin, vapaa-aikaan ja niin edellen.

Telia Crowd Insights -palvelusta tehty poiminta kattaa kokonaisuudessa kahden vuoden aikajakson. Vuosien 2018 ja 2019 kuukaudet kuvaavat aikaa ennen koronaa ja vuosien 2020 ja 2021 kuukaudet kuvaavat korona-aikaa. Vuoden 2018 marras- ja joulukuu otettiin mukaan kompensoimaan huonolaatuiset vuoden 2019 vastaavat kuukaudet. Kokonaan poiminnasta puuttunut lokakuu 2019 on SYKEssä estimoitu vierekkäisten kuukausien arvojen laskentapäivien painotettuna keskiarvona. Laskentapäivä tarkoittaa sellaista päivää, jolloin mobiiliverkon signaalin laatu on ollut riittävän hyvä ja kyseinen päivä on tuottanut havaintoja aineistoon. Huonojen signaalien päivät puuttuvat aineistosta, mutta jokaisen kuukauden osalta aineistossa on tieto niiden päivien lukumäärästä, joista tietoa on saatu.

Telian Crowd Insights -aineisto on aina laajennettu. Tällä pyritään varmistamaan se, että data kattaa koko väestön. Laajennus perustuu (Telian) havaittuun markkinaosuuteen, joka päivittäin tehdään postinumerotasoisena perustuen ihmisten kotialueeseen ja pidemmän ajan vertailuajankohtaan alueella, jotta esimerkiksi kesälomien kotipaikat tai isot tapahtumat eivät vaikuta liikaa laajennukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että liittymät laajennetaan käyttämällä tilastokeskuksen väestötietoa, jotta jokaiselle alueelle saadaan odotusarvo. Koska ihmisillä on useita liittymiä, jokainen liittymä saa näin oman laajennuskertoimen, jota hyödynnetään liikkumisessa ja aktiviteeteissa kyseisenä päivänä. Tästä luvusta tulee lopullinen ihmismäärä.

Laajennuksen väestötieto perustuu vuoden 2019 Tilastokeskuksen dataan koko aineistossa ja on siis staattinen riippumatta aineiston ajankohdasta tämän hankkeen poiminnassa. Laajennuksen väestötiedoista on poistettu 0–6-vuotiaat, jotta se huomioi paremmin vain mahdolliset puhelinkäyttäjät. Laajennuksessa on myös huomioitu, että yhdellä

henkilöllä voi olla monta liittymää ja siksi menetelmässä käytetään 0.95 vähennyskerrointa eli 105 laitetta vastaa 100 liittymää. Aineistosta myös poistetaan poikkeavia havaintoja.

Poimitussa aineistoissa alueyksikkönä on joko aluetyyppikoodattu kunta tai ruutu. Poimintaan ei sisällynyt Telian tietosuojasääntöjen mukaisesti tietoja, jos yhden päivän aktiiviteettien määrä on ollut alueella alle viisi. Aluetyyppikoodaus tehtiin SYKEssä Telian ruutukooltaan skaalautuvaan ruudukkoon ennen poimintaa. Koodaus sisältää tiedon havainnon kuulumisesta taajamaan tai haja-asutusalueeseen.

Aineiston poimintavaiheessa yhdessä Telian kanssa tunnistettiin jo, että huonolaatuisia vuoden 2019 kuukausia pitää kompensoida vuoden 2018 kuukausilla. Tuloksissa nämä kuukaudet esitetään kuitenkin edustavan vuoden 2019 kuukausia. Lisäksi jotta aikasarja voidaan esittää jatkuvana tuloksissa tammi–helmikuu 2019 esitetään kuvaavan vuotta 2020. Oleellista tuloksissa on kuitenkin, että aika ennen koronaa ja aika koronan alkamisen jälkeen pystytään esittämään kokonaisuutena vuotena, ja että kuukaudet näiden välillä ei mene sekaisin, sillä tuloksissa on merkittäviä eroja ennen koronaa ja sen aikana. Työn aikana myös havaittiin, että aineistossa esiintyy mittava laatu puute Itä- ja Kaakkois-Suomessa sekä osin Itä-Uudenmaan alueella vuoden 2019 kesän tiedoissa.

Seuraavassa on kuvattu tarkemmin poiminnan osa-aineistot, joita VNTEAS Monipaikkaisuus -hankkeessa on hyödynnetty.

Monipaikkainen asuminen

Kuukausikohtainen aineisto, joka kuvaa alueella yöpyneiden ihmisten lukumääriä. Lukumäärä perustuu alueen päiväkohtaisten kotiaktiiviteettien määrän keskiarvoon kuukauden aikana. Käytännössä vastaa kysymykseen, kuinka monta ihmistä alueella on kuukauden aikana yöpynyt keskimäärin kuukauden päivinä. Aineistossa alueyksikkönä on aluetyyppi- ja kuntakoodattu ruudukko.

2A) Monipaikkaisten asukkaiden liikkuvuus

Kuukausikohtainen aineisto, joka kuvaa alueelle yöpymään tulleiden ihmisten lukumääriä ja perustuu niin sanottuun päivän viimeiseen aktiiviteettiin. Aineisto kuvaa sitä, kuinka monen ihmisen päivän viimeinen aktiiviteetti sijoittuu tietylle alueelle, kun kotialue sijoittuu toiselle alueelle. Aineisto sisältää sekä kotialueen että viimeisen aktiiviteetin alueen ja siten voidaan ajatella kuvaavan kahden alueen välistä yöpymiseen johtavan liikkumisen määrää. Määrä lasketaan päiväkohtaisista lukumääristä ja kuvaa siten alueiden välillä keskimäärin kuukauden päivinä liikkuvien määrää. Aineisto sisältää vain ne havainnot, joissa kotialue on eri kuin viimeisen aktiiviteetin alue. Alueyksikkönä aineistossa on aluetyyppikoodattu kunta.

2B) Monipaikkaisten asukkaiden liikkuvuus

Aineisto on sama kuin 2a mutta aggregoituna vuositason.

2C) Monipaikkaisten asukkaiden liikkuvuus

Aineisto sama kuin 2a, mutta kotialue ja viimeisen aktiviteetin alue ovat samoja. Aineisto ei kuitenkaan kuvaa kunnan sisäistä yöpymiseen johtavaa liikkumista. Aineisto kuvaa vain sitä, kuinka monta henkilöä herää ja päätyy päivän päätteeksi samalle alueelle. Liikkumista ei välttämättä tapahdu ollenkaan.

3A) Päivittäinen monipaikkaisuus

Kuukausikohtainen aineisto, joka kuvaa alueelle saapuneiden ihmisten määrää ja perustuu niin sanottuun päivän pisimpään aktiviteettiin eli pääaktiviteettiin. Aineisto kuvaa sitä, kuinka monen ihmisen päivän pääaktiviteetti sijoittuu tietylle alueelle, jota aineistossa kuvataan työaluenimikkeellä. Aineisto sisältää sekä kotialueen että työalueen aktiviteetin ja siten kuvaa kahden alueen välistä päivittäisen liikkumisen määrää. Määrä lasketaan päiväkohtaisista lukumääristä ja kuvaa siten alueiden välillä keskimäärin kuukauden päivinä liikkuvien lukumääriä. Aineisto sisältää vain ne havainnot, joissa kotialue on eri kuin työalue. Alueyksikkönä aineistossa on aluetyyppikoodattu kunta.

3B) Päivittäinen monipaikkaisuus

Aineisto on muuten sama kuin 3a, mutta kotialue on sama kuin työalue.

3C) Päivittäinen monipaikkaisuus

Aineisto on muuten sama kuin 3a, mutta alueyksikkönä on ruutu ja aikayksikkönä vuosi. Kuvaa siis vuoden päivinä keskimäärin alueiden välillä päivittäin liikkuvien lukumääriä.

Tuloksia mobiilidatan perusteella

Tässä osiossa kuvataan aineiston perusteella tuotetut keskeisimmät analyysit monipaikkaisuuden näkökulmasta. Tuloksissa keskitytään kuvaamaan Suomen alueellista kausiväestövaihtelua ja yöpymiseen johtavaa monipaikkaista liikkumista. Päivittäinen liikkuminen on jätetty vähemmälle huomiolle. Tulokset kuvataan yleisesti Suomessa ja eri aluetasoilla esimerkkialueiden näkökulmasta. Tarkemmillä aluetasoilla esimerkkien avulla korostetaan alueiden erilaisuutta ja pureudutaan tarkemmin alueen sisään tarkentamalla spatiaalista tarkastelua

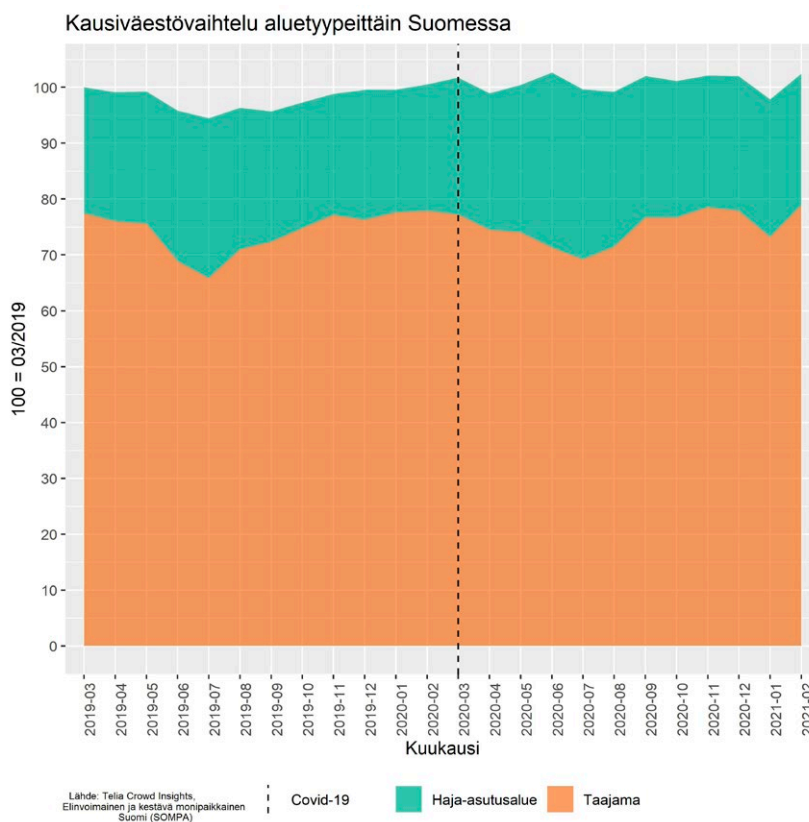
Kausiväestövaihtelu Suomessa

Kuvassa 42 on esitetty mobiilidataan perustuvan väestön vaihtelu aikasarjana suhteessa maaliskuun 2019 arvoon. Väestö on lisäksi jaettu sen mukaan, mikä osuus siitä sijoittuu taajama ja haja-asutusalueelle. Kuvassa huomio kiinnittyy Suomen väestömäärässä kesällä 2019 tapahtuvaan notkahdukseen etenkin, jos tätä vertaa vuoden 2020 kesään. Tästä ei

kuitenkaan voi vetää suurempia johtopäätöksiä, koska kesän 2019 osalta aineistossa on puutteita laajoilla alueilla, mikä vaikuttaa siten hieman koko Suomen väestömäärään. Sen sijaan kuva 42 kertoo sen, että väestömäärä oli koronan alusta lähtien pääsääntöisesti korkeammalla tasolla suhteessa vertailukuukauteen (03/2019). Tämä johtuu todennäköisesti toisaalta rajojen sulkemisesta, jolloin ulkomaille suuntautuva turismi ja työmatkailu tyrehtyi sekä toisaalta ulkomailla pidempiaikaisesti oleskelleiden palatessa Suomeen.

Taajama- ja haja-asutusalueiden välillä esiintyy merkittävää kausiväestövaihtelua koko maan mittakaavassa (kuva 42). Haja-asutusalueen väestö kasvaa noin kahdeksan prosenttia taajamien kustannuksella etenkin kesäisin esimerkiksi vapaa-ajan asukkaiden vaikutuksesta. Haja-asutusalueen väestö lähtee hienoiseen kasvuun touko–kesäkuussa ja pala takaisin normaalille tasolle syys–lokakuun aikana. Korona-aikana tämä muutos alkoi aikaisemmin jo maalīs–huhtikuun aikana ihmisten siirryttyä esimerkiksi etätöihin kesämökeilleen ja kesti hieman pidemmälle syksyyn.

Kuva 42. Kausiväestövaihtelu aluetyypeittäin Suomessa

Maakunnat

Maakunnittainen tarkastelu paljastaa suurta kausiväestövaihtelua sekä suuria eroja maakuntien välillä (kuva 43). Keski-Suomen maakunta edustaa maakuntatason tarkasteluissa kausiväestövaihtelultaan hyvin maltillista maakuntaa, jossa koko kahden vuoden aikasarjan aikana väestömäärä ei juurikaan vaihtelee, ja kesäkuukausinakin nousu on hyvin maltillista. Toista ääripäätä edustaa muun muassa Etelä-Savon maakunta, jonka väestömäärä kasvaa erittäin voimakkaasti kesäkuukausina. Kesällä 2020 väestömäärä on Etelä-Savon maakunnassa noin 40 prosenttia suurempi kuin vertailukuukautena maaliskuussa 2019 kasvun sijoittuessa lähes yksinomaan haja-asutusalueelle. Kuvassa Etelä-Savon tiedot kesän 2019 osalta ovat virheellisiä tietopuutteiden vuoksi.

Useimpia maakuntia luonnehtii kesäkuukausien väestönkasvu, joka sijoittuu suurelta osin haja-asutusalueelle. Kaupunkivaltaisemmissa maakunnissa kesäkuukausina etenkin taajama-alueiden väestömäärässä tapahtuu pieni notkahdus. Uudenmaan noin 15 prosentin tiputus kesällä 2020 on kuitenkin erittäin huomattava. Uudenmaan kesän 2019 lukuihin vaikuttavat hieman kuitenkin aiemmin todetut aineistopuutteet, ja siksi lasku näyttää todennäköisesti hieman normaalia suuremmalta.

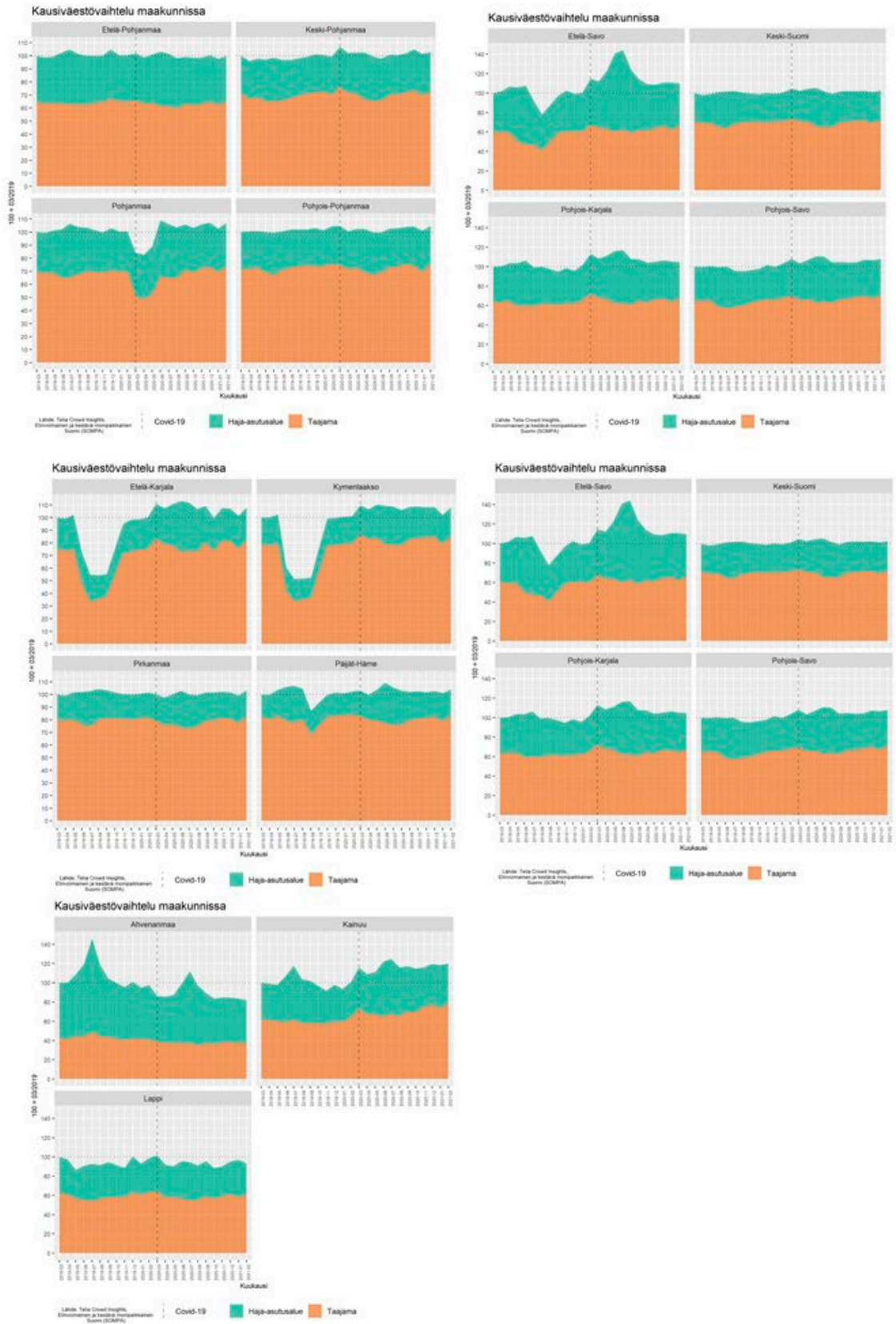
Muihin maakuntiin verrattuna Lapissa kausiväestön huiput sijoittuvat talviaikaan ja muutenkin havaittavissa on melko paljon heilahtelua vuoden aikana (-/+10 %). Väestömäärät ovat korkeimmillaan talvikuukausina ja hiihtolomakautena sekä joulun aikaan. Lapin maakunnan osalta on huomioitava, että aikasarjan alkukohta maaliskuu 2019 ei moniin muihin maakuntiin verrattuna edusta yhtä hyvin kausiväestön suhteen niin sanottua normaalia tilannetta. Maaliskuu on Lapissa suosittua talvimatkailun aikaa.

Seutukunnat

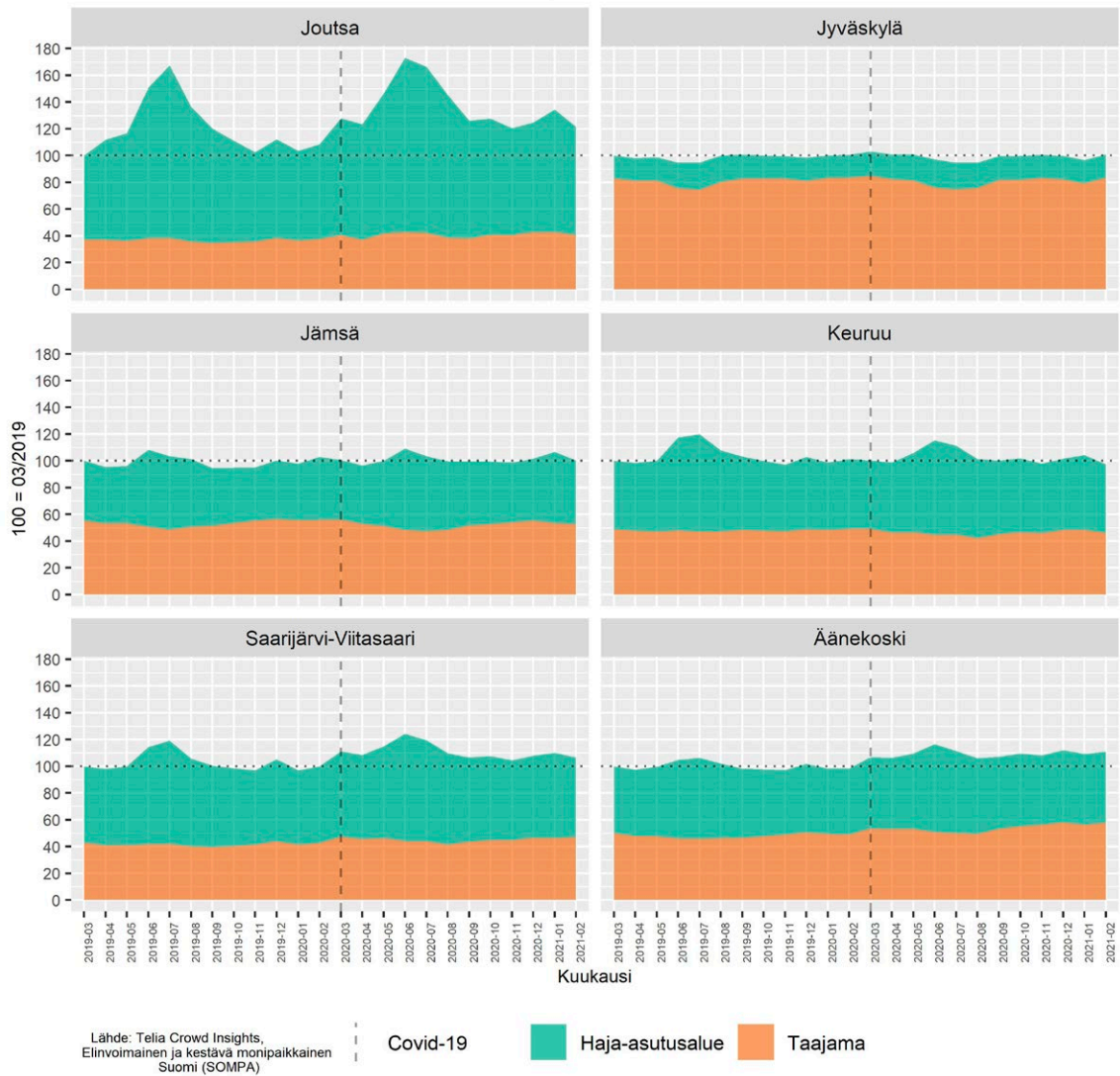
Seutukunnittainen tarkastelu kohdistetaan kahteen erilaiseen esimerkkimaakuntaan, joihin vuoden 2019 Itä- ja Kaakkois-Suomen aineistopuutteet eivät vaikuta. Valitut maakunnat ovat Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi, jotka molemmat sisältävät suuremman kaupunkiseudun mutta myös laajempia maaseutumaisia eri tavalla monipaikkaisia alueita.

Keski-Suomen maakunnan seutukunnittainen tarkastelu paljastaa selviä eroja kausiväestövaihtelussa erityyppisten seutukuntien välillä (kuva 44). Joutsan seutukunnassa kausiväestövaihtelu on merkittävää. Kesällä seutukunnan väestö kasvaa mökkeilijöiden vaikutuksesta lähes 70 prosenttia. Kasvu kohdistuu yksinomaan haja-asutusalueelle. Huomioitavaa on myös, että Joutsan seutukunnan haja-asutusalueen väestö on ollut korona-aikana korkeammalla tasolla. Tämä viittaa muun muassa kesäasukkaiden pidentyneeseen viipymään ja etätyömahdollisuuksien kasvuun. Syksyllä 2020 väestöä on Joutsassa noin 20 prosenttia enemmän kuin syksyllä 2019. Joutsan tyyppinen kesäkauden erisuuruinen väestönkasvu on yleistä monissa Suomen kunnissa.

Kuva 43. Kausiväestövaihtelu maakunnittain

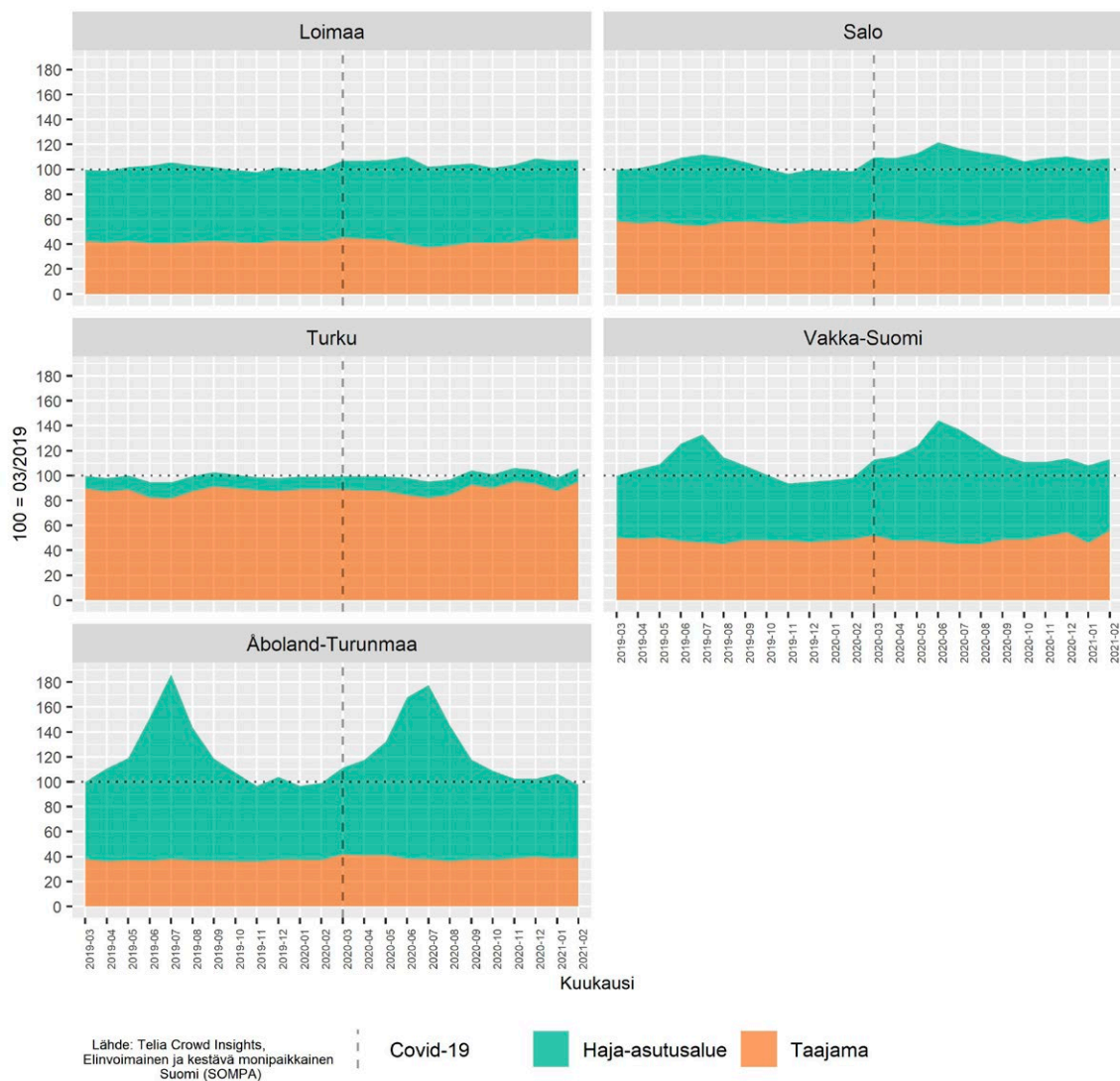

Kuva 44. Kausiväestövaihtelu seutukunnittain, Keski-Suomi

Kaupunkimaisemmassa ja väkirikkaammassa Jyväskylän seutukunnassa suhteellinen vaihtelu on hyvin vähäistä. Suhteellisissa tarkasteluissa täytyy kuitenkin huomioida se, että vähäväkisillä alueilla absoluuttisesti pienikin muutos näyttää suurelta, kun taas väkirikkailta alueilla melko pieni suhteellinen muutos voi tarkoittaa suurtakin väestöä. Jyväskylä muistuttaa monia muita vastaavia kaupunkimaisia seutukuntia, joissa väestö vähenee kesäkaudella etenkin taajama-alueilla. Tämä väestönosa siirtyy kansoittamaan etenkin mökkivaltaisten kuntien maaseutualueita.

Kuva 45. Kausiväestövaihtelu seutukunnittain, Varsinais-Suomi

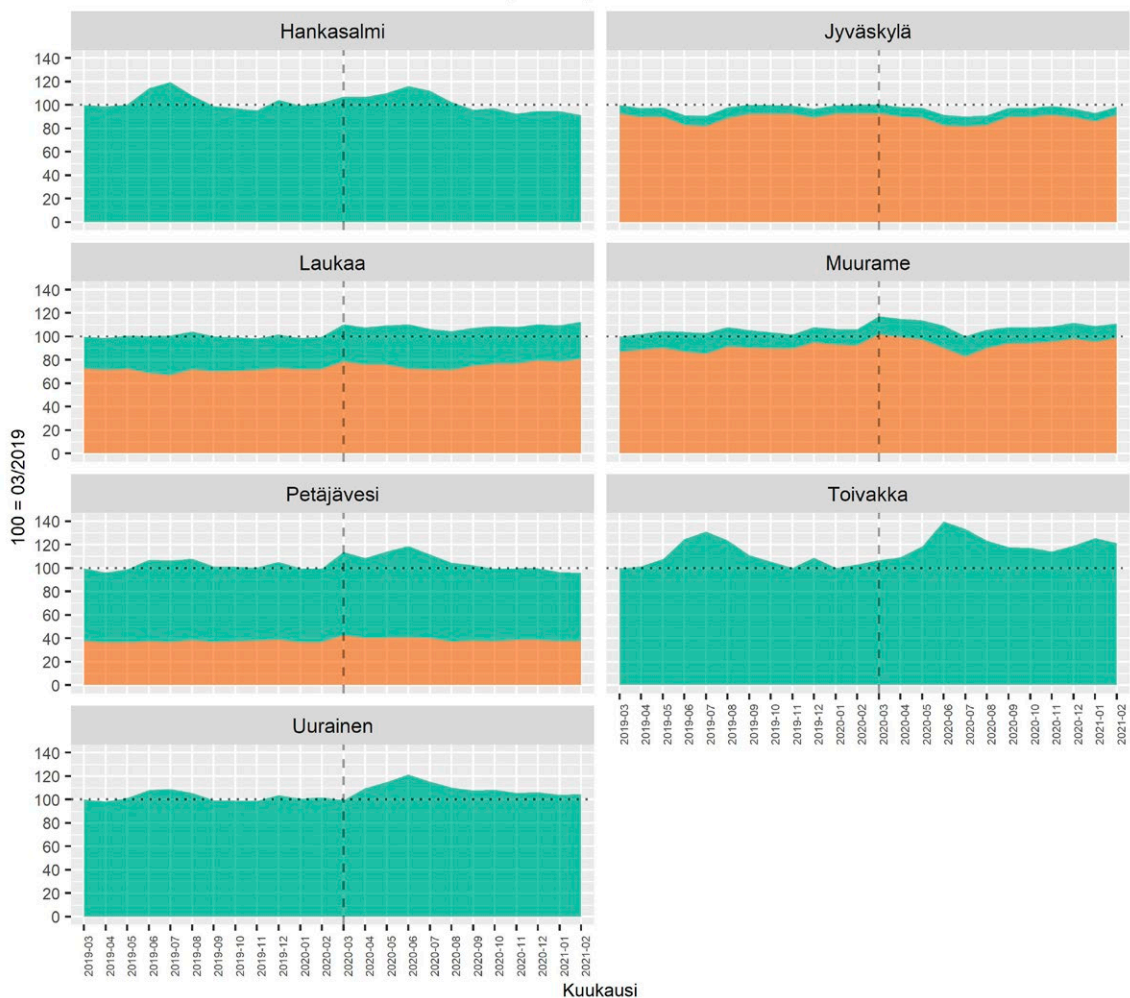
Varsinais-Suomen seutukunnissa yleiskuva on hyvin samankaltainen kuin Keski-Suomessa. Mökkivalttaisten seutukuntien haja-asutusalueen väestö kasvaa voimakkaasti kesäkuukausina ja kaupunkimainen Turku menettää etenkin taajamaväestöään (kuva 45). Loimaa edustaa kausiväestövaihtelultaan melko stabiilia seutukuntaa vaihtelun ollessa maksimissaan noin 10 prosentin luokkaa. Toista ääripäätä edustaa Turunmaa, missä kesäkuukausina väestöä on noin 80 prosenttia enemmän kuin normaalitilanteessa. Myös Turunmaalla kasvu kohdistuu yksinomaan haja-asutusalueelle ja koostuu näin ollen suurelta osin vapaajan asukkaista.

Kunnat

Tiettyjen seutukuntien kuntatasoinen tarkastelu paljastaa viimeistään, että kausiväestövaihtelu on hyvin paikallista. Isoissa kaupunkikunnissa suhteelliset muutokset ovat usein melko pieniä, mutta niiden vaikutukset pienemmissä mökkivaltaisissa kunnissa voivat olla todella suuria.

Jyväskylän seutukunnan sisällä esiintyy merkittäviä eroa kuntien kesken. Jyväskylässä kesäkuukausina laskua väestömäärässä on noin 10 prosenttia, joka todennäköisesti näkyy etenkin lähikuntien kesäkuukausien väestönkasvuna. Muissa alueen kunnissa väestönkasvu kesällä vaihtelee noin 10–40 prosentin välillä (kuva 46). Useissa alueen kunnissa väestömäärä on myös ollut hienoisessa kasvussa korona-aikana (esimerkiksi Toivakka ja Muurame). Mökkivaltaisissa kunnissa tämä johtuu todennäköisesti pääosin vapaa-ajan asunnoilta työtään tekevästä etätyöläisistä mutta osaltaan luvuissa voi näkyä jo muuttoliikettä ympäryskuntiin 2020 syksyllä.

Kuva 46. Kausiväestövaihtelu kunnittain, Jyväskylän seutukunnan kunnat Liitekuva 6 Kausiväestövaihtelu kunnittain, Jyväskylän seutukunnan kunnat

Lähde: Telia Crowd Insights, Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi (SOMPA)

Covid-19

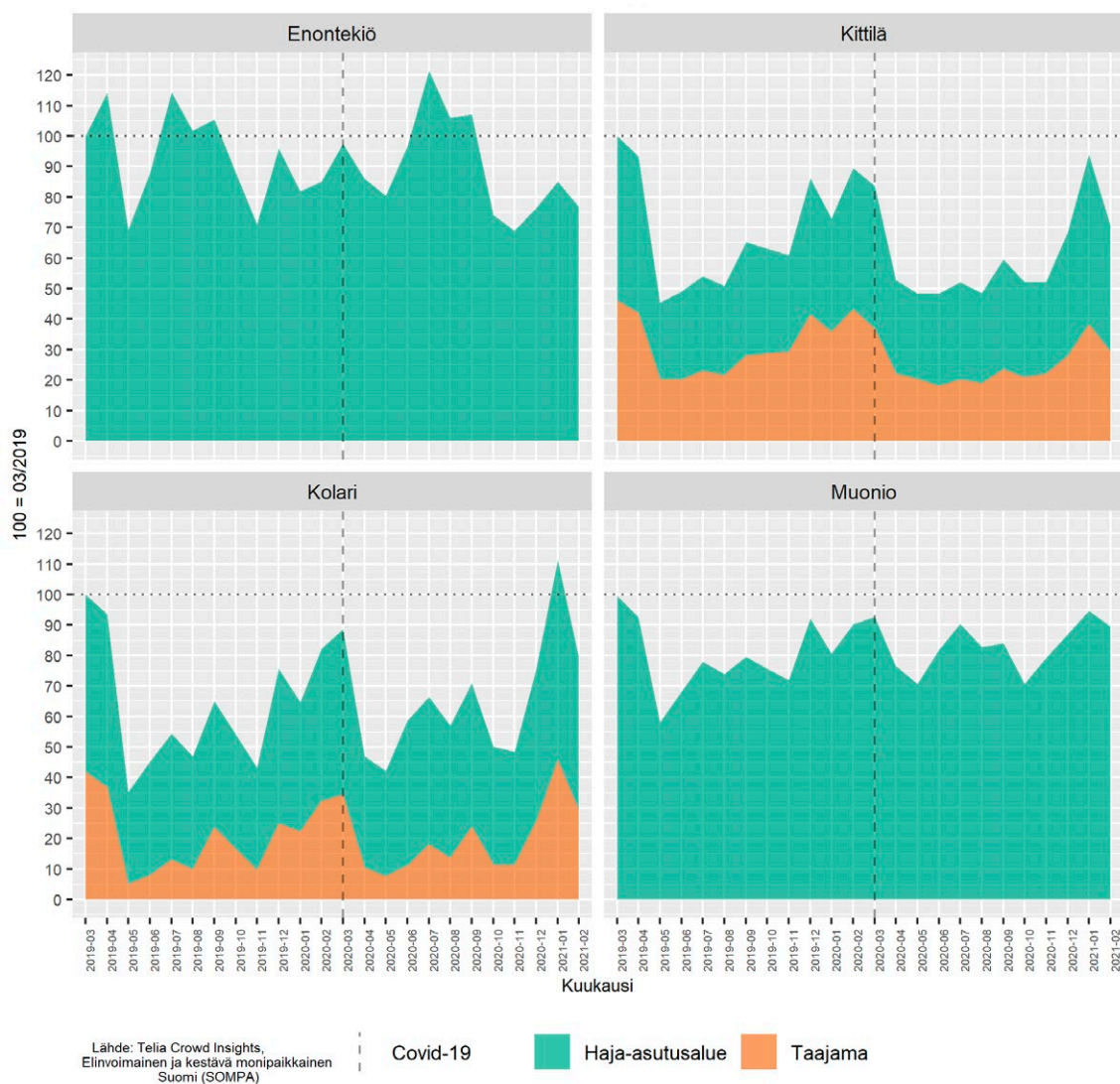

Haja-asutusalue

Taajama

Kuva 47. Kausiväestövaihtelu kunnittain, Tunturi-Lapin seutukunnan kunnat

Tunturi-Lapin seutukunnan kuntien kausiväestövaihtelu eroaa useimmista yleisestä trendistä siinä, että kausittaista vaihtelua kohdistuu useaan eri vuodenaikaan ja suurimmat väestömäärät mitataan muulloin kuin kesäkuukausina. Kuvassa 47 huomataan, että vertailukohtana esitetty maaliskuu 2019 ei välttämättä edusta hyvin niin sanottua keskiväestöä, sillä maaliskuu suosittu matkailukuukausi, jolloin väestömäärät ovat etenkin Tunturi-Lapin seutukunnan kunnissa selkeästi keskiarvoa korkeammalla tasolla. Tämä tulee hyvin esiin etenkin Kittilä ja Kolarin kunnissa, jotka sisältävät merkittäviä talvimatkailukeskuksia ja joissa kevättalven väestömäärät ovat selvästi esimerkiksi kesäkuukausia korkeammalla tasolla, vaikka kesäkuukausinakin on kasvua havaittavissa.

Monipaikkaisen väestön liikkuminen

Tässä osassa tarkastellaan monipaikkaisen väestön liikkumista. Tarkastelu kohdistetaan ensin sekä yöpymiseen johtavan liikkumisen että päivittäisen pääaktiviteetin aiheuttaman liikkumisen (työmatka, koulumatka jne.) suoritteisiin ja matkamääriin valtakunnallisella tasolla. Tämän jälkeen pureudutaan pääasiassa yöpymiseen johtavan liikkumisen keskeisiin virtoihin alueiden välillä muutamien esimerkkien avulla.

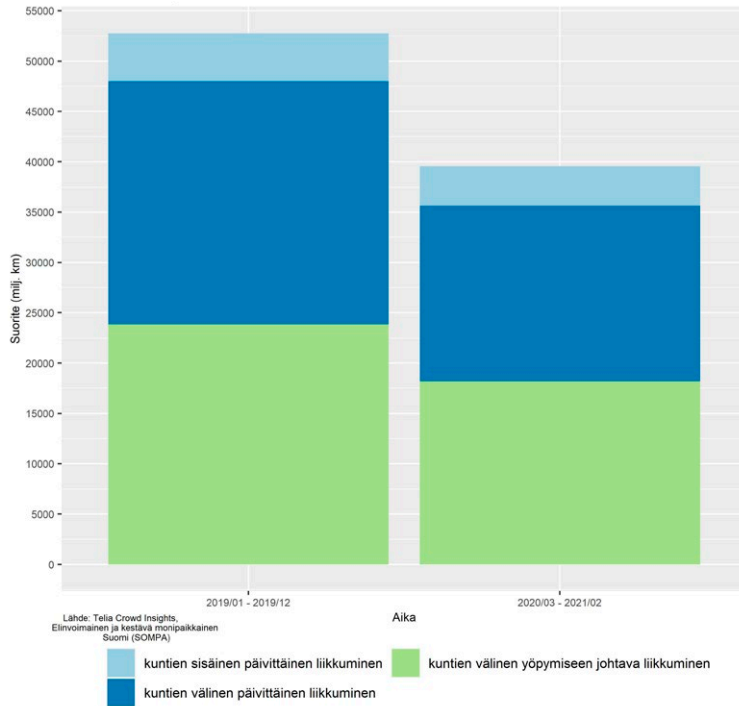
Matkasuorite ja matkojen määrät Suomessa

Koko Suomen matkasuorite perustuu kuntien välisen liikkumisen kuukausittaiseen päiväkeskiarvoon. Kuukausikohtaisen liikkumisen määrän päiväkohtaisen keskiarvon perusteella on laskettu kuukauden suorite yhdistämällä kuntien väliseen liikkumisen määrään niiden välinen etäisyys. Kuntien välinen etäisyys, joka kuvaa matkojen pituutta, perustuu niiden hallinnollisten keskusten väliseen tie-etäisyyteen. Mobiilidata-aineisto sisältää myös kuntien sisällä tapahtuvan päivittäiseen pääaktiviteettiin liittyvän liikkumisen, joka on huomioitu suoritteen laskennassa. Kuten aineiston kuvauksessa alussa todettiin, kunnan sisällä tapahtuvaan yöpymiseen ei välttämättä liity liikkumista, eli yöpymisen osalta suorite perustuu ainoastaan kuntien väliseen liikkumiseen. Kunnan sisäinen etäisyys perustuu kunnan väestön keskimääräiseen tie-etäisyyteen kunnan hallinnolliseen keskukseen. Etäisyydet on laskettu Digiroad-tieverkko aineiston perusteella.

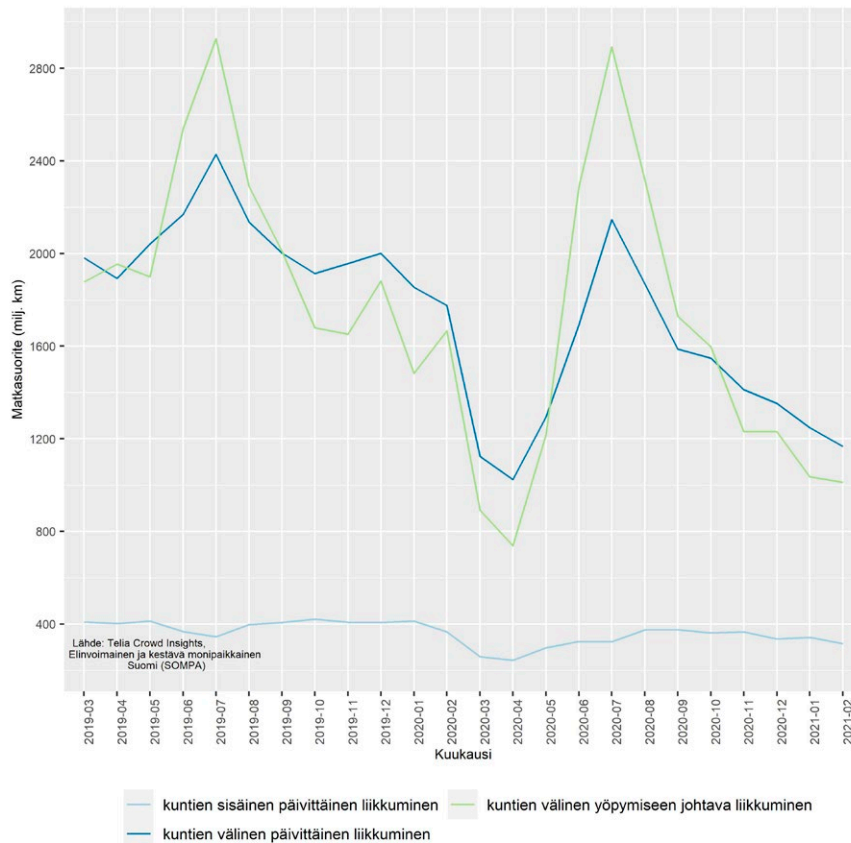
Vuoden 2019 matkasuorite eli matkojen yhteispituus on noin 52,5 miljardia kilometriä. Valtakunnallisen henkilöliikennetutkimuksen 2018 mukaan kaikkien matkojen suorite oli vuonna 2016 noin 76 miljardia kilometriä. Ottaen huomioon, että mobiilidata-aineistosta puuttuu muun muassa päivittäisen liikkumisen osalta viikonlopun pääaktiviteettiin liittyvät matkat sekä päivittäisen liikkumisen lyhyet matkat, kuten lyhyet päivittäisasioinnit ja vapaa-ajan matkat, on selvää, että mobiilidatan perusteella laskettu suorite on selvästi pienempi. Päivittäisen liikkumisen osalta mobiilidata-aineisto sisältää vain päivän pääasialliseen riittävän pitkäkestoiseen aktiviteettiin ja kotialueen ulkopuolelle tapahtuvaan liikkumiseen liittyvät matkat (esim. työmatka, koulumatka, vapaa-ajan matka). Korona-aikana (03/2020–02/2021) matkasuorite oli lähes 40 miljardia kilometriä, joka tekee noin 22 prosenttia vähemmän kuin koronaa edeltävänä vuonna (kuva 48). Suurin vähennys oli kuntien välisessä päivittäisessä liikkumisessa. Tämä viittaa etenkin pidempien päivittäisten arkimatkojen vähentymiseen esimerkiksi etätöyön yleistyessä.

Mobiilidata paljastaa matkasuoritteessa esiintyvää merkittävää vaihtelua vuoden aikana etenkin kuntien välisessä liikkumisessa (kuva 49). Kesäaikana luonnollisesti kuntien välinen yöpymiseen johtava liikkuminen kasvaa huomattavasti ja kerryttää matkasuoritetta merkittävästi matkojen ollessa usein myös melko pitkiä. Kesäaikana myös kuntien välinen päivittäinen liikkuminen kasvaa hieman, mikä johtuu todennäköisesti loma-aikoina tehtävistä vapaa-ajan matkoista joko vakituiselta asunnolta tai loma-asunnolta.

Kuva 48. Mobiilidataan perustuva liikkumisen suorite Suomessa

Kuva 49. Kuntien välinen liikkuminen

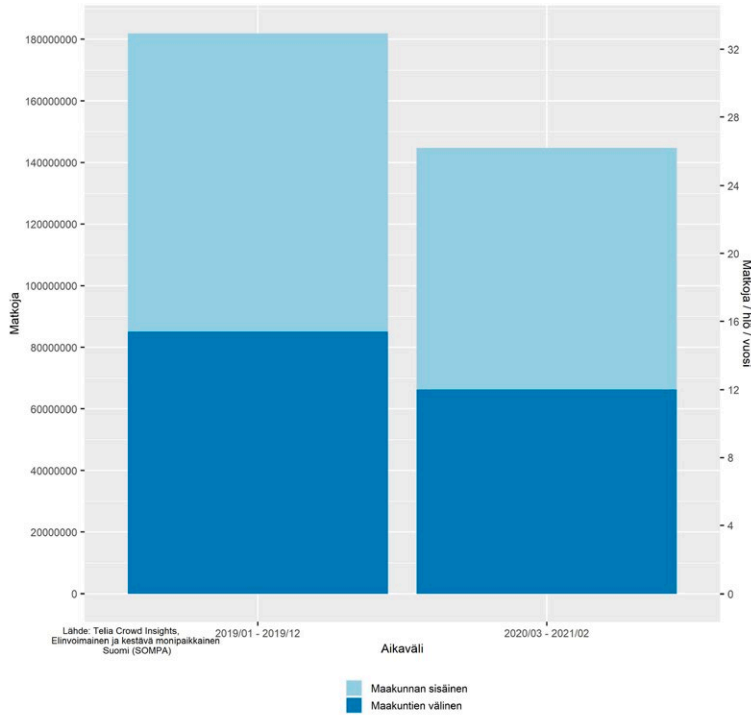
Koronan vaikutus näkyy voimakkaasti keväällä 2020, kun koronaan liittyvät sulut ja rajoitteet astuivat voimaan. Muutos näkyy voimakkaasti kaikissa tyypeissä, myös kuntien sisäisessä päivittäisessä liikkumisessa. 2020 kesällä matkasuoritteet kasvoivat suurin piirtein koronaa edeltävän kesän tasolle, mutta laskivat kesän jälkeen tuntuvasti alemmalle tasolle verrattuna edelliseen vuoteen. Matkasuorite oli mobiilidatan perusteella tunnistettavien matkojen perusteella esimerkiksi marraskuussa 2020 noin 30 prosenttia alemmalla tasolla kuin edellisenä vuotena vastaavaan aikaan.

Yöpymiseen johtavia kuntien välisiä matkoja tapahtui mobiilidatan perusteella vuonna 2019 yhteensä noin 181 miljoonaa, mikä tarkoittaa noin 33 matkaa per henkilö (Liitekaavio 10). Korona-aikana (03/2020–02/2021) vastaavia matkoja tapahtui yhteensä noin 144 miljoonaa, joka tarkoittaa noin 26 yöpymiseen johtavaa per henkilö, eli vähenemistä tapahtui melko paljon. Matkoista hieman yli puolet on maakuntien sisäisiä matkoja. Henkilöliikennetutkimuksen 2016 perusteella laskettuna kuntien välisiä yöpymiseen johtavia matkoja tehtiin noin 29 matkaa vuodessa per henkilö. Tämä vastaa hyvin mobiilidatan antamia tuloksia.

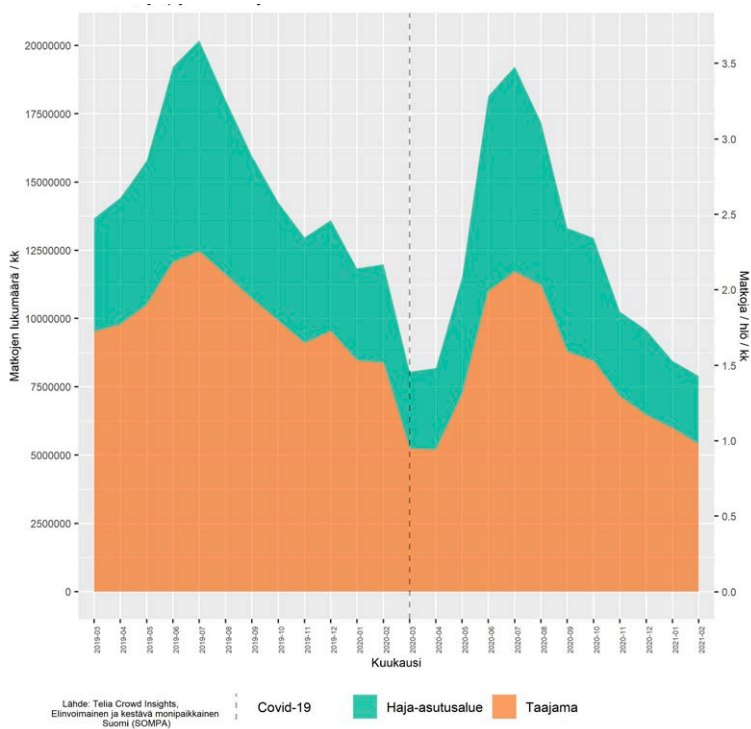
Yöpymiseen johtavissa matkojen määrissä kuukausivaihtelu on melko suurta (kuva 50). Koronan vaikutus näkyy erittäin merkittävänä kuntien välisissä yöpymiseen johtavissa matkoissa suurena tiputuksena keväällä 2020. Normaalissa tilanteessa esimerkiksi syksyllä 2019 maakuntien välisiä matkoja tehtiin keskimäärin noin 2,3 matkaa kuukaudessa. Korona-aikana syksyllä 2020 luku oli hieman alle 1,7 matkaa kuukaudessa. Kesällä matkaluku on noin 3,5 yöpymiseen johtavaa matkaa per henkilö. Mobiilidatan perusteella selvästi suurin osa matkoista suuntautuu taajama-alueille (kuva 51). Kesäkuukausina haja-asutusalueen osuus kasvaa kuitenkin hieman ja kattaa matkoista noin 38 prosenttia. Muina aikoina haja-asutusalueelle suuntautuvien yöpymiseen johtavien matkojen osuus on 30 prosentin suuruusluokkaa.

Yöpymiseen johtavien matkojen mediaanipituus oli Suomessa vuonna 2019 75 kilometriä ja vuonna 2020 73 kilometriä (kuva 51). Valtakunnalliset keskiarvot ovat noin 60 kilometriä suurempia kuin mediaanit. Mediaanipituus vaihtelee esimerkiksi vuoden 2019 aikana lokakuun 63 kilometristä heinäkuun 93 kilometriin. Vuodenaikainen vaihtelu on siis melko suurta. Maakuntien vuoden 2019 pituusjakaumia kuvaavan box-plot -kaavion (Liitekaavio 11) perusteella havaitaan, että maakuntien välillä on selkeitä eroja yöpymiseen johtavien matkojen pituuksissa. Pisimpiä matkat ovat Lapissa, mikä selittyy maakunnan suurella koolla ja pitkillä etäisyyksillä esimerkiksi suuriin kaupunkeihin. Lyhimpiä matkat ovat Ahvenanmaalla. Box-plot -kaavio tiivistää havaintojen jakauman. Kuvassa 52 laatikko kuvaa väliä johon 50 prosenttia havainnoista sijoittuu ja laatikosta alkavat yhtenäiset ohuet viivat kuvaavat aluetta, johon sijoittuu jo lähes 100 prosenttia havainnoista y-akselilla. Mustat pisteet kuvaavat äärihavaintoja, joita on yleensä alle yksi prosentti havainnoista. Laatikon sisällä oleva musta viiva osoittaa havaintojen mediaanin.

Kuva 50. Yöpymiseen johtavat matkat Suomessa

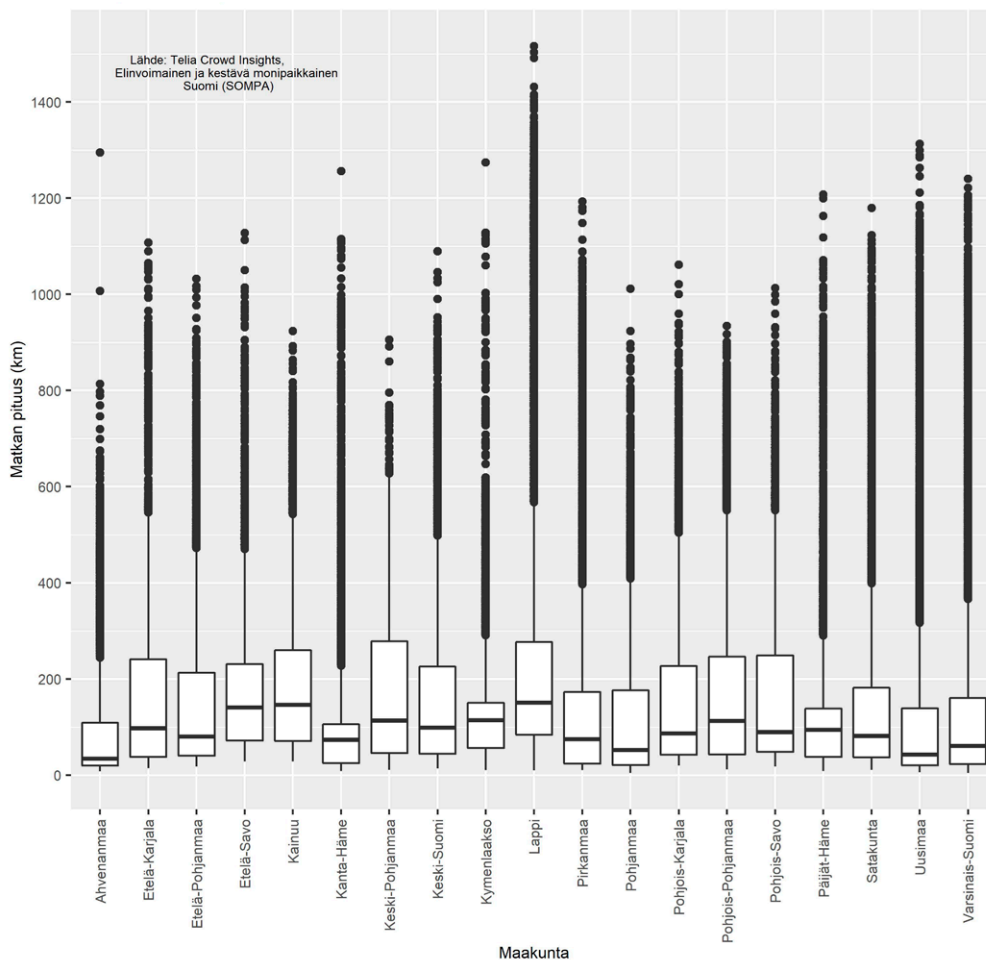

Kuva 51. Yöpymiseen johtavat matkat haja-asutusalueella ja taajamissa

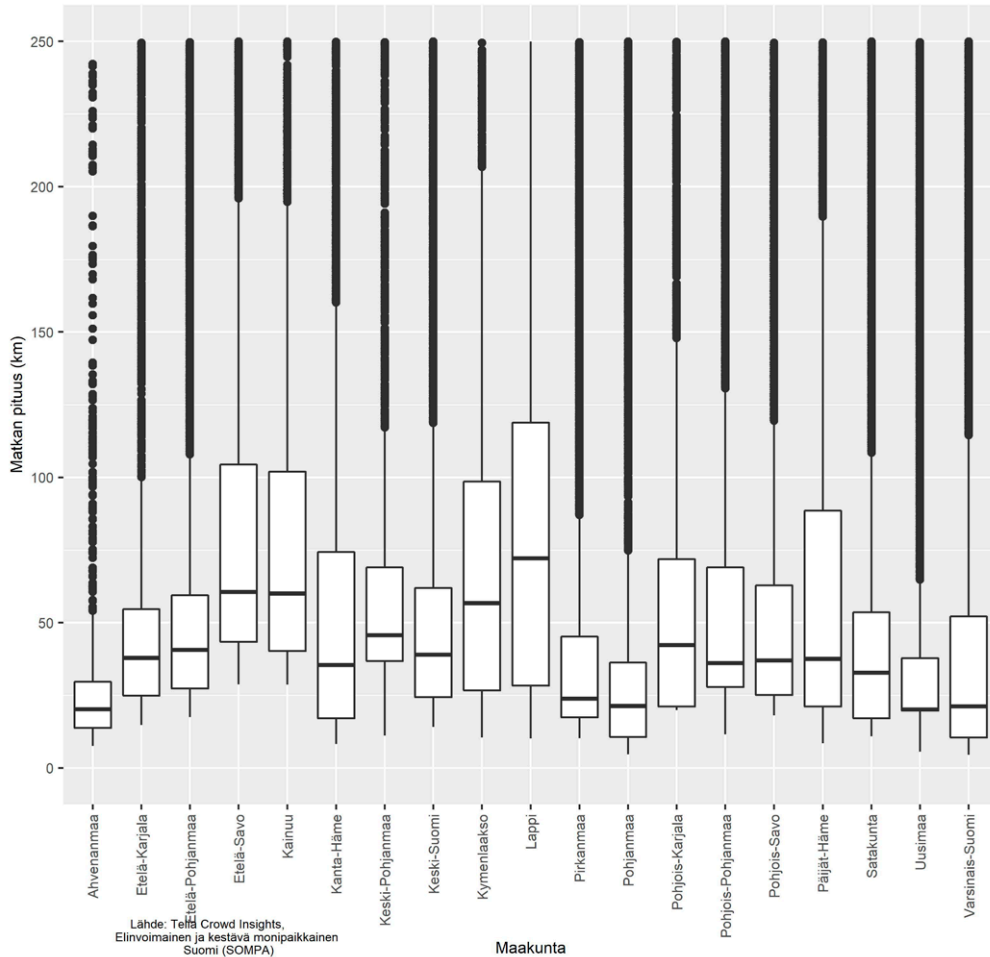

Päivittäiseen pääaktiviteettiin liittyvien matkojen pituudet ovat luonnollisesti selkeästi lyhyempiä kuin yöpymiseen johtavat matkat. Näiden matkojen mediaanipituus oli Suomessa vuonna 2019 30 kilometriä ja vuonna 2020 29,5 kilometriä. Vastaavat keskiarvot noin 53 kilometriä ja 49 kilometriä. Keskiarvon laskeminen neljällä kilometrillä viittaa siihen, että etenkin pitkät päivittäiset matkat vähenivät korona-aikana. Mediaanipituus vaihtelee esimerkiksi vuoden 2019 aikana tammikuun 28,6 kilometristä heinäkuun 33,6 kilometriin vastaavien kuukausien keskiarvon vaihdellessa 49 kilometristä 63 kilometriin. Etenkin heinäkuun keskipituus on selvästi muita kuukausia suurempi. Eroa kesäkuuhun on noin seitsemän kilometriä. Tämä viittaa siihen, että loma-aikana myös päivän pääaktiviteettiin liittyviä pitkiä vapaa-ajan matkoja tai asiointimatkoja tehdään enemmän. Pääaktiviteettiin liittyvien matkojen pituuksissa on selviä eroja maakuntien välillä (kuva 52). Lyhimmät matkat ovat jälleen Ahvenanmaalla ja pisimmät Lapissa. Erot selittyvät hyvin pitkälti maakuntien aluerakenteen erilaisuudella. Myös esimerkiksi Uudenmaan maakunnassa matkat ovat lyhyitä. Kuvassa 53 y-akseli on rajattu näyttämään vain alle 250 kilometrin havainnot, jotta eroja on helpompi tarkastella ja huomio ei kiinnity liikaa harvinaisiin pitkiin matkoihin.

Kuva 52. Yöpymiseen johtavien matkojen pituus

Kuva 53. Matkojen pääaktiiviteetti ja pituus

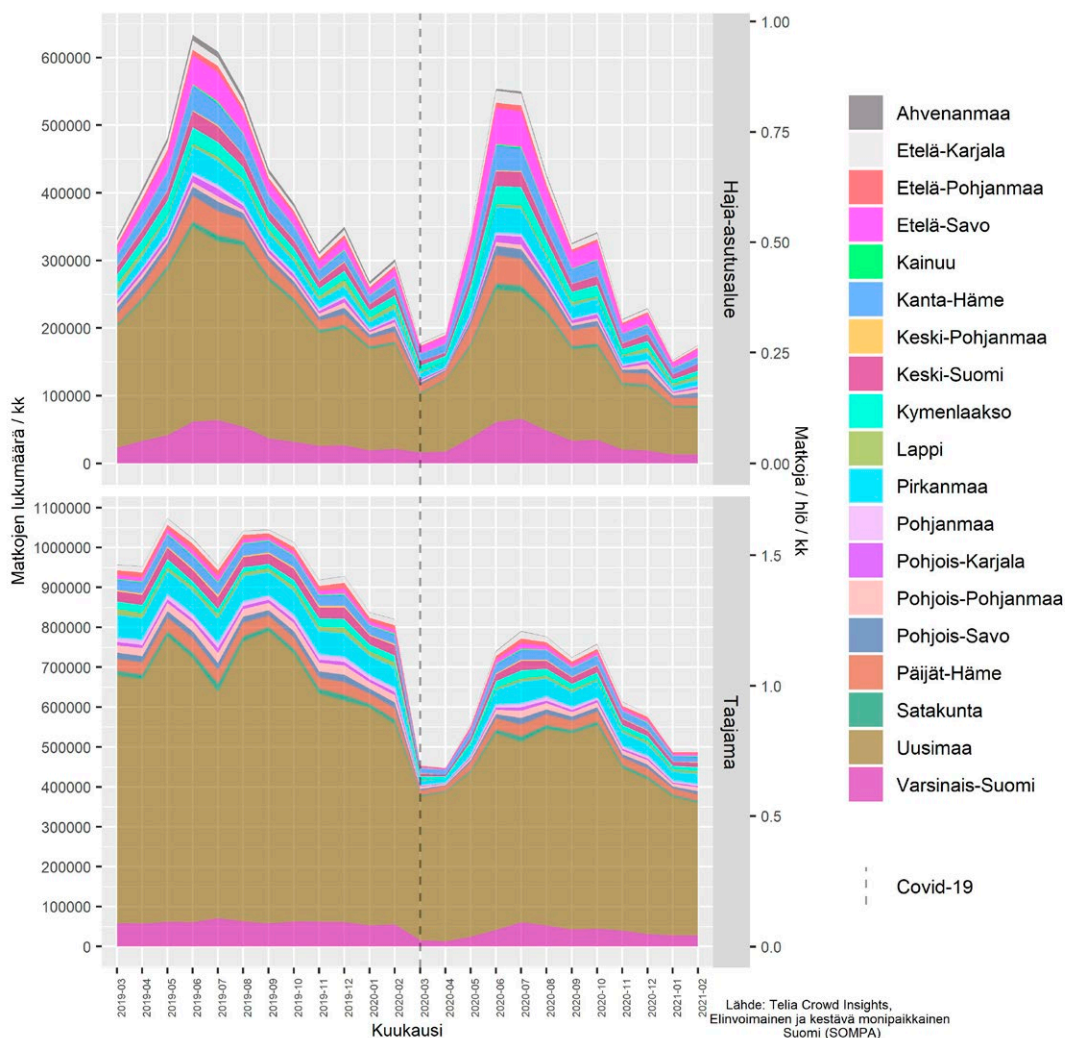

Matkojen suuntautuminen

Kuntien välisiä yöpymiseen johtavien matkojen suuntautumista tarkastellaan muutamien esimerkkialueiden avulla sekä lähtöalueiden että kohdealueiden näkökulmasta.

Helsinki ja Helsingin seutu muodostavat merkittävän yöpymiseen johtavien matkojen lähtö- ja kohdealueen. Pelkästään Helsingistä tehtiin mobiilidatan perusteella vuonna 2019 noin 16 miljoonaa kuntien välistä yöpymiseen johtavaa matkaa, joista merkittävä osa suuntautuu taajama-alueille ja melko lähelle Uudenmaan maakunnan alueelle (kuva 54).

Kuva 54. Helsinki, lähtevät matkat

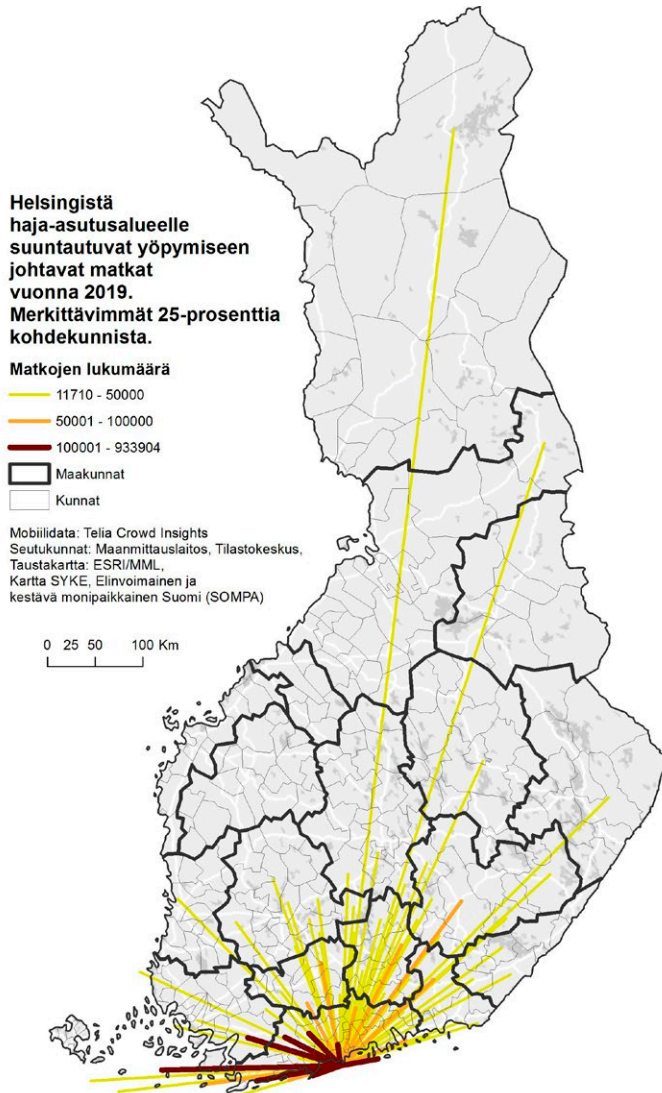

Haja-asutusalueelle suuntautuvat matkat tuplaantuvat kesäkuukausina etenkin mökki-matkojen vaikutuksesta. Uusimaa säilyy niukasti myös kesällä haja-asutusalueelle suuntautuvien matkojen ykköskohteena. Loput matkat jakaantuvat useiden maakuntien kesken. Taajamiin suuntautuvat matkat päätyvät suurelta osin Uudenmaan alueelle, joista merkittävä osa naapurikuntiin Espooseen (noin 20 prosenttia) ja Vantaalle (noin 24 prosenttia). Myös muille kaupunkiseuduille suuntautuu runsaasti matkoja. Taajamaan suuntautuu matkoja melko tasaisesti koko vuoden ympäri verrattuna haja-asutusalueeseen, jossa painopiste on kesäkuukausina. Helsingin matkoissa näkyy erittäin selvästi myös koronan vaikutus 2020 keväällä matkojen vähentyessä äkillisesti. Koronan vaikutuksesta matkojen määrät jäävät myös alemmalle tasolle 2020 kesän jälkeen. Kartassa 23 on esitetty 25 merkittävintä haja-asutusalueelle suuntautuvien matkojen kohdekuntaa vuonna 2019. Painotus on selvästi Etelä-Suomessa mutta esiin nousee myös esimerkiksi Inarin kunta, Kuusamo

ja Mikkeli mutta myös Föglö ja Kökar. Viimeksi mainitut ovat mobiilidata-aineistossa havaittuja todennäköisiä puutteita, sillä risteilymatkustajat saattavat rekisteröityä herkästi yöpyjiksi kyseisiin kuntiin laivojen ollessa puolen yön aikaan näiden kuntien läheisyydessä.

Kartta 23 Helsingistä haja-asutusalueelle suuntautuvat, yöpymiseen johtavat matkat vuonna 2019

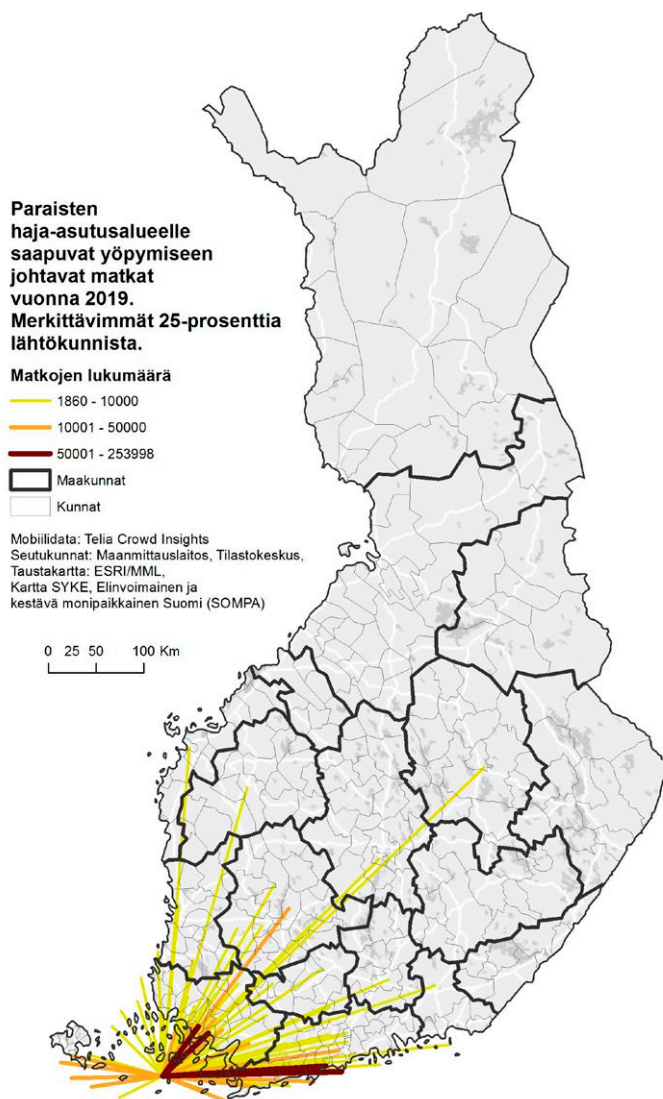

Parainen on tyypillinen esimerkki kunnasta, jonka väestömäärä kasvaa kesäkuukausina merkittävästi muun muassa vapaa-ajan asukkaiden vaikutuksesta. Tämä näkyy luonnollisesti myös Paraisille saapuvien yöpymiseen johtavien kuntien välisten matkojen lukumäärän suurena kasvuna kesäkuukausina. Paraisten haja-asutusalueelle saapuu vielä keväällä 2019 noin 50 000 yöpymiseen johtavaa matkaa, mutta heinäkuussa lukema on jo noin 180 000. Taajama-alueetkin saavat osan kesäkuukausien kasvusta, mutta lukumäärät ovat selvästi pienempiä kuin haja-asutusalueella.

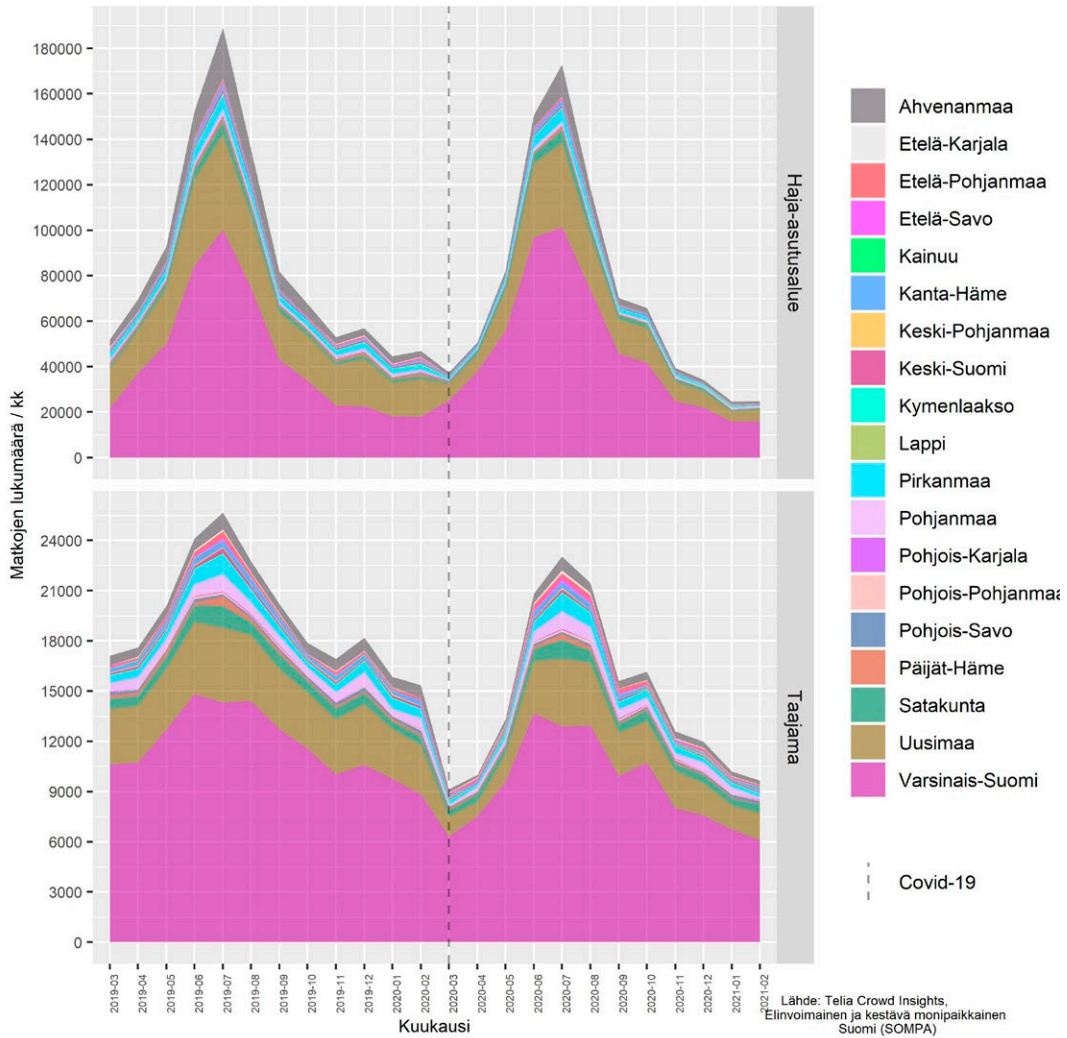

Paraisten kaltainen haja-asutusalueelle suuntautuvien matkojen määrän suuri vaihtelu vuoden aikana on tyypillistä myös monelle muulle mökkivaltaiselle paikkakunnalle Suomessa. Noin 78 prosenttia Paraisille saapuvista koko vuoden matkoista on lähtöisin Varsinais-Suomen tai Uudenmaan maakunnista ja etenkin Turun ja Helsingin kaupunkiseuduilta (kartta 24 ja kuva 55). Muita esiin nousevia lähtöalueita ovat muun muassa Tampereen ja Kuopion seudut ja toisaalta monet Turun saariston ja lähialueen kunnat.

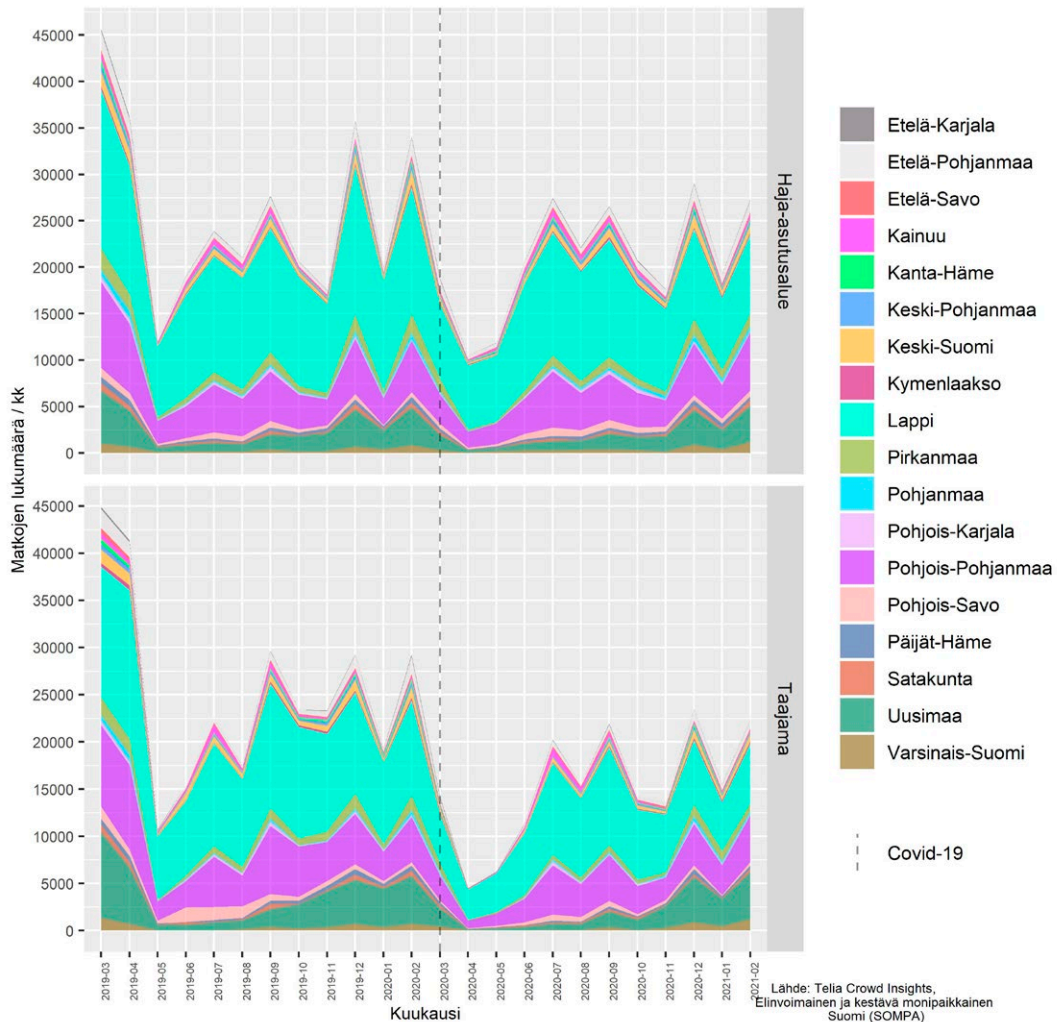
Kartta 24 Paraisten haja-asutusalueelle saapuvat yöpymiseen johtavat matkat 2019

Kuva 55. Parainen, saapuvat matkat

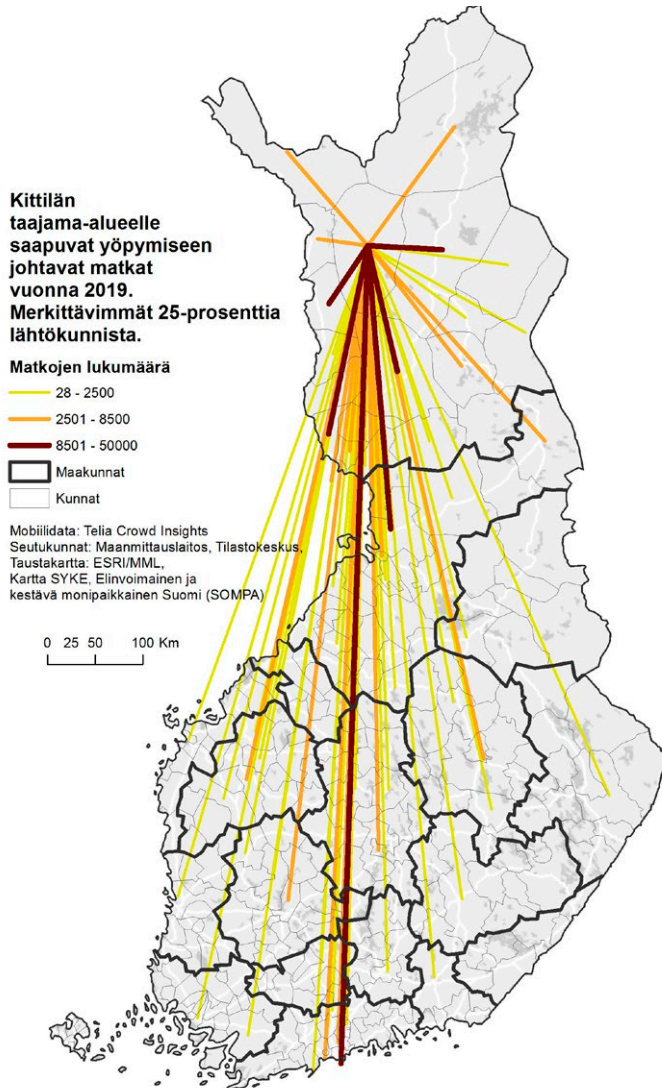

Kuva 56. Kittilä, saapuvat matkat

Kittilä edustaa valtavirrasta poikkeavaa kuntaa missä yöpymiseen johtavien saapuvien matkojen painopiste on talvikuukausina. Kuvan 56 aikasarjasta havaitaan, että esimerkiksi maaliskuussa 2019 saapuvien matkojen määrä oli noin 90 000 jakautuen melko tasan taajaman ja haja-asutusalueen kesken. Syyskuu, joulukuu ja helmikuu erottuvat joukosta myös hienoisen kasvun johdosta. Koronan vaikutus oli erittäin suuri saapuvien matkojen määrän laskiessa vuonna 2020 noin 80 prosenttia vuoden 2019 maaliskuu-huhtikuuhun verrattuna. Kittilään saapuvat yöpymiseen johtavat matkat ovat suurelta osin lähtöisin kolmen maakunnan alueelta. Lapin maakunnasta saapuvia yöpyjiä on selvästi eniten, mutta merkittävästi matkoja on lähtöisin myös Pohjois-Pohjanmaan ja Uudenmaan maakuntien alueelta (kartta 25).

Kartta 25 Kittilän taajama-alueelle saapuvat yöpymiseen johtavat matkat vuonna 2019

Mobiilidata-aineistot monipaikkaisuuden tutkimuksessa ja seurannassa

Mobiilidatat ovat vielä varsin uusi aineistolähde tutkimuksessa, ja sen käyttöön liittyy monia epävarmuustekijöitä. Monipaikkaisuuden tutkimuksen näkökulmasta ne tarjoavat kuitenkin mahdollisuuksia ja kuvaavat kokonaistasolla väestön sijoittumista ja liikkumista varsin kattavasti. Väestön sijoittumisen tarkempi kartoittaminen onkin tarpeellista, jotta rekisteriväestön rinnalle saadaan tarkempaa tietoa ihmisten todellisesta sijoittumisesta vuoden eri aikoina muun muassa päätöksenteon tueksi. Tähän esimerkiksi Telian Crowd Insights -aineistot tarjoavat hyvän aineistolähteen Telian siihen toteuttaman laajennuksen

ansioista, jonka perusteella tulokset voidaan suhteellisen hyvin yleistää koskemaan koko väestöä. Pidempiaikaisen seurannan ja etenkin tilastoinnin näkökulmasta on kuitenkin tarpeen saada kerättyä laadukasta tietoa kaikilta operaattoreilta. Seurantatiedon kartoittaminen mobiilidata-aineistojen perusteella vaatii myös ajallista ja alueellista vertailukelpoisuutta sekä valtakunnallista kattavuutta. Tämän luvun alussa on kuvattu VNTEAS-monipaikkaisuushankkeeseen poimitussa aineistossa havaittuja puutteita ja haasteita. Vastavanlaiset haasteet käytännössä haittaisivat pysyvän valtakunnallisen seurannan toteuttamista merkittävästi. Lisäksi työn aikana nousi esiin, että aineiston poimintavaiheen merkitys tarkoitukseen sopivan aineiston koostamisessa. Tässä vaiheessa on oltava selvillä mahdollisimman tarkasti, mitä aineistolla halutaan kuvata ja mikä on sen käyttötarkoitus. Tämän hankkeen poiminnassa yhtenä tavoitteena oli kuvata monipaikkaisuutta, jonka keskeisimmäksi kriteeriksi tunnistettiin yöpyminen. Crowd Insights -aineistosta haluttiin siis poimia sellaiset matkat mahdollisimman tarkasti, jotka päättyvät yöpymiseen. Poimintavaiheessa tunnistettiin, että myös kunnan sisäiset yöpymiseen johtavat matkat halutaan tunnistaa omana aineistonaan, koska etenkin suurissa kunnissa yöpymiseen johtavia matkoja saattaa esiintyä merkittävästi taajamien ja haja-asutusalueen välillä. Kuntien sisäisten matkojen poiminta ei kuitenkaan tuottanut tavoiteltua tulosta, sillä aineistoon rekisteröity kunnan sisään kaikki siellä heränneet ja sinne päätyneet henkilöt, mikä tarkoittaa sitä, että aineistoon syntyy yöpymistä kuvaava havainto, vaikka todellista liikkumista ei olisikaan tapahtunut kunnan sisällä.

Monipaikkaisuuden eri ulottuvuuksien tarkasteluun mobiilidata-aineistojen avulla ei luotettavasti pääse, joten sen rinnalle tarvitaan muita aineistoja. Kohdealueen luokittelulla esimerkiksi taajamaksi tai haja-asutusalueeksi voidaan päätellä jotain muun muassa yöpymiseen johtavan matkan tarkoituksesta, mutta pitkälle vietyjä johtopäätöksiä sen perusteella ei voi tehdä. Mobiilidata-aineistojen vahvuus on ajallisen vaihtelun esittäminen, kun esimerkiksi kausiväestövaihtelua voidaan tarkastella kuukaudenkin tarkkuudella. Kausiväestövaihtelu on myös hyvin paikallinen ilmiö, jonka tarkasteluun tarvitaan spatiaalisesti tarkkaa tietoa. Tähän Telian käyttämä kooltaan skaalautuva ruudukko antaa erinomaisia mahdollisuuksia tietosuojan puitteissa.

Vertailut Henkilöliikennetutkimuksen kanssa osoittivat, että monessa suhteessa aineistot antavat samankaltaisia tuloksia. Henkilöliikennetutkimus antaa tietoa etenkin matkojen tekijöistä ja niiden tarkoituksista, kun taas mobiilidata-aineistoilla päästään suurten havaintomäärien johdosta hyvinkin tarkalle aluetasolle ja saadaan tietoa ajallisesta vaihtelusta. Toisaalta vertailut osoittivat myös, että henkilöliikennetutkimus antaa hyvän kokonaiskuvan liikkumisesta tulosten ollessa samaa suuruusluokkaa mobiilidata-aineistojen kanssa. Tämä vahvistaa toisaalta käsitystä Henkilöliikennetutkimuksen luotettavuudesta ja toisaalta mobiilidata-aineistojen hyödynnettävyydestä.

Liite 7. Monipaikkaisuuden ohjauskeinot

Monipaikkaisuuden ohjauskeinoja Suomessa

Työmatkakuluvähennys

Asunnon ja työpaikan välisten matkakulujen vähennyksestä säädetään tuloverolain (1535/1992) 93 §:ssä. Verovelvolliset voivat vähentää kodin ja työpaikan välillä tapahtuvien päivittäisten matkojen kustannukset verovähennyksenä ansiotuloistaan. Näin ollen matkakuluvähennyksestä saatavan rahallisen hyödyn määrä on riippuvainen henkilön veroprosentista. Toisin sanoen matkakuluvähennys pienentää sekä verotettavaa tuloa että veroastetta. Verovähennys on vuosikohtainen. (Tuloverolaki.)

Verovähennys lasketaan halvimman saatavilla olevan kulkuneuvon kustannuksen mukaan, joka on yleensä julkinen kulkuväline. Tyypillisesti joukkoliikenteen piirissä asuvien ja työskentelevien matkakuluvähennys lasketaan siis joukkoliikenteen lippujen hintojen perusteella, vaikka työmatkaan käytettäisiin jotain muuta kuin julkista liikennettä. Oman auton käytöstä aiheutuvat matkakulut voi vähentää ainoastaan poikkeustapauksissa. (Verohallinto, asunnon ja työpaikan väliset matkat.)

Työmatkakuluvähennyksessä on omavastuu, joka on vuosina 2021, 2020 ja 2019 yhteensä 750 euroa. Matkakuluja voi vähentää omavastuun jälkeen korkeintaan 7 000 euroa. (Verohallinto, asunnon ja työpaikan väliset matkat.)

Työmatkojen verovähennysoikeus on keskeinen taloudellinen ohjauskeino niin valtakunnallisen alue- ja yhdyskuntarakenteen kehityksen kuin myös kansainvälisen kilpailukyvyyn kannalta. Työmatkakuluvähennyksellä pyritään tukemaan työvoiman liikkuvuutta. Työvoiman liikkuvuudella taas haetaan positiivisia vaikutuksia työvoiman saatavuuteen ja ihmisten työllistymiseen.

Suomessa aluekehityksen rakenne on muutoksessa. Alueiden kehitys eriytyy yhä enemmän kasvaviin ja taantuviin alueisiin, mikä osaltaan näkyy pidempinä työmatka-aikoina. Yksi peruste työmatkavähennykselle on se, että työmatkakulut ovat ansiotulojen hankkimisesta johtuvia menoja. Toinen peruste on se, että työmatkakuluvähennyksen tavoitteena on kannustaa ihmisiä työskentelemään kauempana asuinpaikasta ja samalla edistää syrjäisten alueiden työllistymistä.

Työllisten potentiaalinen monipaikkaisuus näkyy tilastoissa pitkinä etäisyyksinä asuinpaikan ja työpaikan välillä. Etätyö ja kakkosasunnot mahdollistavat sen, ettei työpaikan ja asuinpaikan välillä tarvitse pendelöidä joka päivä. Alasalmen et al. (2020) tutkimuksen mukaan potentiaalisesti monipaikkaisia ovat yli 100 kilometrin etäisyydellä kotoaan työskentelevät.

Asuinpaikan ja työpaikan välisten matkojen määrä ja osuus vähenevät etätöiden ja monipaikkaisen työn yleistyessä, jolloin myös työmatkakuluvähennys pienenee ja kunnan verotulot kasvavat. Asuinpaikan ja työpaikan välisten matkojen vähetessä, myös nykyisenlainen työmatkavähennys menettää merkitystä monipaikkaisuuteen kannustamisessa. Toisaalta työmatkavähennys kohdistuu tällä hetkellä erityisesti suurten kaupunkien kehyskuntiin eikä niinkään ydin- tai harvaan asutulle maaseudulle (Ristimäki et al. 2015).

Työn teon luonne on muuttunut useilla aloilla. Etätö yleistyy yhä enemmän, mikä hämärtaa työpaikan ja kodin rajoja. Vaikka teoriassa työmatkakuluvähennystä myönnetään todellisten työpäivien lukumäärän mukaan, on tätä todella vaikea valvoa käytännössä. Toisaalta nykyinen malli ei myöskään huomioi uudentyypisiä liikenteen palvelumuotoja, joita voi olla esimerkiksi yhteiskäyttöautot sekä älyliikenteen eri sovellukset.

Vuonna 2018 työmatkakuluja vähennettiin palkkatuloista noin 1,59 miljardia euroa, mikä oli 4,4 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Työmatkakuluvähennystä saavien henkilöiden lukumäärä oli 773 309 henkilöä vuonna 2018. Työmatkakuluista maksimivähennyksen saaneiden määrä oli 30 669 henkilöä. Maakunnittain tarkasteltuna korkein työmatkakulujen vähennyksen keskiarvo oli Kanta-Hämeessä, jossa se oli 2592 euroa. Pienimmät keskiarvot sen sijaan olivat Ahvenanmaalla (1458 euroa) ja Uudellamaalla (1619 euroa).

Vähennyksistä suurin osa kohdistuu pieni- ja keskituloisiin verovelvollisiin: tuloluokittain tarkasteltuna eniten työmatkakuluvähennyksen saaneita oli 25 700–42 399 euroa tienaavien tuloluokassa ja vähiten yli 74 200 euroa tienaavien tuloluokassa. Koulutustason mukaan tarkasteltuna saajia oli eniten toisen asteen tutkinnon suorittaneiden (341 908 henkilöä) sekä alemman korkeakouluasteen suorittaneiden (134 914 henkilöä) luokissa. Vuonna 2013 myönnetty vähennykset olivat 1,58 miljardia euroa. SYKE:n selvityksen mukaan kyseisen vuoden tiedoilla verovähennyksestä seurasi veronmenetyksiä valtiolla 210 miljoonaa euroa, kunnille noin 262 miljoonaa euroa, Kelalle noin 24 miljoonaa euroa ja seurakunnille noin 21 miljoonaa euroa. Työmatkavähennysten määrä on noussut selvästi: vuonna 1995 vähennys oli 0,516 miljardia euroa, vuonna 2000 vähennys oli 0,736 miljardia euroa, vuonna 2005 vähennys oli 1,03 miljardia euroa ja vuonna 2010 yhteensä 1,40 miljardia euroa. (Ristimäki et al. 2015.)

Vuonna 2007 maksimivähennys nostettiin 7000 euroon ja myös oman kulkuneuvon perusteella hyväksytyjen vähennysten osuutta nostettiin. Tätä ennen maksimivähennys oli 4700 euroa. SYKE:n selvityksen mukaan nämä nostot ovat pääsyy siihen, että työmatkavähennysten kustannukset ovat kasvaneet selvästi. (Ristimäki et al. 2015.)

Nykyinen tuloverolaki on astunut voimaan 30.12.1992. Asunnon ja työpaikan välisistä matkakustannuksista säädetään lain 93 §:ssa, johon on tehty päivityksiä muun muassa koskien omavastuuosuutta sekä laskentaperusteita, edellisen kerran vuonna 2014. Nykyiseen

työmatkavähennysmalliin kohdistuu haasteita, liittyen muun muassa mallin raskauteen, työnteon luonteen muutokseen ja ympäristövaikutuksiin. Nämä voivat johtaa siihen, että nykyistä mallia joudutaan muuttamaan. (Tuloverolaki.)

Nykyiseen työmatkakuluvähennykseen on kohdistunut kritiikkiä erityisesti ympäristö- ja ilmastovaikutusten vuoksi. Vuonna 2007 työmatkavähennyksen maksimimäärää korotettiin huomattavasti, ja tällä pyrittiin erityisesti lisäämään työvoiman liikkuvuutta kasvukeskusten ulkopuolella. Enemmistö tuesta kohdistuu nykyisellään kuitenkin suurten kaupunkien kehyskuntiin. Osaltaan nykyinen malli kannustaa ihmisiä muuttamaan kehyskuntiin, ja tämä edistää asumisen, palveluiden ja työpaikkojen hajautumista. Tämä taas edistää ajoneuvoliikennettä ja siitä aiheutuvia haittoja. Tästä johtuen työmatkakulujen verovähennys nähdään yhtenä ilmastotavoitteiden vastaisena ja ympäristölle haitallisena tukena.

Nykyinen malli nähdään myös Verohallinnon kannalta raskaana ja vaikeasti valvottavana. Verohallinnossa resursseja kuluu joukkoliikenteen käyttömahdollisuuksien selvittämiseen sekä päätöksistä tehtävien valitusten käsittelyyn.

Työasuntovähennys

Työasuntovähennys, joka perustuu tuloverolain (1535/1992) pykälään 95a, koskee työn vuoksi vuokratun toisen asunnon eli työasunnon vuokraa (Tuloverolaki). Työasuntovähennys vähennetään ansiotulosta tulonhankkimiskuluna, enintään 450 euroa kuukaudelta (Verohallinto, työasuntovähennys). Summaa nostettiin vuonna 2019 aiemmasta 250 eurosta. Työasuntovähennyksen saamiseen liittyy useita ehtoja, jotka liittyvät niin työpaikan ja asunnon sijaintiin kuin asunnon omistussuhteeseenkin (Verohallinto, työasuntovähennys). Ehdot ovat osittain erilaiset perheellisellä ja perheettömällä henkilöllä.

Työasuntovähennys edistää monipaikkaisuutta, sillä se kannustaa työntekijöitä hakemaan ja vastaanottamaan työtä pitkänkin matkan etäisyydeltä vakituisesta asunnostaan. Työasuntovähennystä myönnetään vain täysien kuukausien perusteella, joten sillä pyritään pitempiaikaisen monipaikkaisuuden edistämiseen. Työhuonevähennystä on mahdollista saada myös silloin, kun henkilö saa työhuonevähennystä. Tosin tässä tapauksessa työhuonevähennyksen määrä laskee työhuonevähennyksen verran.

Vuonna 2019 työasuntovähennyksen teki 10 773 henkilöä. Keskimääräinen vähennys oli 3 250 euroa vuodessa. Työasuntovähennyksen kuukausittaisen enimmäismäärän kasvatus 250 eurosta 450 euroon näkyi sekä vähennyksen tehneiden määrän kasvuna (+11,4 %) että vähennyksen määrän kasvuna (+59,5 %). Työasuntovähennyksen summa oli 35 miljoonaa euroa vuonna 2019. (Verohallinnon tilastotietokanta, työasuntovähennys.)

Vuonna 2019 yli puolet työasuntovähennyksen saajista (5 577 henkilöä) oli tuloluokissa 25 000–49 999 euroa. Keskimääräinen työasuntovähennys kasvoi liki lineaarisesti tulojen

kasvaessa. Siinä missä 15 000–19 999 euroa ansaitsevien keskimääräinen työasuntovähennys oli 1 986 euroa vuodessa, 45 000–49 999 euroa ansaitsevien 3 385 euroa vuodessa ja 250 000–299 000 euroa ansaitsevien 4 258 euroa vuodessa. (Verohallinnon tilastotietokanta, työasuntovähennys.)

Alueellisesti eniten työasuntovähennystä saajia oli Uudellamaalla Uusimaa (3 494), Varsinais-Suomessa (906) Pohjois-Pohjanmaalla (903) ja Pirkanmaalla (833). Tilastojen valossa voidaan päätellä, että siinä missä Uudellamaalla työasuntovähennystä saavat vähän koulutetut henkilöt, muilla alueilla työhuonevähennystä hyödyntävät erityisesti ylemmän korkeakoulutututkinnon omaavat henkilöt. (Verohallinnon tilastotietokanta, työasuntovähennys.)

Työhuonevähennys

Tuloverolain 1535/1992 perusteella työhuonevähennystä voi saada, kun käyttää omaa asuntoa työn tekemiseen tai vuokraa erillisen tilan työskentelyyn. Työhuonevähennystä voi saada, jos työnantaja ei ole järjestänyt työhuonetta, tai jos työhön liittyy huomattavasti kotona tehtävää työtä. Vähennyksen saaminen ei edellytä, että kotona olisi muusta asunnosta erillinen työhuone tai työtila varattuna työskentelyä varten.

Työhuonevähennys on tulonhankkimismeno, joista verohallinto tekee automaattisesti 750 euron vähennyksen henkilöille, jotka saavat palkkatuloja. Tulonhankkimismenot ilmoitetaan verotuksessa vain, jos ne ylittävät automaattisen vähennyksen määrän. Näin ollen työhuonevähennyksellä on vaikutusta verotukseen vain silloin, kun yhteenlaskettujen tulonhankkimismenojen määrä ylittää 750 euroa. (Verohallinto, työhuonevähennys.)

Työhuonevähennyksen voi tehdä joko kaavamaisesti tai todellisten kustannuksien mukaan. Kaavamaisessa vähennyksessä on kolme tasoa (vuonna 2020: 900 euroa, 450 euroa tai 225 euroa), jotka liittyvät kotona tehdyn työn määrään. Todellisten kustannusten mukaan tehtävä työhuonevähennys voidaan tehdä silloin, kun työtila on varattu ainoastaan työskentelyä varten, tai kun todelliset kulut ylittävät täyden kokopäiväisen kotona työskentelyn perusteella myönnettävän kaavamaisen työhuonevähennyksen (900 euroa) määrän. Vähennyskelpoisia ovat muun muassa vuokra tai vastike sekä sähkö- ja puhtaanapitokulut. Myös työhuoneen työtä varten hankittujen ja siinä tarvittavien kalusteiden, kuten työpöydän ja työtuolin, todelliset hankintamenot voivat olla vähennyskelpoisia kuluja. Vähennyksen saaminen edellyttää, että kuluja on tosiasiallisesti syntynyt, ja että kulut pystytään pyydettäessä todentamaan. (Verohallinto, työhuonevähennys.)

Vuonna 2019 työhuonevähennystä sai noin 99 500 verovelvollista, keskimäärin 737 euroa vuodessa. Työhuonevähennyksen määrä oli yhteensä noin 73,4 miljoonaa euroa vuonna 2019. Hieman vajaa puolet työhuonevähennystä saaneista (40 902) asui Uudellamaalla. Työhuonevähennyksessä korostuu tietotyöläisten osuus. Nimittäin valtaosalla (94 666) työhuonevähennyksen saajista oli tutkinto. Reilulla kolmasosalla kaikista

työhuonevähennyksen saajista oli ylempi korkeakoulututkinto (34 595), reilulla neljäsosalla toisen asteen tutkinto (23 497) ja noin reilulla viidesosalla alempi korkeakoulututkinto (19 993). (Verohallinnon tilastotietokanta, työhuonevähennys.)

Työhuonevähennyksellä on ohjausvaikutusta monipaikkaisuuteen erityisesti etätöiden edistämisen kannalta. Verohallinnon vuoden 2020 linjauksen mukaan korkeimman kaavamaisen vähennyksen voi saada, jos tekee etätöitä yli 50 prosenttia työpäivistä. Myös muiden tulonhankkimiskulujen verovähennysoikeus (tietoliikenne ja tietokonekustannukset) tukee etätöiden tekemistä.

Työaikalaki

Työaikalaki (872/2019) on osa ajantasaista lainsäädäntöä, joka kumosi vanhan työaikalain (605/1996). Osa työaikalain sisällöstä nojaa työehtosopimuslakiin (436/1946), työsopimuslakiin (55/2001), vuosilomalakiin (162/2005) sekä työturvallisuuslakiin (738/2002).

Työaikalaki 872/2019 määrittää, mikä luetaan työajaksi, vuorotyön, jaksotyön ja yötyön, työajan enimmäispituuden ja sallitut poikkeamat tästä, lisä- ja ylityön sekä työajasta sopimisen työpaikkakohtaisesti. Työaikalakia sovelletaan työsopimuksen ja virkasuhteen perusteella tehtävään työhön, jotka on määritelty työsopimuslain (55/2010) ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä. Lakia ei myöskään sovelleta kuin osittain Työaikalain toisessa pykälässä määriteltyissä poikkeuksissa. (Työaikalaki 872/2019.)

Uusi työaikalaki on tullut voimaan 1.1.2020 ja kumosi vanhan työaikalain (605/1996). Uuden työpaikkalain tavoitteena on ollut huomioida paremmin muutokset työn tekemisessä, kuten aika- ja paikkariippumattomuuden lisääntymisen ja mahdollistaa työaikalaki mahdollistaa työpaikkakohtaisten aikaratkaisuiden tekemisen. Monipaikkaisuuden näkökulmasta uuden työaikalain keskeisin vaikutus on etätöskentelyn tuonti työaikalain piiriin. (TEM uusi työaikalaki pähkinänkuoressa.)

Työaikalaki on normi, joka ohjaa suoraan monipaikkaisuuden muodoista etätöskentelyä, mutta itse laki ei ole ensisijaisesti monipaikkaisuuden ohjauskeino, vaan ohjaa laajemmin kaikkia työsopimukseen tai virkasuhteeseen perustuvaa työtä, joita ei olla määritelty poikkeuksiksi lain toisessa pykälässä. Etätöskentely on vain yksi työn muoto, johon lain ohjaus kohdistuu. Uuden työaikalain nimenomainen tarkoitus oli kuitenkin tuoda myös etätöskentely osana muuttunutta työnkuvaa lain suoran ohjauksen piiriin. Lainsäädäntö määrittää, mikä on työaikaa etätöskentelyssä ja etätöskentelystä sopimisen työnantajan kanssa.

Työaikalalla toimii myös välillisenä monipaikkaisuuden ohjauskeinona. Työaikalaki määrittää ja mahdollistaa neljännessä luvussa työajasta sopiminen esimerkiksi liukuvan tai joustavan työajan osalta, joka vaikuttaa välillisesti etätöskentelyyn monipaikkaisuuden muotona. Lisäksi työaikalain toisen luvun määritelmä työajasta vaikuttaa pendelöintiin

monipaikkaisuuden muotona välillisesti määrittelemällä työmatkan kuulumattomaksi osaksi työaika, ellei sitä voi pitää työsuorituksena.

Työaikalaki kohdistuu suurimpaan osaan työllisistä, joiden työsuhde perustuu työsopimuslain (55/2010) ensimmäisen luvun ensimmäisen pykälän mukaiseen työsopimukseen tai virkasuhteeseen. Käytännössä tämä kattaa suurimman osan työllisistä palkansaajista, joita oli koko maassa vuonna 2019 noin 2,2 miljoonaa henkilöä (Tilastokeskus, työssäkäynti). Monipaikkaisuuden näkökulmasta ohjauskeino kohdistuu suoraan käytännössä vain osaan työllisistä palkansaajista: työllisistä 28 prosenttia oli sopinut työpaikan ulkopuolelta tietotekniikan avulla työskentelystä työnantajan kanssa vuonna 2019 (Sutela, Pärnäinen, Keyriläinen 2019). Toisaalta vuoden 2020 kevään poikkeusoloissa jopa miljoonan suomalaisen arvioitiin tekevän etätöitä (TEM, Työpoliittinen aikakauskirja 2/2020), jolloin ohjauskeino suora ohjaus kohdistui hyvin merkittävään osaan lain piirissä olevasta väestöstä.

Työaikalaki etätyöskentelyn ohjauskeinona edistää monipaikkaisuuden muotona formalisoimalla etätyöskentelyn yhtenä työn muotona tuomalla etätyöskentelyn selvemmin osaksi työaikalakia ja tarjoamalla työntekijälle ja työnantajalle mahdollisuuden tehdä työpaikkakohtaisia aikaratkaisuja työnteon suhteen, joka suosii työn monipaikkaisuutta ja etätyöskentelyä.

Toisaalta työaikalaisissa on yhä merkittäviä rajoituksia ja reunaehtoja työaikaratkaisuihin, joita työntekijän ja työnantajan on lain puitteissa noudatettava, joka voi rajata etätyöskentelymahdollisuuksia.

Työmatkojen rajaaminen pääsääntöisesti työajan ulkopuolelle rajoittaa pendelöintiä monipaikkaisuuden muotona. Vaikutus on erityisen suuri pitkän matkan pendelöitsijöillä. Työmatkojen rajaaminen pääsääntöisesti työajan ulkopuolelle välillisesti lisää kannustimia etätyöskentelyyn tai kakkosasunnon hankintaan. Lisäksi etätyöskentelyn työajan formalisointi ja mahdollisuus sopia työpaikkakohtaisesti aikaratkaisuisista lain puitteissa voi lisätä työskentelyä vapaa ajan asunnoilta ja lisätä vapaa-ajan asumista monipaikkaisuuden muotona.

Kausityölaki

Kausityöksi määritellään tiettyinä vuodenaikoina maatalouden ja matkailun alalla tehtävä enintään yhdeksän kuukautta kestävä työ. Voimassa oleva kausityölaki (Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten, 907/2017) tuli voimaan 1.1.2018. Se perustuu kausityödirektiiviin eli Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/36/EU kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijänä työskentelyä varten. Kausityölakia sovelletaan maatalouden ja matkailun aloilla valtioneuvoston asetuksen maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista (966/2017) mukaan. (Kausityölaki.)

Vuonna 2021 kausityölakia muutettiin siten, että kausityöntekijän mahdollisuutta vaihtaa työnantajaa hänen Suomessa ollessaan helpotetaan sekä työnantajan hallinnollista taakkaa kevennetään työntekijätietojen ilmoittamisen osalta. Lisäksi kausityöntekijöiden maahan paluuta helpotettiin siten, että aiemman työnantajan palvelukseen aiempaan työhön palaavan kausityöntekijän ei tarvitse esittää selvitystä työnteon edellytyksistä ja työehdoista.

Kausityölakia sovelletaan vain EU- ja ETA-alueen ulkopuolisista maista tuleviin kausityöntekijöihin EU- ja ETA-alueen maista tulevat saavat asua ja työskennellä Suomessa vapaasti. Kolmen kuukauden maassaolon jälkeen heidän on rekisteröitävä oleskeluoikeus, mikä tarkoittaa, että heidän tietonsa lisätään väestötietojärjestelmiin. (Maahanmuuttovirasto, kausityö.)

EU- ja ETA-alueen ulkopuolisista maista tuleville määräykset vaihtelevat kausityön kes- ton mukaan. Alle kolmen kuukauden työskentelyyn tarvitaan kausityötodistus, joka toimii myös oleskelulupana. Yli kolmen kuukauden työskentelyyn tarvitaan varsinainen maahanmuuttoviraston myöntämä oleskelulupa, joka myönnetään 3–9 kuukauden ajaksi. Kausityöntekijöiden verotukseen vaikuttaa oleskelun pituus (alle tai yli kuusi kuukautta) sekä se, mistä maasta kausityöntekijä on kotoisin. Tämän lisäksi verotukseen vaikuttaa tuleeko suomalaisen vai ulkomaisen työnantajan palvelukseen. Alla olevat tiedot koskevat suomalaisen työnantajan palveluksessa olevia, koska suurin osa kausityöntekijöistä on tällaisia tapauksia. (Maahanmuuttovirasto, kausityö.)

Vuosittain kausityölain piiriin kuuluvia työntekijöitä on noin 15 000 (taulukko 17). Arvio kausityöläisten kokonaismäärästä on noin 25 000, josta 15 000 on ulkomailta tulevia, maatalouden parissa työskenteleviä. Kausityöläisten tilastointi on haasteellista, sillä laivean määrittelyn mukaan kausityöläisiin voidaan laskea myös kesätyöntekijät sekä kotimaiset työntekijät, joiden työsuhde on kausiluontoinen. Maatalouden kausityöntekijöistä on paremmin tilastotietoa kuin matkailun kausityöntekijöistä. (Maahanmuuttovirasto, kausityön tilastot.)

Taulukko 17. Rekisteröityjen kausityöläisten määrä Suomessa 2019–2021

	2019	2020	2021
Kausityötodistukset	9 919	11 609	13 387
Kausityöviisumit	5 584	N/A	N/A
Kausityöoleskeluluvat 3-9 kk	1 091	1 208	1 408

Lähde: Maahanmuuttovirasto, tilastot

Kuntalaki ja kotikuntalaki

Henkilön kotikunta määräytyy kotikuntalain (201/1994) mukaan. Henkilön kotikunta on tietyn poikkeuksin hänen vakinainen asuinkuntansa. Mikäli henkilöllä on käytössään useampia asuntoja, tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiintein yhteys. (kotikuntalaki 2 §.) Henkilön oma näkemys kotikunnastaan otetaan huomioon, mutta se ei yksin ratkaise kotikunnan määräytymistä.

Henkilön kotikunnan perusteella määräytyvät esimerkiksi äänioikeus kuntavaaleissa (kuntalaki 20 § ja perustuslain 14 §:n 3 momentti) ja kunnallisessa kansanäänestyksessä (kuntalaki 21 § ja perustuslain 14 §:n 3 momentti), vaalikelpoisuus kunnan luottamustoimiin (kuntalaki 20 § ja 71 §), sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen, seurakunnan jäsenyys ja verotus (perustuslaki 121 §, verotuslaki 59§).

Kotikuntalaki rajoittaa monipaikkaisuutta, sillä henkilöllä voi olla vain yksi kotikunta. Kotikuntalain ohjausvaikutus näkyy äänioikeudessa, vaalikelpoisuudessa, kunnallisverotuksessa sekä sosiaali- ja terveystalveluissa. Äänestys-oikeus ja vaalikelpoisuus perustuvat kuntalakiin, jossa äänioikeus ja vaalikelpoisuus on sidottu henkilön kotikuntaan. Täten pystytään varmistamaan edustuksellisen demokratian lähtökohtana oleva periaate ”yksi henkilö, yksi ääni”. Jos kaksoiskuntalaisuuden osalta mahdollistettaisiin äänestäminen monessa kunnassa, merkitsisi se poikkeusta tästä perusperiaatteesta. Täten kaksoiskuntalaisuus tarjoaisi enemmän vaikutusmahdollisuuksia henkilölle, joka omistaa kiinteistöjä eri kunnissa.

Kunnan verotusoikeus on yksi kunnallisen itsehallinnon eli kunnan asukkaiden itsehallinnon keskeinen elementti (perustuslaki 121 §). Kunnallisverotukseen liittyvässä laissa on oltava säännökset verovelvollisuuden ja veron määräytymisen perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Laista tulee yksiselitteisesti ilmetä se, ketkä ovat verovelvollisia ja millä perusteella. Tämä on haasteellista kaksoiskuntalaisuuden osalta, sillä laissa tulisi määrittellä kattavasti kaksoiskuntalaisten verovelvollisuus, ja sen toteutuminen pitäisi pystyä myös todistaa, ja sen valvonta tulisi olla mahdollista. Käytännön haasteena on lisäksi kaksoiskuntalaisen verotettavan tulon jakaminen kuntien kesken. Kaksoiskuntalaisuusselvityksessä nähtiin verotulojen jakaminen kuntien kesken erittäin ongelmalliseksi, myös vapaaehtoisesti tapahtuvan kunnallisveron siirron osalta.

Perustuslain 14 §:n 3 momentti takaa oikeuden osallistua kuntien hallintoon muuten kuin äänestämällä. Kuntalain 5 luvussa säädetään keskeiset säännökset kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista, ja 22 §:ssä säädetään yleisesti kunnan velvollisuudesta pitää huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumismahdollisuuksista. Säännöksen velvollisuudet on kytketty kunnan asukkaiden lisäksi palvelujen käyttäjiin.

Koska suoran demokratian keinot on suunnattu myös palvelujen käyttäjille, ne sopivat myös monipaikkaisen väestön osallistamiseen kunnan asioissa. Useissa kunnissa onkin jo perustettu mökkiparlamentteja tai muita vapaa-ajan asukkaiden osallistamiseen tarkoitettuja foorumeita. Näitä niin kutsuttuja pehmeämpiä vaikuttamisen muotoja tulisi edistää laajemmin kunnissa, joissa monipaikkaisuudella on merkittävä rooli.

Kiinteistövero

Kiinteistövero on kiinteistöverolakiin 654/1992 perustuva, vuosittain maksettava, kiinteistön omistukseen perustuva vero, joka koskee sekä maata että rakennuksia, tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiinteistöveron ulkopuolelle jäävät muun muassa metsät, maatalousmaa, vesialueet, yleiset tiet, kadut, torit ja hautausmaat. (Kiinteistöverolaki.)

Kiinteistöveron veronsaajana on kunta, jossa kiinteistö sijaitsee. Kiinteistöveron tarkoituksena on kartuttaa kunnan verokertymää. Kiinteistöveron toimeenpanee Verohallinto kiinteistörekisteriin ilmoitettujen tietojen perusteella. Kiinteistövero osoitetaan verovuoden alussa (1.1) kiinteistön omistavalle taholle. (Verohallinto, kiinteistövero.)

Kiinteistövero lasketaan tiettyinä prosentteina kiinteistön eri osien verotusarvoista. Kiinteistön arvoon sisältyy sekä rakennusten ominaisuuksiin perustuva rakennusten arvo että maapohjan arvo. Kiinteistöveron rakennusten ja maapohjan arvon laskenta perustuu lakiin varojen arvostamisesta verotuksessa (1152/2005). Rakennusten verotusarvo määritellään rakennustyyppin, rakennuksen koon, laatu- ja varustetason, ikälennusten ja valmiusasteen perusteella. Maapohjan verotusarvoa määrättäessä huomioidaan kiinteistön käyttötarkoitus, rakennusoikeus, sijainti, liikenneyhteydet, sopivuus rakennustarkoituksiin, kunnallisteknisten töiden valmiusaste sekä laadultaan ja sijainniltaan vastaavista kiinteistöistä paikkakunnalla vapaassa kaupassa normaaleissa oloissa maksettujen hintojen perusteella todettu kohtuullinen hintataso.

Kiinteistövero lasketaan kertomalla kiinteistön arvo kunnan kiinteistöveroprosentilla, jonka kunnanvaltuusto päättää vuosittain kiinteistöverolain salliman vaihteluvälin puitteissa. Kiinteistöverolaissa eritellään yleinen kiinteistöveroprosentti sekä veroprosentti vakituisille asuinrakennuksille, muille asuinrakennuksille, rakentamattomille rakennuspaikoille sekä eräille laitoksille. Kiinteistöveron määräytymisperusteet on esitelty taulukossa 18.

Taulukko 18. Kiinteistöveron määräytymisperuste

	Käyttö	Suuruus
Yleinen kiinteistöveroprosentti	Käytetään mm. maapohjaan, tuotantorakennuksiin, konehalleihin ja teollisuusrakennuksiin.	0,93–2,00 %
Vakituisten asuinrakennusten veroprosentti	Veroprosenttia sovelletaan myös vakituiseen asuinrakennuksen pihapiirissä oleviin rakennuksiin, kuten saunaan, autotalliin ja muihin talousrakennuksiin	0,41–1,00 %
Muiden asuinrakennusten veroprosentti	Esimerkiksi vapaa-ajan asunnot ja tontilla sijaitsevat muut rakennukset (esim. talousrakennus, erillinen saunarakennus, varasto, aitta, puuvaja)	0,93–2,00 %
Rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti	Yleensä rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti on 2,00–6,00. Pääkaupunkiseudun ja sen kehyskuntien on kuitenkin määrättävä prosentti vähintään 3,00 prosenttiyksikköä yleistä kiinteistöveroprosenttia korkeammaksi, kuitenkin enintään 6,00 prosenttia.	2,00–6,00 %
Yleishyödyllinen käyttö	Tätä sovelletaan yleishyödyllisen yhteisön omistamaan rakennukseen ja sen maapohjaan, jos kiinteistöllä sijaitseva rakennus on pääasiallisesti yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä.	
Eräiden laitosten veroprosentti	Kunnanvaltuusto voi määrätä erikseen veroprosentin rakennuksille ja rakennelmille, jotka kuuluvat voimalaitokseen ja ydinpolttolaitokseen loppusijoituslaitokseen.	0.00–3.10 %

Kiinteistövero on resurssiohjaamista, joka perustuu säädöksiin. Kiinteistövero perustuu maapohjan verotukseen, joka on yhtenäinen koko kunnan alueella, sekä rakennuksen käyttötarkoitukseen. Kiinteistövero on viimeinen osa ketjua, jossa maankäyttö- ja rakennuslaki sekä kuntien kaavoitus- ja lupamenettelyt edeltävät kiinteistöverotusta. Kiinteistöverolla voi nähdä olevan vähäisiä ohjausmekanismeja monipaikkaisuuteen liittyen. Kuntien eri verotustasot saattavat ohjata monipaikkaisuutta kuntien välisen kilpailun kautta, mutta erot ovat kuitenkin niin pieniä, että kiinteistöveron ohjaava vaikutus on pieni.

Verohallinnon tilastojen mukaan vuonna 2019 laskennallinen kiinteistövero koko maassa oli 1 908 miljoonaa euroa. Kiinteistöveroa määrättiin reilu kahdelle miljoonalle kiinteistönomistajalle. Tästä rakennusten osuus oli 73 % eli 1 400 miljoonaa euroa ja maapohjan 25 % eli noin 508 miljoonaa euroa. Rakennuksiin kohdistuvasta kiinteistöverosta vakituisten rakennusten osuus oli 43 %, yleisten rakennusten 43 % ja muiden kuin vakituisten

asuinrakennusten osuus 7 % laskennallisesta kiinteistöverosta. (Verohallinnon tilastokanta, kiinteistövero.)

Omakotiliiton vuonna 2019 tekemän tutkimuksen perusteella kiinteistövero on sähkön jälkeksen kallein mökkeilyn kuluerä. Kahdenkymmenen mökkivaltaisimman kunnan vertailun perusteella kiinteistöveron osuus mökkeilyn kustannuksista on noin 41 %, sähkön 54 % ja jätehuollon 4 %. Mökkeilyn kustannukset ovat keskimäärin 770 euroa vuodessa vertailussa mukana olleissa kunnissa. (Omakotiliitto.)

Kiinteistövero on sinänsä yleisesti hyväksytty vero, mutta mökkeilijöiden etujärjestö ajaa vapaa-ajan asuntojen verotuksen pienentämistä lähemmäs pysyvien asuntojen kiinteistöveron tasoa. Toisaalta vapaa-ajan asuntoihin liittyvät kunnallistekniikan yms. kustannukset tulisi myös kattaa. Koska kunnallisveroa ei voi vapaa-ajan asukkailta periä, vapaa-ajan asuntojen kiinteistövero on käytännössä ainoa mahdollinen suora verotuskeino. On huomioitavaa, että jos vapaa-ajan kiinteistö muutetaan vakinaiseksi asunnoksi, kiinteistöveron määrä laskee. Täten kunnan verotulot myös laskevat. Ainoastaan jos henkilö siirtää kirjansa mökkipaikkakunnalle ja tulee siten kunnallisverovelvolliseksi siinä kunnassa, tämä kunta hyötyy vapaa-ajan kiinteistön muuttamisesta vakinaiseksi asunnoksi.

Kiinteistöverotusta on tarkoitus uudistaa niin, että verotusarvot vastaisivat paremmin alueen hintatasoa ja rakentamiskustannuksia. Koska kiinteistöjen verotusarvot valtaosin nousisivat, kuntien kiinteistöveroprosenttien ala- ja ylärajaa on vastaavasti tarkoitus alentaa.

Selvitysten mukaan rakennusten ja maapohjien arvostamisjärjestelmät on uudistettava, koska verotusarvot ovat yleisesti jääneet jälkeksen kustannus- ja hintakehityksestä. Maapohjien osalta kauppahintojen kehityksessä on tapahtunut myös alueellista eriytymistä, joka tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon verotuksessa. Rakennusten osalta verotusarvojen määräytymisperusteet on päivitettävä nykytasoon ja otettava huomioon alueelliset kustannuserot sekä luotava uusille rakennustyypeille vastaava arvostamisjärjestelmä.

Julkisen liikenteen tuet

Julkisen liikenteen tuilla viitataan tässä ohjauskeinojen tarkastelussa laaja-alaisesti erilaisiin tukiiin ja tukijärjestelmiin, joilla tuetaan sekä julkisen liikenteen uusia investointeja ja hankkeita, julkisen liikenteen järjestämistä sekä julkisen liikenteen hintojen subventointeja. Julkisen liikenteen tuet eivät muodosta suoranaisesti yhtä ohjauskeinoa, vaan ohjauskeinojen ”kokoelman”, jotka yhdessä vaikuttavat merkittävästi liikkumisen toteutumiseen Suomessa ja tätä kautta vaikuttavat merkittävästi myös monipaikkaisuuteen, erityisesti pendelöintiin ja vapaa-ajan asumiseen.

Julkisen liikenteen tuet ovat lähinnä resurssiohjausta, joilla ohjataan kuluttajia käyttämään haluttua liikkumisen muotoa, ylläpidetään toimivaa julkisen liikenteen verkostoa ja toteutetaan peruspalveluita. Suurin osa julkisen liikenteen tuista (etenkin verotuista) perustuu suoraan säädöksiin. Julkisen liikenteen suorat tuet taas toimivat kansallisten ja EU-tason säädösten pohjalta. Lisäksi julkista liikennettä voidaan tukea suoraan säädösperustaisella ohjauksella, esimerkiksi markkinasäätelyn kautta.

Julkisen liikenteen tuet kohdistuvat kaikkiin julkisen henkilöliikenteen muotoihin. Julkista tukea kohdennetaan sekä kaukoliikenteeseen, että paikallisliikenteeseen. Myös investoinnit suoraan julkiseen liikenteeseen sekä epäsuoraan tie-, rautatie sekä vesiväyliin ja ilmailuinfrastruktuuriin sekä näiden ylläpitoon muodostavat merkittävän julkisen liikenteen tuen muodon, joskin etenkin tieväylien investoinnit ja ylläpito tukevat merkittävästi myös henkilöliikennettä.

Liikenne- ja viestintäministeriön liikennejärjestelmän tuet jaettiin neljään eri tukityyppiin (Liikennevirasto 6/2012), jotka on kuvattu kuvassa 3. Liikennejärjestelmän tuet jakaantuvat suoriin tukiin, verotukiin, infrastruktuurin tarjontaan ja hinnoitteluun sekä markkinoiden sääntelyn kautta toteutuviin tukiin. Tässä tarkastelussa käytettiin samaa luokittelua eri tukien tarkasteluun ja luokitteluun. Tarkastelussa keskityttiin julkisen liikenteen ohjauksena lähinnä suoriin tukiin ja verohelpotuksiin.

Julkisen liikenteen suorat tuet voivat olla valtion rahallisia avustuksia tai suoraluontoisia tukia, liikennepalveluiden ostoja tai lippujen hintojen subventioita tai matkakustannusten korvauksia. Sekä valtio että kunnat, mutta myös EU (infrastruktuuri hankkeissa) tukee suoraan julkisen liikenteen järjestämistä. (Liikennevirasto 2012.) Suorat tuet liittyvät julkisessa liikenteessä etenkin liikenteen järjestämiseen sekä lippujen hinnoitteluun. Suoralla rahallisella tuella mahdollistetaan etenkin julkinen liikenne, jota ei olisi markkinaehtoisesti mahdollista järjestää (esimerkiksi ns. maakuntalentokenttien toiminta). Suorilla valtion julkisilla tuilla pidetään myös kuntien paikallisliikenteen kustannukset kohtuullisina; kuntien suorilla tuilla paikallisliikenteelle pidetään paikallisliikenne taas kuluttajalle kilpailukykyisen hintaisena ja toimivana. (Liikennevirasto 6/2012, Liikennevirasto 31/2015, Valtion talousarvio 2020.)

Julkisen liikenteen verotuilla vähennetään verotuksen kautta julkisen liikenteen järjestämiseen, toteuttamiseen tai käyttämiseen liittyviä kustannuksia joko liikenteen toteuttajalle tai liikennettä käyttävälle kuluttajalle. Verotuet voivat olla perimättä jääneitä julkiseen liikkumiseen liittyviä veroja, alennettuja verokantoja tai veronormissa olevia poikkeuksia. Verotuet voivat kohdistua joko palvelun järjestäjään (esimerkiksi veroton polttoaine) tai palvelua käyttävään kuluttajaan (esimerkiksi henkilökuljetusten alennettu alv.). Liikennevirasto 6/2012, Liikennevirasto 31/2015.)

Julkista liikennettä voidaan tukea myös infrastruktuurin tarjontaan ja käyttöön liittyvällä hinnoittelulla (esimerkiksi yli- tai alihinnoittelemalla), ristisubventoilla tai hinnoittelemalla ulkoisia kustannuksia epätäydellisesti. Lisäksi markkinoihin liittyvä säätelyllä (esimerkiksi entinen taksilaki) voidaan epäsuorasti tukia tiettyjä julkisen liikenteen muotoja. (Liikennevirasto 6/2012, Liikennevirasto 31/2015.)

Julkisen liikenteen tukityypit ja tuet on esitelty taulukossa 189

Taulukko 19. Julkisen liikenteen tukityypit ja tuet

Tukityyppi	Tuki
Suorat tuet	Valtionavustukset ja avustusluontoiset tuet Liikennepalvelujen ostot ja lippuet Matkakustannusten korvaukset
Verotuet	Alennetut erityis-, valmiste- ja arvonalisäverokannat Perimättä jätetyt verot
Infrastruktuurin tarjonnan ja käytön hinnoittelun kautta toteutuvat tuet	Infrastruktuuripalvelun ali/ylihinnoittelu ja ristisubventiot Ulkoisten kustannusten epätäydellinen hinnoittelu
Markkinasäätelyn kautta toteutuvat tuet	Kilpailulta suojaaminen Markkinoille pääsyn rajoittaminen

Lähde: Liikennevirasto 6/2012

Suorien tukien mittakaava julkiselle liikenteelle vaihteli merkittävästi ohjauskeinosta tai tuesta riippuen. Rahallisesti merkittävimmät ohjauskeinot olivat eri väylien ylläpito, johon käytetään vuoden 2020 talousarviossa 1,27 miljardia euroa. Väylien ylläpito ei kuitenkaan ole pelkästään julkisen liikenteen tukimuoto, vaan vaikuttaa merkittävästi myös muuhun liikenteeseen. Myös infrastruktuuri hankkeiden tuet ovat merkittävä julkisen liikenteen suora tuen muoto, jossa sekä valtio, kunnat että Euroopan Unioni tukee suoraan liikenteen ja julkisen liikenteen mahdollistamista sekä sujuvoittamista. Väylien ylläpidon tavoin infrastruktuurihankkeet eivät yksin vaikuta julkiseen liikenteeseen vaan myöskin yksityiseen liikenteeseen, joskin vaikutusten kohdentuminen riippuu infrastruktuurihankkeen luonteesta.

Valtion suorat tuet julkisen liikenteen järjestämiseksi suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa, julkisen liikenteen ostot muilla alueilla, junaliikenteen ostot, lauttaliikenteen ostot sekä lentoliikenteen ostot maakuntakentille muodostavat rahallisesti kohtuullisen

merkittävän ohjauskeinon, johon käytetään vuoden 2020 talousarviossa noin 100 miljoonaa euroa. Valtion julkisen liikenteen järjestämisellä kohtuullistetaan kuntien rahoituspainetta julkisen liikenteen järjestämiseksi etenkin suurilla ja keskisuurilla kaupunkiseuduilla. Junaliikenteen, bussiliikenteen sekä paikallisliikenteen ostoilla taas taataan peruspalveluluontoisten julkisen liikenteen toteutumisen ja mahdollistetaan esimerkiksi junayhteyksien toimimisen, jotka eivät olisi toimivia markkinaehtoisesti. Lauttaliikenteen ostoilla taas mahdollistetaan saariston yhteyslauttaliikenne. Valtio myös tukee Finavian lentoasemaverkon ulkopuolisia lentoasemia suoraan, jonka lisäksi valtio tukee ostoina lentoyhteyksiä yli kolmen tunnin junamatkan päähän Helsingistä oleville lentokentille, jotka eivät voi toimia markkinaehtoisesti ja täten varmistaa lentoliikenteen etenkin elinkeinoelämän näkökulmasta tärkeille kentille.

On huomionarvoista, että valtion suorien julkisen liikenteen tukien lisäksi kunnat tukevat merkittävästi julkista liikennettä omilla alueillaan, jotta julkisen liikenteen hinnat pysyvät kohtuullisina. (Liikennevirasto 6/2012, Liikennevirasto 31/2015, Väylä 14/2020 Valtion talousarvio 2020.)

Verotukien rahallista merkitystä on haastavampi arvioida, sillä verotukia ei olla budjetoitu. Suurin osa verotuista kohdistuu julkisen liikenteen järjestämiseen. Merkittävimpiä verotukia ovat polttoaineiden tai sähkön alennettuja veroja tai veronormiston poikkeuksia. Sähköisen rautatieliikenteen välittömässä yhteydessä käytetty sähkö on verotonta, ja rautatieliikenteen sallitaan käyttävän dieseliä halvemmin verotettua kevyttä polttoöljyä. Useimmat näistä veroperustaisista tuista eivät kuitenkaan ole vain julkisen liikenteen ohjauskeinoja vaan vaikuttavat myös esimerkiksi tavaraliikenteeseen. Linja-autoliikenteeseen merkittävimmin vaikuttava verotuki on linja-autojen vapautus ajoneuvoverosta.

Julkisen liikenteen tuet ovat yksi keskeisimmistä pendelöintiin vaikuttavista ohjauskeinoista, joka pääosin edistää pendelöintiä. Investoinnit tehokkaaseen julkiseen liikenteeseen mahdollistavat julkisilla välineillä pendelöinnin sekä muun työhön liittyvän monipaikkaisuuden myös alueilla, joissa markkinaehtoinen julkinen liikenne ei toimisi. Lisäksi julkisen liikenteen tuet ja investoinnit julkiseen liikenteeseen mahdollistavat sekä tehokkaamman että kattavamman julkisen liikenteen järjestämisen, joilla on huomattava vaikutus pendelöinnin houkuttelevuuteen. Erityisesti raideinvestoinnit ja raideliikenteen tuet mahdollistavat myös muita liikkumisen muotoja pidemmän matkan pendelöinnin.

Julkisen liikenteen hintojen suora tai epäsuora alentaminen tekee julkisella liikenteellä pendelöinnistä merkittävästi houkuttelevamman vaihtoehdon ja alentaa yksilölle kohdistuvia kustannuksia, joita pendelöinnistä julkisella liikennevälineellä syntyisi.

Ohjauskeinon alueelliset vaikutukset eroavat merkittävästi toisistaan: julkisen liikenteen tuet vaikuttavat pendelöintiin monipaikkaisuuden muotona etenkin alueilla, jossa on

mahdollista ja mielekästä järjestää kattavaa ja tehokasta julkista liikennettä. Erityisesti vaikutus on suuri Helsingin työssäkäyntialueella ja laajemmin pääradan alueella, mutta myös muilla suurilla työssäkäyntialueilla. Harvemmin asutuilla ja syrjäisemmillä alueilla taas julkisen liikenteen investoinnit ja järjestämismahdollisuudet jäävät vähäisemmiksi, ja vaikka julkisen liikenteen verkko on mahdollista ylläpitää, ei harvemmin asutuilla alueilla välttämättä ole mahdollista toteuttaa tarpeeksi nopeaa, tehokasta, halpaa ja kattavaa julkista liikennettä pendelöinnin edistämiseksi. Myös suurten työssäkäyntialueiden sisällä julkisen liikenteen tuilla ja investoinneilla voi olla hyvin erilaisia vaikutuksia eri asuinpaikassa asuville: esimerkiksi Helsingin seudulla raideliikenteeseen investointi ja raideliikenteen tukeminen kannustaa pendelöintiin julkisen liikenteen välityksellä alueilta, joissa raideliikenne on helposti saavutettava, muttei muilla alueilla.

Julkisen liikenteen tuet vaikuttavat myös vähäisemmässä määrin vapaa-ajan asumiseen. Vapaa-ajan asumisen saavuttaminen muilla kuin henkilöautolla nojaa vahvasti myös julkisen liikenteen tukemiseen, ja esimerkiksi saariston yhteyslauttaliikenteen tukien ja ostojen vaikutus vapaa-ajan asumiseen on huomattava.

Väliillisesti julkisen liikenteen tuet voivat vähentää etätyöskentelyyn perustuvaa monipaikkaisuutta kannustamalla pendelöintiin etätyöskentelyn sijaan. Julkisen liikenteen tuet taas ohjaavat ja edistävät merkittävästi muuta työhön liittyvää monipaikkaisuutta.

Merkittävä kuntien julkiseen liikenteeseen liittyvä ohjauskeino, jota ei ole tällä hetkellä käytössä, ovat ruuhkamaksut, jotka voivat epäsuorasti (tai subventoiden kautta suoraan) tukea julkista liikennettä ja edistää etenkin julkiseen liikenteeseen liittyvää pendelöintiä, mutta toisaalta rajoittaa yksityisautolla tapahtuvaa pendelöintiä.

Monipaikkaisuuden ohjauskeinoja ulkomailla

Tässä kappaleessa käydään läpi vertailua muutamista monipaikkaisuuden ohjauskeinoista ulkomailla. Vertailuun on otettu mukaan Ruotsi, Tanska, Norja, Iso-Britannia, Irlanti, Saksa, Yhdysvallat ja Australia.

Työmatkakuluvähennys

Ruotsalainen järjestelmä työmatkakuluvähennyksen suhteen on melko samanlainen kuin Suomen vastaava. Verovähennyksiä on mahdollista saada kodin ja työpaikan välisistä matkoista. Ruotsilla on kuitenkin käytössä minimivaatimus kodin ja toimiston välisestä etäisyydestä. Julkisilla kuljettaessa se on kaksi kilometriä ja autolla tai moottoripyörällä viisi kilometriä. Verovähennyksiä voi tehdä kuluista 11 000 ruotsin kruunua ylittävältä osalta, joten omavastuu on suhteellisen suuri. Omalla kulkuneuvolla kuljettaviin verovähennyksiin liittyy kuitenkin ehtoja, kuten julkisen liikenteen heikko saatavuus tai henkilön terveydentila tai ikä. Järjestelmä on kaiken kaikkiaan hyvin samanlainen kuin Suomessa.

Järjestelmä kannustaa ensisijaisesti käyttämään julkista liikennettä, mutta siinä otettu huomioon harvaan asutun alueen toimintaympäristön erityispiirteet. (skatteverket.se, työmatkakuluvähennys.)

Tanskasta löytyy myös verovähennys kodin ja työpaikan välisten matkojen suhteen. Ehdot ovat kuitenkin tiukemmat kuin Suomessa ja Ruotsissa. Tanskan mallissa etäisyyden työpaikalle pitää olla yli 24 kilometriä, jotta on oikeutettu verovähennyksiin. Sama etäisyys on myös omavastuuosuus, jonka jälkeisestä matkasta on oikeutettu verovähennykseen. Kuluvälineen suhteen ei ole kilometritaksassa eroja, joten järjestelmä ei ohjaa julkisen liikenteen käytön suuntaan. Summat ovat noin kaksi Tanskan kruunua per kilometri 120 kilometriin asti, tämän jälkeen yksi Tanskan kruunu per kilometri, paitsi syrjäisissä kunnissa ja pienillä saarilla asuville. Ehdot eivät ole kovin tiukkoja. Järjestelmä on kattava ja kannustinvaikutus on tuntuva ja eroaa suomalaisesta ja ruotsalaisesta järjestelmästä siinä, että ei ohjaa julkisen liikenteen käyttöön millään lailla. Ohjausvaikutus suurin keskipitkillä (24–120 kilometriä) työmatkoilla. (skat.dk, työmatkakuluvähennys.)

Saksassa mahdollisuus verovähennyksiin kodin ja työpaikan välisistä matkoista. Etäisyydellä ei ole minimivaatimusta, eikä eri liikennevälineillä ole eroa hyvitetävän summan suhteen, ei siis kannusta julkisen liikenteen käyttöön. Kaikilla liikennevälineillä liikuttaessa 0,30 euroa per kilometri. Ei omavastuuosuutta ja maksimihyvitys 4500 euroa vuodessa. 1000 euroon asti ei tarvitse tositteita, mutta tämän ylittävältä määrältä kuitteja yms. vaaditaan. Tanskan mallin kanssa samanlainen, ei siis kannusta julkisen liikenteen käyttöön. Kannustinvaikutus on tuntuva ja järjestelmä hyvin yksinkertaistettu ja suoraviivainen. (germantaxes.de, työmatkakuluvähennys.)

Irlannissa ei ole varsinaista verovähennysoikeutta työmatkan suhteen, mutta kaksi erillistä valtion tukiohjelmaa julkisen liikenteen ja pyöräilyn hyödyntämiseen työmatkaliikenteessä. Julkisen liikenteen ohjelma perustuu kuitenkin verovähennyksiin ja sosiaaliturvamaksujen leikkauksiin. Tästä hyötyvät niin työnantajat kuin työntekijätkin. Työmatkapyöräilyn ohjelmassa työnantaja maksaa työntekijän pyörän ja mahdolliset varusteet, jonka jälkeen työntekijä maksaa pyörästä takaisin osan palkan kautta useamman kuukauden ajan. Takaisinmaksun suuruus riippuu tulotasosta. Pyörän todelliset kustannukset jakavat sekä työnantaja että työntekijä. Työnantaja voi vapaaehtoisesti liittyä ohjelmaan. Kansainvälisen vertailun perusteella Irlannin järjestelmä kannustaa kaikkein voimakkaimmin julkisen liikenteen käyttöön ja pyöräilyyn. (citizensinformation.ie, työmatkakuluvähennys.)

Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa ei verovähennyksiä kodin ja työpaikan väliseen liikkumiseen. Joitakin hyvin yksittäisiä poikkeuksia. Iso-Britanniassa on esimerkiksi postin työntekijöille ja Australiassa syrjäseuduilla, mutta hyvin tarveharkintaisesti.

Työasuntovähennys

Ruotsissa on työasuntoa koskeva verovähennys. Vähennyksen saadakseen on yöyttävä työpaikkakunnalla. Asunnon ja työpaikan välillä tulee olla vähintään 50 kilometriä. Korvausta voi saada rajoitetun ajan, ja siihen kuuluu myös korvaus aterioista ja pienistä kuluista. Verovähennyksen voi saada joko kulujen mukaan tai standardisummilla. Asumiskuluista voi saada vähennyksiä kaksi vuotta. Samantyyppinen malli kuin Suomessa, kannustinvaikutus on selvästi havaittavissa ja tukee eittämättä monipaikkaisuuden edellytyksiä. Ehdot eivät ole aivan niin tiukasti rajattu kuin Suomessa. (skatteverket.se, työasuntovähennys.)

Tanskassa on työasuntoa koskeva verovähennys, joka on kuitenkin tarkkaan rajattu. Etäisyyden työpaikan ja kodin välillä tulee olla niin pitkä, että työn vastaanottaminen ei ole mahdollista kodin sijainnista johtuen. Ei siis ole mahdollista matkustaa työpaikalle päivittäin ja työsuhteen tulee olla määräaikainen. Verovähennyksen voi saada vain, jos on naimisissa, avoliitossa tai yksinhuoltaja. Jos työnantaja kustantaa työmatkoja yms. kuluja verovähennystä ei saa. 28 600 tanskan kruunua maksimissaan per vuosi, 400 tanskan kruunua per viikko maksimissaan. Mahdollista vähentää myös ruokakuluja. Verovähennyksen voi saada maksimissaan kaksi vuotta. Verovähennys on tuntuva ja kannustaa ottamaan määräaikaista töitä vastaan kotipaikkakunnan ulkopuolelta. Verovähennyksen ohjausvaikutus on suunniteltu työllisyyden lisäämiseksi ja monipaikkaisuuden tukeminen tulee toissijaisesti. (skat.dk, työasuntovähennys.)

Norjassa on myös käytössä työasuntoa koskeva verovähennys. Omistusasunnosta mahdollista vähentää laajasti kuluja: lainan lyhennys, sähkö, vesi, ylläpito. jne. Verovähennys edellyttää, että asunto on hankittu työn takia. Vuokra-asunnon suhteen myös mahdollisuus verovähennyksiin, mutta tällöin toteutuneiden kulujen mukaan. Eli on tarkasti laskettava kuinka suuren ajan viettää työasunnossa paikan päällä. Pysäköintiin liittyviä kuluja on myös mahdollista vähentää. Maksimi- ja minimisummia ei ole määritetty. Dokumentointiin ei ole tarvetta, vaikkakin kysyttäessä täytyy olla näyttöä todellisista toteutuneista kuluista. Kansainvälisessä vertailussa Norjassa on hyvin laaja ja vähän rajattu verovähennysoikeus työasunnon suhteen. Huomattava kannustinvaikutus ottaa työ vastaan toiselta paikkakunnalta sekä asua ja työskennellä monipaikkaisesti. (skatteetaten.no, työasuntovähennys.)

Saksassa on mahdollista vähentää veroista työn takia vuokratun kakkoskodin koko vuokra. Vaatimukset eivät ole tiukat, mutta rajattu niin, että täytyy löytyä toinen pääasiallinen koti, jossa viettää viikonloput ja asuu vakituisesti. 1000 euroa on maksimi, joka voi pitää sisälleen vuokran, ylläpidon ja kalusteiden hankinnan. Myös matkat kotikaupunkiin voi laskea tämän vähennyksen alle. Saksan malli samantyyppinen kuin Norjassa: helposti saatavilla, kattava ja määrältään tuntuva. Näin ollen kannustinvaikutus merkittävä. (germantaxes.de, työasuntovähennys.) Iso-Britanniassa, Irlannissa, Yhdysvalloissa ja Australiassa ei käytössä verovähennystä työasunnon suhteen.

Työhuonevähennys

Ruotsissa työhuoneita koskevat verovähennykset ovat tarveharkintaisia ja poikkeustapauksia. Ehtona on esimerkiksi se, että työnantaja ei tarjoa tilaa työntekoon sekä erityisenä vaatimuksena kotitoimiston varustelu ja sisustus, jonka tulee olla työhuonemainen. Tämä kuvastaa hyvin verovähennyksen hankalaa saatavuutta. Jos ehdot kuitenkin täyttää, on oikeutettu saamaan verovähennyksen osasta vuokrasta ja ylläpitokuluista. Vuokratun toimiston suhteen samat edellytykset ja ehdot eli poikkeustapauksessa. Ruotsin malli on hyvin rajattu ja kannustinvaikutukseltaan pieni. (skatteverket.se, työhuonevähennys.)

Tanskassa kotitoimiston suhteen löytyy verovähennyksiä, jos työskentelee vakituisesti etänä. Kuitenkaan korona pandemian takia suoritettava väliaikainen tai osittainen etätyö ei ole verovähennysten suhteen riittävä edellytys. Verovähennysten omavastuu on 6300 tanskan kruunua, jonka jälkeen kulut ovat vähennyskelpoisia. Vähentää verotettavan ansiotulon määrää ja ei erityisiä rajoituksia kuka voi saada. Vuokratusta toimistosta ei saa verovähennyksiä. Kaiken kaikkiaan verovähennysten kannustinvaikutus maltillinen. (skat.dk, työhuonevähennys.)

Norjassa kotitoimiston verovähennyksiin on oikeutettu, jos kodissa osoitettu työskentelyyn erillinen tila tai huone, joka ei saa olla muussa kuin työskentelyyn tarkoitettussa käytössä. Verovähennyksen suuruus on 1800 norjan kruunua vuodessa. Ei rajattua kuka voi saada. Vuokratun toimiston suhteen yksiselitteisesti kaikki kulut ovat verovähennyskelpoisia, eikä rajoituksia tai ehtoja ole määritetty tähän juuri ollenkaan. Vähennysten tulee luonnollisesti koskea todella toimistoa. Verovähennysoikeus molemmissa tapauksissa laaja ja kannustinvaikutus näyttäytyy KV-vertailussa laajalta. (skatteetaten.no, työhuonevähennys.)

Iso-Britannian mallissa kotitoimiston verovähennyksiin on oikeutettu, jos työntekijän on jostain syystä pakko työskennellä kotona. Koronapandemia mainitaan erikseen tällaiseksi syyksi. Omaehtoinen etätyöskentely ei siis oikeuta verovähennyksiin. Verovähennyksien piiriin lasketaan sellaisia kuluja, jotka syntyvät aidosti työskentelystä, esimerkiksi vesi, sähkö yms. eivät ole verovähennyskelpoisia, koska näitä kuluja syntyy myös työn ulkopuolisin perustein. Maksimisumma on kuusi puntaa viikossa ja ei erityisiä vaatimuksia dokumentoinnista tai rajoituksia siitä, kuka voi saada verovähennyksiä. Vuokratun toimiston suhteen ei verovähennyksiä. Kaiken kaikkiaan pragmaattinen järjestelmä, joka on melko tarkasti rajattu kattamaan vain työhön liittyviä kuluja. Järjestelmän kannustinvaikutus on kohtalainen. (gov.uk, työhuonevähennys.)

Irlannissa kotitoimiston suhteen normaalitilanteessa ei ole mahdollista saada verovähennyksiä. Koronapandemian takia on otettu poikkeuksellisesti käyttöön kuitenkin joitakin. Mahdollisuus laskea 10 prosenttia kodin kuluista kuten vesi ja sähkö ja verkkoyhteydestä 30 prosenttia, jonka jälkeen saatava summa voidaan vähentää veronalaisena olevan

ansiotulon määrästä. Tarkat säännöt kuka voi saada. Työntekijä tarvitsee kirjallisen todistuksen, että työnantaja määrännyt etätöihin, jonka lisäksi työnkuvan tulee olla toimistotyömaista ja työn tulee olla taloudellisesti tuottavaa toimintaa. Vuokratun toimiston suhteen ei ole olemassa verovähennyksiä. Irlannissa kaiken kaikkiaan suppeat ja rajatut verovähennysmahdollisuudet koskien ainoastaan pandemiatilannetta. Verovähennysten kannustinvaikeus on hyvin pieni. (citizensinformation.ie, työhuonevähennys.)

Yhdysvalloissa työntekijöillä ei ole oikeutta kotitoimistoon liittyviin verovähennyksiin. Sen sijaan itsenäisillä elinkeinonharjoittajilla ja pienillä yrityksillä on oikeus melko laajoihin vähennyksiin. Heille verovähennyskelpoisia ovat monet kotitoimiston ylläpitoon liittyvät kulut kuten asunnon lainanlyhennys tai vuokra, ylläpitokulut, vakuutus ja hankinnat. Verovähennyksen suuruus lasketaan prosentuaalisesti määrittämällä kotitoimiston pinta-ala suhteessa koko asunnon kokoon. Kuitenkin vaatimuksena on, että kotitoimisto on vain työkäytössä. Vuokratun toimiston suhteen ei verovähennyksiä voi saada. Kaiken kaikkiaan Yhdysvaltojen mallissa työntekijöitä ei ohjata etätöihin, mutta itsenäisille elinkeinonharjoittajille, ja pienille yrityksille on huomattava kannustinvaikeus kotitoimistolla työskenteleeseen. (irs.gov, työhuonevähennys.)

Australiassa kotitoimiston suhteen hyvin kattavasti mahdollisuuksia verovähennyksiin: laina/vuokra, ylläpitokulut, puhelin ja verkkoyhteys, huonekalut, siivous, printtipaperi ja muste. Eri yhteyksiin on laadittu tarkat laskentamallit, kuinka paljon verovähennystä on oikeutettu saamaan. Esimerkiksi lainan/vuokran suhteen laskettava tarkat tunnit mitä käyttää töihin. Veloitetaan hyvin tarkkaan dokumentointiin verovähennyksen alaisista toiminnoista tai hankinnoista. Vuokratun toimiston suhteen ei verovähennyksiä. Kaiken kaikkiaan Australiassa kotitoimiston suhteen verovähennykset ovat laajoja, ja niillä on selvä kannustinvaikeus. (ato.gov.au, työhuonevähennys.)

Liite 8. Monipaikkaisuuden skenaariot

Nämä laadulliset skenaariot tuotettiin VNTEAS monipaikkaisuus -hankkeen skenaariotyöpajoissa syyskuussa 2021. Skenaarioita käytettiin monipaikkaisuuden ohjauskeinojen ideointiin ja suunnitteluun.

Taulukko 20. Monipaikkaisuuden kolme skenaariota

	Monipaikkaisuutta päästä varpaisiin	Seutuistuvat suurkaupungit	Paikalliset piristysruiskeet
Työ ja aluetalous	Aluetaloudelliset erot tasoittuvat sekä työn ja tekijän kohtaaminen paranee	Kaupunkien tuottavuus ja innovaatiokyvykyys säilyy	Paikalliset piristysruiskeet palvelutyön muodossa. Työvoiman saatavuus jarruttaa kasvua.
Hyvinvointi	Sote-palvelut ruuhkautuvat, monipaikkainen työ eriarvoistaa.	Palveluverkon laajeneminen heikentää palvelujen tasoa - hyvinvointi uhkaa laskea.	Kansa on mitatusti onnellista!
Ympäristö ja kestävyys	Yksityisautoilu lisääntyy sekä yhdyskuntarakenne hajautuu.	Hajautuminen nostaa päästöjä, mutta joukkoliikenteen suosiminen alentaa liikenteen kokonaispäästöjä.	Hyvinvointi syntyy osittain ympäristön kustannuksella
Liikkuminen	Julkisesta rahoitusvajeesta johtuen liikenteen yksityistämistä keskustellaan ponnekaammin.	Lisääntyvä liikkumisen tarve synnyttää investointitarpeita liikenteeseen.	Yksityisautoilu kasvaa merkittävästi. Latausinfraa tarvitaan.
Asuminen	Asumisen muodot ja tarpeet monipuolistuvat rakennusten muunneltavuus korostuu.	Keskuskaupungeissa asumisen hinta laskee maltillisesti seutuistumisen seurauksena.	Ei merkittäviä vaikutuksia asumiseen tai sen hintaan. Mökkien hinta nousee

Skenaarioista laadittiin myös tarkemmat kuvaukset, jotka löytyvät taulukoista 21, 22 ja 23.

Skenaariossa 1 'Monipaikkaisuutta päästä varpaisiin' monipaikkaisuutta tuetaan laaja-alaisesti kaikkialle Suomeen voimakkaan ohjauksen avulla. Monipaikkaisuus tasaa alueellisia eroja ja parantaa esimerkiksi työvoiman saatavuutta. Liikennemäärät lisääntyvät ja aluerakenne hajaantuu, joka aiheuttaa huolia ekologisen kestävyuden suhteen. Tämä skenaario on kuvattu taulukossa 21.

Taulukko 21. Skenaario 1: Monipaikkaisuutta päästä varpaisiin

Näkökulma	Tulevaisuuden skenaario
Työ ja aluetalous	Monipaikkaisuutta tuetaan valtiojohtoisesti ja systemaattisesti, joka lisää monipaikkaista väestöä ympäri Suomea. Ihmisten elinpiirin laajeneminen sekä liikkuvuuden lisääntyminen tasaa alueellisia eroja ja kohentaa sekä maaseutualueiden että kaupunkialueiden elinvoimaa. Monipaikkaisen ja paikkariippumattoman työn lisääntyminen parantaa työn ja tekijän kohtaamista, jolla positiivisia aluetaloudellisia vaikutuksia kaikkialla Suomessa. Monipaikkainen Suomi -ilmiö synnyttää paikallisia konflikteja pienten kuntien asukkaiden ja vierailevien kaupunkilaisten välille, kun esim. sote-palvelut ruuhkautuvat kausiväestön johdosta. Keskustelu kaksoiskuntalaisuudesta roihauttaa täyteen liekkiin. Esille nousee niin sanotun monipaikkaisuuslisän sisällyttäminen valtionosuusjärjestelmään.
Hyvinvointi	Kaikki työntekijät ympäri Suomea eivät pääse hyötymään monipaikkaisuuden eduista, koska merkittävä osa työstä on tehtävä läsnä. Tällä on eriarvoistava vaikutus. Ympäri maata perustetaan etätyöhubeja, jotka täyttävät työntekijöiden kohtaamisen tarpeita.
Ympäristö ja kestävyys	Tuettu monipaikkaisuus lisää merkittävästi yksityisautoilua, joka näyttäytyy uhkana Suomen hiilineutraaliustavoitteiden kannalta. Kasvihuonepäästöt lähtevät nousuun. Monipaikkaisuuden ilmiö hajauttaa Suomen yhdyskuntarakennetta merkittäväällä tavalla.
Liikkuminen	Ihmisten liikkumistarve alueiden välillä kasvaa, kun monipaikkaisuus yleistyy kauttaaltaan Suomessa. Maan sisäiselle liikenteelle niin teillä, raitteilla, kuin lentoliikenteelle on entistä enemmän kysyntää, mutta rahoitus on kysymysmerkki. Liikenteen osittaisesta yksityistämisestä keskustellaan..
Asuminen	Monipaikkaisuuden yleistyminen luo uusia asumisen muotoja ja tarpeita, kun uusiin asuntoihin halutaan esimerkiksi työtiloja. Asuntojen ja rakennusten muunneltavuus korostuu.

Skenaariossa 2 'Seutuistuvat suurkaupungit' puolestaan tuettu monipaikkaisuus synnyttää seutuistumista, jolloin ihmiset, resurssit ja infrastruktuuri levittäytyvät yhä laajemmalle pinta-alalle. Lisäksi etätöiden korkea määrä synnyttää mahdollisuuksia lähiöiden korttelipalveluille esimerkiksi lounasravintoloiden muodossa. Liikkumisen tarpeen lisääntyessä tukeudutaan pääosin kestävään joukkoliikenteeseen, mikä tosin edellyttää mittavia investointeja. Skenaario 2 on kuvattu tarkemmin kuvassa 22.

Taulukko 22. Skenaario 2: Seutuistuvat suurkaupungit

Näkökulma	Tulevaisuuden skenaario
Työ ja aluetalous	Kaupunkiseuduilla ihmisten elinpiiri ja työssäkäyntialue laajenee kun työnantajat eivät enää velvoita työntekijöitä työskentelemään päivittäin toimistolla. Etätötrendin jatkuessa toimistorakennuksia muutetaan asumiseen. Jähmeys rakennusten käyttötarkoituksen konversioissa jarruttaa muutosta. Säännöllisestä toimistotyöskentelystä useiden toimijoiden jakamiin toimistohubeihin, jotka tarjoavat merkityksellisiä kohtaamisia. Kaupunkiseutujen työn tuottavuudelle ja innovaatiokyvykkyydelle hubien kohtaamiset tekevät hyvää etätöjaksujen jälkeen. Työnantajien tukema monipaikkaisuus ja etätö vaikuttaa kaupunkikeskustojen elinvoimaan lievästi alentavasti, kun esimerkiksi lounasravintoloissa ruokailevia on keskustoissa aiempaa vähemmän. Toisaalta taloudelliset hyödyt jakautuvat aiempaa laajemmalle alueelle, kun etätöläiset hyödyntävät lähiökortteleihin syntyvä palvelutarjontaa.
Hyvinvointi	Laajentuvassa kaupungissa palveluverkko uhkaa hajautua, jolla on julkisten palvelujen tasoon alentavia vaikutuksia. Tämä heikentää asukkaiden hyvinvointia. Vapaa-ajan monipaikkaisuus synnyttää kaupungeissa kaupunkilomakylän ilmiön, jossa yhdistyy helppo ja ekologinen lähilomailu
Ympäristö ja kestävyys	Koko Suomen liikenteen päästöt vähenevät, kun yhä suurempi osa liikkumisesta tapahtuu tukeutuen kaupunkiseutujen joukkoliikenteeseen. Suomella onkin mahdollisuus olla liikenteen osalta hiilineutraali etuajassa jo ennen tavoitevuotta 2045
Liikkuminen	Monipaikkaisuus synnyttää liikkumisen tarvetta kaikilla kulkuvälineillä. Lisääntyneet liikennemäärät synnyttävät painetta tiestön ja joukkoliikenneinfran rahoituksen nostamiseen. Seutuistumisen seurauksena erityisesti yksityisautoilun määrä on vaarassa kasvaa. Tietulleja otetaan käyttöön pääkaupunkiseudun lisäksi muillakin suurilla kaupunkiseuduilla. Lisääntynyt liikkumiseen tarvittava infrastruktuuri alentaa elinympäristön viihtyisyyttä.
Asuminen	Seutuistuminen helpottaa keskustaupunkien asuntopulaa ja asumisen hinta laskee keskustaupungeissa maltillisesti. Seutuistumisen seurauksena asumisväljyys kasvaa, kun asumispreferensseissä sijainti ei merkitse enää yhtä paljon. Asunnoilta toivotaan enemmän tilaa esimerkiksi ylimääräisen työhuoneen muodossa.

Skenaariossa 3 'Paikalliset piristysruiskeet' monipaikkaisuus jakautuu Suomessa epätasaisesti. Harvaan asutulle Suomelle monipaikkaisuuteen ladataan suuria odotuksia, mutta eniten monipaikkaisuudesta hyötyvät jo entuudestaan tunnetut mökkeily- ja lomailupaikkakunnat. Paikallisesti palvelutyössä on kasvua, mutta kasvua rajoittaa työvoiman saavuus ja asuntopula. Kasvava mökkeily luonnon siimeksessä synnyttää ihmisissä hyvinvointia ympäristön kustannuksella. Skenaario 3 on kuvattu taulukossa 23.

Taulukko 23. Skenaario 3: Paikalliset piristysruiskeet

Näkökulma	Tulevaisuuden skenaario
Työ ja aluetalous	Harvaan asutun Suomen tuettu monipaikkaisuus houkuttelee väestöä maaseudulle etätöihin ja mökkeilemään. Myös ulkomaalaisia kausityöntekijöitä houkutellessaan maaseudulle töihin erilaisilla kannusteilla ja houkuttimilla. Tulijoiden kausittainen lisäys tuo pieniin kuntiin kasvua erityisesti erilaisten palvelutöiden osalta, jota kuitenkin jarruttaa työvoimapula. Tulijoita olisi enemmänkin, mutta kuntien palveluiden ja vuokra-asuntojen puutteet ovat akuutteja kasvun pullonkaloja. Pankit karsastavat harvaan asutun Suomen asunto- ja mökkirakentamisen lainoittamista. Lisääntyneet vierailijoiden määrät lisäävät julkisten palveluiden käyttöä ja infran ylläpitokustannuksia jo ennalta taloudellisesti ahtaalla olevien kuntien kuntatalouteen. Kuntien verotulot eivät kuitenkaan kasva suhteessa palvelutarpeisiin, kun asukkaista suurin osa ei ole kuntien pysyviä asukkaita. Tämä luo kuitenkin mahdollisuuksia yksityisille palveluntarjoajille.
Hyvinvointi	Rauhallinen elämäntyyli kasvattaa koettua hyvinvointia suomalaisten keskuudessa. Vuonna 2035 Suomi onkin ollut maailman onnellisin kansa jo 10 peräjälkeistä vuotta. Harvaan asuttu Suomi vetää erityisesti hyvinvoivia, iäkkäämpiä pariskuntia. Lapsiperheille palvelutarjonta on liian kapea. Kausiväestö ei koe suurta kiintymisen tarvetta yhteisöön.
Ympäristö ja kestävyys	Lisääntynyt liikkuminen nostaa liikenteen kasvihuonepäästöjä, kun yksityisautoilu on käytännössä ainoa realistinen liikkumisen vaihtoehto harvaan asutussa Suomessa. Väljä ja hajautunut asuminen lisää kasvihuonepäästöjä.
Liikkuminen	Yksityisautoilu lisääntyy liikennemuodoista eniten. Sähkö- ja kaasuautojen lataus- ja tankkausinfra vaatii mittavia investointeja harvaan asuttuun Suomeen.
Asuminen	Lisääntynyt etätyöskentely ja vapaa-ajan vietto maaseutusuomessa lisää hajakentämistä. Mökkien hintataso nousee kysynnän ja varustelutason nousun myötä.

LÄHTEET

- Adamiak, C., Hall, C. M., Hiltunen, M. J., & Pitkänen, K. (2016). Substitute or addition to hypermobile lifestyles? Second home mobility and Finnish CO2 emissions. *Tourism Geographies*, 18(2), 129-151. <https://doi.org/10.1080/14616688.2016.1145250>
- Aho, P., Myllymäki, T., Sandqvist, S. & Strandell, A. (2021). Nuorten asuminen 2020, Kyselytutkimus. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:8. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899>
- Aho, S. & Ilola, H. (2006). Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja.
- Alasalmi, J., Busk, H., Holappa, V., Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Lehtonen, O., Muilu, T., Rusanen, J. & Vihinen, H. (2020). Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162147/VNTEAS_2020_12.pdf
- Alho, R. & Helander, M. (2016). Foreign seasonal farm workers strategies at the margins of the Finnish welfare state. *Nordic journal of migration research*.
- Anttila J., Eranti V., Jousilahti J., Koponen J., Koskinen M., Leppänen J., Neuvonen A., Dufva M., Halonen M., Myllyoja J., Pulkka V-V, Annala M., Hiilamo H., Honkatukia J., Järvensivu A., Kari M., Kuosmanen J., Malho M., Malkamäki M.. (2018). Tulevaisuusselonteon taustaselvitys. Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25901>
- Ara (2021). Asunnottomat 2020. Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020\(59753\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020(59753))
- Artell, J. (2013). Recreation Value and Quality of Finnish Surface Waters: Revealed Preferences, Individual Perceptions and Spatial Issues. Doctoral Dissertation. Helsingin yliopisto, maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, taloustieteen laitos. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/41628>
- Assuncao, R., Neves, M.C., Camara, G. & Freitas, C. 2006. Efficient regionalization techniques for socio-economic geographical units using minimum spanning trees. *International Journal of Geographical Information Science* 20(7) 797–811.
- Auvinen, A-P, Kempainen, E., Jäppinen, J-P, Heliölä, J., Holmala, K., Jantunen, J., Koljonen, M-L, Kolström, T., Lumiaro, R., Punttila, P., Venesjärvi, R., Virkkala, R., Ahlroth, P. (2020). Suomen biodiversiteettistrategian ja toimintaohjelman 2012–2020 toteutuksen ja vaikutusten arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:36. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162392>
- BusinessDictionary. (2018). Economic sustainability. <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-sustainability.html>
- Colding, J., and S. Barthel. 2019. Exploring the social-ecological systems discourse 20 years later. *Ecology and Society* 24(1):2
- Cook, D. (2020). The freedom trap: digital nomads and the use of disciplining practices to manage work/leisure boundaries. *Information Technology & Tourism* (2020) 22:355–390.
- Dasgupta, P. (2021), *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. London: HM Treasury. <https://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>
- Dawson, C., Veliziotis, M., & Hopkins, B. (2017). Temporary employment, job satisfaction and subjective well-being. *Economic and Industrial Democracy*, 38(1), 69–98
- Dittrich-Wesbuer, A., Kramer, C., Duchêne-Lacroix, C., & Rumpolt, P. (2015). Multi-Local Living Arrangements: Approaches to Quantification in German Language Official Statistics and Surveys. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 106(4), 409-424.
- Doane, D., & MacGillivray, A. (2001). Economic Sustainability. The business of staying in business. *Economic Sustainability – The business of staying in business, r&dreport*. The SIGMA Project. http://www.projectsigma.co.uk/RnDStreams/RD_economic_sustain.pdf
- EEA (2020). State of nature in the EU, Results from reporting under the nature directives 2013-2018. European Environment Agency, EEA Report No 10/2020. <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>
- Eurofound (2021). Living, working and COVID-19, Eurofound's e-survey. <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19/working-teleworking>
- FCG (2016). Mökkibarometri 2016. FCG Finnish Consulting Group Oy. Saaristoasiainneuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. <https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000>
- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (2017). The multi-local residency of children seen through case descriptions of Finnish child welfare social workers. *European Journal of Social Work* 20(2), 242–252.

- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (2018). Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen. Teoksessa: Monen kodin lapset - Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Gaudeamus.
- Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. The New York Times Magazine, September 13. <http://umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf>
- Giulietti, S., Romagosa, F., Esteve, J. F., Schröder, C. (2018). Tourism and the environment. Towards a reporting mechanism in Europe. European Environment Agency, European Topic Centre on Urban Land and Soil Systems. ETC/ULS Raport | 01/2018.
- Government of Ireland (2021). Making remote work - National remote work strategy. Government of Ireland, Department of Enterprise, Trade and Employment. <https://enterprise.gov.ie/en/Publications/Publication-files/Making-Remote-Work.pdf>
- Haapanen, Mika ja Tervo, Hannu. (2012). Migration of the highly educated: Evidence from residence spells of university graduates. Journal of Regional Science, 52(4), 587-605. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00745.x>
- Haavio-Mannila, E., Majamaa, K., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Karisto, A., Rotkirch, A. & Roos JP. (2009). Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/14965/Tutkimuksia107.pdf?sequence=3>
- Hager, F. (2018). Links between telecommuting, social support and mental well-being among teleworkers – a literature review. International Journal of Business and Management, Vol. VI(2), pp. 36-58.,
- Halfacree, K. (2012). Heterolocal identities? Counter-urbanisation, second homes, and rural consumption in the era of mobilities. Population, space and place, 18(2), 209-224.
- Hallituksen esitys HE 252/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain muuttamisesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_252+2020.aspx
- Halseth, G., Pitkänen, K., Adamiak, C., & Vepsäläinen, M. (2018). Rights To The Rural: Comparison of political and property/land rights of second home owners in Canada, Finland and Poland. In The Routledge Handbook Of Second Home Tourism And Mobilities (pp. 52-63). Routledge.
- Hannonen, O. (2020). In search of a digital nomad: defining the phenomenon. Information Technology & Tourism (2020) 22:335–353.
- Haukkala, T. (toim.) 2011. Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitra. Sitran selvityksiä 54.
- Hautajärvi, H. (2014). Autiotuvista lomakaupunkeihin - Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria. Aalto-yliopisto. Doctoral Dissertations 3/2014. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/19766>
- Heinonen, S. & Saarimaa, R. (2009). Työelämän laadulla parempaa jaksamista - Kuinka etätyö voi auttaa? Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 25/2009.
- Helander, M. & Saksela-Bergholm, S. (2012). Ulkomaalaisten kausityöntekijöiden kokemukset maataloudesta. Maaseudun uusi aika 3 2012.
- Helminen, V. & Ristimäki, M. (2007). Relationships between commuting distance, frequency and telework in Finland. Journal of Transport Geography 15:5, p. 331-342. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2006.12.004>
- Helminen, V., Rita, H., Ristimäki, M. & Kontio, P. (2012). Commuting to the Centre in Different Urban Structures. Environment and Planning B: Planning and Design, 39: 2, 247-261. <https://doi.org/10.1068/b36004>
- Hilti, N. (2011). Hier – Dort – Dazwischen. Lebenswelten multilokal Wohnender im Spannungsfeld von Bewegung und Verankerung. Diss. ETH Nr. 19543. <https://www.researchcollection.ethz.ch/handle/20.500.11850/76208>
- Hilti, N. (2016). Multi-local lifeworlds: between movement and mooring. Cultural Studies 30(3), 467–482.
- Hiltunen, M. J. (2007) Environmental Impacts of Rural Second Home Tourism – Case Lake District in Finland, Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M. and Hall, C.M. (2013). Second Home Tourism in Finland: Current Trends and Eco-social Impacts. In Roca, Zoran et al (eds.). Second Homes in Europe: Lifestyle Issues and Policy Responses, pp. 165-200. Farnham, Ashgate.
- HLT (2016). Henkilöliikennetutkimus 2016. Tutkimusaineisto. Liikennevirasto.
- Huhta, J. & Pyykkönen T. (2013). Linnuntieltä oikeille teille. Hyvinvointikatsaus 4 /2013. https://tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_003.html
- Huovari, Janne, Vihinen, Hilka, Kotavaara, Ossi ja Härmälä Valtteri. 2020. *Monipaikkaisuuden tunnistaminen muuttaa väestö- ja aluekehityksen kuvan Suomessa*. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi. Policy Brief 7/2020. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- HybridiSuomi (2021). Korona lisäsi etätoita – muutoksesta tulossa pysyvä. HybridiSuomi, Artikkelit 9.2.2021. <https://hybridisuomi.fi/artikkelit/korona-lisasi-etatoita-muutoksesta-tulossa-pysyva/>
- Hyrkkänen, U. & Vartiainen, M. (2007). Hyvinvoinnin haasteet mobiilissa työssä. Työ ja ihminen 21(2), 160–172.
- Hyvärinen, S. (2013). "Vaikka missä olis niin se elämä pyörii sen hoidon ympärillä" Etäomaishoitajien kokemuksia hoivasta. Pro Gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka, sosiaaligerontologian linja. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

- Hyvärinen, S., Nybacka, S. & Saastamoinen, A. (2014). Opas etäomaishoivasta. Oulun seudun omaishoitajat ja läheiset.
- Isotalus, P. (2021). SY:n Pentikäinen: Suomesta voi tulla etätyön suurvalta – Valtaosa haluaa jatkaa etätöitä koronakriisin jälkeen. Kauppalehti 3.2.2021. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/syn-pentikainen-suomesta-voi-tulla-etatyon-suurvalta-valtaosa-haluaa-jatkaa-etatoita-koronakriisin-jalkeen/71459a36-fccd-44e9-8bab-5c75eb47b03b?ref=twitter:2742>
- IT Forum (2020). Etätyö pandemian aikana ja sen jälkeen: tutkimustuloksia ja näkemyksiä. IT Forum. <https://www.sytyke.org/wp-content/uploads/2020/06/Et%C3%A4ty%C3%B6-pandemian-aikana-ja-sen-j%C3%A4lkeen-2020-06-24.pdf>
- Jeronen E. (2020) Economic Sustainability. In: Idowu S., Schmidpeter R., Capaldi N., Zu L., Del Baldo M., Abreu R. (eds) Encyclopedia of Sustainable Management. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02006-4_197-1
- Karjalainen, E. (2017). Lapin turismilla menee hyvin, mutta sillä on yllättävä kääntöpuoli: kausityöntekijöille ei riitä asuntoja. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-9895965>
- Karvosenoja, N., Kangas, L., Kupiainen, K., Kukkonen, J., Karppinen, A., Sofiev, M., Tainio, M., Paunu, V.-V., Ahtoniemi, P., Tuomisto J. T. & Porvari, P. (2010). Integrated modeling assessments of the population exposure in Finland to primary PM_{2.5} from traffic and domestic wood combustion on the resolutions of 1 and 10 km. Air Quality, Atmosphere & Health 4, 179–188 (2011). <https://doi.org/10.1007/s11869-010-0100-9>
- Kersting, M., Matthies, E., Lahner, J. et al. (2021) A socioeconomic analysis of commuting professionals. *Transportation* 48, 2127–2158
- Klarin, T. (2018) The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, Vol. 21, No. 1, pp. 67-94, 2018
- Koivula, E., Tuominen, R., Lahtinen, M., Poutamo, S., & Saloranta, M. (2019). Etelä-Savon matkailun hiilijalanjälki. Kohti vastuullista matkailua (XAMK kehittää 76). Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu XAMK. <https://www.theseus.fi/handle/10024/170534>
- Kondo, M. C., Rivera, R. & Rullman, S. (2012). Protecting the idyll but not the environment: Second homes, amenity migration and rural exclusion in Washington State. *Landscape and Urban Planning*, 106:2, 174-182. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2012.03.003>.
- Kontula, O. (2009). Parisuhdeonnan avaimet ja esteet. *Perhebarometri 2009. Väestötutkimuslaitos – Katsauksia E 38/2009. Väestöliitto*. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/17eb34c4-perhebarometri-2009.pdf>
- Kontula, O. (2016). Lemmen paula. Seksuaalinen hyvinvointi parisuhdeonnan avaimena. *Perhebarometri 2016. Katsauksia/Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos. E50/2016*. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/35d32ee3-perhebarometri-2016.pdf>
- Kotavaara, N., Kotavaara, O., Rusanen, J. ja Muilu, T. (2018) University graduate migration in Finland, *Geoforum*, Volume 96, 2018, Pages 97-107, ISSN 0016-7185, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.07.010>
- Kovalainen A., Poutanen, S. ja Arvonen, J. Covid-19, luottamus ja digitalisaatio. Tutkimus etätyöstä ja sen järjestymisestä Suomessa keväällä ja syksyllä 2020. Turun yliopisto 2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8421-3>
- Kröger, T., Van Aerschoot, L., Mathew Puthenbaarambil, J. (2019). Ikääntyneiden hoivaköyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 84:2. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019041011854>
- Kuittinen, L. (2020). Lapin matkailu pyörii entistä enemmän ulkomaisten työntekijöiden voimin. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006363212.html>
- Kujala, Päivi, Luoto, Ilkka ja Virkkala Seija. 2019. Yrittäjyyden edistäminen maaseutuhallinnossa - paikkasokeaa, paikkatietoista ja paikkakeskeistä kehittämistä. *Maaseudun Uusi Aika* 27: 3, 7–24.
- Kurki, A. (2020). Vapaa-ajan asuntojen sähkönkulutuksen kehittyminen. Kandidaatintyö. LUT sähkötekniikka. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020051838064>
- Kylmäkoski, M. (2012). Nomadinen pätkätyö nuoruuden elämänpoliittisena valintana. *Nuorisotutkimus* 4 2012.
- Lapintie, K. Di Marino, M. & Lilus, J. (2019). Monipaikkaisuus ylittää kaikki rajat. Kaupunkiseudut: Ristiinvalotuksia ja rajanylityksiä - BEMINE-hankkeen loppuraportti.
- Lee DJ., Joseph Sirgy M. (2019) Work-Life Balance in the Digital Workplace: The Impact of Schedule Flexibility and Telecommuting on Work-Life Balance and Overall Life Satisfaction. In: Coetzee M. (eds) *Thriving in Digital Workspaces*. Springer, Cham.
- Lehtonen, O. 2015. *Space-time dependence in regional development: the geospatial approach to understanding the development processes in small-scale areas of Finland*. Dissertations in social sciences and business studies No 105.
- Lehtonen, O. Muilu, T. & Vihinen, H. (2019). Monipaikkaisuus maaseudun terveyspalveluiden mahdollistajana. *Maaseudun uusi aika* (2) 2019.

- Lehtonen, Olli, Kotavaara, Ossi, Muilu, Toivo, Huovari, Janne ja Vihinen, Hilikka. 2020. Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132(2): 69–84.
- Lehtonen, Olli, Niskanen, Olli, Muilu, Toivo, Salminen, Mikko ja Vihinen Hilikka. 2020. Alueellisten varojen jakokriteerien uudistaminen – ALVAJAKO-selvityksen tuloksia. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Lehtonen, Olli. 2019. Monipaikkaisuus on vastakaupungistumista. Teoksessa Manu Rantanen, Tuula Pihkala, Torsti Hyyryläinen & Susanna Kujala (toim.): Kohti dialogia – vapaa-ajan asuminen Etelä-Savon voimavaraksi. Raportteja 198. Helsingin yliopisto, Seinäjoki.
- Leskinen, T. (2020). Säännöllisesti kotona työskenteleminen on kaksinkertaistunut. *Tieto&Trendit* 22.12.2020, Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/saannollisesti-kotona-tyoskenteleminen-on-kaksinkertaistunut/?_cldee=YW5uYS5zdHJhbmRlbGxAc3lrZS5maQ%3d%3d&recipientid=contact-aa2cf78dada5e61180f05065f38a8ac2-8f771a04243b4f4a9bbfa7864d60d4aa&esid=3da232aa-8d4e-eb11-a812-000d3ab70a67
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2020). Fossiilittoman liikenteen tiekartta -työryhmän loppuraportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2020:17. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162508/LVM_2020_17.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Liikennevirasto (2018). Henkilöliikennetutkimus 2016. Suomalaisten liikkuminen. Liikenneviraston tilastoja 1/2018. https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/lti_2018-01_henkiloliikennetutkimus_2016_web.pdf
- Liikennevirasto 31/2015 (2015): Katsaus liikenteen hinnoitteluun tuet. Tervonen, Juha. Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä
- Liikennevirasto 6/2012 (2012): Liikennejärjestelmän tuet. Tervonen, Juha & Metsäranta, Heikki. Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä
- Liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen perusennuste 2020-2045 (2021). Valtioneuvoston Hankeikkuna 13.9.2021. Teknologian tutkimuskeskus VTT, liikenne- ja viestintäministeriö. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d99a3ae3-b7f9-49df-afd2-c8f2efd3dc1d/1a483d38-ee85-418e-9086-fd5ef6ea40d0/MUISTIO_20210920060401.docx
- Liimatainen, H., Nykänen, L., Rantala, T., Rehunen, A., Ristimäki, M., Strandell, A., Seppälä, J., Kytö, M., Puroila S. & Ollikainen M. (2015). Tarve, tottumukset, tekniikka ja talous – Ilmastonmuutoksen hillinnän toimenpiteet liikenteessä. *Ilmastopa-neeli* 2/2015.
- Linnavuori, H. (2018). Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Teoksessa: Monen kodin lapset - Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Gaudeamus.
- Luke (2019). Metsämaan omistus 2016. <https://stat.luke.fi/metsamaan-omistus>
- Luke (2020b). Teollisuuspuun hakkuut ja työvoima -tilastot. Luonnonvarakeskus. https://stat.luke.fi/kuvaus-teollisuuspuun-hakkuut-ja-ty%C3%B6voima_fi-0
- Luke (2021a). Maa- ja puutarhatalouden työvoimatilastot. Luonnonvarakeskus. https://stat.luke.fi/kuvaus-maa-ja-puutarhatalouden-ty%C3%B6voima_fi
- Lundquist, L. (1987). Implementation steering: an actor-structure approach. *Studentlitteratur* AB.
- Lundquist, L. (1992). Förvaltning, stat och samhälle. *Studentlitteratur* AB.
- Luontoon.fi (2021). Kansallispuistojen paimenviikkojen hurja suosio jatkuu -Yli 14 000 hakemusta ensi kesän kohteisiin. <https://www.luontoon.fi/-/kansallispuistojen-paimenviikkojen-hurja-suosio-jatkuu-yli-14-000-hakemusta-ensi-kes%C3%A4n-kohteisiin>
- LVM 12/2013 (2013): Joukkoliikenteen rahoitus. Työryhmän raportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja.
- Maa- ja metsätalousministeriö. (2017). Nuoret aikuiset mökkeilijöinä 2030. (Maa ja metsätalousministeriön julkaisu- ja 5/2017.) Saaristoasiain neuvottelukunta, FCG Finnish Consulting Group Oy.
- Maahanmuuttovirasto (2021) Tietopankki: kausityö, <https://migri.fi/tietopankki/kausityo>
- Maahanmuuttoviraston tilastot <https://tilastot.migri.fi/>
- Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 15.3.2014. <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf/639dd068-2325-45b7-8354-c2b85d51372c/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf?version=1.0&t=1465460182000> Viitattu 26.5.2019.
- Mattila, T.E.A, Ovaska, U., Kinnunen, B., Tuure, V.-M., Leppälä, J., Taattola, K., Rinnola, V., Rautiainen, R.H. (2021) Experiences and Challenges of Foreign Agricultural Workers in Finland. *JASH*, doi: 10.13031/jash.13893
- MBO Partners (2018). Digital Nomadism: A Rising Trend. <https://s29814.pcdn.co/wp-content/uploads/2019/02/StateofIndependence-ResearchBrief-DigitalNomads.pdf>
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W., III. (1972). The Limits to growth. A report for the Club of Rom's Project on the Predikament of Mankind. New York: Universe Books. <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>
- Metsäranta, H., Aro, R., Blomqvist, P., Levä, T., Nissinen, A. & Rannanpää, S. (2021). Etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonekaasupäästöihin. Valtioneuvoston selvitys 2021:4
- Miettinen, A., Hakovirta, M., Saarikallio-Torp, M., Haapanen, M., Kurki, P., Kallioma-Puha, L., Sihvonen, E., Heinonen, H-M., Kivistö, N. (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-021-9>

- Migri (2021a). Turvapaikkahakemukset. Tilastot. Maahanmuuttovirasto. <https://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49?start=600&end=611>
- Migri (2021b). Kausityö. Tilastot. Maahanmuuttovirasto <https://tilastot.migri.fi/>
- Morrison-Smith, S., Ruiz, J. Challenges and barriers in virtual teams: a literature review. *SN Appl. Sci.* 2, 1096 (2020).
- Myrskylä, P. (2008). Pendelöinti muuttaa kuntarakennetta ja asumista. *Tilastokeskus. Tieto ja trendit* (6) 2008.
- Næss, P., Xue, J., Stefansdottir, H., Steffansen, R., & Richardson, T. (2019). Second home mobility, climate impacts and travel modes: Can sustainability obstacles be overcome?. *Journal of Transport Geography*, 79, 102468.
- Nieminen, J., Haapio, A., Rekola, M., Vesanen, T., Vienonen, S., Santala, E., Lylykangas, K., Korhonen, A., Mäntylä, H. & Kirkkari A-M. (2013). Ekotehokas loma-asuminen. Ekotehokas loma-asuminen. VTT, Tutkimusraportti.
- Nurmio, K., Rehunen, A., Antikainen, J., Laasonen, V., Helminen, V., Vartiainen, P. & Soinivaara, I. (2017). Toiminnalliset alueet ja kasvuvyöhykkeet Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 50/2017.
- Ochnik, D., Rogowska, A.M., Kuśnierz, C. *et al.* (2021) Mental health prevalence and predictors among university students in nine countries during the COVID-19 pandemic: a cross-national study. *Nature: Scientific Reports* 11
- Odland, J. 1988. *Spatial autocorrelation*. Sage Publications, Newbury Park.
- Ohrling, T., Temmes, A. & Lovio, R. (2020). Sähköistyvä lämmitys. Lämmityksen sähkönkulutus ja lämpöpumput. Smart Energy Transition -hanke. <http://smartenergytransition.fi/wp-content/uploads/2020/11/S%C3%A4hk%C3%B6istyv%C3%A4-l%C3%A4mmitys.pdf>
- Omakotiliitto, (2019) Suurimmat mökkikunnat ovat myös kalleimmat, https://www.omakotiliitto.fi/omakotiliitto/ajankohtaista/uutiset_ja_tiedotteet/suurimmat_mokkikunnat_ovat_myos_kalleimmat.7649.news
- Paavilainen, P., (2020) Tyhjiillään olevien asuntojen määrä kasvanut merkittävästi 2000-luvulla – mistä tässä on kyse? Tieto ja trendit -blogi 12.10.2020 <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/tyhjillaan-olevien-asuntojen-maara-kasvanut-merkittavasti-2000-luvulla-mista-tassa-on-kyse/>
- Parhiala, K., Pitkänen, K., Strandell, A., Rehunen, A., & Suomela, T. (2020). Miten huomioida monipaikkainen elämä terveyspalveluiden järjestämisessä? THL - päätöksenteon tueksi 1/2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139058/URN_ISBN_978-952-343-450-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Partridge, M., Bollman, R., Olfert, M. R. & Alasia, A. 2007. Riding the wave of urban growth in the countryside: spread, backwash, or stagnation? *Land Economics* 83(2) 128–152.
- Pettifor, A., 2019. The Case for The Green New Deal. Verso.
- Pirttijärvi, Tiina (2008). Matkailutyötä koskevan tilastoinnin kartoitus ja kehittäminen: Esiselvitys. Turismi työnä –hanke. Suomen Akatemia. <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=6c5cb003-501b-484f-910b-24219ffd95c2>
- Pitkänen, K. & Lehtimäki, J. & Puhakka, R. (2020) How do rural second homes affect human health and well-being? Review of potential impacts. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17 (18), 6748.
- Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseudun Uusi Aika 2-3/2018, Maaseutupolitiikan 30-vuotisjuhlanumero, s. 6-23. <http://www.mua-lehti.fi/suomalaisen-maaseudun-monipaikkaisen-asumisen-muodot-ja-tulevaisuuden-kehitys/>
- Pitkänen, K. (2012). Mökkeily muuttuu - mielikuvat säilyvät. Maaseudun uusi aika (1) 2012.
- Pitkänen, K., & Rantanen, tulossa. Climate-wise second home tourism. Policy and media discourses on the climate impacts of second homes in Finland. In Bailey, A.A. & Hall, C.M. *Second homes and climate change*. Routledge.
- Pitkänen, K., Puhakka, R., Semi, J., & Hall, C. M. (2014). Generation Y and second homes: Continuity and change in Finnish outdoor recreation. *Tourism Review International*, 18(3), 207-221.
- Pitkänen, Kati; Rehunen, Antti; Strandell, Anna; Parhiala, Kimmo; Suomela, Tuuli. (2020) MONIPAIKKAINEN SOTE? Monipaikkainen elämäntapa ja maaseudun sote-palveluiden järjestäminen <https://www.slideshare.net/secret/aLijPFuPkaVcDr>
- Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto (2021). Ulkomaalaisten luonnonmarjan ja muiden luonnonvaraisten tuotteiden kerääminen Suomessa. <https://toimistot.te-palvelut.fi/pohjois-pohjanmaa/luonnontuotteidenkeruu>
- Puhakka, R., Pitkänen, K. & Oinonen, I. (2021). Maahanmuuttajataustaisten nuorten luontosuhde ja luonnon virkistyskäyttö – tutkimus Lahden yläkoululaisista (Immigrant adolescents' relationships with nature and outdoor recreation – study on lower secondary school pupils in Lahti). *Terra* 133: 4, 173–187. <https://doi.org/10.30677/terra.110808>
- Raun, J., Okkonen, P., Järvi, O., Rantanen, M. & Hyyryläinen, T. (2021). Using electricity data for second home research. *Esitys Maantieteen päivillä* 4.11.2021.

- Rehunen, A., Ristimäki, M., Strandell, A., Tiitu, M. & Helminen, V. (2018). Katsaus yhdyskuntarakenteen kehitykseen Suomessa 1990–2016. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 13/2018.
- Reuschke, D. (2012). Dwelling conditions and preferences in a multilocational way of life for job reasons. *Journal of Housing and the Built Environment* 27(11), 11–30.
- Rinne-Koski, K. & Rantanen, M. (2014). Kuortaneen puutarhakylämökkeily muutoksen peilinä. *Maaseudun uusi aika* 22(2), 5–19.
- Ristimäki et al. (2015). Työmatkakuluvähennyksen yksinkertaistaminen. Kilometriperusteinen matkakuluvähennys ja sen arvioidut vaikutukset. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 15/2015.
- Ritsilä, Jari ja Marko Ovaskainen (2001). Migration and regional centralization of human capital. *Applied Economics*, 2001, vol. 33, issue 3, 317-325
- Ruohomäki, Virpi (2020) Etätyöoloikka ja hyvinvointi koronakriisin alussa, Työpoliittinen aikakauskirja 2/2020 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162308/TEM_tyopoliittinen_aikakauskirja_2_2020.pdf
- Rytkönen, A. & Kirkkari, A-M. (toim.). 2010. Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus. Suomen ympäristö 6/2010. Ympäristöministeriö.
- Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rakke/2020/rakke_2020_2021-05-27_kat_001_fi.html
- Saari, J. (2011). *Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. 2020. The Sustainable Development Goals and COVID-19. Sustainable Development Report 2020. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salo, M., Nissinen, A., Mattinen, M. & Manninen, K. 2017. Ilmastodieetti – mihin sen antamat ilmastopainot perustuvat? Finnish Environment Institute. https://beta.ilmastodieetti.fi/pdf/Ilmastodieetti_dokumentaatio_2017-10-13.pdf
- Savolahti, M. (2020). Climate and Health Impacts of Residential Wood Combustion in Finland (Puun pienpoltton ilmasto- ja terveysvaikutukset Suomessa). Aalto University, Doctoral Dissertations 32/2020. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/43035>
- Savolainen, H., Mäenpää, I., Nissinen, A. & Salo, M. (2019). Kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjäljen aikasarja ja rakenteellinen ositus sekä kulutuksen raaka-aineiden käyttö. Teoksessa: Nissinen, A. & Savolainen, H. (toim): Julkisten hankintojen ja kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen käyttö - ENVIMAT-mallinnuksen tuloksia. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 15/2019. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/300737>
- Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7:3, 243-265. <https://doi.org/10.1080/15022250701312335>
- Schier, M., Hilti, N., Schad, H., Toppel, C., Dittrich-Wesbuer, A. & Monz, A. (2015). Residential multilocality studies – the added value of research on families and second homes. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4), 439–452.
- Seppänen, A. (2020). Paimentolaisyrityksenä digimaailmassa. Saatavilla: <https://esignals.fi/kategoria/yritytajyys/paimentolaisyrityksena-digimaailmassa/#d8515e7c>
- Sikiö, M., Pitkänen, K. & Rehunen, A. (2014). Tyhjät asuinrakennukset osana asumisen maaseutua. *Maaseudun uusi aika* 2/2014: 43-55.
- Sjöblom-Immala, H. (2007). Uutta verta maaseudulle – Kainuun ja Varsinais -Suomen maallimuuttajat ja yrittäjät. Siirtolaisuustutkimuksia A 29. 160 s. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Soini, K., Svells, K., Abernethy, P., Jokinen, M. & Ojala, A. 2021. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys luonnonvarojen hallinnassa : Socially and Culturally Sustainable Natural Resource Governance (SOCCA) Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 62/2021. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 55 s.
- Sorsa, T. & Rotkirch, A. (2020). Työ ja perhe ne yhteen soppii? Vanhemmuuden ja työn yhteensovittaminen suomalaisissa lapsiperheissä. *Perhebarometri 2020*. Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E43/2020. <https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/tyo-ja-perhe-ne-yhteen-soppii/>
- STM (2014). Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:2. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3483-2>
- Strandell, A. (2017). Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009>
- Strandell, A. (2021). Etätyöstä uusia mahdollisuuksia työntekoon ja asumiseen. Ratkaisuja-blogi 4.2.2021. Suomen ympäristökeskus. https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Ratkaisujablogi/Anna_Strandell_Etatyosta_uusia_mahdollisuuksia%2859843%29
- Strandell, A., Pitkänen, K. & Rehunen, A. (2020). Miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon? *Matkailututkimus* (1) 2020.
- Strandell, A., Tiitu, M., Ijäs, A., Lappalainen, J. & Oinonen, K. (2020). Pohjanlahden alueen kestävä matkailun kehittäminen. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2020. <http://hdl.handle.net/10138/317357>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rakennukset ja kesämökkit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. 2020, Kesämökkit 2020 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.11.2021].
- Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy (2021a). Työelämägallup, Tutkimus monipaikkatyöstä työllisille Suomessa. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/tyoelamagallup_tammikuu_2021_etatyo_.pdf

- Suomen yrittäjät ja Kantar TNS Oy (2021b). Työelämägallup, Kysely etätyöstä työllisille Suomessa. https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/09/tyoelamagallup_kesa_21_etatyo.pdf
- Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. (2019). Digiajan työelämä, Työolotutkimuksen tuloksia 1977-2018. Tilastokeskus, Suomen virallinen tilasto. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf
- SYKE (2015). Vapaa-ajan asumisen ja rantarakentamisen tilastot. Suomen ympäristökeskus. <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B4BE047BD-8FC6-412E-AF85-E06717B79E9D%7D/111096>
- Tanttarimäki, S. (2020). Etätyö tulee taas! Työn murroksen mukanaan tuomat mahdollisuudet maaseudun kunnille ja kaupungeille. Maaseutututkimus (1) 2020.
- TEM (2019). Toimialaraportit, Matkailu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:3. TEM Toimialapalvelu. <https://tem.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-327-390-0>
- TEM (2020a). Työolobarometri 2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:53. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162527>
- TEM (2020b). Matkailu lukuina. <https://tem.fi/matkailu-lukuina>
- TEM (2020c). Uusi työaikalaki pähkinänkuoressa, Tarja Kröger <https://tem.fi/uusi-tyoaikalaki-pahkinankuoressa>
- TEM (2021a). Kotouttaminen.fi. Vastaanottokeskukset ja niiden palvelut. <https://kotouttaminen.fi/vastaanottokeskukset>
- TEM (2021b) Työolobarometri 2020 - ennakkotiedot. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:18. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-753-3>
- Tervo, H. (2010). Cities, hinterlands and agglomeration shadows: Spatial developments in Finland during 1880–2004. *Explorations in Economic History* 47(4), 476–48
- Tervo, H. (2019). Kaupungistuminen kiihtyy – säilyykö alueellinen tasapaino? *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 115 254–262.
- Terämä, E. & Tiitu, M. (2017). Yksin – vaan ei yksinäinen. Blogi 13.9.2017. Sateen varjolla. Ajatuksia, kokemuksia ja tietoa rakennetusta ympäristöstä ja sen tietopalveluista. <http://sateenvarjolla.blogspot.com/2017/09/yksin-vaan-eiyksinainen.html>
- THL (2020a). Lastensuojelu 2019. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>
- THL (2020b). Omaishoito ja perhehoito. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut/omaishoito-ja-perhehoito>
- Thulemark, M. (2017) Community Formation and Sense of Place – Seasonal Tourism Workers in Rural Sweden. *Population, Space & Place*, 23:
- TietoEVRY (2020). Etätyökysely 4/2020. <https://www.tietoenvry.com/fi/ uutishuone/kaikki-uutiset-ja-tiedotteet/tiedotteet/2020/04/kysely-etatyo-ei-laske-suomalaisen-tyotehoa-aito-merkki-digimurroksesta/>
- Tilastokeskus (2019). Digiajan työelämä – Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018, Hanna Sutela; Anna Pärnänen & Marianne Keyriläinen
- Tilastokeskus (2019). Noin 63 000 naisella oli kahdessa kodissa asuvia alle 15-vuotiaita lapsia vuonna 2018. Tilastokeskus, Perheet. https://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus (2020a). Asuinrakennusten lämmitys rakennustyyppittäin, 2008 – 2019. Tilastokeskus, StatFin. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/ene_asen/statfin_asen_pxt_11zs.px/
- Tilastokeskus (2020a). Kesämökkit 2019. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus (2020b). Asumisen energiankulutus laski edelleen vuonna 2019. https://www.stat.fi/til/asen/2019/asen_2019_2020-11-19_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus (2020b). Liitetaulukko 2. Asuntoväestö ja yksinasuvat sukupuolen ja iän mukaan 2019. Tilastokeskus, Asuminen. https://www.stat.fi/til/asas/2019/asas_2019_2020-05-20_tau_002_fi.html
- Tilastokeskus (2020c). Moottoriajoneuvokanta. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/mkan/index.html>
- Tilastokeskus (2020d). Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat. 116d -- Asuntokunnat koon, vanhimman iän ja sukupuolen sekä talotyypin mukaan, 2005-2019. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__asas/statfin_asas_pxt_116d.px/
- Tilastokeskus (2020e). Tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijat koulutussektoreittain 2018 ja 2019. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/opiskt/2019/opiskt_2019_2020-11-26_tau_001_fi.html
- Tilastokeskus (2021). Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>
- Tilastokeskus (2021a). Asuinrakennusten lämmitys rakennustyyppittäin, 2008-2019. Tilastokeskus, StatFin. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/ene_asen/statfin_asen_pxt_11zs.px/
- Tilastokeskus (2021b). Kesämökkit 2020. https://www.stat.fi/til/rakke/2020/rakke_2020_2021-05-27_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus (2021b). Vuokramökkitalasto. <https://www.stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vuokramokkitilasto/index.html>
- Tilastokeskus (2021c). Kuntien välisen ja sisäisen muuton muuttoalettius iän ja sukupuolen mukaan. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__muutl/statfin_muutl_pxt_11a3.px/

- Traficom (2017). Henkilöliikennetutkimus 2016. <https://www.traficom.fi/fi/hlt>
- Traficom (2021). Tieliikenteen valtakunnallinen ennuste. 16.08.2021. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d99a3ae3-b7f9-49df-afd2-c8f2efd3dc1d/5d4db40f-4cf4-4ad5-9e42-99031175f27e/MUISTIO_20210920060527.pdf
- Traficom (2021). Tilastotietokanta. Liikennekäytössä 31.12.2020 olevat henkilöautot alueittain. https://trafi2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/TraFi/TraFi__Liikennekaytossa_olevat_ajoneuvot/010_kanta_tau_101.px/
- Tuominen, R. (2019). Etelä-Savon matkailun alueellinen hiilijalanjälkilaskenta, raportti. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK. https://www.xamk.fi/wp-content/uploads/2017/03/Etela-Savon-matkailun-alueellinen-hiilijalanjalkilaskenta_raportti_27052019_netti.pdf
- Uudenmaan liitto. (2019). Alueliikkuvuus Suomen kasvukäytävällä - Alueliikkuvuus muuttoliikkeen, pendelöinnin ja työasialiikkuvuuden näkökulmasta. Uudenmaan liiton julkaisuja 90 - 2019.
- Vaarala, M. (2017). Kestävä hyvinvointi ja sen edistäminen. Esitys eduskunnan tulevaisuusvaliokunnassa 21.4.2017. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-120078.pdf>
- Valtion talousarvio vuodelle 2020 <https://t.co/0deDGIIYRT?amp=1>
- Valtiovarainministeriö, kiinteistöverouudistus <https://vm.fi/kiinteistoverouudistus>
- Valtiovarainministeriö. (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen - selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. Valtiovarainministeriön julkaisu 3/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-251-927-6>
- Verohallinnon tilastotietokanta <http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/>
- Verohallinnon tilastotietokanta. Vähennykset tulonsaajaryhmittäin ja alueittain. http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/Vero__Henkiloasiakkaiden_tuloverot__lopulliset__vahennykset/vahennykset_102.px/
- Verohallinto (2021). Verovähennykset tulonsaajaryhmittäin. Verohallinnon tilastotietokanta. http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/Vero__Henkiloasiakkaiden_tuloverot__lopulliset/?rxid=5125681c-5fe0-4016-bd01-93a5f6fff643 [haettu 8.2.2021]
- Verohallinto, Kiinteistövero <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/asuminen/kiinteistovero/>
- Verohallinto, työhuonevähennys. <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/tulot-ja-vahennykset/tulonhankkimismenot/ty%C3%B6huonev%C3%A4hennys/>
- Verohallinto, Vero-ohjeet, tulonhankkimiskulut <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48490/tulonhankkimiskulut-ansiotuloista6/>
- Verohallinto, Vero-ohjeet, työasuntovähennys <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48870/ty%C3%B6asuntov%C3%A4hennys/>
- Verohallinto. Asunnon ja työpaikan väliset matkat. https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/tulot-ja-vahennykset/matkakulut/asunnon_ja_tyopaikan_valiset_matka/
- Verohallinto. Ulkomailta Suomeen töihin: <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/ulkomailta-suomeen/toihin-suomeen/kausity%C3%B6ntekij%C3%A4>
- Vihinen, H. & Ovaska, U. (2020). Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 2. Luonnonvarakeskus. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-tutkimusraportti-osa-2-FINAL.pdf>
- Visit Finland (2020). Matkailutilinpito, Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019. Visit Finland tutkimuksia. Business Finland, Visit Finland. https://www.businessfinland.fi/493d39/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2020/matkailutilinpito_raportti_2017-2018.pdf
- Visit Finland (2021). Tilastotietokanta Rudolf. Majoitustilastot. http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland__Majoitustilastot/
- VM 2019:9 (2019): Edellytykset merenkulun nettopakkaajärjestelmälle Suomessa Merenkulun tukijärjestelmää selvittävän työryhmän raportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja
- Voutilainen, O., Korhonen, K., Ovaska, U., Vihinen, H. (2021). Mökkibarometri 2021. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2021. Luonnonvarakeskus, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-237-7>
- Vuorijärvi, Petri 2010. Työaikalain ja työsuojelun tuolla puolen – etäomaishoitajien toiminta ja velvollisuudentunto Suomessa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pohjois-Pohjanmaan yksikkö. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/Etaomaishoitajaraportti_20101027.pdf
- Väestöennuste 2040. Saatavissa: <https://www.mdi.fi/ennuste2040/> [Viitattu 1.9.2021]
- Väylä 14/2020 (2020): Väylän tilinpäätös 2019. Väyläviraston julkaisuja.
- Warinowski, A. (2018). Ekspatriaattilasten muuttokokemukset. Teoksessa: Monen kodin lapset - Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Gaudeamus.
- Weber G. 2012. Aktuelle Herausforderungen ländlicher Räume und ihre Raumbilder prägende Wirkung. Teoksessa Dornik, W. & Grasmug, R. (toim.) *Möglichkeiten / Abhängigkeiten. Strukturwandel in der Südststeiermark*. Schriften aus dem "Museum im Tabor" Feldbach 10, 173–184. Leykam, Feldbach-Graz.
- Weckroth, M. & Kempainen, T. (2021). (Un)Happiness, where are you? Evaluating the relationship between urbanity, life satisfaction and economic development in a regional context. *Regional Studies, Regional Science*, 8 (1)
- Whitzman, Carolyn; Legacy, Crystal; Andrew, Caroline; Klodawsky, Fran; Shaw, Margaret; Viswanath, Kalpana (2013). Building inclusive cities: Women's safety and the right to the city. Routledge, Abingdon, Oxon

- Wolday, F., Naess, P. & Tønnesen, A. (2019). Workplace location, polycentricism, and car commuting. *Journal of Transport and Land Use*, 12(1), 785–810. <https://doi.org/10.5198/jtlu.2019.1488>
- YKR (2021). Tilastokeskuksen tuottama ruutuaineisto yhdyskuntarakenteen seurantaan, Tilastokeskus: <https://www.stat.fi/tup/ukraineistot/index.html>. Yhdyskuntarakenteen seurannan aineistot, Suomen ympäristökeskus: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/elinymparisto_ja_kaavoitus/yhdyskuntarakenne/tietoa_yhdyskuntarakenteesta/yhdyskuntarakenteen_seurannan_aineistot
- Yle ja Taloustutkimus Oy (2020). Etätyökysely 4/2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11291865>
- Zöllner K., Sulíková R. (2021) Investigation the Scope of Social Inequality by Accessing Telecommuting from Home Under Corona Pandemic. In: Kryvinska N., Poniszewska-Marańda A. (eds) *Developments in Information & Knowledge Management for Business Applications. Studies in Systems, Decision and Control*, vol 376. Springer,

Lait ja asetukset

- Ajoneuvoverolaki 2003/1281
- Kiinteistörekisterilaki 392/1985 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850392>
- Kiinteistöverolaki 654/1992 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920654>
- Kotikuntalaki 201/1994 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>
- Kuntalaki 410/2015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>
- Laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten 907/2017
- Laki meriliikenteessä käytettävien alusten kilpailukyvyyn parantamisesta 2007/1277
- Laki nestemäisten polttoaineiden valmisteverosta 1994/1472
- Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 1152/2005 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051142>
- Perustuslaki 731/1999 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#a731-1999>
- Terveysdenhuoltolaki 1326/2010 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L6P47>
- Tuloverolaki 1535/1992 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535#O3L5P93>
- Työaikalaki 872/2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190872#Pidp446895408>
- Verohallinnon tilastotietokanta http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/Vero_kiinteistoverotilasto/
- Verotuslaki 482/1958 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1958/19580482>

Kansainvälinen benchmarking: linkit

Työmatkakuluvähennys

- Citizens' Information Ireland, työmatkakuluvähennys. https://www.citizensinformation.ie/en/travel_and_recreation/public_transport/public_transport_commuter_tickets_and_tax.html
- Germantaxes.de, työmatkakuluvähennys. <https://germantaxes.de/income-related-expenses-taxes-employees>
- Skatteverket, Skatteverket.se, työmatkakuluvähennys. <https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/individualsandemployees/declaringtaxesforindividuals/commondeductionsinthetaxreturn.4.7be5268414bea064694c75e.html>
- Skatteforvaltningen, Skat.dk, työmatkakuluvähennys. <https://skat.dk/SKAT.aspx?oid=2244509>
- Skatteetaten Norge, työmatkakuluvähennys <https://www.skatteetaten.no/en/person/taxes/get-the-taxes-right/employment-benefits-and-pensions/travel-home-work/travel-deduction/>
- Regeringskansliet (2019), Skattelättnad för arbetsresor, SOU 2019:36 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/06/sou-201936/>

Työasuntovähennys

- Germantaxes.de, työasuntovähennys. <https://germantaxes.de/second-household>
- Skatteetaten.no, työasuntovähennys. <https://www.skatteetaten.no/en/person/taxes/get-the-taxes-right/employment-benefits-and-pensions/travel-home-work/commuter/commuter/commuter-deduction/>
- Skatteforvaltningen, Skat.dk, työasuntovähennys. <https://skat.dk/skat.aspx?oid=2245171>
- Skatteverket, Skatteverket.se, työasuntovähennys. <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/avdragslexikonforprivatpersoner/d.4.5fc8c94513259a4ba1d800042835.html#h-Dubbelbosattning>

Työhuonevähennys

Australian Tax Office, Ato.gov.au, työhuonevähennys. <https://www.ato.gov.au/uploadedFiles/Content/IND/Downloads/working-from-home.pdf>

Citizensinformation.ie, työhuonevähennys. https://www.citizensinformation.ie/en/money_and_tax/tax/income_tax_credits_and_reliefs/eworking_and_tax_relief.html

Internal Revenue Service, Irs.gov, työhuonevähennys. <https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/home-office-deduction>

Skatteetaten Norge, Skatteetaten.no, työhuonevähennys. <https://www.skatteetaten.no/en/business-and-organisation/tax-for-businesses/tax-return/deductions/deduction-tool-for-sole-proprietorships/deductions-related-to-office-space/>

Skatteforvaltningen, Skat.dk, työhuonevähennys. <https://skat.dk/skat.aspx?oid=2245166>

Skatteverket, Skatteverket.se, työhuonevähennys. <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/avdragslexikonforprivatpersoner/a.4.5fc8c94513259a4ba1d800042947.html>

UK Government, Gov.uk, työhuonevähennys. <https://www.gov.uk/tax-relief-for-employees/working-at-home>

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-150-6
ISSN PDF 2342-6799